Daczó Katalin

Jeles alcsíkiak A–D

Életrajzi adattár

Alutus Kiadó
Csíkszereda, 2020

Tipográfiai előkészítés, könyvterv: Incze Gábor, Szabó Zsolt
Korrektúra: Kőrössy Erika

Készült az Alcsík Kistérség Fejlesztési Társulás megbízásából
a Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkárság
– Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. támogatásával

Résztámogatást nyújtott Hargita Megye Tanácsa
– Hargita Megyei Kulturális Központ

© Daczó Katalin
© Alcsík Kistérség Fejlesztési Társulás

ISBN 978-606-8958-07-1
ISBN 978-606-8958-08-8
Kiadó és nyomda: Alutus, Csíkszereda, 2020
Felelős vezető: Hajdú Áron igazgató

Köszönet a könyv összeállításban nyújtott segítségért
Cseke Gábornak, Gergely Andrásnak és Kőrössy Erikának

Tartalomjegyzék

Előszó/Ajánlás 4
Szerkesztői gondolatok 6

A

Dr. Ábrahám Ambrus 11
Ábrahám István 19
Dr. Ábrahám József 22
Adorján Ágoston 26
Adorján Imre 30
Adorján Imre 34
Albert István 40
Albert Vilmos 46
Ambrus János Szaniszló 54
Gr. Andrássy Gyula 58
Antal Béla 67
Antalfi Gábor 71
Br. Antalfi János 73
Antalfi Károly 77

B

Baka János 85
Balásy Lajos 90
Dr. Balázs András 95
Bálint Ákos 100
Bálint Gyula István 107
Bálint Mihály Vilmos 115
Bálint Tivadar 119
Bálint Vilmos 122
Dr. Balló István 130
Dr. Balogh Antal 137
Balogh István 140
Balogh István 143
Bándi Vazul 148
Bartalis Ágoston 153
Bartha Ignác 158
Becze Antal 161
Becze Imre 167
Becze József 170
Beke Benjámin Boldizsár 173
Betegh Lajos 177
Birtha József 181
Dr. Bochkor Károly 184
Bodó Imre 187
Dr. Boga Alajos 193
Borbély Ernő 199
Bors Ágoston 209

C-CS

Csató Ferenc 213
Csató János 216
Dr. Cseke Vilmos 219
Csűrös Lajos 223
Czáka Zoltán 228

D

Dr. Debreczy Sándor 233
Dénes Anna Szeréna 237
Dobay Olga 241
Dobay Zelma 244
Dombi Gusztáv József 246
Dr. Domokos Ernő 251

Előszó/Ajánlás

2017-ben a hagyományos kistérségi asztali naptárunkat neves alcsíki eleink portréival díszítettük Daczó Katalin adatai alapján. Noha csak egy szűkebb keresztmetszetét jelentette a témának, már akkor rácsodálkoztunk egykori nagyjainkra, akik a maguk korában meghatározó személyiségei voltak Alcsík vagy esetenként az egész ország közéletének. A múló idő vasfoga sokakat mára már a felejtés homályába sodort, noha életük, munkásságuk méltán megérdemli az utókor emlékezetét és tiszteletét.

Ebből az ötletből fakadt elhatározásunk, hogy könyv formában is, bővebben bemutassuk, elsősorban azokat a személyiségeket, akik az elmúlt két évszázadban Alcsíkról származtak, vagy Alcsíkon fejtettek ki maradandó munkát. Egy kötetet terveztünk száz meghatározó személyiséggel, de hamar rájöttünk, hogy ez az út járhatatlan, hiszen szűkebb pátriánk, az alcsíki Panteon ennél jóval több jeles személyiséggel büszkélkedik. Így egy sorozat első kötetét tartja kezében a tisztelt olvasó, egy sorozatét, amelyet az Alcsík Kistérség Fejlesztési Társulás támogatásával az elkövetkező években szeretnénk megjelentetni.

Az érdemi munkát Daczó Katalin szerkesztő asszony végezte, akinek külön köszönettel tartozom azért a heteket-hónapokat felölelő, hihetetlenül

alapos és pontos munkáért, amelynek eredményeként ez a hiánypótló kötet elkészülhetett.

Köszönöm a Bethlen Gábor Alapnak a könyv megvalósításában nyújtott anyagi támogatását!

Tisztelettel ajánlom a kedves olvasó figyelmébe hiánypótló kiadványunkat. Olvassák, forgassák szeretettel! Csak remélni merem, hogy nagy eleink munkássága, dicső cselekedeteik sokakban olyan gondolatokat ébresztenek, amelyek a mai, teljesen más értékrendű világban rávezetnek az alázattal végzett köztevékenység hasznára, nemzetmegtartó fontosságára.

Őszinte tisztelettel,
2020 decemberében,
Gergely András
az Alcsík Kistérség Fejlesztési Társulás elnöke

Szerkesztői gondolatok

Csíkszentmártonon születtem, életem első négy esztendejét Nagytusnádon, a nyaraimat Csíkszentmártonon töltöttem, s fél lábbal, sokadíziglen visszamenően alcsíki vagyok. Ilyen formán különösen örvendtem évekkel ezelőtt az Alcsík Kistérség Fejlesztési Társulás felkérésének naptár összeállítására, s még inkább lelkesedtem, amikor idén januárban egy alcsíki jeles személyiségekről szóló kiadvány megírására kaptam megbízást. Tudtam – annak ellenére, hogy évek, sőt évtizedek óta gyűjtöm az adatokat, – nagy munka lesz. De amit el kellett végeznem ahhoz, hogy az első ötvenegy személyiség életútja több-kevesebb részletességgel összeálljon, az jóval fölülmúlta az elképzeléseimet.

Böngésztem a Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár online anyakönyveit és a csíkszeredai levéltár egyházi anyakönyveinek gyűjteményét (amíg a járványhelyzet miatt le nem zárták a kutatási lehetőséget). Minden bizonnyal ezer óránál is többet olvasgattam a régi újságokat, az internetes adatbázisokat, könyveket és lexikonokat, több száz levelet váltottam jeles emberek leszármazottaival, levéltárosokkal, rendi elöljárókkal, plébánosokkal, és felkerestem alcsíki temetőket, ahhoz, hogy megszülethessen ez az adattár.

Első lépésben azt kellett eldöntenünk Gergely Andrással, a múlt útvesztőiben igencsak jártas csíkszent-

mártoni polgármesterrel, az Alcsík Kistérség Fejlesztési Társulás elnökével együtt, hogy kik is kapjanak helyet a kiadványban. Abban biztosak voltunk, hogy csak lezárt életutakról lehet szó. Ugyanakkor azt javasoltam, hogy elsősorban 19–20. századi személyiségek életútját tárja fel a kötet, így csak nagyon kivételesen kaptak helyet a névsorban korábbi jelesek (ezúttal pl. Antalfi János püspök). Próbáltuk számba venni az Alcsík Kistérség Fejlesztési Társulást alkotó településekhez kapcsolódó jelentősebb személyeket, beleértve a kászoniakat is, azokat, akik itt születtek, de szülőföldjüktől távol alkottak maradandót, és azokat, akik bár nem itt látták meg a napvilágot, de a térségben éltek, alkottak hosszabb-rövidebb ideig. Próbáltuk felsorakoztatni az utóbbi két évszázad országgyűlési képviselőit, főszolgabíróit, főispánt/prefektust, alispánt, írókat, költőket, képzőművészeket, papokat, szerzeteseket, egyetemi és főgimnáziumi tanárokat, népművelőket, sportolókat, magas rangú tiszteket, s még egy kászonújfalusi születésű tengerészkapitány is helyet kapott a kötetben. Nem szerepelnek viszont a magukat alcsíki vagy kászoni származásúnak valló, de nem itt született, és nem itt nevelkedett személyek, és azok sem, akik csak előneveikben alcsíkiak. Tudatában vagyunk annak, hogy a válogatás nem teljes, de mindenképpen életrevaló próbálkozás jeleseink számbavételére, és a lista idővel kiegészíthető, gazdagítható lesz.

Az egyes személyiségekről szóló szócikkeket igyekeztem egységes formában megírni, de ez, már csak a foglalkozásbeli különbözőségek miatt sem sikerült tökéletesen. Az egyes szócikkekben feltüntettem az adott

személy névváltozatait, örökölt vagy elnyert címét, rangját, tudományos fokozatát, nemesi előnevét, foglalkozását, vallását, szüleinek, házastársának nevét, és esetenként egyes, szintén az adattárban szereplő személyiségekkel való rokoni kapcsolatát. Bár a kiadvány szereplői többnyire egyetemi tanulmányokkal rendelkező személyek, olyan is akad köztük, akinek iskolázottságáról nem rendelkezünk adatokkal, olyan személy is, akinek érettségizni sem volt lehetősége, ettől függetlenül mégis helyet kapott a sorban. Amennyiben lehetett, kitértem minden neves ember tanulmányaira, életpályájára, összefoglaltam munkásságát, kiemelkedő eredményeit, kitüntetéseit, és szó esik utóéletükről is, már amennyiben ápolja emléküket az utókor. Minden szócikk esetében közlöm az adott személy legfontosabb műveinek lajstromát, és a felhasznált irodalom jegyzékét is a megjelenés sorrendjében, a teljesség igénye nélkül. A könnyebb olvashatóság kedvéért – az adattárat elsősorban a nagyközönségnek szánva – nem használtam a lexikonokban szokásos rövidítéseket.

Próbáltam valamennyi szereplőről fényképet, illusztrációit is felkutatni, de ez nem minden esetben sikerült. Előfordul, hogy a sírja, netán a kézírása helyettesíti a portrét. Fontosnak tartottam ugyanakkor olyan fényképeket is beválogatni a kötetbe, amelyeken házastársuk, családjuk, rokonságuk, környezetük (is) szerepel, hiszen ezek is sokatmondóak lehetnek.

Amint Gergely András előszavából is kitűnik, e kiadvány kezdete egy többkötetes sorozatnak, betűrendben A-tól D-ig vesz számba néhány kiemelkedő

közéleti szereplőt, jeles embert. Két egyetemi tanár keretezi a kötetet, mindketten a Magyar Tudományos Akadémia tagjai voltak. Egyikük egy tudós premontrei szerzetes rendes tagként, másikuk egy kommunista ifjúsági múlttal is rendelkező, egyetemalapító közgazdász, köztestületi tagként volt tagja az MTA-nak. Mindkettőjükre büszke lehet Alcsík, mint ahogyan sokakra a könyv szereplői közül.

Sokat töprengtem azon, hogy ildomos-e egy kötetben összehozni mindazokat, akiket Horthy kitüntetett, akiket Ceausescu kitüntetett, akiket a kommunista hatalom bebörtönzött, akiket több rendszer is kitüntetett, akik nemzetiszocialista beállítottságúak voltak, akiket a nemzetiszocialisták bebörtönöztek, akiket halálra ítéltek, akiket felmentettek… vagyis némely esetben egyes rendszerek kiszolgálóit ugyanannak a rendszernek az üldözöttjeivel? Ez jelentette számomra a legnagyobb dilemmát, a maga ellentmondásosságában.

Hogy is van ez? Rendszerek jönnek, rendszerek mennek. De minden rendszerben voltak vezetők, országgyűlési képviselők, betölteni való tisztségek, ambíciós emberek, kiemelkedő személyiségek, akik tették azt, amit az adott körülmények között tehettek, amit akkori ítéletük szerint legjobbnak láttak. Nem szentekről szól ez a kis könyv, inkább amolyan esendő emberekről. Székely és nem székely eleinkről. Rólunk. Nagyok a teljesítménybeli különbségek is, sokakról csak a kutatás során derült ki, hogy bár ismerős nevek, a tetteik lajstroma nem oly hosszú, vagy bár fontos beosztásuk volt, nem tettek túl sok említésre méltó dol-

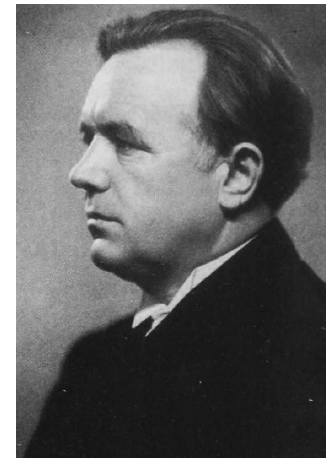
got. Mégis helyük van egy életrajzi adattárban, megkönnyítheti későbbi kutatók munkáját.

E helyen köszönöm a hozzájárulást mindazoknak, akik munkámat segítették, jó tanácsaikkal, adataikkal, fényképekkel, dokumentumokkal, kiegészítéseikkel hozzájárultak az életutak teljesebbé tételéhez: Adorján Zsuzsanna, Ajtony Gábor, dr. Albert Margit, Ambrus Mária, Balogh Kata, Bartha Ágnes, Bicsok Zoltán, ifj. Bodó Imre, Dr. Botlik József, dr. Bulla Miklós, Cseke Gábor, Csergő Tibor, Csintalan László, Deák Gyula, Domokos Zsuzsanna, Farkas Áron, Farmati Anna SSS, Ferenczi Sándor, Fodor Pál, Gál Bence, Gergely András, Hajdu Gábor, Jánosi Csaba, Jonica Xénia, Kalamár Janka, Károly Veronka, Kelemen Katalin, Kínyó Ferenczi Tamás, Kovács Árpád, Kőrössy Erika, L. Balogh Béni, Mihály Réka, Murányi Teréz SSS, Nagy József, fr. Orbán Szabolcs OFM, Pál Zoltán, Rajnai Edit, Szabó Ádám, Szabóné Hajdu Magdolna, Szőnyi Szilárd, Takács István, Vass Csongor, Vincze Zsolt, Vízi Ildikó, Volant András, Wittek Krisztina, Xántus István és a lista korántsem teljes. Ugyanakkor köszönöm családomnak a türelmet és a támogatást, férjemnek, Daczó Dénesnek pedig külön köszönöm a fotók egy részét is.

Régi elképzelésem, vágyam egy töredéke valósult meg ezúttal a segítőtársaknak és a támogatóknak köszönhetően. Hiszem, hogy még lesz folytatás, s bár rendszerek jönnek, rendszerek mennek, mindig szükség lesz lexikális adatokra és emlékőrzőkre még inkább.

Daczó Katalin
Szépvíz, 2020. dec. 3.

Dr. Ábrahám Ambrus

Ábrahám Ambrus,1994

ÁBRAHÁM Ambrus Árpád (Andor), dr. (Tusnád, 1893. nov. 20. – Szeged, 1989. jan. 10.) zoológus, ideghisztológus, premontrei szerzetes, római katolikus pap, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Római katolikus. Szülei: Ábrahám István gazdálkodó, Korodi Teréz.

Tízgyermekes család hetedik gyermekeként születik. 1905-ben kezdi meg gimnáziumi tanulmányait a csíksomlyói főgimnáziumban. Alapítványi helyen tanul, kitűnő eredményekkel. Mivel közben az intézmény Csíkszeredába költözik, az Erdélyi Római Katolikus Státus csíkszeredai főgimnáziumában érettségizik 1913-ban. Harminc évvel később, 1943-ban az öregdiák-találkozó alkalmával, az ő kezdeményezésére tesznek alapítványt az 1912–13-as tanévben végzettek egy tehetséges és szegény sorsú csíki falusi gyermeknek nevelése, valamint az iskola hősi halottainak nevét megörökítő emléktábla javára.

1913. Érettségi után belépik a jászóvári premontrei kanonokrendbe.

1917. Kassán pappá szentelik.
1915–1918. Egyetemi tanulmányokat végez a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem természetrajz–földrajz szakán.
1919. Középiskolai tanári oklevelet szerez.
1917-től a budapesti tudományegyetemen tanársegéd, 1918-tól adjunktus.
1922. Egyetemi doktori címet kap.
1926. A gerinces állatok szövettana tárgykörben megszerzi a magántanári fokozatot.
1934. A szegedi Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola rendes tanára, 1936-tól címzetes nyilvános rendkívüli tanára.
1939. A szegedi Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola igazgatója. Rövid igazgatói tevékenysége alatt az intézmény fénykorát élte, az ország egyik legjobban felszerelt, korszerű intézeteként vált ismertté.
1940–1967. A Szegedi Tudományegyetem általános és összehasonlító állattan tanszékvezető egyetemi tanára, az egyetem Általános Biológiai Intézetének igazgatója.
1964. Nagy jelentőségű év a tudós munkásságának történetében. Ekkor jelenik meg angol nyelven a gerincesek szívének és véredényrendszerének mikroszkopikus vizsgálatairól végzett korábbi eredményeinek mintegy félezer oldalas összefoglalása, s ugyanebben az évben lát napvilágot a több mint ezeroldalas összehasonlító állatszervezettani tankönyve.
1967. Saját kérésére VI. Pál pápa felmenti egyházi kötelmei alól. Ugyanettől az évtől az egyetemről nyugdíjazzák, de kutatásait folytatja, a szegedi Állatszervezettani és Állatrendszertani Intézet tudományos kutatója. 1981-ben jelenik meg angol nyelvű összefoglaló műve a szenzoros

idegvégződések ikonográfiájáról. Utolsó tanulmányát 1982-ben közli.

Életének 96. évében Budapesten éri a halál. Búcsúztatását február 3-án tartják a Farkasréti temetőben. Ravatalánál Szentágothai János akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia elnökségének és tagjainak, valamint a biológiai tudományok osztályának, Csákány Béla, a szegedi József Attila Tudományegyetem rektora az egyetemnek és Szeged városának nevében, Hámori József, a biológiai tudományok doktora pedig a tanítványok nevében mond búcsúbeszédet.

Ábrahám Ambrus sírja (Daczó Katalin felvétele)

Munkássága

„Ott lettem rabja a betűnek s a dalnak és kérdve rajongója a nagy természetnek" – vallja *Szálfaember* című önéletírásában szülőföldjéről. Mindig szoros kapcsolatot tart fenn az itthoniakkal, büszke székelységére. 1944 előtt gyakori szerzője a Csíki Lapoknak és a Katolikus Közlönynek.

Szakíróként több egyetemi szaklap mellett az Acta Biologica Hungarica, és az Acta Zoologica Hungarica című folyóiratok szerkesztője.

Idegszövettani és idegélettani kérdésekkel foglalkozik, mikrotechnikai eljárásokat dolgoz ki az idegek tanulmányozására. A szakirodalom szerint jelentősek a vérerek beidegzésére, az intracardialis idegekre, a hallóidegekre vonatkozó összehasonlító kutatásai.

A Szegedi Tudományegyetem Általános Állattani és Biológiai Intézetének keretében létrehozza a csaknem 20 000 darabot kitevő, egyedülálló idegszövettani metszetgyűjteményt. Oktatói munkájáról számos jegyzet, könyv és számos kiválóan képzett tanítvány tanúskodik. A világ számos országában tartott előadásaival, bemutatásaival a magyar tudomány hírnevét öregbíti.

Az MTA levelező (1945), majd rendes tagja (1960). Számos magyar és nemzetközi szakmai szervezet fogadja soraiba. Többek között a Szent István Akadémia (1930), az amerikai Catholic Roundtable of Science (1938), az indiai Zoológiai Akadémia tagja (1955), a londoni Királyi Orvosi Társaság külső tagja (1958), a Nemzetközi Ideganatómiai Akadémia tagja, The European Society for Comparative Endocrinology (Manchester) tagja (1963), a Research Group of World Federation of Neurology tiszteletbeli tagja (1966); Magyar

Anatómusok, Hisztológusok és Embriológusok Társasága vezetőségi tagja (1967), a Magyar Biológiai Társaság tiszteletbeli tagja (1960), több MTA bizottság elnöke, a József Attila Tudományegyetem tiszteletbeli doktora (1982). Több mint háromszáz szakkönyv és tudományos közlemény szerzője. Írásai magyar, német, angol és francia nyelven jelennek meg.

„Az állatvilág legkülönbözőbb törzseihez tartozó fajok idegszervein végzett vizsgálatai után mindig visszatért kedvenc receptorai, elsősorban a keringési szervek receptorainak tanulmányozásához. Alkotását leginkább ebben érzem maradandónak és előremutatónak. Bár nem volt orvosi végzettsége, csalhatatlan ítélettel ismerte fel azt az idegi mechanizmust, amelynek tisztázásához kiváló módszerei különösen alkalmasak. Azt is helyesen látta, hogy a keringésszabályozó reflexek morfológiai szempontból kulcsfontosságú elemei a vérerekben, a szívben lévő és néhány speciális, a véredényrendszer kitüntetett pontjaihoz kapcsolt szervek – például a belső nyaki verőér kezdeti szakaszához kapcsolt glomus caroticum – speciális receptorai. Az e receptorokból eredő reflexek alapvető jelentőségűek a keringés szabályozásában. E reflexeknek persze fontos központi idegrendszeri elemei vannak, de ezek vizsgálata inkább neurofiziológiai és biokémiai természetű kutatásokat igényel. Ahol az anatómus munkája nélkülözhetetlen és más eszközzel nem pótolható, az éppen az Ábrahám Ambrus által oly sok sikerrel vizsgált receptorok ismerete. A neurontan ellen felmerült kételyek a tudomány fejlődése nyomán ma már elenyésztek, de ez nem adhat okot arra, hogy megfeledkezzünk azokról a magányos hősökről, akik szinte az egész európai kontinensen jó harminc

évig majdnem egyedül tartották a racionális neurohisztológia frontját. Ezek közül ő a legjelentősebbek egyike volt." – méltatja Szentágothai János.

Kitüntetései

Kossuth-díj (1953)
József Attila-emlékérem (1958)
Munka Érdemrend (1963)
Munka Érdemrend arany fokozata (1973, 1978)
JATE-emlékérem (1968)
Gelei József-emlékérem (1981)
Békéért emlékérem
Magyar Népköztársaság Zászlórendje (1983)

Utóélete

Születésének századik évfordulóján, 1993. nov. 19-én a József Attila Tudományegyetem és a Magyar Tudományos Akadémia Biológiai Tudományok Osztálya egész napos tudományos üléssel emlékezik a tudós tanszékvezető professzorra. Ugyanekkor a Szegedi Tudományegyetem Ady téri épületén bronz domborművet helyeznek el tiszteletére, Tóth Sándor alkotását. Az Akadémia Biológia Osztálya a szegedi József Attila Tudományegyetemmel közösen Ábrahám Ambrus-emlékérmet alapít, amelyet 1993 óta a neurohisztológia területén elért kimagasló eredményekért nyújtanak át.

Egykori iskolájában, a csíkszeredai Márton Áron Gimnáziumban, (1994) és szülőfalujában, Nagytusnádon (1995) emléktáblát helyeznek el tiszteletére. A Márton Áron Gimnázium kémiából jeles eredményeket elérő diákjának rendszeresen odaítélik az Ábrahám Ambrus-emlékdíjat.

Sírját a budapesti Farkasréti Temetőben a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság 2004-ben védetté nyilvánítja.

Művei:

Az állati szervezet őrei a környezetben. Budapest, Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó R.T., 1931.

Az állatok szerepe a gyógyászatban. Pápa, 1932.

Bevezetés az állatok szervezettanába. Szeged, 1950.

Bevezetés az állatok szervezettanába. Szeged, 1951.

Összehasonlító állatszervezettan *I–II.*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1964.

Microscopic Innervation of the Heart and Blood Vessels in Vertebrates Including Man. Budapest–Oxford, 1969.

Anatómia, élettan. (társszerzők: Bende Sándor és Megyeri János), Budapest, Tankönyvkiadó, 1973, 1979.

Iconography of Sensory Nerve Endings. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1981.

Fontosabb önéletrajzi és egyházi jellegű írásai:

Ahová mindenünnen visszavágyunk. Csíki Lapok, 1931. júl. 19.

Jőjj el Szentlélek Uristen… Csíki Lapok, 1938. jún. 5. (L), 23.

Dudabá. Csíki Lapok, *A „Csiki Lapok" tárcája.* 1939. jan. 15. (LI), 3.

A csiksomlyói bucsu. Csíki Lapok, 1939. máj. 28. (LI), 22.

És megnyugovék a hetedik napon… Csíki Lapok, 1942. márc. 21. (LIV), 12.

A székely tarisnya. Csíki Lapok, 1942. máj. 31. (LIV), 22.

A szálfaember. Szerk. Farkas L. Gyula, Szeged, JATEPress, 1993.

Életem a főiskoláért. Szerk. Horváthné Szélpál Mária. Szeged, JGyTF Kiadó, 1993.

Felhasznált irodalom:

Dr. Ábrahám Ambrust a Szent István Akadémia rendes tagjává választotta. Csíki Lapok, 1930. márc. 16. (XLII), 1. p.

** Dr. Ábrahám Ambrust egyetemi rendes tanárrá nevezték ki.* Csíki Lapok, 1934. aug. 19. (XLVI), 34.

[a.i.]: *Dr. Ábrahám Ambrus premontrei kanonok ujabb kitüntetése*. Csíki Lapok, 1936. márc. 22. (XLVIII), 12.

* *Egy csíki székely tudós amerikai kitüntetése.*
Csíki Lapok, 1938. márc. 13. (L), 11.

KOZÁN Imre: *Látogatásom Dr. Ábrahám Ambrus egy. tanárnál, az európai hirü tudósnál Szeged bombázása alkalmával*. Csíki Lapok, 1941. máj. 4. (LIII), 18.

PATAKI József szerk.: Az Erdélyi Róm. Kat. Egyházmegyei Tanács vezetése alatt álló csíkszeredai Róm. Kat. Segítő Mária Gimnázium évkönyve az 1942–43. tanévről. Csíkszereda, Szvoboda Miklós könyvnyomdája, 1943.

Dr. BICZÓK Ferenc: *A Magyar Biológiai Társaság hírei: Ábrahám Ambrus*. In.: szerk. FALUDI Béla: *Biológiai Közlemények*.
Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967/1. füzet, 33–34. p.

A Magyar Tudományos Akadémiai Almanachja 1970.
Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970, 52. p.

A Magyar Tudományos Akadémiai Almanachja 1973.
Budapest, Akadémiai Kiadó, 1973, 61. p.

KÁDÁR: *Ábrahám Ambrus akadémikus kilencvenéves.*
Magyar Nemzet, 1983. nov. 19. (XLVI), 273.

ÁBRAHÁM Ambrus: *I. Életem és tudományos tevékenységem*.
In.: Tiszatáj, *Szegedi tudósportrék.*1984. jún. (XXXVIII), 6. 49–56. p.

VEKERDI László: *II. Vekerdi László interjúja Ábrahám Ambrus akadémikussal.*
In.: Tiszatáj, *Szegedi tudósportrék.*1984. jún. (XXXVIII), 6. 56–62. p.

* *Végső búcsú Ábrahám Ambrustól*. Népszabadság, 1989. febr. 4. (XLVII), 30

SZENTÁGOTHAI János: Ábrahám Ambrus: 1893–1989. In.: Magyar Tudomány, *Megemlékezések.* Új folyam, 1989. júl.–aug. (XCVI), 7–8., 682–3. p.

** Ábrahám Ambrus születésének 100. évfordulója.* Magyar Tudomány, Új folyam, 1993. (XXXVIII), 1.

FARKAS L. Gyula dr.: Ábrahám Ambrus centenáriuma.
Orvosi Hetilap, 1994. jún. 26. (CXXXV), 26.

KENYERES Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon 1978–1991*.
Budapest, Akadémiai Kiadó, 1994. 3. p.

KOVÁTS Lajos: *Van-e, s ha van, mi lehet életünk értelme? Emlékezés Ábrahám Ambrusra.* Művelődés, 1996. máj. 1. (XLIX), 5–6.

JÁNOSI Csaba: *110 éve született Dr. Ábrahám Ambrus*.
Hargita Népe, 2003. nov. 20.

RÉDAI Botond: *Nagytusnád híres szülöttjére emlékeztek.*
székelyhon.ro. 2013. nov. 20.

OSZK Gyászjelentések

Románia Nemzeti Levéltárának Hargita Megyei Hivatala (a továbbiakban RNL HMH), F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 704. kötet, 154. lap.

Ábrahám István

Ábrahám István, 1901

ÁBRAHÁM István (Kozmás, 1839. aug. 15. – Csíkdelne, 1914. febr. 19.) kocsikészítő, kovácsmester, ezermester, a bukaresti Szent István Király Egyesület egyik vezetője, a nyerges-tetői emlékműállítás kezdeményezője és egyik mozgatórugója. Római katolikus. Szülei: Ábrahám Ferenc, Hadnagy Rozália. Felesége: Becze Terézia.

1858. Saját bevallása szerint árva fiúként egy üzérkedő szekeres Oláhországba viszi, s ott három aranyért eladja. Bukarestben jónevű kovácsmester és kocsikészítő válik belőle.

1896. Részt vesz a budapesti millenniumi ünnepségeken, meglátogatja az ezredéves kiállítást, majd visszafele, Bukarestbe tartva meglátogatja szülőfaluját, és kimegy a Nyerges-tetőre is. Ekkor ötlik fel benne az emlékállítás gondolata, és a gondolatot tett követi: a bukaresti magyarság összefogásából elkészül a honvédemlék, amelyet 1897. aug. 8-án több ezer résztvevő jelenlétében ünnepélyes keretek között lepleznek le.

Munkássága

Ábrahám István oszlopos tagja a bukaresti magyar közösségnek. Mindvégig igazi magyar érzéssel és fáradhatatlan buzgalommal munkálkodik a vallási és nemzetiségi ügyek előrevitelén. Elnöke az olvasóegyletet, a könyvtárat, a temetkezési osztályt fenntartó Bukaresti Magyar Társulatnak, alelnöke, majd pénztárnoka a Bukaresti Magyar Római Katolikus Segélyző Egyesületnek, elnöke a Nyerges-tetőn felállított honvédemlék bizottságának.

Ábrahám István síremléke a csíkdelnei Szent János templom közelében. (Daczó Katalin felvétele)

Szakmájában is kitűnik. „Külföldön olyan hírnevet szerzett, hogy a párisi kiállításon saját gyártmányu kocsikkal és muszka divatu szánakkal megjelenvén, arany érmet és elismerő oklevelet nyert”. (Csíki Lapok, 1902. júl. 30.)

A jónevű iparos szép vagyont szerez, és nyugalomba vonulása után – előbb Brassóban, majd 1901 körül felesége, Becze

Terézia szülőfalujában, – Csíkdelnén telepedik le, ahol egy különleges faórát készít. „Háromszor akkora mint egy rendes falióra, az órabot 1848–49-beli ágyugolyó a Nyergestetőről s azon ágyuk mintájára rá van illesztve egy kis ágyu, mely déli 12 órakor a nap sugarai behatása folytán elsül és olyan hangot ad, hogy az egész község meghallja (…). Az egész alkotmány az udvar közepén fel van illesztve egy 4 méteres oszlopra, ott egész pontosan jár." (Uo.)

Életének 75., házasságának 50. évében, adataink szerint utód nélkül hal meg. Sírja a csíkdelnei Szent János templom cintermébe található. A muzeális értékű faóra sorsa nem ismert.

Felhasznált irodalom:

GYÖRGY István: *A bukuresti szegény magyar gyermekek öröme.* Csíki Lapok, *Levelezés*, 1892. jan. 13. (IV), 3.

**A bukaresti magyar társulat.* Csíki Lapok, Különfélék, 1894. márc. 25. (VI),13.

** A külföld a kiállításon*. Pécsi Napló, 1895. dec. 8. (IV), 293.

**Honvéd szobor a Nyerges tetőn.* Csíki Lapok, 1897. jún. 2. (IX), 22.

BALLÓ István: *A nyergesi honvédemlék leleplezése*. Vasárnapi Újság, 1897. aug. 22. (XLIV), 34.

**Honfiúi kegyelet*. Csíki Lapok, Melléklet, 1897. okt. 20. (IX), 42.

BÁLINTH János (szerk.): *A Bukaresti „Szent István Király Egyesület" alakulási Emlék-Könyve: A bukaresti magyar egyházak és társulatok rövid ismertetésével*. Bukarest, Bukarester Tagblatt Ny., 1901.

**Fa-óra*. Csíki Lapok, Különfélék, 1902. júl. 30. (XIV), 31.

**A nyergesi honvédemlék ügye.* Székelység, Különfélék, 1908. jún. 22. (IV), 25.

**A nyergestetői ünnep*, Székely Nép, 1908. aug. 4. (XXVI),145, 86.

**Halálozás.* Csíki Hírlap, Hírek, 1914. febr. 21. (IV), 8.

Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Érseki Levéltára (továbbiakban GYFL GYÉL), I.5/149. Kozmás, Kereszteltek anyakönyve 1839, 288. p.

Dr. Ábrahám József (Örményi András tulajdona)

Dr. Ábrahám József

ÁBRAHÁM József, dr. (Lázárfalva?, 1885. ápr. 5. – Cikó, Magyarország, 1973. máj. 4.) ügyvéd, alispán. Római katolikus. Szülei neve: nincs adat. Felesége: Nagy Klára (1891–1956).

Középiskolai tanulmányait Csíksomlyón a Római Katolikus Főgimnáziumban végzi 1905-ben. Egyetemi tanulmányait Kolozsváron, a Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem jogi karán folytatja.

1913. Gyakorló ügyvéd Csíkszeredában.

Az első világháborúban a cs. és kir. 82. székely gyalogezredben népfelkelő zászlós. 1916. jún. 6. Olykánál fogságba esik. 33 napi utazás után a Vlagyivosztok melletti Razdolnoje-táborba érkezik, ahol 1917 késő őszéig raboskodik. Egy évet Habarovszkban hadifogoly, majd a krasznaja-rjecskai fogolytáborba kerül.

1920. dec. 23. Hazaérkezik.

1928. Kisebb megszakításokkal a csíkszeredai ügyvédi kamara dékánja.

1930–1933. A Katolikus Státus világi képviselője, a Mezőgazdasági Kamara elnöke. 1930-tól a vármegyei tanács és

állandó választmány tagja.1933-tól a Magyar Párt csíkmegyei intézőbizottságának tagja.

1932. ápr. 19. Először ismerteti Erdélyben a konverziós törvényt.

1934. márc. A Csíkmegye vezetését ellátó időközi bizottság tagja.

1936. A csíkmegyei magánjavak ügyében hozott genfi határozat végrehajtására létrehozott bizottság tagja.

1937. dec. A Magyar Párt csíki tagozatának szenátorjelöltje.

1938. febr. Lemond a jelöltségről sokoldalú elfoglaltságára és egészségi állapotára hivatkozva.

1939. ápr. A Magyar Népközösség csíkmegyei tagozatának alelnöke.

1940. A bécsi döntést követően közigazgatási előadóként vesz részt a közéletben, beszédet mond Horthy Miklós csíkszeredai fogadásán.1940 októberében a Csík vármegyei véleményező bizottság tagja, novemberétől a Csiki Testnevelő Egyesület egyik díszelnöke, a Csík nevű általános gazdasági szövetkezet igazgatója. Ugyanebben a hónapban, 26-tól a polgári közigazgatás életbe lépésétől Csík vármegye alispáni tisztségét tölti be, 1944 szeptemberéig, a vármegye kiürítéséig.

1942. febr. Dr. Ábrahám József kezdeményezésére gazdasági szövetségbe tömörülnek a székely vármegyék. Ugyanebben a hónapban a Csíki Magánjavak ideiglenes igazgató-választmányának vezetőjeként Budapestre utazik tárgyalásokat folytatni a kormánykörökkel. 1943. márc. 14. – máj. 27. László Dezső főispán halála után, az új főispán, dr. Kovács Károly beiktatásáig, főispáni teendőkkel megbízott alispánként fejti ki tevékenységét.

1944. ápr. 28. Részt vesz azon a marosvásárhelyi tanácskozáson, amelyen Endre László belügyminisztériumi államtitkár a végrehajtandó gettózási terveket ismertette a helyi civil hatóságok és a rendfenntartó szervek vezetőivel.

Az 1944 őszi menekülés – a polgári lakosság kiürítése – után nem térhet vissza Csíkba.1945 májusában Szombathelyen tartózkodik, neve az igazolt tisztviselők között szerepel.

1946. ápr. 9. A katonai parancsnokok és tanácsadóik kolozsvári háborús bűnperében, mint tanácsadót – távollétében – életfogytiglani kényszermunkára, nem egészen két hónappal később, 1946. máj. 31-én pedig a zsidóság gettósításában játszott szerepéért húszesztendei börtönbüntetésre ítélik. Hasonló büntetéseket szabtak ki több más székelyföldi elöljáróra, ily módon egyúttal a vádlottak padjára ültetve az észak-erdélyi magyar közigazgatás szereplőit. Ábrahám József a magyarországi Cikón él haláláig.

Munkássága:

A korabeli sajtó szerint Ábrahám József a két világháború közötti időszakban következetesen képviseli vármegyei tanácsosként és különböző fórumokon a magyarság ügyét, szót emel a sérelmek, az erőszakos románosítási törekvések, a megalázó bánásmód miatt.

1940 után, alispánként az első intézkedései közé tartozik a fakitermelés azonnali megkezdése érdekében a Közbirtokosságok és Fürészüzemesek Szövetségének megalakítása, a közellátás megszervezése. Hivatali ideje alatt aktív szerepet játszik a magyar kormány által Csík vármegyében foganatosított fejlesztésekben, jelen van minden jelentősebb rendezvényen és hivatalos látogatáson. Beszédet mond többek között Csíkszent-

domokoson, Csíksomlyón és Csíkszentmártonban az országzászlóavatási ünnepségeken. Elnöklete alatt megalakul a csíki idegenforgalmi bizottság. Feleségével együtt védnöke az Országos Egészségügyi Szövetség Csíkvármegyei osztályának. A megye főispánjával együtt fogadja a vármegyébe látogató hivatalos küldöttségeket: Hóman Bálint kultuszminisztert (1941), báró Bánffy Dániel földművelésügyi minisztert (1941), Kállay Miklós miniszterelnököt (1942), Varga József kereskedelem- és iparügyi minisztert (1942), akivel a Hargitafürdőre vezető út és az Úz Bence menedékház felavatásán vesz részt. 1943-ban fogadja dr. Kádár Levente belügyi államtitkárt, az ONCSA országos elnökét és Zsindely Ferenc kereskedelem- és közlekedésügyi minisztert köszönti a megyében.

Közérdekű és jogi írásai a Csíki Néplapban jelennek meg.

Felhasznált irodalom:

VÁRADY Aladár– BEREY Géza (szerk.): *Erdélyi monográfia.* mek.oszk.hu, Gloria Nyomda, Satu-Mare, 1934.

FERENCZ Gyárfás: *Csik létkérdéseiről nyilatkozik Ábrahám dr. alispán.* Székely Nép, 1940. dec. 14. (LVIII), 112.

* *Országzászlót és hősi emlékművet szenteltek fel Csikszentmártonban.* Székely Nép,1941. nov. 19. (LIX), 261.

* *A Csíki Magánjavak igazgatóválasztmánya Budapesten.* Székely Nép, 1942. febr. 18. (LX), 39.

TIBORI Szabó Zoltán: *Csík vármegye zsidósága a betelepüléstől a megsemmisítésig.* In.: szerk. Braham: *Tanulmányok a holokausztról III,* Budapest, Balassi Kiadó, 2004, 115–21.

KOVÁCS Szabolcs: *Csoportos perek a kolozsvári népbíróság előtt*. academia.edu, Clio Műhelytanulmányok 2018/1.

RESCHNER Gyula: *Szibériában raboskodó erdélyi hadifoglyok életrajzai 1914–1922.* A kolozsvári Egyetemi Könyvtár kézirattárában, Ms 3919.

Ábrahám József rokonainak (Farkas Áron, Farkasné Örményi Zsuzsanna, Örményi András) közlése

Adorján Ágoston, 1908
(Adorján Zsuzsanna tulajdona)

Adorján Ágoston

ADORJÁN Ágoston Lajos, menasági, vitéz (Csíkmenaság, 1871. jan. 19. – Budapest, Magyarország, 1957. máj. 19.) honvéd altábornagy. Római katolikus. Adorján Imre főgimnáziumi tanár unokaöccse, nevelt fia. Szülei: Adorján István, Szabó Klára. Felesége: Tömöry Emma.

Tanulmányait a Csíksomlyón a Római Katolikus Főgimnáziumban (1882–1886), a nagyszebeni Császári és Királyi Gyalogsági Hadapród Iskolában (1886–1890), majd a bécsi Hadiiskolában (Kriegsschule) (1896–1898) végzi.

Nagybátyja, Adorján Imre főgimnáziumi tanár, aki évtizedeken át vívásra és katonai gyakorlatokra tanította a diákokat, fontos szerepet játszik nevelésében, iskoláztatásában. Tökéletesen beszél németül. Végigjárja a katonai ranglétrát: hadapród tiszthelyettes (1890), hadnagy (1891), főhadnagy (1895), százados (1901), első osztályú százados (1904), őrnagy (1912), alezredes (1915), ezredes (1917), tábornok (1922), altábornagy (é.n.). A honvéd-főparancsnokságnál, a budapesti m. kir. 1. honvéd gyalogezrednél, a gyulai m. kir. 2. honvéd gyalogezrednél szolgál.

Az első világháború elején m. kir. 10/II. gyalogzászlóalj parancsnoka. Orosz, olasz, majd az erdélyi hadszíntéren vesz részt a harcokban.

1916 őszén Adorján ezredes alakulatával részt vesz a Maros-völgyi hadműveletekben.

1918. A nagyszebeni hadapródiskola parancsnoka. Később 1921 februárjáig a Honvédelmi Minisztérium 32. osztályának vezetője, majd szeptemberig a budapesti 2. vegyesdandár gyalogsági parancsnoka.

1921. szept. – 1922. máj. A miskolci 7. vegyesdandár gyalogsági parancsnoka.

Adorján Ágoston (az ülő sorban középen) tisztársakkal
(Adorján Zsuzsanna tulajdona)

1922. jún. Vezértanácsnok, a Honvédelmi Minisztérium képviselője a Magyar Olimpiai Bizottságban és számos közösségi eseményen.

1925. szept. 1. Nyugállományba helyezik. Mátyásföldön él.

1933. Az Országos Frontharcos Szövetség mátyásföldi csoportja tiszteletbeli elnökének választja.

1940–1944. Többször hazalátogat szülőföldjére, részt vesz és beszédet mond különböző ünnepségeken, rendezvényeken. Egy lovasbalesetben nyakcsigolyatörést szenved, amelynek következtében élete utolsó éveiben mozgásában korlátozottá válik. A Cinkota – Ilonatelepi temetőben nyugszik.

Kitüntetései

(a teljesség igénye nélkül):

1914. nov. 17. Katonai Érdemkereszt III. Osztálya Hadidíszítménnyel és Kardokkal az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartása elismeréséül

1915. aug. A német császár Vaskereszttel tünteti ki az ellenséggel szemben tanúsított kiválóan vitéz és eredményes magatartásáért

1915. dec. 31. Katonai Érdemkereszt III. Osztálya Hadidíszítménnyel és Kardokkal az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartása elismeréséül

1925. okt. Nyugalomba vonulásakor II. Osztályú Magyar Érdemkeresztet vehet át a sok éven át hazafias buzgalommal teljesített kiválóan eredményes és igen hasznos szolgálataiért

1931. ápr. Nemzeti Munkavédelem kitüntetés

Felhasznált irodalom:

**Vaskeresztes honvéd alezredes*. Csíki Lapok, *Különfélék,* 1915. aug. 25. (XXVII), 34.

**Kinevezték az uj dandárparancsnokot.* Reggeli Hírlap, 1921. okt. 11. (XXX), 229.

**Új tábornokok*. Magyar Jövő, 1922. júl. 6. (IV), 150.

**Miniszteri elismerés*. Budapesti Hírlap, 1930. dec. 30. (L), 296.

**A frontharcosok mozgalmai*. Pesti Hírlap, 1933. dec. 1. (LV), 273.

HORTOBÁGYI Jenő (szerk.): *Keresztény magyar közéleti almanach I–II*. Budapest, Pátria Irodalmi Vállalat, 1940.

RUGONFALVI Kiss István (szerk.): *Székely seregszemle: Lustrum*. Debrecen, Lehotai Pál Könyvnyomdája, 1940.

**Halálozás*. Népszabadság, 1957. máj. 23. (II), 120.

SZAKÁLY Sándor: *Az ellenforradalmi Magyarország (1919–1944) hadseregének felső vezetése I*. In.: *Hadtörténelmi Közlemények,* Budapest, Hadtörténelmi Intézet, 1984, (XXXI), 2, 567–598. p.

KOLLEGA Tarsoly István(főszerk.): *Révai új lexikona*. mek.oszk.hu, Szekszárd, Babits Kiadó, 1996–2007.

NAGY András dr.: *Lót visszanéz*. Csíkszereda, Pallas–Akadémia Könyvkiadó, 2001. 39.p.

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 8. kötet, 196 .lap.

Adorján Imre

Adorján Imre (Adorján Zsuzsánna tulajdona)

ADORJÁN Imre, menasági (Csíkmenaság, 1827. febr. 25. – Csíksomlyó, 1897. ápr. 6.) főgimnáziumi tanár. Római katolikus. Adorján Ágoston honvéd altábornagy nagybátyja és nevelőapja, Adorján Imre országgyűlési képviselő nagybátyja. Szülei: Adorján Imre, Fazakas Terézia. Felesége: Molnár Terézia, Tivai Nagy Imre nagynénje.

Középiskolai tanulmányait **1837-től** Csíksomlyón, egyetemi tanulmányait Kolozsváron végzi.

Az 1848–49-es szabadságharc kitörésekor királyi írnok, honvédhuszárként végigküzdi a szabadságharcot. 1867 után a Csíkszéki Honvédegylet aktív tagja, 1887. márc. 15-én az egylet egyik összejövetelén a honvédéletről és volt parancsnokairól, gr. Mikes Kelemenről és gr. Bethlen Gergelyről tart felolvasást.

1849 után mint főhadnagyot besorozzák osztrák bakának, de szemproblémái miatt hamarosan elbocsátják. Ezután Kolozsváron Jósika Lajos királyi tanácsos, vívó titkára.

1856. aug. 19. Kinevezik a csíksomlyói (akkor még) algimnázium tanárának. A korszak germanizálási törekvéseinek

ellenére a „hazafias szellemű lelkes tanári karának tulajdonítandó”, hogy a csíksomlyói gimnáziumban a tanítás nyelve csaknem minden tantárgyból a magyar marad. Adorján Imre latin és magyar nyelv, valamint mennyiségtan és természettudományok tanításával foglalkozik. Imets Fülöp Jákó szerint egyike „a legszorgalmasabb és kötelességeiket hiven teljesítő” tanároknak. Harminc éven át „ahogy csak lehetett, izzó hazaszeretetet csepegtetett a tanulóifjúság szívébe.” 1861–1864 között a gimnáziumi és ifjúsági könyvtár őre. Egyes adatok szerint ő alapítja az intézmény önképzőkörét.

Híresen jó táncos, és a legjobb kardvívó az egész környékén. Tudását igyekszik átadni növendékeinek. A vívás oktatása és hazafias tevékenysége miatt **az 1867-es kiegyezés előtt** Horváth Károly igazgatóval és Antalfy Károly tanártársával együtt folytonos zaklatások érik, vizsgálat zajlik ellenük, és az igazgatót le is váltják.

1869. A csíksomlyói római katolikus iskolák pénzalapjának pénztárnokává választják.

1877. Részt vesz az ún. székely puccsban, – amely során a korabeli ellenzéki székely politikusok beavatkoznak az orosz-török háborúba –, az ő házában tartják az egyik első csíkszéki gyűlést, bekapcsolódik a toborzás megszervezésébe és a fegyverek elrejtésébe is.

1881. nov. 3. A gimnázium rajztermében nagyméretű ünnepséget tartanak Adorján Imre 25 éves tanári jubileuma alkalmából. Az ünnepségen Imets Fülöp Jákó főgimnázium-igazgató és Szász Károly tanár mond beszédet, szavalatok hangzanak el, és az ifjúsági énekkar előadja Imets Fülöp Jákó igazgató ez alkalomra született *Üdvözlő dal*

című szerzeményét. Az ünnepelt számos ajándékot kap tanártársaitól, volt diákjaitól és tisztelőitől: az igazgató ezüst tintatartót, Éltes Elek tanfelügyelő a barátok és tisztelők nevében egy albumot nyújt át, és felajánlja az ajándék beszerzése után fennmaradt összeget ösztöndíjalap gyanánt. Az ösztöndíjalapot a tanítványok adománya, majd maga Adorján Imre is kiegészíti, így jön létre a 60 forintos „Adorján Imre-féle jutalmi alapítvány", amelynek évenkénti kamatját „a jubiláns tanár életében az ö meghallgatásával, azután pedig a tanártestület legjobb ítélete szerint" minden tanév végén egy jó viseletű és szorgalmas tanulónak adják át. Adorján Imre „a díjat azon tanulónak kívánta kiadatni, ki a magyar nyelvből a legjobb dolgozatokat adja be" – áll az alapítólevélben.

1886. Harmincéves tanárkodás után nyugalomba vonul, de továbbra is a csíksomlyói római katolikus iskolák pénzalapjának pénztárnoka marad. Tagja a csíksomlyói olvasókörnek és az EMKE csíkmegyei fiókegyesülete választmányának.

1897. ápr. 8. A csíksomlyói plébániatemplom temetőjében helyezik örök nyugalomra. „Ő vala a mi érző és mozgó krónikánk, élő lexikonunk; maga volt az idők tanúja, kinek szavain oly naiv hittel csüggtünk, mint az ős magyar az agg táltos igéin" – fogalmaz gyászbeszédében Kassai Lajos főgimnáziumi tanár.

Kortársai, tanítványai évtizedekkel később is úgy emlegetik, mint „az igaz magyarság s az önzetlen hazafiság" (Tivai Nagy Imre, 164. p.) mintaképét, a soha meg nem alkudó hazafit, aki „örökösen fekete, magyar ruhában és ezüstsarkantyús csizmában járt". (Endes Miklós, 306.p.)

Felhasznált irodalom:

[PHILALETHOS]: *A csiksomlyói főgyimnásium*. Ellenzék, 1880. nov. 14. (I), 38.

** Ellenzék, *Belföld*, 1881. nov. 8. (II), 255.

IMETS Fülöp Jákó: Visszap*illantás a csíksomlyói r. k. gymnasium közelebbi 25 éves múltjára*. In.: *A Csíksomlyói r. k.gymnasium értesítője*. Csíkszereda, 1882.

**Márczius 15-ke Csik-Szeredában*. Székely Nemzet, 1887. márc. 22. (V), 45.

**Adorján Imre. 1837-1897*. Csíki Lapok, 1897. ápr. 14. (IX), 15.

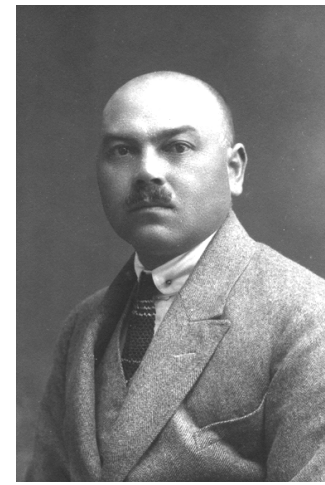
Dr. ENDES Miklós: *Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig.*Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2013.

TIVAI Nagy Imre: *Emlékezés régi csíkiakról*. Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2009.

PATAKI Szabolcs: *Az 1877. évi székely puccs története*. ujkor.hu, 2015. március 20.

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 6 kötet, 154 lap.

Adorján Imre

Adorján Imre, 1930 (Adorján Zsuzsanna tulajdona)

ADORJÁN Imre, menasági, vitéz (Csíkmenaság, 1884. ápr. 17. – Hidas, Magyarország, 1971. szept. 30.) földbirtokos, szerkesztő, országgyűlési képviselő. Római katolikus. Adorján Ágoston féltestvére, Adorján Imre tanár unokaöccse. Szülei: Adorján István és Málnási Ágnes. Felesége (1909–) Orbay Margit.

Középiskolai tanulmányait a Csíksomlyói Római Katolikus Tanítóképző Intézetben folytatja (1899–1903), majd Marosvásárhelyen és Tordán mezőgazdasági, kertészeti és méhészeti tanfolyamot végez (1904).

Katonai pályája: 1905–1906-ban a cs. és kir. 82. gyalogezredben Székelyudvarhelyen, Brassóban és Nagyszebenben szolgál. Az első világháborúban a cs. és kir. 82. gyalogezredben harcol. 1915. Hadapród. 1917. júl. Főhadnagy. 1943. márc. 3. Vitézzé avatják. 1944. Tartalékos százados, a csíki légvédelmi osztag helyettes parancsnoka.

1907-től a Csíkmegyei Gazdasági Egyesületnél tevékenykedik, vármegyei faiskola felügyelő, segédtitkár, később főtitkár. Nyolc éven át a Csíki Gazda című folyóirat szer-

kesztője. 1929. A román hatóságok ellehetetlenítik az egyesület működését, így szerkesztői állása megszűnik.

1923 – 1944. Csíksomlyón gazdálkodik, mellette folyamatosan közéleti szerepet vállal. Vezető beosztást tölt be a Magyar Nemzeti Szövetség, majd a Romániai Országos Magyar Párt csíkmegyei tagozatánál, a párt jogvédő népirodájának vezetője (1925), a csíksomlyói tanítóképző előadótanára, a csíksomlyói Dal- és Zeneegylet titkára (1922), a Csík megyei tanács tagja, a Szent Péter Egyházmegye főgondnoka (1928-1944), a Várdotfalva és Vidéke Fogyasztási és Értékesítése Szövetkezet ügyvivő elnöke (1923–39), a csíksomlyói szülőotthonban, később az árvaházban elhelyezett Csíki Székely Múzeum gondnoka (1937–1944).

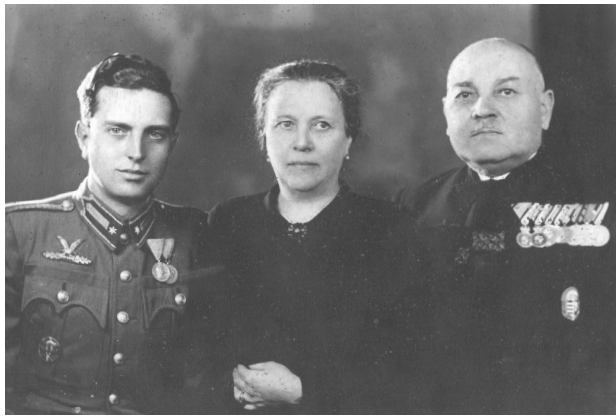
A két világháború közötti időszakban a román hatóságok több ízben zaklatják.

1939. nov. 19. Letartóztatják.

1940. ápr. 12. Az ún. „craiovai pörben" hűtlenség, hazaárulás és kémkedés vádjával öt év börtönbüntetésre ítélik dr. Szöllősy Tibor ügyvéddel, Rozsy Pál ügyvédjelölttel, Macskássy Attila gimnáziumi tanárral, Rácz Lajossal és Szenti Kálmán földbirtokossal együtt. (Ugyanakkor életfogytiglanra ítélik Póchy Mihály vasúti főmérnököt.) Adorján Imre saját bevallása szerint a letartóztatottak egy magyar-román háború esetére alakult szervezet tagjai voltak. A szervezetet árulás leplezte le. Adorján Imre a bécsi döntés után, 1940. szept. 7-én szabadul a börtönből.

1940. okt. 10. – 1944. Tagja a magyar parlamentnek mint behívott képviselő. A Földmívelésügyi illetve a Véderő bizottság tagja. 1940. dec. 14-től tagja az Erdélyi Pártnak, de miután nem ért egyet a párt egyes célkitűzéseinek

megváltozásával, 1942. júl. 18-án kilép. A „kicsi magyar világban” szerteágazó tevékenységet fejt ki: a Nemzetvédelmi Káptalan tagja, a Nemzetbiztonsági Szervezet, valamint a Székely Határőr Egyesület csíkmegyei elnöke, a Frontharcosok Egyesületének elnöke, a csíkmegyei Mezőgazdasági Kamara elnöke, az Erdélyi Kárpát Egyesület (EKE) csíkmegyei tagozatának tiszteletbeli elnöke, a Csíkmegyei Sport Egylet elnöke, az Erdélyi Hangya Központ, valamint a Csíki Magánjavak igazgatótanácsi tagja, és a Csíkmegyei Magánjavak által fenntartott Csíksomlyói Árvaház gondnoka. Mindvégig tagja a csíkmegyei törvényhatósági bizottságnak is.

Adorján Imre feleségével és András fiával, 1943
(Adorján Zsuzsanna tulajdona)

1944. A Csíkszeredában működő 79. honvéd bevonulási központ helyettes parancsnoka. Vonatszerelvénnyel a Dunántúlra vezénylik, dec. 20-ig szolgál. Közéleti szerep-

vállalása után a román hatóságok megtorlásától joggal tartva, nem tér haza.

Magyarországon, a korszak előírásainak megfelelően igazoló bizottság elé áll, a támogató nyilatkozatoknak köszönhetően igazolják.

1945. dec. Az Országos Népgondozó Hivatal telepítési akciója révén a magyarországi, Baranya megyei Hidason kap házat és itt telepszik le családjával együtt. Részt vesz a Hidasi Földmívesszövetkezet megalakulásában. 1955. jan. 6-ig az újjáalakult római katolikus egyházközség világi elnöke, ekkor megromlott egészségi állapota miatt lemond. Szülőföldjére soha nem térhet haza, de gyakran hangoztatja gyerekeinek és unokáinak, hogy nem hagyta el hazáját, hanem akarata ellenére az ország egyik végéből a másikba kényszerült költözni.

Hidason éri a halál **1971. szept. 30-án.** A pécsi központi temetőben helyezik örök nyugalomra 1971. okt. 4-én.

Munkássága

A kortársak értékelése szerint fontos szerepet töltött be a két világháború közötti csíki népnevelésben, „faluról falura járva földmivelés, mezőgazdaság, állattenyésztés, tejtermelés, legelőjavitásra tanitotta az embereket, összefogásra biztatott. Nyiltan hirdette mindig és mindenhol, hogy a középosztály akkor teljesiti kötelességét, ha visszamegy a gyökérhez, ha szorosan együtt halad a néppel (…) Fáradozása nyomán gazdakörök alakultak, mezőgazdasági gépek beszerzése indult, nemesebb vetőmagok kerültek a földbe, tenyészállatokat válogattak és faiskolákat csináltak.” (Csíki Lapok 1940. szept. 29.) A szövetkezeti mozgalmak híve volt. Az Or-

országos Magyar Párt jogvédő irodájának élén másfél évtizedig segíti a hozzá fordulókat jogi és gazdasági kérdésekben. Szoros barátság fűzi Domokos Pál Péterhez és dr. Pál Gáborhoz (akikkel számos kérdésben együtt munkálkodnak, részben megírják Csík vármegye monográfiáját), és akikkel Adorján Imre élete végéig tartja a kapcsolatot. Mivel csíksomlyói ingó és ingatlan vagyonát 1945 után a román állam tulajdonba vette, Pál Gábort bízza meg ügyei intézésével, és évtizedekig harcolnak, eredménytelenül, jogorvoslatért. Kéziratban maradt kortársairól összeállított névjegyzéke, amelyet unokája, Adorján Zsuzsanna jóvoltából, jelen kötet összeállítása során is hasznosítottunk.

Kitüntetései:

I., II. osztályú ezüst Vitézségi Érem, I, II. Signum Laudis, Károly- csapatkereszt, kétszer kapta meg a Sebesültek Érmét kék pánttal.

1941. Nemzetvédelmi Kereszt.

Művei:

Szakirányú cikkei elsősorban a *Csíki Gazdá*ban jelennek meg.

Népnevelés és az iskola I.. Csíki Gazda, 1911. márc. (XXV), 45. 1–6. p.
Népnevelés és az iskola II. Csíki Gazda, 1911. aug. (XXV), 46. 4–9. p.

A korcsmák vasár- és ünnepnapi bezárása. Csíki Gazda, 1910. nov. (XXIV).

A boldogulás bajai. Csíki Gazda, 1912. febr. 1. (XXVI).

A boldogulás bajai. Csíki Gazda, 1913. jan. 1. (XXVII).

Felhasznált irodalom:

VÁRADY Aladár – BEREY Géza (szerk.): *Erdélyi monográfia.*
Satu Mare, Gloria, 1934.

* *Hazakivánjuk és követeljük Adorján Imrét!* Csíki Néplap, 1940. szept. 11. (X), 36.

* *Emlékezzünk!* Csíki Lapok, *Csikvármegye visszatért.* 1940. szept. 15. (LII), 37.

* *Hazajöttek…* Csíki Lapok, Különfélék. 1940. szept. 22. (LII), 38.

FERENCZ Gyárfás: *Erdélyi fejek: Adorján Imre.* Csíki Lapok, 1940. szept. 29. (LII), 39.

* *Csikmegye képviselői a magyar parlamentben*. Csíki Lapok, *Különfélék.* 1940. okt. 13., (LII), 41.

[Kj.]: *A mi vezéreink.* Csíki Néplap, 1940. okt. 16. (X) 41.

VISNAI Miklós (szerk.): *Erdélyi mártírok és hősök aranykönyve*. Pécs, Kultúra Könyvnyomdai Műintézet, 1941, 178. p.

* *Négy új tiszti vitéz tett esküt Csíkszeredán*. Székely Nép, 1943. márc. 5. (LXI), 52.

**Ujabb tiszti vitézeket avattak.* Csíki Lapok, 1943. márc. 7. (LV), 10.

Adorján Imre: Önéletrajz. (Gépelt kézirat.) 1955–1964. Adorján Zsuzsanna tulajdona

BOTLIK József: *Nemzetünket szolgálták. A visszacsatolt területek felsőházi és képviselőházi tagjai a Magyar Országgyűlésben (1938–1944).* Budapest, Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944-45 Alapítvány, 2020. 399-404.p.

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 9. kötet, 117. lap.

Adorján Zsuzsanna közlése

Albert István

Albert István (dr. Albert Margit tulajdona)

ALBERT István (Csíkszentmárton, 1893. okt. 11. – Csíkszereda, 1982. márc. 11.) számvevőségi tanácsos, újságíró, novellista. Római katolikus. Szülei: Albert Mihály, Kováts Rozália. Felesége: Gábor Margit tanítónő.

Tanulmányait 1905-től Csíksomlyón a Római Katolikus Főgimnáziumban folytatja, majd az intézmény áthelyezése után Csíkszeredában érettségizik 1913-ban. Újságírói tevékenységét a főgimnázium Tavasz című folyóiratának diákszerkesztőjeként kezdi. Marosvásárhelyen közigazgatási diplomát szerez.

1919. A város román hatóságok általi átvételekor Csíkszereda helyettes számvevője. Nem teszi le az esküt az új államra, de román tisztviselők hiányában többekkel együtt visszatartják.

1920. Főszámvevő, a Kovács Endre főjegyző visszaélései által kiváltott egyik első városházi sztrájk résztvevője Frank Miklós műszaki tanácsossal és Bíró Sándor városgazdával együtt. Később az Erdélyi Lapok, majd a Magyar Lapok csíkszeredai tudósítója, emellett cikkeket

és tudósításokat közöl a Csíki Lapok, a Csíki Néplap, a Szatmári Újság, a Keleti Újság, és az Ellenzék hasábjain is. Az 1930-as évek elején az Ezer Székely Leányok Napja hű krónikása. Novellái, karcolatai más sajtótermékek mellett az Erdélyi Tudósítóban jelennek meg. Tevékenyen részt vesz a Katolikus Népszövetség helyi tagozatának munkájában.

A csíkszentmártoni Albert család. A hátsó sorban balról a második Albert István (dr. Albert Margit tulajdona)

1936. Az Országos Magyar Párt Csík megyei tagozatának titkára.

1937. Államellenes izgatás vádjával egyévi fogházra és 5000 lej pénzbüntetésre ítéli a csíkszeredai törvényszék, majd a marosvásárhelyi ítélőtábla három hónapra enyhíti a fogházbüntetést, de a pénzbüntetést helybenhagyja.

1938. okt. Előkészületben van *Szivárvány a Hargita fölött* című, székely tárgyú elbeszéléseit tartalmazó kötete, de megjelenésére vonatkozóan nincs adat. Több elbeszélését

és egy egyfelvonásos darabját a budapesti rádió is elfogadja előadásra. Az Erdélyi Katolikus Akadémia (később Pázmány Péter Társaság) levelező tagja lesz.

1940. Az Országos Magyar Sajtókamara tagja. Közbenjárására Gábor Áron csíkszentimrei villatulajdonos a Csíkszentimrei Büdösfürdő területén villa építésére alkalmas telket ajándékoz a sajtókamarának.

1941. Az Erdélyi Párt Csík vármegyei tagozatának titkára.

1941. okt. Kinevezik Csíkszereda számvevőségének vezetőjévé.

1942. jan. Saját kérésére Marosvásárhelyre helyezik.

1943. jan. 1. Kinevezik Sepsiszentgyörgy város számvevőségi főnökévé. 1968-ig Sepsiszentgyörgyön él. Lánya, dr. Albert Margit szerint a háború után nem sokkal nyugdíjba vonul, de továbbra is megjelennek írásai a korszak újságaiban és folyóirataiban (Népi Egység, Új Idő, Megyei Tükör, Hargita). Életének utolsó éveiben ismét Csíkszeredában (az egykori Rövid, mai Müller László utcában) lakik.

A csíkszeredai régi temetőben helyezik örök nyugalomra **1982. március 13-án.**

Munkássága

Korrekt, tényfeltáró újságíró, írásait a mély vallásosság, az igazságkeresés, a társadalmi problémák iránti érzékenység, az elődök iránti tisztelet hatja át. Riportjai a két világháború közötti időszak erdélyi társadalmának fontos lenyomatai. Tudósításai pontosak, alaposak, elfogulatlanok. Vallja, hogy „a jó újságíró minden idegszálával, gondolatával hivatásának él. Társaságban, szórakozásai közepette, tanulmányai és munkája közben nem feledi el, hogy nemmindennapi hivatalbeli kötelessége tanítani, oktatni, becsületesen informálni és nem utol-

só sorban: szórakoztatni olvasóit." (Albert István: *„Öreg diák visszanéz"*. Csíki Lapok, 1938. aug. 7.) Novellái rendszerint a székely népéletből merítik tárgyukat, karcolatai humoros epizódokat, történeteket, a székely agyafurtságot örökítik meg.

Írói álnevei: Albert bácsi, Ego, Hegyháti, Igric, Leonidás, Nimród, dr., Plagizátor, Skrupulus, A.I., -t -n., Vaszari tövis.

Kitüntetések, díjak

1931. I. díj. Az Országos Magyar Párt közművelődési szakosztálya által meghirdetett irodalmi pályázaton a *Kászon Gyöngye* című novelláért.

1941. A Magyar Nők Lapja novellapályázatának egyik díjazottja *Péterke* című elbeszélésével.

1942. Nemzetvédelmi Kereszt

Fontosabb cikkei:

Riport a székelyek leszegényedésének megrázó okairól.
Csíki Lapok, 1933. okt. 22. (XLV), 43.

Elnémult harangok…: A nyomoruság lejtőjére kerültek az egyházi férfiak az egyházi és iskolai adó nem fizetése miatt.
Csíki Lapok, 1934. szept. 30. (XLVI), 40.

Miért némult el a templomi harangszó Delne községben? Válasz Kánya János megyebiró levelére. Csíki Lapok, 1934. nov. 4. (XLVI), 45.

Károly trónörökös, a későbbi IV. Károly magyar király látogatása Miercurea-Ciucon. Magyar Lapok, 1936. okt. 29. (V), 246.

Egy kis székely falu „közjogi" és közigazgatási" válsága: községi életünk görbetükrében. Magyar Lapok, 1937. ápr. 21. (VI), 68.

A százesztendős tó: Érdekes viták a Gyilkos-tó keletkezésének időpontja körül. Magyar Lapok, 1937. febr. 2. (VI), 26.

A székely közbirtokossági vagyonok küzdelme a kihasználó tőkével.
Magyar Lapok, 1937. febr. 11 (VI), 33.

Ciucmegye a megyei közigazgatás mai statisztikai adatainak tükrében.
Magyar Lapok, 1937. júl. 6. (VI), 123.

Betyár-dráma a havasokban. Magyar Lapok, 1937. szept. 14. (VI), 182.

Negyven székely kisgazda földet keres. Magyar Lapok, 1937. okt. 22. (VI), 215.

Kiadós aranyereket találtak a gyergyóalfalui hegyekben.
Magyar Lapok, 1938. szept. 14. (VII), 203.

„Öreg diák visszanéz". Csíki Lapok, 1938. aug. 7.(L), 29.

A magyar ujságbetü csiki szolgálata a felszabaditás előkészítésében.
Csíki Lapok, 1940. szept. 22. (LII), 38.

Felhasznált irodalom:

**Sztrájk a városházán*. Csíki Lapok, *Különfélék,* 1920. máj. 22. (XXXII), 21.

SZÁSZ Endre: *„Kászon gyöngye", a nagyváradi irodalmi pályázat nyertese*.
Keleti Ujság, Hírek, 1931. okt. 22. (XIV), 241.

**Ha a főszámvevőből újságíró lesz.* Brassói Lapok, 1934. febr. 19. (XL), 40.

**Munkában a mercurea ciuci–csikszeredai Kath. Népszövetség műkedvelői.*
Csíki Lapok, Különfélék. 1934. dec. 2.-(XLVI), 49.

**Tömegeket mozgatott a Magyar Párt Gheorgheni-i nagygyűlése.*
Csíki Lapok, 1936. márc. 22. (XLVIII), 12.

**Ismét elitéltek egy erdélyi magyar újságírót*. Nemzeti Ujság,
1937. nov. 21. (XIX), 265.

**Mérsékelte a tábla Albert csíkszeredai hírlapíró büntetését*.
Brassói Lapok, 1937. nov. 22. (XLIII), 249.

**Leszállította a tábla az államellenes izgatással vádolt hírlapíró büntetését*.
Ellenzék, 1937. nov. 23. (LVIII), 270.

**Pázmány Társaság nevet veszi fel az Erdélyi Katolikus Akadémia*.
Magyar Lapok, 1938. szept. 16. (VII), 205.

**„Szivárvány a Hargita fölött"*. Csíki Lapok, 1938. okt. 2. (L), 33.

**Kétszázötven négyszögöles villa-telket kapott ajándékba a
Sajtókamara a Hargitán*. Magyar Sajtó, 1940. dec. 15. (II), 12.

**Albert István munkatársunk ujabb irodalmi sikere*. Csíki Lapok,
Különfélék. 1941. ápr. 13. (LIII), 15.

**Az Erdélyi Párt csik-vármegyei szervezete alakuló közgyűlése*.
Székely Nép, 1941. ápr. 13. (LIX), 84.

**Elnöki tanácsülést tartott az Erdélyi Párt megyei tagozata*.
Csíki Lapok, 1941. jún. 15. (LIII), 24.

**Főnökváltozás Csikszereda város számvevőségénél*.
Csíki Lapok, 1941. okt. 26. (LIII), 43.

**Új városi számvevő.* Csíki Néplap, 1941. okt. 29. (I), 44.

**Csíkszereda uj főszámvevőt kapott.* Székely Nép, 1942. jan. 8. (LX), 5.

**A Nemzetvédelmi Kereszt székelyföldi kitüntetettei.*
Székely Nép, 1942. dec. 10. (LX), 279.

**Kinevezés*. Csíki Lapok, *Különfélék.* 1943. jan. 17. (LV), 3.

GULYÁS Pál: *Magyar írói álnév lexikon*, Akadémiai Kiadó,
Budapest, 1978, 516. p.

BALOGH Edgár (főszerk.): *Romániai magyar irodalmi lexikon: Szépirodalom, közírás, tudományos irodalom, művelődés I.* Bukarest, Kriterion. 1981.

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 593. kötet, 97. lap.

Albert Vilmos

Albert Vilmos, 1941 (Bartha Györgyné Albert Magdolna tulajdona)

ALBERT Vilmos (Csíkszentkirály, 1886. aug. 3. – Csíkszereda, 1971. febr. 7.) tanár, igazgató, pedagógiai szakíró. Római katolikus. Szülei Albert Béni, csíkszentkirályi körjegyző, Fodor Amália. Felesége: Vogel Mária.

Középiskolai tanulmányait Csíksomlyón a Római Katolikus Főgimnáziumban végzi, 1904-ben érettségizik.

A kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemen tanul 1904–1908 között, 1910-ben magyar–latin szakos tanári oklevelet szerez.

1908–09. Katonai szolgálatot teljesít a brassói m. kir. 24., majd a nagyszebeni m. kir. 23. honvéd gyalogezredekben.

1909–10. A Gyulafehérvári Római Katolikus Főgimnázium helyettes tanára.

1910–11. A Nagyszalontai Állami Főgimnázium helyettes tanára.

1911–12-es tanévtől a Gyulafehérvári Római Katolikus Főgimnázium rendes tanára.

1913 nyarán Boros József püspöki titkárral bejárja Németországot, úti élményeiről beszámolót közöl. Az Alsófehérmegyei Történelmi, Régészeti és Természettudományi Egyesület tagja (1914).

1914. aug. 19. A m. kir. 23. honvéd gyalogezred tartalékos hadnagyaként az északi harctérre vonul.

1915. máj. 19. A Pnikut (Ukrajna) melletti rohamban kitűnik vitézségével. Megkapja a III. osztályú Katonai Érdemkeresztet hadidíszítményekkel és kardokkal.

1915. júl. 1. Orosz fogságba esik. Előbb Elabugán a Káma-folyó mellett tölt pár hónapot, majd három évet Berezowkán és két évet Nikolszk-Usszuviszkben.

1920. okt. 26-án szabadul, 1920. dec. 15-én érkezik vissza Triesztbe.

A fogságban megtanulja a német, az angol és az orosz nyelvet. Részt vesz a fogolytábor minden kulturális megmozdulásában. Aktív tagja a nyelvészeti, irodalmi és történelmi kurzusoknak, írásai a kézzel írott *Berezowka* és *Magyar Szemle* fogolylapokban jelennek meg. Egy éven át heti három órában magyar nyelvre tanítja az osztrák tiszteket.

Az 1921–22-es tanévtől nyugdíjazásáig a Csíkszeredai Római Katolikus Főgimnázium tanára.

1934. jún. 29. A főgimnázium tanévzáró ünnepsége egyben tanári működésének 25 éves jubileuma. „Tanítványai mindig tisztelték benne az izig-vérig egész embert, aki előadásaiba mindig beleolvasztotta az egyházhoz való rendithetetlen hüség szent lángját. Iskolai munkáján kivül a társadalmi szereplésből is bőven kivette a részét” – méltatja a sajtó. (**Évzáró a főgimnáziumban.* Csíki Lapok, 1934. júl.1.) Ez alkalommal az Erdélyi Egyházmegyei Ta-

nács tiszteletbeli főgimnáziumi igazgatóvá nevezi ki. Ekkor jelenik meg Albert Vilmos fordításában Dr. M. J. Exner *Férfias élet* című szexuálpedagógiai műve is. A könyv „az örök erkölcsi elvek alapján állva, a tudomány legújabb álláspontja szerint is megvilágítva tárgyalja az ifjúság nemi nevelésének" kérdéskörét. (U.o.)

1935. A Katolikus Népszövetség keretében megalakult a Csíkszeredai Műkedvelők Köre, melynek irodalmi szakértője Albert Istvánnal együtt.

Rendszeresen ismeretterjesztő, népnevelő előadásokat tart. Többek között az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület által szervezett rendezvényeken, irodalom és egyház témakörében.

1937. A brassói Katolikus Nagygyűlésen *Bolsevizmus a nép között* címen értekezik, taglalja a bolsevizmus terjedésének okait, szól a titokban zajló vörös agitációról, és sürgeti „az elmélyedő, kitartó, hatékony falumunkát, amely felölelné a nép lelki, gazdasági, kulturális és egészségügyi gondozását". (**Sokezernyi hívő tömeg körmenetével befejeződött a XI. Katolikus Nagygyűlés.* Magyar Lapok, 1937. júl. 1.)

1939. Tagja a Csíkszeredában és Csíksomlyón tartott XII. Országos Katolikus Nagygyűlés szervezőbizottságának.

1940. dec. 6. Beszédet mond Csíkszentkirályon a hősök emlékművének felszentelése és az országzászló avatása alkalmával tartott ünnepségen.

1941. febr. –aug. A Csíkszeredai Római Katolikus Gimnázium igazgatója (korábban hosszú ideig igazgatóhelyettes), de egészségi állapotára hivatkozva lemond a tisztségről.

Csíkszereda képviselőtestületének tagja, a csíkszeredai katolikus férfiak által alapított Credo Egyesület világi elnöke.

Évtizedekig a Csíkszeredai Római Katolikus Egyházközség egyháztanácsosa, az Erdélyi Római Katolikus Egyházmegyei Tanács tagja, a Katolikus Népszövetség helyi tagozatának ügyvezető alelnöke. Mindvégig gazdálkodik, csíkszentkirályi birtokán felügyeli a mezőgazdasági munkákat.

Yoshinaka Wataro japán császári tábornok, a budapesti japán követség katonai attaséjának látogatása. Balra elől a japán követ, középen Albert Vilmos, jobbról László Dezső főispán
(Bartha Györgyné Albert Magdolna tulajdona)

1943. Vitézzé avatják.

1944 őszén családjával együtt a szovjet betörés elől menekülnie kell, 1944–45-ben a bonyhádi Evangélikus Gimnáziumban tanít. 1945 karácsonyán hazatér. 1946-tól nyugdíjas, mellette óraadó tanár. Az iskolák államosítása (1948) után lányát

eltanácsolják az egyetemről, őt pedig zaklatja a Szekuritáté. A családnál kétszer tartanak házkutatást, zsákszámra viszik el a könyveket és kéziratokat, amelyeket a család sosem kap vissza. A csíkszeredai családi ház felét államosítják.

1971. febr. 9. Csíkszeredában, a Szentlélek utcai temetőben helyezik örök nyugalomra.

Albert Vilmos, 1965. Léstyán Ferenc felvétele
(Bartha Györgyné Albert Magdolna tulajdona)

Munkássága:

Publicisztikai tevékenysége még a háború előtt kezdődik: 1913-tól a Csíki Hírlap belső munkatársa. Később a Gyulafehérvári Közművelődés, a Csíki Lapok, az Erdélyi Lapok, a Magyar Kisebbség, az Erdélyi Tudósító közlik írásait. Leánya, Bartha Györgyné Albert Magdolna szerint mindennapi kenyere volt az írás: naplót írt, feljegyzéseket készített még a fogságban is, leírta benyomásait, lejegyezte olvas-

mányélményeit, több mint harminc évig, haláláig vezette a Csíkszeredai Római Katolikus Egyházközség történetét (Historia domus).

Főgimnáziumi tanárként „Az volt ő abban az iskolában, ami a nagy orosz irodalomban Tolsztoj, a magyar irodalomban Gárdonyi, Juhász Gyula, Móra Ferenc – a szeretet, a jóság, a minden emberi szenvedésre segítőkészséggel ráhajló szív, az iskola láthatatlanul ható lelkének egyik alkotója; a tanár a szó etikai értékének teljességében, aki az egyéniségéből kisugárzó szelídség, a mindig tiszta lelkiismeret derűjével oltott örök eszményeket a reábízott ifjúság lelkébe” – méltatta temetésén tanártársa, Opra Benedek.

Művei, cikkei:

Dr. M. J. Exner (ford.): *Férfias élet*. Csíkszereda, Vákár Könyvnyomdája, 1934.

Kemény Zsigmond báró emlékezete. Alsófehérmegyei Történelmi, Régészeti és Természettudományi Egyesület évkönyve, 1913.

Jubileumi beszéd. In.: KASSAI Lajos (szerk.): *Az erdélyi róm. kath. Státus csikszeredai főgimnáziumának értesítője az 1921–22-ik iskolai évről*. Vákár Könyvnyomda, Csíkszereda, 1922.

Hol a macska, vagy románok-e a székelyek? Magyar Kisebbség, 1933. jan. 1. (XII), 1.

Apponyi Gyulafehérvárt. 1913. jún. 7–8. Erdélyi Lapok, 1933. márc. 3. (II), 50.

Egy nagy székely nevelő: Id. Pál Gábor sirhantjára. Erdélyi Lapok, 1935. okt. 16. (IV), 217.

Egyházi adó és falumunka. Magyar Lapok, 1938. nov. 30. (VII), 268.

P. Lukács Manszvét missziós-beszédeinek gyűjteménye. Magyar Lapok, 1939. máj. 28. (VIII), 113.

Márton Áron püspök a csíkszeredai diákok között. Magyar Lapok, 1939. jún. 1. (VIII), 115.

A magyar nyelv és irodalom tanításának szempontjai. Erdélyi Iskola, 1939–40. (VII), 1–2. 37–41.p., nov.–dec. 152–155.p.)

A székely nép humora. In.: DÁVID József (szerk.): *A Székelyföld írásban és képben,* Kaláka Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1941. 49–51.p.

Nevelő értékek Petőfi életében és költészetében. Erdélyi Iskola, 1943. júl.–szept. (IX), 353–357. p.

Szent Margit, az Árpád ház gyöngye. Csíki Lapok 1944. jan. 23. (LVI), 4.

Itt járt közöttünk a Jóság és Igazság szépséges lelke. Csíksomlyó Magazin 12, 2016.

Felhasznált irodalom:

**Andrássy Csíkszeredában*. Csíki Lapok, 1911. aug. 16. (XXIII), 33.

KÁRPISS János – SCHASER Ferenc (szerk.): *Az Erdélyi Róm. Kat. Státus gyulafehérvári Főgimnáziumának értesítője az 1914–15. tanévről*. Gyulafehérvár, Püspöki Lyceumi Könyvnyomda, 1915. 29–32. p.

**A csikszeredai Ipartestület szabadegyeteme*. Brassói Lapok, 1933. jan. 18. (XXXIX), 14.

**Tízéves érettségi találkozó*. Csíki Lapok, 1933. júl. 16. (XLV), 29.

**Igazgatói kinevezés*. Erdélyi Lapok, 1934. jún. 22. (III), 124.

*Évzáró a főgimnáziumban. Csíki Lapok, 1934. júl.1. (XLVI), 27.

**Műkedvelő egyesület alakult Csíkszeredán*. Keleti Újság, 1934. nov. 16. (XVII), 263.

VÁRADY Aladár – BEREY Géza (szerk.): *Erdélyi monográfia*. Satu Mare, Gloria, 1934.

**Sokezernyi hívő tömeg körmenetével befejeződött a XI. Katolikus Nagygyűlés*. Magyar Lapok, 1937. júl. 1. (VI), 119.

**Krisztus Király ünnepségek*. Magyar Lapok, 1937. nov. 4. (VI), 225.

**Nagylelkűen és okosan*. Magyar Lapok, 1938. aug. 24. (VII), 186.

**Megválasztotta a felcsiki esperesi kerület is egyház-megyei tanácsi képviselőit*. Magyar Lapok, 1938. szept. 10. (VII), 200.

**A XII. Országos Katolikus Nagygyűlés előkészületei már megkezdődtek Csíkszeredán*. Keleti Újság, 1939. máj. 7. (XXII), 103.

ALBERT István: *Hatalmas tömegek részvételével megkezdődött a XII. Katolikus Nagygyűlés*. Magyar Lapok, 1939. júl. 1. (VIII), 139.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái*. Új sorozat. I., Budapest, Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1939, 348–349. p.

**Csíkszentkirálynak ünnepe volt*. Székely Nép, 1940. dec. 13. (LVIII), 100.

**Kinevezték Csíkszereda és Kézdivásárhely képviselőtestületét*. Székely Nép, 1941. jan. 12. (LIX), 9.

A csikszeredai rom. kath. gimnázium uj igazgatója.
Székely Nép, 1941. márc. 18. (LIX), 63.

*Uj *ideiglenes igazgató a csikszeredai rom. kat. gimnázium élén*.
Székely Nép, 1941. szept. 19. (LIX), 210.

**Tiszti vitézek és vitézi városmányosok tettek esküt Csíkszeredán*.
Székely Nép, 1943. jún. 23. (LXI), 140.

**Uj vitézek eskütétele.* Csíki Néplap, 1943. jún. 30. (XIII) 26.

**A csíki falujárók*. Székely Nép, 1944. márc. 22. (LXII), 66.

BALOGH Edgár (szerk.)**:** *Romániai magyar irodalmi lexikon I.* Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1981, 39. p.

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye,* 577. kötet, 36. lap.

Ambrus János Szaniszló

Ambrus Szaniszló

AMBRUS János Szaniszló (Csíkszentmárton, 1909. máj. 6. – Frankfurt, Németország, 1994. nov. 16.) plébános, gimnáziumigazgató. Római katolikus. Szülei: Ambrus Lajos királyi bírósági végrehajtó, Róka Mária.

A csíkszeredai Római Katolikus Főgimnáziumban tanul, 1928-ban érettségizik. Teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végzi.

1934. jún. 29. Majláth Gusztáv Károly püspök pappá szenteli.
1936. Gyergyóditróban segédlelkész. 1938. Petrozsényban káplán. 1938–39. Gyergyóbékáson helyettes plébános. 1940–1944. Oroszhegyen plébános. Oroszhegyi működésének idejére esik a templomépítés és javítás folytatása, valamint az orgona javítása. Bálint József országgyűlési képviselővel együtt részt vesz az 1942-es diafalvi égés után a tűzkárosultak megsegítésében és a Tejszövetkezet létrehozásában.
1944. okt. 1. A 27. gyaloghadosztály parancsnokságához osztják be tábori lelkésznek.

1945. Hadifogoly a Szovjetunióban, ahonnan nem Erdélybe, hanem Nyugat-Németországba bocsátják el.

1946. Waldwerkében – egy Passau melletti menekülttáborban – alapítja meg néhány lelkes emberrel, Csejtey Béla vezetésével a németországi magyar gimnáziumot. A gimnázium a menekülttábor feloszlatása után, 1951-ben a niederaudorfi iskolával egyesülve Lindenbergbe (Allgäu tartomány) költözik át. Igazgatója Ambrus Szaniszló lesz, aki nagy szerepet vállal az emigrációs iskolarendszer felállításában: nagy nehézségek árán teremti elő a háború utáni években az iskola fenntartáshoz és a tanulók ellátásához szükséges anyagi alapokat. 1954-ben az intézmény Bauschlottba (Baden-Württemberg tartomány) települ meg. Az 1956-os forradalmat követő menekültáradat miatt rohamosan növekvő tanulólétszám következtében az épület szűknek bizonyul, ezért 1957-ben a három felső osztály a München/fürstenriedi lelkigyakorlatos házba költözik Dr. Galambos Ireneusz bencés atya vezetésével. Az alsó tagozat igazgatója továbbra is Ambrus Szaniszló marad. Végül 1958–59 folyamán az intézmény Bauschlottból a bajorországi Burg Kastl régi kolostorépületébe költözik, és 1960-ig Ambrus Szaniszló vezeti.

1960–62. Káplán Münchenben.

1962. szept. Átveszi a Frankfurt és környéke katolikus magyarságának lelki vezetését, és ezzel új fejezet kezdődik a magyar közösség életében. „Nemcsak gondoskodó jó pásztor volt sokszor viszálykodó és szétszéledni készülő nyájának, de megértő és mindig segítségre kész atyja is a nagy magyar családnak. Nem véletlenül szólították hívei Szaniszló atyának.” (Dr. Lippay György: *A Magyar Katoli-*

kus Egyházközség története. Frankfurt és környéke. http://www.magyar-katolikusok-frankfurt.de/tortenet/)

1963. Megalapítja a Frankfurti Magyarok Egyesületét, amelynek égisze alatt számos ünnepséget, rendezvényt szerveznek. A kommunista országokból érkező magyar menekültek növekvő száma miatt a hívek száma is egyre nő, ezért magyar miséket tartanak a Deutschorden Templomban.

1972. máj. 22. Mindszenty József bíboros meglátogatja a frankfurti magyar katolikus egyházközséget.

1976. Az európai magyar katolikus lelkészek – a Párizs melletti Villebonban tartott – konferenciáján Ambrus Szaniszló számol be az erdélyi katolikus egyház helyzetéről.

1979. A németországi Magyar Papi Szenátus elnökeként előadást tart – a stájerországi Seggauban – a 21. Magyar Pax Romana Kongresszuson.

1981. márc. II. János Pál pápa pápai prelátusnak nevezi ki. A pápai kinevező iratot Kampe, limburgi segédpüspök, 1981. ápr. 1-jén nyújtja át, kiemelve az emigráns közösségnek a vallása, a hite megtartásáért és gyakorlásáért folytatott küzdelmét.

1982 szept. Nyugalomba vonul.

1994-ben bekövetkezett halála után a goldsteini temetőben helyezik örök nyugalomra.

Felhasznált irodalom:

**Primiciák*. Erdélyi Lapok, 1934. júl. 5.(III), 134.

**Személyi változások az erdélyi róm. kath. egyházmegyében*. Ellenzék, 1938. okt. 1. (LIX), 223.

**A menekült magyar ifjúság nevelése*. Szabad Magyarság, 1958. júl. 20. (III), 17.

**Németországi magyar katolikus hírek*. Katolikus Magyarok Vasárnapja, 1971. jún. 13. (LXXVIII), 24.

Magyar lelkipásztoraink európai konferenciái. Katolikus Magyarok Vasárnapja, 1975. aug. 31. (LXXXII), 33.

A magyar egyházak helyzete a Vasfüggöny mögött. New Yorki Magyar Élet, 1977. jan. 8. (XXX), 2.

Hozzászólások a Burg Kastl-i iskola körüli bonyodalmakhoz. Katolikus Magyarok Vasárnapja, 1978. máj. 14. (LXXXV), 19.

A katolikus magyar egyetemi mozgalom. Californiai Magyarság, 1979. márc. 30. (LVII), 13.

Ambrus Szaniszló frankfurti főlelkész levele a Németországi Magyar Iskolabizottság tagjaihoz. Hídfő, 1980. júl. 1. (XXXIII), 814–816.

RITTER Márton: *Harminc év Kastlban*. Katolikus Szemle, Róma, 1988, 40/3.

ALFÖLDI László–Mihály: *Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon III*. Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság – Scriptum Kft., Budapest – Szeged, 1993. 1497–1507. p.

FERENCZY L. Tibor: *Az oroszhegyi plébános levele*. Háromszék, 1998. jún. 6. (X), 2360.

VÁRDY Béla: *Az írás megmarad: egy németországi magyar gimnázium története*. Kapu, 2008. máj., (XXI), 5. 56–58.p.

MÉSZÁROS István: *Koncz Lajos. Iskolák menekült magyaroknak német földön 1945–1956*. In.: *Magyar egyháztörténeti vázlatok 20*. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2008. 3–4. 208–214.o.

FERENCZI Sándor: *A gyulafehérvári (erdélyi) főegyházmegye történeti papi névtára*. Szent István Társulat–Verbum, Budapest–Kolozsvár, 2009. 151. p.

MIHÁLY Tibor: *Oroszhegy jelesei II. Az egyházközség szolgálatában – papok, licenciátusok, megyebírók, kántortanítók és harangozó-sekrestyések*. Oroszhegy, 2011.

BEREKMÉRI Árpád–Róbert: *„Lesz még kikelet!" A marosvásárhelyi magyar királyi 27. székely honvéd könnyű hadosztály a második világháborúban. 1940–1945*. Lector–EME, Marosvásárhely–Kolozsvár, 2015. http://www.hungarianarmedforces.com/berekmeri27.htm. Letöltve 2020. júl. 11

50 éve magyar gimnázium Németországban. https://www.kastlalumni.eu/iskolánk-története/2020. júl. 11.

LIPPAY György dr.: A Magyar Katolikus Egyházközség története. Frankfurt és környéke. http://www.magyar-katolikusok-frankfurt.de Letöltve 2020. júl. 11.

GYFL GYÉL, I.5/55. Csíkszentmárton, *Kereszteltek anyakönyve* 1893, 528. old., 38. sor.

Gr. Andrássy Gyula

Ifj. gróf Andrássy Gyula, 1892

ANDRÁSSY Gyula Gábor Manó Ádám ifj., csíkszentkirályi és krasznahorkai gróf (Tőketerebes, 1860. jún. 30. – Budapest, 1929. jún. 11.), politikus, belügyminiszter, jogi szakíró, pártvezető, az utolsó osztrák-magyar külügyminiszter, az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat elnöke, a MTA tagja, a csíkszentmártoni kerület országgyűlési képviselője, az Aranygyapjas Rend lovagja, valóságos belső titkos tanácsos. Római katolikus. Szülei: gróf Andrássy Gyula miniszterelnök, gróf Kendeffy Katinka. Felesége Zichy Eleonóra.

Andrássy Gyula Csík egyik legjelentősebb 16. századi nemesi családjának, a csíkszentkirályi Andrássyaknak leszármazottja. Gazdag életpályájából jelen kiadványban elsősorban az Alcsíkkal kapcsolatos tevékenységét emelem ki. Teljesebb életrajz olvasható a http://ifjgrofandrassygyula.hu honlapon.

Tanulmányait magántanulóként végzi testvérével, gr. Andrássy Tivadarral együtt; sokoldalú műveltséget sajátít el.

1883. Elkezdi politikai pályafutását a konstantinápolyi követség fogalmazóhelyetteseként.

1884. Berlinben követségi attasé.

1886. nov. 3. Országgyűlési képviselővé választják a Szabadelvű Párt színeiben, a korábbi csíkszentmártoni kerületi képviselő, Imre Aurél elhunytával megürült képviselői helyre. A korabeli sajtóból úgy tűnik, a közvélemény üdvözölte a döntést: „ha a magunk képviseltetését másokra bízzuk: igen helyesen cselekszünk, hogy megválogatjuk embereinket. Ifj. Andrássy Gyula grófnak még nincs múltja: de a név, melyet visel, nagy kezességet nyújt nekünk afelől, hogy a székely választókerület érdekei erős kezekbe lesznek letéve." (**Képviselő-választás*. Székely Nemzet, 1886. okt. 26.)

1887. máj. 5. Tűzvész pusztít Kozmáson. 89 gazda, 243 lakó- és gazdasági épülete lesz a lángok martalékává. Széleskörű segélyezési akció indul. Ifj. Andrássy Gyula is több ízben küld segélyt – Nagy József főszolgabíró révén – a tűzkárosultaknak.

1887. jún. 5. Újabb képviselőházi mandátumért indulva Csíkszentmártonon nagyszámú választó előtt programbeszédet mond. „Megköszönve a kerület kitüntető figyelmét, büszkén hivatkozott székely eredetére. E passusnál szűnni nem akaró éljenzés hangzott fel. A jelölt után Molnár Lajos szólott lelkes szónoki hévvel kiemelve, hogy az Andrássy megválasztásával egy rég elszaladt ősi székely család sarját hódítjuk vissza a székelységnek." (**Ifj. gróf Andrássy Gyula jelölése*. Székely Nemzet, 1887. jún. 9.) A jelölési ünnepség fényesen sikerül: „Látni a számos fogatot, mindeniken ünnepi ruhába öltözött 4-5 székely választó, látni a több mint 80 lovas bandéristát, a lovakon huszárnak termett deli székely legénységgel, mindenik kezében nemzeti

lobogóval, valóban szép látványt nyújtott és a szemlélőt lelkesedésre ragadta, többen idegen választó kerületekből is azon észrevételüknek adtak kifejezést, hogy fényesebb képviselő-jelölésnek tanúi nem voltak." ([r.l.]: *Ifj. Andrássy Gyula jelöltetése*. Székely Nemzet, 1887. jún. 16.) 1887. jún. 6–8. Felkeresi a választókerület falvait. Csíkmenaság, Csíkszentgyörgy, Kozmás, Tusnádfürdő, Kászonimpér lakosai nagy lelkesedéssel fogadják.

1887. jún. 17. Egyhangúlag választják meg egy újabb ciklusra a csíkszentmártoni választókerület országgyűlési képviselőjévé.

1889 januárjában mondott parlamenti beszédétől a választókerülete nincs elragadtatva. Választói „megüzenik", hogy a véderő törvény 25. paragrafusát, „mint a magyar nyelv és nemzetünk megölésére (!) irányult merényletet nemcsak meg ne szavazza, de a képviselőházban ellene is érvényesítse minden befolyását." (** A csik-szentmártoni választókerület is.* Székely Nemzet, 1889. febr. 28.) (Ez a paragrafus „előírta, hogy az egyéves önkénteseknek ezentúl tartalékos tiszti vizsgát kell tenniük, de a vizsgát (eredményesen) le nem tevők egy további évet kötelesek szolgálni, tanulmányaik felfüggesztése mellett. Ezzel a hadvezetés a tiszthiányon, konkrétabban a magyar tisztek hiányán akart segíteni, ám a közös hadsereg szolgálati nyelve német lévén, vizsgázni németül kellett. Mindez évente legfeljebb pár száz fiatalembert érinthetett, de az ellenzék »germanizálásról«, a nemzet nyelvének és kultúrájának megsértéséről beszélt". (Bihari Péter: *Az 1889-es „nagy véderővita": Egy politikai hisztéria anatómiája*. matarka.hu)

1891. A csíkszentkirályi hitközségnek iskolaépítésre 200 forintot adományoz.

1892. A budapesti terézvárosi kerület mandátumát nyeri el. A későbbiekben különböző kerületek országgyűlési képviselője.

1892–1894. Belügyi államtitkár.

1895. jan. 15-ig az első Wekerle-kormányban a király személye körüli miniszter.

A századforduló körüli években elsősorban történetírói munkássága köti le.

1905. Saját pártot alapít: az 1867-es kiegyezés alapján álló Alkotmánypártot.

1905–1910. Ismét a képviselőház tagja.

1905–06. A súlyos belpolitikai válság idején az ellenzéki koalíció vezéreként irányítja a királlyal folytatott tárgyalásokat. Hosszas rábeszélésre hozzájárul az áprilisi paktum megkötéséhez, és Wekerle Sándor koalíciós kormányában elvállalja a belügyminiszterséget (1906. ápr. 8.–1910. jan. 17.).

Ifj. gróf Andrássy Gyula belügyminiszter, 1906

1911. aug. Kétszer is megfordul Csíkszeredában, amikor családjával automobilján Romániába utazik. A visszaút során, aug. 11-én Csíkszentkirályon is megáll, hogy megtekintse az ősi Andrássy-kastély helyét. „Egy

évvel ezelőtt még megvolt a kastélynak néhány romja, de a lakosság széthordta s építkezéseinél fölhasználta." (**Andrássy Gyula gróf Csíkszentkirályon.* Budapesti Hírlap, 1911. aug. 13.)

1910–1918. Párton kívüli 67-esként ismét a képviselőház tagja. Az európai egyensúlyt szem előtt tartva Angliával és Franciaországgal már az I. világháború előtt, majd a háború alatt is keresi a kölcsönös közeledés lehetőségeit, és átfogó koncepciót fogalmaz meg Magyarország európai integrációjával, valamint Közép-Európa egységesítésével kapcsolatban. (L. http://ifjgrofandrassygyula.hu/). Szoros politikai, katonai és gazdasági szövetséget szorgalmaz Közép-Európa országai között.

A Monarchia utolsó külügyminiszteréként (1918. okt. 24. – nov. 2.) különbékét akar kötni, de az ún. őszirózsás forradalom és gr. Károlyi Mihály hatalomra kerülése miatt tisztségéből távozni kényszerül.

Az 1919-es Tanácsköztársaság idején a bécsi ellenforradalmi Antibolsevista Comité egyik vezetője. Később Svájcban tartózkodik.

1920–22. Az I. nemzetgyűlés tagja.

1922. A legitimisták vezére.

1922–26. A Keresztény (Nemzeti) Földmíves és Polgári Párt programjával Budapest I. választókerület nemzetgyűlési képviselője. Miután az 1926. évi választásokon nem tud mandátumot szerezni, visszavonul a közéletből.

1929. jún. 11. Hosszas betegség után a budapesti Pajor szanatóriumban meghal. 2013-ban újratemetik, földi maradványait a polgárdi temetőkápolnában helyezik el.

Munkássága

Ifj. gróf Andrássy Gyula államtudománnyal és történelemmel is foglalkozik, számos kisebb-nagyobb tanulmány és cikk szerzője. A Magyar Tudományos Akadémia tagja, a Magyar Társadalomtudományi Társulat elnöke. Élénk figyelemmel kíséri a képzőművészetet is. Sokoldalú munkásságának jelentőségét az 1930-as években kezdik széles körben elismerni, Országos Andrássy Gyula Emlékbizottság alakul, de életpályájának teljes feldolgozása a két világháború között nem történik meg, és az emlékét megörökítő honlap szerint máig sem kerül méltó helyre a nemzet emlékezetében.

Ásatások a csíkszentkirályi Andrássy kúria helyén, 2014
(Darvas Lóránt felvétele)

Utóélete

Az 1940-es évek elején gróf Andrássy Mihály szigetvári földbirtokos próbál kapcsolatot kiépíteni az Andrássy család ősi fészkének számító Csíkszentkirály és a család között. Alapítvá-

nyokat létesít a csíkszeredai római katolikus gimnáziumban, az EKE csíkszéki osztályán keresztül pedig bekapcsolódik a vármegye sportéletébe: síléceket adományoz, síversenyeket szervez-nek az általa alapított Andrássy-serleg elnyeréséért, és alapot hoz létre tíz (más adatok szerint három) szegény, de tehetséges székely gyermek taníttatására. Andrássy Mihály hosszú távú elképzeléseinek megvalósítását a kommunizmus akadályozza meg, de az 1990-es rendszerváltás után a nemesi család emlékének ápolása ismét megélénkül Csíkszentkirályon. 2002-ben egy kiadvány jelenik meg Gál Mária és Russu Tibor összeállításában *A csíkszentkirályi és krasznahorkai Andrássy család nyomában* címmel. Ugyanebben az évben emlékművet állítanak a templomkertben a gróf Andrássy család tiszteletére és emlékére. 2006 és 2014 között több ízben ásatásokat végeznek a nemesi udvarház helyén, amelynek eredményei alátámasztják a korábbi adatokat, amelyek szerint az Andrássyak egyik őse a 16. század végéig tarthatta fenn csíkszentkirályi udvarházát.

Művei:

Az 1867-iki kiegyezésről. Budapest, Franklin-Társulat, 1896.

A magyar állam fönmaradásának és alkotmányos szabadságának okai I–III. Budapest, Franklin-Társulat,1901–1911.

Zrínyi Miklós a költő. Budapest, Franklin-Társulat, 1909.

Kinek bűne a háború? Budapest, Franklin-Társulat, 1915.

A háború és a béke. Budapest, Franklin-Társulat, 1918.

A világháború előzményei I–II. Budapest, Franklin-Társulat, 1925–26.

Felhasznált irodalom:

**Képviselő-választás*. Székely Nemzet, *Napi hírek.* 1886. okt. 26. (IV) 166.

**Ifj. Andrássy Gyula gróf és Tisza István*. Székely Nemzet, 1886. nov. 7. (IV), 172.

Képviselő-választás. Székely Nemzet, *Megyei közlemények*. 1886. nov. 9. (IV), 173.

A csik-szentmártoni képviselő-választás. Székely Nemzet, *Napi hírek.* 1886. nov. 11. (IV), 174.

Csik-Kozmás pusztulása. Székely Nemzet, 1887. máj. 12. (V), 71.

* *A csik-kozmási tüzkárosultaknak* (…) Székely Nemzet, 1887. máj. 28. (V), 80.

* *A csik-kozmási* tüzkárosultakért. Székely Nemzet, *Megyei közlemények.* 1887. jún. 2. (V), 82.

Ifj. gróf Andrássy Gyula jelölése. Székely Nemzet, 1887. jún. 9. (V), 86.

[r.l.]: *Ifj. Andrássy Gyula jelöltetése*. Székely Nemzet, 1887. jún. 16. (V), 90.

Ifj. gr. Andrássy Gyula megválasztatása. Székely Nemzet, *Választási mozgalmak.* 1887. jún. 21. (V), 93.

Lapszemle. Csíki Lapok, 1889. jan. 23. (I), 4.

Tiltakozás. Csíki Lapok. 1889. febr. 27. (I), 9.

* *A csik-szentmártoni választókerület is.* Székely Nemzet, 1889. febr. 28. (VII), 34.

HOSSZU Ferencz: *Köszönetnyilvánítás*. Csíki Lapok, 1891. nov. 4. (III), 45.

KOSSUTH Ferenc – SZATMÁRI Mór: *A Szövetkezett Balpárt arcképcsarnoka*, Budapest, Révai és Salamon Könyvnyomda, 1905.

Andrássy Gyula gróf Csíkszentkirályon. Budapesti Hírlap, 1911. aug.13. (XXXI), 191.

Gróf Andrássy Gyula. Székelység, *Hírek.* 1911. aug. 13. (VII), 33.

Andrássy Csíkszeredában. Csíki Lapok, *Különfélék.* 1911. aug. 16. (XXIII), 33.

Junius 11. Gróf Andrássy Gyula halála. Székely Közélet, *Hírek: Irodalomtörténeti naptár*. 1929. jún. 16. (XII), 24.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái I*. Új sorozat. Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, Budapest, 1939, 554–570. p.

Andrássy Gyula gróf alapítványt létesített három szegénysorsu csiki székely gyermek tanittatására. (Sic!) Székely Nép, 1941. okt. 25. (LIX), 241.

FERENCZ Gyárfás: *Vissza őseink foglalkozásaihoz! Nagy szükség van Andrássy Mihály gróf tervbevett mintagazdaságára*. Székely Nép, 1942. febr. 14. (LX), 36.

Ősei szülőhelyével nemes kapcsolatokat teremtett Andrássy Mihály gróf. Székely Nép, 1944. febr. 10. (LXII), 32.

GÁL Mária – RUSSU Tibor (szerk.): *A csíkszentkirályi és krasznahorkai Andrássy család nyomában*. Csíkszentkirály, 2002.

DACZÓ Katalin: *Lelőhelyportya Csíkszentkirályon avagy Menekülő nemesek felbukkanó udvarháza*. Csíki Hírlap, 2007. aug. 21. (II)

BIHARI Péter: *Az 1889-es „nagy véderővita”: Egy politikai hisztéria anatómiája*. In.: 2000: irodalmi és társadalmi havi lap, 2007. nov. (XIX), 66–76. p.

SZŐCS Lóránt: *Ismét faggatják a romokat a csíkszentkirályi Andrássy-kúriánál*. Krónika, 2014. szept. 3. https://kronikaonline.ro

**Ifj. gr. csíkszentkirályi és krasznahorkai Andrássy Gyula*. http://ifjgrofandrassygyula.hu. Letöltve 2020. júl. 11.

Antal Béla

Antal Béla és Antal Nusi, 1932

ANTAL Béla (Csíkmenaság, 1903. febr. 12. –?). színész, rendező, színigazgató.

Gimnáziumi tanulmányait valószínűleg a csíkszeredai főgimnáziumban kezdi 1913-ban. További tanulmányairól nincs adat.

1918. A Székely Hadosztálynál szolgál. Jogot is hallgat.

1920-tól színész. Különböző vidéki színtársulatok tagja, gyakran minden évadot új társulatnál kezd. Életpályájáról elszórt adatok vannak.

1920. Halmi Jenő színtársulatában játszik.

1921. Jelentkezik az Országos Magyar Színészegyesületbe, ahol – a szakmai előmeneteli rendszernek megfelelően – 3 éves színpadi gyakorlatra utasítják.

1924. A hegyaljai színtársulat tagja. Igazgatója a szintén csíkmenasági születésű Tompos Péter, akinek társulatában a későbbiekben többször is megfordul. Ugyanebben az évben az Országos Színészegyesület felveszi a rendes tagok sorába. Az őszi évadot Darvas Ernő színigazgató társulatánál kezdi Balmazújvároson.

1926. Tompos Péter társulatával Eleken játszik. (Az *Anna bál* című operettben a kadétot, a *Kuruzsló* című színműben a címszerepet alakítja.)

1927. jan. Darvas Ernő társulatával Füzesabonyban lép színre.

1927. máj. A nyugdíjszázalék be nem fizetése miatt megvonják működési engedélyét, de valószínűleg rövid időn belül ismét kiváltja. Csolnakossi Gyula társulatában játszik, de a szerződés lejárta előtt kilépik a társulatból.

1928. Ismét Tompos Péter társulatában szerepel. Képviseli a társulatot az Országos Színészegyesület közgyűlésén. Decemberben Mátészalkán Halmi Jenő társulatában, többek között Ádámot alakítja *Az ember tragédiája* című színműben.

1930. Darvas Ernő színigazgató társulatában játszik. Igazgatóhelyettes. A társulat több vidéki városban megfordul: Dombóváron, Szekszárdon, Rákospalotán, Siklóson. Számos alkalommal fellépik Zilahy Lajos *Tűzmadár* című darabjában. Tevékenyen részt vesz az Országos Színészegyesület munkájában, a kérvényezési és fellebbezési bizottság, majd az igazgatótanács (1933) tagja.

1934–1935. A pécsi színtársulat szerződteti operettrendezőnek. A korabeli sajtó szerint színészként és rendezőként is nagy sikereket arat (*Ördöglovas, Vadvirág, Tisztelt ház, Ma éjjel szabad vagyok*).

1935–1936. Színigazgató. Színi kerülete: Csorvás, Dévaványa, Dömsöd, Endrőd, Füzesgyarmat, Izsák, Jászapáti, Kéczel, Kerekegyháza, Kiskundorozsma, Kiskunmajsa, Kistelek, Kiszombor, Kondoros, Laczháza, Monor, Nagykáta, Ráckeve, Soltvadkert, Szabadszállás, Szőreg, Ujkécske, Üllő, Szerencs, Tokaj. Ebben az évadban 284 esti és 40

délutáni előadást tartanak: dráma, vígjáték, operett, bohózat, népszínmű műfajban.

1936. Pár hónap alatt csődbe megy, társulatát konzorciummá alakítják át. 1938-ban ismét törlik az színészegyesületi tagok közül.

Timár Ila, Taploczay Erzsi és Antal Béla,
az Ördöglovas főszereplői, 1934

1945. A nyíregyházi Népbíróság azzal vádolja, hogy tagja volt a Nemzeti Szocialista Pártnak. „Elmondja, hogy 42 éves, soha politikával nem foglalkozott. 1944-ben azért lépett be a nemzetiszocialista pártba, mert csúfolódtak vele és bántották feleségének származása miatt. Ő csak névlegesen vett részt a pártban, soha semmiféle tevékenységet nem fejtett ki, belépési nyilatkozatot sem írt alá." (Magyar Nép, 1945. júl. 3.) Érvelése ellenére hat hónapi börtönbüntetésre és három év jogvesztésre ítélik.

Későbbi életpályájáról, haláláról nincs adat.

Felhasznált irodalom:

* *Halmi Jenő színtársulata*. Színészek Lapja, 1920. dec. 1. (LVII), 11.

* *A hegyaljai színtársulat Gönczön*. Színházi Élet, 1924. febr. 3–9. (XIV), 5.

SCHÖPFLIN Aladár (szerk.): *Magyar színművészeti lexikon I*. Budapest, Színészegyesület, 1931, 53. p.

* *Statisztika a vidéki szinészet működéséről az 1935/36 sziniévben*. Színészek Lapja, 1937. ápr.1. (LVI), 4–5.

CSERGŐ István (szerk.): *Magyar Színészet*: *A Kamara Színművészeti Főosztályának hivatalos közlönye*. 1939–1944.

* *Antal Béla volt színészt 6 hónapi, Polonkai Jánost 1 évi börtönre ítélte a nyíregyházi népbiróság.* Magyar Nép, 1945. júl. 3. (II), 80.

LAJTA Andor (szerk.): *Filmművészeti évkönyv az … évre: a filmszakma és a nagyközönség részére nélkülözhetelen kézikönyv.* Budapest, 1920–1949.

ENYEDI Sándor: *Rivalda nélkül*: *a határon túli magyar színjátszás kislexikona.* Budapest, Teleki László Alapítvány, 1999.

ENYEDI Sándor: *Színészek, színházak, városok: a határon túli magyar színházművészet kislexikona*. Budapest–Kolozsvár, Balassi–Polis, 2005.

Rajnai Edit (OSZK Színháztörténeti és Zeneműtár) közlése

Antalfi Gábor

ANTALFI (Antalfy, Antalffy) Gábor János, csíkszentimrei (Csíkszentimre, 1819. máj. 16. – Marosvásárhely, 1886. aug. 5.) alispán, ítélőtáblai bíró, a III. osztályú Vaskoronarend lovagja. Római katolikus. Szülei: Antal Dániel dulló, Tamási Rozália. Felesége: csíkvacsárcsi Lázár Mária. Testvérei: Antalfi Károly tanár, tanfelügyelő, országgyűlési képviselő, Antalfi László az 1848–49-es forradalom kapitánya, Antalfi (Barnabás Dániel) Mihály (ikertestvér) a Csíki Magánjavak ellenőre.

Tanulmányaira vonatkozóan nincs adat.

Antalfi Gábor születésének bejegyzése az anyakönyvben
(Daczó Katalin felvétele)

1848. A csíki forradalmi megmozdulások kezdetén nemzetőr parancsnok.

1848. jún. 15. A Csíksomlyón tartott népgyűlésen a pesti országgyűlésre pótkövetül választják.

1849. ápr. 7. A közigazgatás átszervezése során Csíkszék kormányzói hivatalának polgári előadójává (alispánná) nevezik ki.

1852. Csíkszentmártonban a Bezirksgericht (kerületi bíróság) vezetője.

1869. Táblai segédelőadó, majd bíró a marosvásárhelyi királyi ítélőtáblánál.

1875. A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet tagja

1879. Negyven évet meghaladó hű és sikeres szolgálata elismeréséül a császár III. osztályú Vaskoronarenddel tünteti ki.

Marosvásárhelyen a Kálvária sírkertben helyezik örök nyugalomra **1886. aug. 7-én.**

Felhasznált irodalom:

* *Gyászrovat*. Magyar Polgár, 1886. aug. 7. (XX), 179.

* *Halálozás.* Székely Nemzet, 1886. aug. 14. (IV), 126.

PÁL-ANTAL Sándor (szerk.): *Csíkszék az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején.* Csíkszereda, Csíki Székely Múzeum, 2017.

PÁLMÁNY Béla (szerk.): *Az 1848-1849. évi első népképviseleti országgyűlés történeti almanachja.* Budapest, Magyar Országgyűlés, 2002, 1368. [1] p.

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye,* 606. kötet, 33. lap.

Br. Antalfi János

ANTALFI (Antalffy) János , csíkszentmártoni, báró (Csíkszentmárton, 1644. – Gyulafehérvár, 1728. jún. 10.) megyéspüspök, erdélyi főkormányszéki tanácsos. Római katolikus.

Kolozsváron a Jezsuita Gimnázium és Akadémia hallgatója (1680), majd 1686–1692 között a nagyszombati jezsuita akadémián tanul, hittudományokból doktori címet szerez.

1696–1700. Kézdiszentléleken szolgál, majd Csíkszentgyörgy plébánosa.
1706. Al- és Felcsík, Gyergyó- és Kászonszék főesperese.
1707–1714. Az akadályozott püspökök idején – ugyanis kisebb megszakításokkal mintegy 160 évig az egyházmegyét nem vezethette püspök – vikárius, azaz püspökhelyettes.
1716-tól gyulafehérvári kanonok, 1716–1718 ismét csíki esperes.
1716. okt. 4. A mintegy százhatvan év után visszaállított székeskáptalan (a megyéspüspök melletti állandó tanácsadó testület) első nagyprépostja. Gyulafehérvárra lakáshiány miatt csak 1718-ban költözik.
1724. márc. 13. III. Károly kinevezi erdélyi püspöknek. Az Erdélyi Római Katolikus Státus – és maga Antalfi János is – kéri a királytól a főkormányszéki tanácsnokságot, valamint a bárói rangot, hogy a politikai ügyekbe is hathatósabb beleszólása legyen, akárcsak elődjének, Mártonfi György püspöknek. 1724. okt. 27-én III. Károly bárói

rangra emeli, majd 1725. márc. 1-jén erdélyi főkormányszéki tanácsossá nevezi ki. 1725. jan. 13-án kinevezését megerősíti XIII. Benedek pápa, és Bécsben püspökké szentelik.

1725. máj. 13. Felszenteli a kolozsvári piarista templomot, Erdély első barokk templomát.

„**1726 aug. 1-jén a csíki papság előterjesztésére** Csíksomlyón csíkszentmártoni *Antalffi János* congregatiot tartott a kepe, stóla, a káromkodások s a templomszékek dolgában – közli Endes Miklós a *Székely Oklevéltár* alapján –, újból elrendeltetett, hogy az eretnekek a pápisták ünnepeit tartsák meg, *minden megyében főmegyebíró és curator állíttassék,* ezeknek hivatali működési ideje 3 év, jobbágyos emberek saját személyükben templomot, parochialis házat építeni nem tartoznak, de segítségül legyenek; saját kápolnájukról gondoskodjanak; ha valamely nemesnek több kúriája van s azokban cselédjei vannak, a parochusnak adjon bért, ha ezek a kalákában való táncolás miatt a misét elmulasztják, büntettessenek meg; a pénz-béradás maradjon fenn; akinek a pap ellen panasza van, a püspöknek jelentse." (Endes Miklós: *Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1994. 334. p.)*

1727. márc. 17. Megalapítja a kolozsvári jezsuita nyomdát, nyomdai betűkészletet ajándékoz a kolozsvári jezsuita rendnek azzal a feltétellel, hogy a felügyeletük alatt nyomdát hozzanak létre. Ugyanebben az évben alakul meg a marosvásárhelyi plébánia, ugyanis Antalfi János a jezsuita missziót plébánia rangra emeli, és a misszió lelkészét parochus címmel és joggal ruházza fel.

1728. jún. 10. hosszas betegség után meghal. A károlyfehérvári (ma Gyulafehérvár) székesegyház kriptájában helyezik örök nyugalomra. Végrendeletében egyházmegyei célokra 10.569 forintot hagyományoz, ugyanakkor a csíkszentmártoni templomnak hagyja aranyozott ezüst kelyhét, s annak hasonló fémből készült patenáját, valamint a kisebb értékű miseruháját.

Csíkszentmártoni báró Antalfi János püspök címere

Munkássága

Idős korban, életének nyolcvanadik évében, nevezték ki megyéspüspökké, ennek ellenére „nagy kiterjedésű egyházmegyéjét — melynek pályája kezdetétől fogva szerény állásaiban is lelkes munkása volt — négy éven át gonddal és odaadással kormányozta" – írja Temesváry János *Öt erdélyi püspök rangemelése* című tanulmányában. „Az ő püspöksége idején a gyulafehérvári és kolozsvári hiteles helyek (levéltárak) visszanyerték újból egyházi jellegüket. Az uralkodó ugyanis elrendelte, hogy a mostani világi levéltárosok halála után ismét egyházi férfiak következzenek." (Bíró Vencel–Boros Fortunát: *Erdélyi katolikus nagyok*, 117.p.)

Utóélete

Antalfi János emlékét őrzi a szülőfalu: az általa adományozott kehely megtalálható a plébánián, a csíkszentmártoni helytörténeti gyűjteményben három pannó mutatja be éle-

tét és munkásságát. Létezik egy telek is, amit Prépostkertnek hívnak, mert a hagyomány szerint ott született a püspök.

Munkája:

Nagydicsőségű Aaron, az az Mgos úr Mártonffy György, erdélyi püspök, kit ezzel az együgyü dicsérettel megtisztelt. Kolozsvár, 1721.

Felhasznált irodalom:

DANIELIK József: *Magyar írók. Életrajz-gyűjtemény II*. Pest, Szent István Társulat, 1858.

JAKAB Elek: *Az erdélyi nyomdák történetéhez.* Magyar Könyvszemle, Budapest, MTA Könyvkiadó Hivatal, 1881. (VI), 1–6.

VESZELY Károly: *Az erdélyi püspökök az ujabb alapítás korszakából. (1616—1882.)* Religio, 1883. (XLII), 28.

SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. Budapest, Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatal, 1891–1914.

TEMESVÁRY János dr.: *Öt erdélyi püspök rangemelése*. Öt czimer-képpel. Kolozsvár, *Erdélyi Múzeum V.,* 1910. 5. 254–284. p.

BÍRÓ Vencel dr.: *Püspökjelölés az erdélyi római katholikus egyházmegyében*. Cluj–Kolozsvár, Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, 1930.

TEMESVÁRY János dr.: *Hét erdélyi püspök végrendelete*. Cluj–Kolozsvár, Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, 1931.

NAGY József dr. (szerk.): *Gutenberg nagy lexikon. Minden ismeretek tára*. Budapest, Nagy Lexikon Kiadóhivatal, 1931–1932.

BÍRÓ Vencel–BOROS Fortunát: *Erdélyi katolikus nagyok.* Kolozsvár, Szent Bonaventura Könyvnyomda, 1941.

ANTAL Imre: *Tisztesség adassék*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia, 1994.

ENDES Miklós dr.: *Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1994.

MARTON József–JAKABBFY Tamás: *Az erdélyi katolicizmus évszázadai.* Kolozsvár, Gloria, 1999.

PÁL–ANTAL Sándor: *Maros-széki intézmények és pecsétjeik a XVI. századtól 1867-ig.* Marosvásárhely, Mentor Könyvek Kiadó, 2004.

DIÓS István–VICZIÁN János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon*. Budapest, Szent István Társulat, 1993–2014.

Pál Zoltán történelemtanár (Csíkszentmárton) közlése

Antalfi Károly

ANTALFI (Antalfy, Antalffy) Károly, csíkszentimrei (Csíkszentimre, 1830. jan. 26. – Budapest, 1877. máj. 8.) tanár, tanfelügyelő, országgyűlési képviselő. Római katolikus. Szülei: Antal Dániel dulló, Tamási Rozália. Felesége homoródszentmártoni Birró Mária. Testvérei: Antalfi Gábor királyi táblabíró, Antalfi László az 1848–49-es forradalom kapitánya, Antalfi Mihály gazda, a Csíki Magánjavak ellenőre.

Antalfi Károly a csíksomlyói gimnáziumban tanul **1845-ig.** További tanulmányairól nincs adat.

Az 1850-es évek végén a csíksomlyói gimnázium tanára. 1860-ban főjegyzővé választják, de ő nem akarva Schmerling alatt szolgálni, inkább tanári állásában marad. (Anton von Schmerling osztrák államminiszter azt a feladatot kapta, hogy centralisztikus alapon nyugvó, mérsékelt szabadelvű alkotmányt dolgozzon ki az összbirodalom számára, ám az általa kidolgozott „februári patens” nem nyerte el a magyarok tetszését, és a Magyar országgyűlés nem küldte el képviselőit a birodalmi gyűlésbe.)

1867. A kiegyezést követően a tiszti választások alkalmával főjegyzővé választják, majd szeptemberben, a királybíróvá kinevezett Mikó Mihály helyett a csík-gyergyószentmiklósi kerület egyhangúlag megválasztott országgyűlési képviselője lesz. Országgyűlési képviselőként gyakran felszólal választókerülete érdekében.

1868. Lázár Dénessel és Gecző Jánossal együtt kéri, hogy az úrbéri bíróság ne Székelyudvarhelyen, hanem Csíkszeredában működjön. "hitünk szerint a bíróság székhelye oda teendő, hová az ország érdeke, és nem oda, hova az anyaszék hiúsága kívánja" – írják a képviselők, remélve, hogy a "kicsinyes, helyi érdekeken túlemelkedett magyar kormány" tud méltányosabb és igazságosabb lenni, mint az előző kormányok. (Pesti Napló, 1868. jún. 9.)

Ugyanebben az esztendőben határozati javaslatot terjeszt elő Gecző János csíkszeredai képviselőtársával közösen: „a 24 éves kort még el nem ért leányoknak szolgálatkeresés végett az ország határain kívül a keleti tartományokba leendő kimenetele eltiltásáról". Javaslatukat azzal indokolják, hogy a keleti tartományokba szolgálatkeresés végett kiment leányok gyakran csábítás és erőszak áldozatai lesznek. „Bukarest, Braila, Galacz mind meganynyi szégyenpiacz e tekintetben a magyar korona alattvalóira nézve, s hazánk ide került szerencsétlen gyermekei a nemzetre, s gyakran az emberiségre nézve is elveszetteknek tekinthetők, a mit sem a kormány, sem a törvényhozás közönnyel nem tekinthet" – áll a beadványban. 1869. Eötvös József közoktatásügyi miniszter tanfelügyelővé nevezi ki, ő Csík megyének az első királyi tanfelügyelője, sőt tankerületéhez tartozik Háromszék és Udvarhely vármegyék oktatásügye is. Ekkor a tankerület székhelye Sepsiszentgyörgyön van, így Antalfi Károly különösen Csík és Háromszék tanügyével foglalkozik, míg Udvarhelyszék tanügyét a székelykeresztúri Sándor Mózes irányítja.

Képviselői mandátumáról nem mond le, sőt a gyergyószentmiklósi választókerületben **1869-ben** Deák-párti jelölt-

ként újabb mandátumot szerez. „Vájjon az, ki Pesten az országgyűlésen Csikszék képét viseli, felügyelhető egy s ugyanazon időben erdélyi tankerületére?" – teszi fel a kérdést a Magyar Polgár című lap (1869. szept. 15.), és kettős minősége miatt a továbbiakban is gyakran éri hasonló hangnemű kritika a kortársak részéről.

1870. okt. 18. Jelenlétében nyitják meg Sepsiszentgyörgyön a felekezet nélküli elemi népiskolát.

1871. febr. 8. Az országrész/határszél távirdai összeköttetését sürgeti. „Azt hiszem, t. ház, – jelenti ki – alig lehet valami méltányosabb, mint egy oly vidéknek távirdai összeköttetése, melynek területén sem vasút, sem bármi más államut nincs; mely óriási hegyekkel van ugy szólván elszigetelve mindenfelől, s a mely mégis, ezen kedvezőtlen fekvési és közlekedési körülmények között is, évenként több millió értéket képviselő nyers kereskedést űz egy felől benn Magyarországban, másfelől a szomszéd tartományokkal; melynek kebelében van a külföldön is előnyösön ismert és sürün látogatott borszéki fürdő, melynek csak ivóvize évenkénti 53,000 frt haszonbért hoz a tulajdonosnak, és meg vagyok győződve: hozni fog magasabbat, kétszer annyit is, ha, mint reménylem, ezen vidéken is rövid időn vasút lesz. Ezen jövedelemből pedig, a mi a legfőbb, az állampénztárba jelentékeny jövedelmi adó fog bejönni." (*Képviselőházi napló*, 1871. febr. 8. 280. országos ülés.)

1871. dec. A közlekedési minisztérium költségvetésének tárgyalásakor felszólal az országgyűlésben a vármegye elmaradt úthálózatával kapcsolatosan, és kifogásolja egyebek mellett, hogy míg a héjjasfalva-gyimesi, úzvölgyi és gyergyószentmiklósi határvámok bevétele az ál-

lamkasszába megy, az oda vezető utakat a lakosságnak kell fenntartania. Javasolja a héjjasfalva-csíkgyimesi útvonal felvételét az országos utak sorába: „Legigazságosabban járunk el akkor, – jelenti ki – ha egyenlő mértékkel mérünk az ország minden vidékén és mert t. ház, közös a teherviselés: közösnek kell lenni az előnyben való részesítésnek is, s nem méltányos, hogy mig egy vidék vizi úttal, vasúttal, és államutakkal bir, a másik épen semmivel se birjon. Azt pedig épen nem lehet az osztó igazsággal megegyeztetni, hogy azon határvámokból az ország vegye a jövedelmet; az arra vezető utak föntartását pedig, tehát a terhet, viselje azon szék lakossága." (*Uo*. 1871. dec. 15.)

1872. júl. 30. Boér Antal képviselőjelölttel szemben elveszíti az országgyűlési képviselőválasztást a gyergyószentmiklósi kerületben.

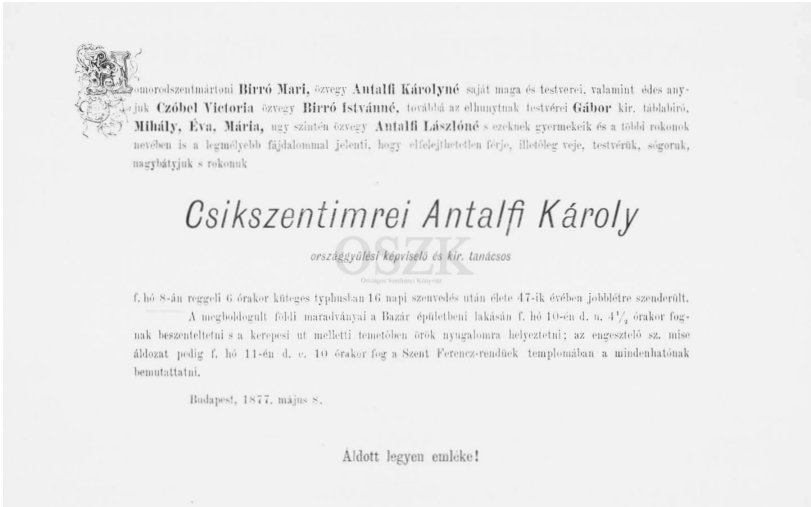
1872. okt. 15. Antalfi Károly nyitja meg Sepsiszentgyörgyön a gazdasági szakosztállyal megtoldott felső népiskolát. Ugyanekkor kezdődik meg a tanítás a Gyergyóalfaluban létrehozott Állami Gazdasági Felső Népiskolában.

1872. nov. 4. Baróton is megnyitja a gazdasági szakosztállyal megtoldott felső népiskolát. Beszédében hangsúlyozza, hogy „ma a 19-dik század rohamos áramlatában többé nem a nyers erő biztositja a nemzeti önállóságot s teszi a népet kifelé hatalmassá, s befelé virágzóvá, hanem a tudomány." (**Baróth és november 4*. Nemere, 1872. nov. 14. (II), 91.)

1874. okt. 17. Megnyitja az első székelyföldi leányiskolát Sepsiszentgyörgyön. „A mód, az alkalom megadva van leányaik kiképeztetésére – mondja megnyitóbeszédé-

ben. – Tekintsék ez intézetet a háromszéki leány-nevelés asylumának; küldjék leányaikat minél tömegesebben ez intézetbe, hogy az a kedvező pártfogás folytán virágzó lehessen s a nevelés jóleső melegével boldogíthassa a nőnemet. A szt.-györgyi leányiskola egy felsőbb osztállyal is megtoldva van, és igy szép alkalom nyílik a kifejlettebb leányok kiképeztetésére is. Erre pedig, hogy nagy szükségünk van, fájdalom, be kell ismernünk." (* *S.-Szt.-György, okt. 18.* Nemere, 1874. okt. 21.)

1875. jún. Ismét Antalfi Károly a jobboldal jelöltje a képviselőválasztásokon, és ezúttal újabb mandátumot szerez a gyergyószentmiklósi kerületben. Ugyanebben az évben lemond tanfelügyelői tisztségéről.

omoroldszentmártoni **Birró Mari,** özvegy **Antalfi Károlyné** saját maga és testvérei, valamint édes anyjuk **Czóbel Victoria** özvegy **Birró Istvánné,** továbbá az elhunytnak testvérei **Gábor** kir. táblabiró, **Mihály, Éva, Mária,** ugy szintén özvegy **Antalfi Lászlóné** s ezeknek gyermekeik és a többi rokonok nevében is a legmélyebb fájdalommal jelenti, hogy elfeledhetetlen férje, illetőleg veje, testvérük, sógoruk, nagybátyjuk s rokonuk

Csikszentimrei Antalfi Károly

országgyülési képviselő és kir. tanácsos

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

f. hó 8-án reggeli 6 órakor küteges typhusban 16 napi szenvedés után élete 47-ik évében jobblétre szenderült.

A megboldogult földi maradványai a Bazár épületbeni lakásán f. hó 10-én d. u. 4½ órakor fognak beszenteltetni s a kerepesi ut melletti temetőben örök nyugalomra helyeztetni; az engesztelő sz. mise áldozat pedig f. hó 11-én d. e. 10 órakor fog a Szent Ferencz-rendűek templomában a mindenhatónak bemutattatni.

Budapest, 1877. május 8.

Áldott legyen emléke!

Antalfi Károly gyászjelentése, 1877

1877. máj. 8. Kiütéses, azaz „küteges" tifuszban 16 napi szenvedés után jobblétre szenderül. Máj.10-én Budapesten a Kerepesi úti temetőben helyezik örök nyugalomra. Tibád Antal udvarhelymegyei országgyűlési képviselő a képviselőtársak körében végzett gyűjtésből, a koszorúpénzből fennmaradt összeget három szegény sorsú csíksomlyói főgimnáziumi tanulónak juttatja el. Özvegye „Antalffy Károly és neje Birró Mária" néven a Székely Közgazdasági és Közművelődési Egyesület keretében 50 forintos alapítványt hoz létre férje, azaz az egyesület egyik legbuzgóbb tagja emlékére.

Munkássága

Antalfi Károly tanárként, országgyűlési képviselőként és tanfelügyelőként is kiemelkedő munkát végzett. „Mint tanár szelid, de férfias magatartásával az ifjuság állandó bálványa lett, neki nem kellett szorgalomra intenie a tanulókat, a baráti és atyai érintkezése megtermette a gyümölcsét" – jellemezte Endes Miklós, aki szerint tanfelügyelőként az Eötvös-féle népoktatási törvény megjelenését követően, a kezdeti nehézségek között rendkívül sokat tett a népiskolák fejlesztésért (Endes Miklós dr.: *Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1994 .) Tevékenységének köszönhető, hogy Csíkban és Háromszéken az elemi iskolák jóval nagyobb (egyharmad) arányban voltak községi tulajdonban, mint Székelyföld többi részén.

Kortársai különösen emlékezetesnek tartották mennydörgő hangját és nagyhatású szónoklatait: „Hatalmas hangja dördületeiben kedély hullámoztató beszédet tartott". ([r.l.]:

A csik-gyergyó - és kászonszéki ősgyűlés. Sürgöny, 1861. máj. 11.) „Hozzá képest Kőszegi, színházunk bassistája a gyengébb tenoristák közé tartozik” – fogalmazott a *100 képviselő albumá*nak szerzője 1868-ban.

Felhasznált irodalom:

[r.l.]: *A csik-gyergyó - és kászonszéki ősgyűlés.* Sürgöny, 1861. máj. 11. (I), 108.

* *A csik-gyergyó-szent-miklósi…* Pesti Napló, *Különfélék.* 1867. szept. 20. (XVIII), 5223.

* *Egy gonosz nyelvű ember az országgyűlési karzatról*. Magyar Polgár, *Tárcza.*1868. máj. 31. (II), 65.

LÁZÁR Dénes, ANTALFI Károly, GECZŐ János: *A közérdek minden más felett*. Pesti Napló, 1868. jún. 9. (XIX), 5436.

* *A képviselőház CCLXXXIL ülése*. Budapesti Közlöny, 1868. júl. 31.(II), 175.

**100 képviselő albuma: Melléklet a „B. Miská”-hoz.* Pest, Athenaeum 1868. 4.p

[Egy jelenvolt választó]: *Követ választási mozgalmak. Gyergyó Szent-Miklós, január 30-án.* Magyar Polgár, 1869. febr. 10. (III), 18.

* *Gyergyószentmiklóson jan. 30-án …* Budapesti Közlöny, 1869. febr. 12. (III), 34.

[r.1.]: *Képviselőválasztások.* Pesti Napló, 1869. ápr. 4. (XX), 76.

**Belpolitikai szemle*. Magyar Polgár, 1869. máj. 14. (III), 57.

* *Antalfi Károlyt*. Magyar Polgár, *Hírharang.* 1869. szept. 15. (III), 109.

* *Iskola-ügy*. Budapesti Közlöny, 1870. dec. 4. (IV), 277.

* *A közlekedési minisztérium, költségvetésének tárgyalása.* Politikai Ujdonságok, 1871. dec. 20.(XVII), 51.

* *Választási mozgalom.* Magyar Polgár, 1872. ápr. 28. (VI), 97.

* *Hivatalos korteskedés*. A Hon, 1872. júl. 4. (X), 152.

* *Választási mozgalom*. Magyar Polgár, 1872. aug. 4. (VI), 177.

[b– a–]: *Baróth és november 4.* Nemere, 1872. nov. 14. (II), 91.

* *Képviselőházi napló*, 1869. XII. kötet, Pest, Pest-Bécsi Irodalmi és Művészeti Intézet. 1872.

NAGY Iván (szerk.): *Képviselőházi napló*, 1869. XIX. kötet, Pest, Nyomatott Légrády testvéreknél, 1872. 194.p.

[ALSZEGI]: *Levelezés*. Magyar Polgár, 1874. aug. 1. (VIII), 173.

* *S.-Szt.-György, okt. 18.* Nemere, 1874. okt. 21. (IV), 83.

[y. n.]: *Képviselő-választási mozgalmak*. Magyar Polgár, 1875. jún. 19. (IX), 138.

* *Képviselőházi napló*, 1875. XI. kötet. Budapest,
Schlesinger és Wohlauer Nyomása, 1876.

* *A Székely Közgazdasági és Közművelődési Egyesület II. közgyülése Székelyudvarhelyt*. Nemere 1877. szept. 1.,(VII), 70.

IMETS FÜLÖP Jákó (szerk.): *A csik-somlyói róm. kath. Főgymnázium értesitője az 1876/77-iki tanévről.* Székelyudvarhely, Becsek D. Könyvnyomdájában, 1877.

ENDES Miklós dr.: *Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1994 .

ANTAL Imre*: Tisztesség adassék: Lapok a csíkszeredai Római Katolikus Főgimnázium történetéből.* Csíkszereda, Pallas-Akadémia Kvk., 1994.

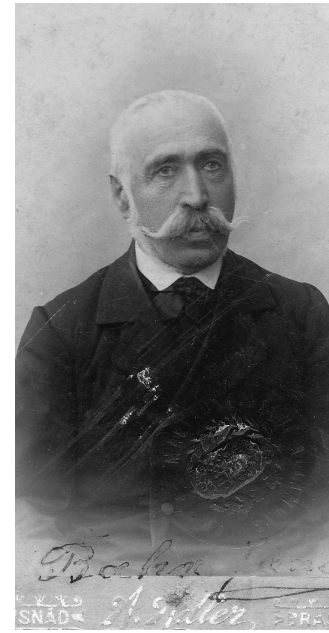
MAGYARI András: *Gyergyóalfalu a történelem sodrában*.
Csíkszereda, Pallas-Akadémia, 1997.

SZABÓ K. Attila (szerk.): *Az erdélyi magyar tanító- és óvóképzés évszázadai (1777–2000)*. Marosvásárhely, Mentor Könyvek Kiadó, 2009.

TIVAI Nagy Imre: *Emlékezés régi csíkiakról*. Csíkszereda,
Csíkszereda Kiadóhivatal, 2009.

OSZK Gyászjelentések

Baka János

Baka János, 1905
(Kömény Pál tulajdona.
Pál Zoltán gyűjtése)

BAKA János, kézdi-kurtapataki (Csíkszentgyörgy, 1840. dec. 24. – Csíkszentmárton, 1928. máj. 29.) kántortanító, népnevelő, pedagógiai író. Római katolikus. Szülei: Baka Áron kántortanító, Bálint Borbála.

Zenei alapismereteit kántortanító édesapjától sajátítja el. A csíkbánkfalvi iskolában kezdi tanulmányait, de a harmadik osztályt már a csíksomlyói gimnázium elemi tanodájában járja. Az 1858-ban alapított csíksomlyói tanítóképzőben Simon Jukundián, ferencrendi szerzetes, kiváló zenetanár és intézeti igazgató tanítványa. Pályáját segédtanítóként kezdi Csíkszentgyörgyön az édesapja mellett. 1860-ban kántortanítói oklevelet szerez, és Nagyszebenben, német nyelven is leteszi a tanítói vizsgát.

1861. okt. 15-től segédkántor, 1870-től 1910-es nyugdíjazásáig kántortanító Csíkszentmártonban, emellett 1908–1910 között a helyi gazdasági iskola vezetője.

1872-től a csíkszéki általános tanítóegyesület másodtitkára, 1876-tól két cikluson át alelnöke. 1878-ban a tanszer-, háziipar- és gazdasági kiállításon maga készítette tanszereket és szemléltető eszközöket állít ki. Elkészíti Csíkszentmárton domború térképét.

1893. A földművelésügyi miniszter megbízásából a kászon-alcsíki járás gazdasági tudósítója.

Szolgálatának 45 éves jubileumát (két alcsíki tanítótársával együtt) **1904. jan. 24-én** díszüléssel ünnepli az alcsíki római katolikus tanítóegyesület.

1910 májusában kéri nyugdíjaztatását, de hátralevő éveit is szorgos munkával, kottázással tölti.

Munkássága

A gyermekzene és énektanítás úttörője. Az Erdélyi Római Katolikus Tanítóegyesületek Szövetségének megbízásából kidolgozza a népiskolai énektanítás anyagát. Az alcsíki tanítók számára mintatanításokat tart. Ő vezeti az alcsíki tanítótestület énekkarát. Kidolgozza Alcsík-Kászon egyházkerületi római katolikus Önképző Egylet alapszabályait és tevékenyen részt vesz az alapításában.

Az Országos Magyar Cecília Egyesület erdélyi fiókjának alelnöke. Egyházi és iskolai dallamokat szerez. Sajtó alá rendezi, átdolgozza és kiadja Kájoni János *Cantionale Catholicum* című gyűjteményét kottákkal ellátva *Erdélyi Egyházmegyei Énekeskönyv* címmel. Az 536 oldalas, 442 éneket tartalmazó gyűjtemény a székely kántortanítók nélkülözhetetlen kézikönyve évtizedeken keresztül.

Pedagógiai írásait többek között a Népnevelők Lapja, az Iskolabarát, a Néptanoda című folyóiratok közlik. Egyházi

ének- és dallamszerzeményei a Mária országa és Lourdes című folyóiratokban valamint a Szemonnyi-Kapossy-féle *Egyházi énekeskönyvben* jelennek meg. A méterrendszer bevezetése idején tájékoztatót szerkeszt a falusi iskolások és a nép számára *A méter és mértékek ismertetése* címen.

Pedagógusi munkája mellett méhészegyesületet szervez, és gyümölcstermesztéssel is foglalkozik. A Csíkmegyei Gazdasági Egyesület második kiállításán, 1883-ban 12 féle körtét és 11 féle almát állít ki, és a Vilmos körtével ezüst jutalmat nyer.

„Vele született tehetsége és állandó komoly tanulmányai messze túlhaladták azt a nívót, melyet egy átlagos falusi kántortanítóról feltételezünk és elvárhatunk, mert ő mester volt a legjavából s működése körén túl messze földön, széles körben ismert ének- és zenekapacitás, művelt és tanult pedagógus" – értékelte Baka János tevékenységét Tivai Nagy Imre (*Emlékezés régi csíkiakról*, 2019.p.), aki szerint Baka „Haynald püspök előtt is nagy tekintélyben állott".

Születésének századik évfordulóján – Tekse Antal közlése szerint – Domokos Pál Péter így méltatta: „Baka János a katolikus kántor mintaképe. Minden cselekedetét és minden sor írását egy egyházát, faját, nyelvét szerető öntudat jellemzi."

Kitüntetések, díjak

Nyugalomba vonulása alkalmából a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium hosszú és eredményes munkálkodásáért elismerő oklevéllel tüntette ki. A katolikus oktatásban végzett kiváló munkájáért 1925-ben Bene Merenti Érdemkereszttel tünteti ki XI. Piusz pápa.

Utóélet

Sírja, a maga-faragta sírkövével, évtizedekig ismeretlen volt. Néhány éve Pál Zoltán történelemtanár helybéli idősek segítségével felkutatta, és a diákokkal együtt gondozza a sírt. A csíkszentmártoni könyvtárközpont és a helyi egyházi kórus felvette a Baka János nevét. A helytörténeti gyűjteményben két tárlónyi kéziratot őriznek Baka János hagyatékából. Sírjánál néha megemlékezéseket tartanak.

Baka János sírja
(Pál Zoltán felvétele)

Művei

Örangyal. Ima- és énekkönyv különösen a keresztény kath. ifjuság számára. Csíkszereda, Györgyjakab nyomda, 1887.

Ártatlanok őrangyala. Ima és énekeskönyv a kath. gyermekek számára. Csíkszereda, k.n. 1892.

Minisztráció m. betűkkel és a szentmise alatti szolgálat módja. Csíkszereda, é.n.

Erdélyegyházmegyei énekeskönyv a róm. kath. kántorok, a nép és ifjuság használatára. Gyergyószentmiklós, Sándory Mihály Nyomdája. 1921.

Vallásos énekek. 100 ének orgonakísérettel. H.n., 1922.

Halotti zsolozsmák és szertartások. H.n., 1922.

Kis dalos. Gyermekénekeskönyv népiskolai tanulók számára. H.n., 1926.

Felhasznált irodalom:

**A „csikmegyei gazd. egyesület" II. kiállítása.* Magyar Polgár, 1883. okt. 16. (XVII), 238.

FERENCZY Lajos: *A csíkszentmártoni bál.* Székely Nemzet, 1884. febr. 26. (II), 32.

* *Műkedvelők előadása.* Székely Nemzet, 1885. jan. 18. (XXX), 11.

* *„Őrangyal" Ének- és imakönyv.* Székely Nemzet, 1887. ápr. 10. (V), 54.

* *Műkedvelők előadása.* Székely Nemzet, 1889. ápr. 14. (VII), 59.

* *Tanítók ünneplése.* Csíki Lapok, 1904. febr. 3. (XVI), 6.

* *Kettős kitüntetés*. Csíki Lapok, 1911. febr. 1. (XXIII), 5.

DOMOKOS Pál Péter: *A csíki énekeskönyvek*. In.: szerk. CSUTAK Vilmos: *Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára*. Sepsiszentgyörgy–Kolozsvár, Székely Nemzeti Múzeum–Minerva, 1929. 102–112. p.

GULYÁS Pál dr.: *Magyar írók élete és munkái.* Új sorozat I. Budapest, Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1939. 1069–70. p.

DOMOKOS Pál Péter: *Baka János székely kántor emlékezete*. In.: Erdélyi Iskola, 1939/40. nov–dec., 136–139.p.

KOZMA Mária: *Egy úttörő mester.* Művelődés, 1981. dec. 1., (XXXIV), 12.

ANTAL Imre: *„Tisztesség adassék".* Csíkszereda, Pallas-Akadémia, 1994.

TÓDOR Erika Mária: *Baka János pedagógus egyénisége és munkássága*. In.: *Közoktatás*, Bucureşti, 2002. (XIII), 3., 10–11. p.

TEKSE Antal: *Baka János, a csíki néptanító*. Művelődés, 2004. febr. 1. (LVII), 2.

TIVAI Nagy Imre: *Emlékezés régi csíkiakról*. Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2009. 219. p.

PÁSZTOR Miklós, CSORDÁS Gábor és PAKÓ Géza (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon*. lexikon.katolikus.hu

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 112. kötet, 187. lap.

Balásy Lajos

BALÁSY (BALÁSI, BALÁSSI, BALÁZSY) Lajos, kászonimpéri (?, 1823–1826. körül – Kászonimpér, 1898. júl. 27.) földbirtokos, Bocskay-huszár, alkirálybíró, országgyűlési képviselő. Római katolikus. Szülei: Balásy József csíkszéki főkirálybíró, földbirtokos és László Ágnes.

Középiskolai tanulmányairól nincs adat. Képzett jogász, írnok az Erdélyi Főkormányszéknél Kolozsváron.

1849 elején beáll a Hajdúságban szerveződő 17. Bocskai huszárezredhez. Őrmester, 1849. május 4-től hadnagy ezrede felső-magyarországi (IX.) hadtesthez beosztott részénél.

1849. júl. 20. A turai lovassági ütközetben több súlyos sebet kap, és orosz fogságba esik. József bátyja kiszabadítja és Tasnádra viszi, ahol két év után felépül, de egyik karja béna marad, és koponyáján is élete végéig viseli a vágások nyomait.

1867–1873. Csíkszék kászoni járásának alkirálybírája, s mint ilyen, utolsó e tisztségben, mert a közigazgatás átszervezése után ezeket a teendőket az alispán végzi. 1877 őszén a székely puccsal kapcsolatban, – amely során a korabeli el-

Kászonimpérfalvi Balásy címer

lenzéki székely politikusok beavatkoznak az orosz-török háborúba – letartóztatják, mivel Gál István (Gál Endre testvére), valamint Balásy Lajos lesődhavasi csűrjében fegyverszállítmányt talál a csendőrség. A vizsgálat során megállapítják, hogy Balásyval szemben alapos gyanú nem forog fenn, ezért nyolc hét után szabadon engedik.

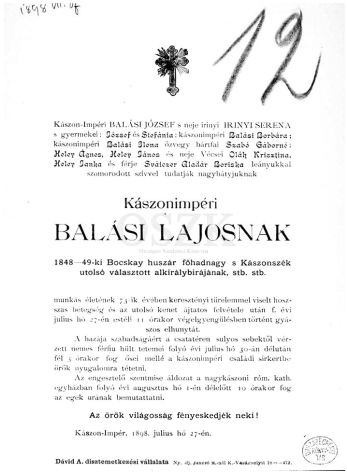
1878. A csíkszentmártoni kerület országgyűlési képviselője a Szabadelvű Párt színeiben. Népszerűségét jelzi, hogy 1884-ben kászoni választói „nagy számú bandériummal", mintegy száz szekéren kísérik Csíkszentmártonig, az alcsíki választók pedig a Nyerges aljáig mennek a jelölt elé, „s ott a két menet csatlakozva, valóságos diadalmenettel vonult Balásy Szt.-Mártonra harsogó zeneszó és folytonos éljenzéssel kisérve" **(**[r. 1.]: *Balásy Lajos jelöltetése*. Székely Nemzet, 1884. máj. 31. (II), 84. 2.p.), ennek ellenére ebben az évben elveszíti a választásokat Imre Aurél függetlenségpárti budapesti ügyvéddel szemben.

Élete utolsó éveiben visszavonul a közélettől, és Kászonimpéren gazdálkodik. A környék legnagyobb birtokosa, 1894-ig ménessel is rendelkezik. A Csíkszéki Honvédegylet tagja, a csíkszentmártoni-csekefalvi olvasókör tiszteletbeli elnöke.

Munkássága

A kortársak szerint nagyon jó vendéglátó. „Intelligens utas vagy komissziós hivatalnok alig fordulhatott meg Kászon falvaiban anélkül, hogy ő akár nappali, akár éjjeli vendégül ne látta volna. Személyesen kutatta fel az átutazót s magához invitálta. A valódi ősnemes urak tipikus alakja" – véli Tivai Nagy Imre. (*Emlékezés régi csíkiakról*, 157.p.)

1881-ben a kászonjakabfalvi fürdő tulajdonosaként látja vendégül Bónis Istvánt, majd 1883 augusztusában ő kalauzolja Kászonban a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara alelnökét, Ráth Károlyt, aki az iparviszonyok tanulmányozása céljából járt székelyföldi körúton. Bónis István újságcikkben számol be élményeiről: „A fürdő egy kellemes völgyben fekszik, védve minden léghuzamtól. Balázsi Lajos a fürdő tulajdonosa, mindent megtesz, hogy a vendégek számára kényelmessé tegye, s csak legújabban épitett egy csinos és kényelmes bérházat. A ki a nagy világi zajt szereti, – az ne jöjjön ide; de a ki a családias otthont, a zajtalan magányt akarja feltalálni, az itt feltalálhatja. Nevezetes maga a borviz forrás, mely egy sziklából buzog ki. Erdélyben még csak a kalán-fürdőnél lehet ezt feltalálni. A kászon-jakabfalvi borvizet Csikban, Gyergyóban, Kászonban és Háromszéken – nagy mérvben használják. Évenként mintegy 2–300,000 palaczkot visznek innen el – bor mellé.” (*Repülő Commisió: Képek a kataszter köréből*. Magyar Polgár, 1881. okt. 23. 2.p.) Balásy Lajos üvegcsűrt állít fel, és a fürdő fejlesztésére is sokat áldoz. 1891-ben már 50 szoba áll a fürdővendégek rendelkezésére a kászonjakabfalvi fürdőn.

12

Kászon-Impéri BALÁSI JÓZSEF s neje irinyi IRINYI SERENA s gyermekei: József és Stefánia; kászonimpéri Balási Barbára; kászonimpéri Balási Ilona özvegy bárfai Szabó Gáborné; Heley Ignes, Heley János és neje Vécsei Oláh Krisztina, Heley Samu és férje Switcser Aladár Bertalka leányukkal szomorodott szivvel tudatják nagyhityjuknak

Kászonimpéri

BALÁSI LAJOSNAK

1848—49-ki Bocskay huszár főhadnagy s Kászonszék utolsó választott alkirálybirájának, stb. stb.

munkás életének 74-ik évében keresztényi türelemmel viselt hosszas betegség és az utolsó kenet ájtatos felvétele után f. évi julius hó 27-én estfél 11 órakor végelgyengülésben történt gyászos elhunytát.

A hazája szabadságáért a csatatéren sulyos sebektől vérzett nemes férfiu hült tetemei folyó évi julius hó 30-án délután fél 3 órakor fog őseri mellé a kászonimpéri családi sirkerthörök nyugalomra tétetni.

Az engesztelő szentmise áldozat a nagykászoni róm. kath. egyházban folyó évi augustus hó 1-én délelőtt 10 órakor fog az egek urának bemutattatni.

Az örök világosság fényeskedjék neki!

Kászon-Impéri, 1898. julius hó 27-én.

Dávid A. dísztemetkezési vállalata

Balásy Lajos gyászjelentője, 1898

A kászonjakabfalvi Főforrás vizének palackozása is a Balásy Lajos nevéhez kapcsolódik. 1890-ben kiépítteti a töltőházat, és megkezdi az ásványvíz palackozását Salutaris néven. A forgalomba hozatalt és a fürdő fejlesztését az a tény bonyolítja, hogy Jakabfalva község és Balásy Lajos között per zajlik a források tulajdonjogáért.

Közismert „humánus ténykedéseiről", hiszen adakozásban gyakran jár elől jó példával: tanulókat, árvákat és özvegyeket segélyez, továbbá kisebb adománnyal járul hozzá egy történelmi múzeum létesítéséhez a csíksomlyói gimnáziumnál.

Felhasznált irodalom:

* *A székelyföldi események*. Politikai Ujdonságok, 1877. okt. 24. (XXIII), 43.

* *A székelyföldi mozgalom ügyében*. A Hon, 1877. nov. 1. (XV), 287.

* *Választási mozgalmak*. A Hon, 1878. júl. 19. (XVI), 176.

* *Vidéki választások*. Fővárosi Lapok, 1878. aug. 7. (XV), 180.

* *Csikmegyében a képviselőválasztási mozgalmak…*
A Hon, 1881. ápr. 21. (XIX), 110.

BÓNIS István: *Repülő Commisió: Képek a kataszter köréből*.
Magyar Polgár, 1881. okt. 23. (XV), 242.

* *A Székelyföld iparviszonyai tanulmányozása czéljából…*
Ellenzék, *Mindenféle.* 1883. aug. 31. (IV), 199.

**A haragos politikusok*. Székely Nemzet, 1884. máj. 25. (II), 81.

**A Csik szentmartoni kerület*. Ellenzék, 1884. máj. 30. (V), 126.

[r. 1.]: *Balásy Lajos jelöltetése*. Székely Nemzet, 1884. máj. 31. (II), 84.

* *Csíki dolgok*. Ellenzék, 1884. jún. 11. (V), 135.

* *A képviselő-választások*: Magyar Polgár, 1884. jún. 27. (XVIII), 147.

* *Műkedvelő előadás. Olvasókör közgyűlése.* Székely Nemzet,
Vidéki levelezés. 1888. febr. 5. (V), 20.

* *A kászonjakabfalvi savanyúvíz forgalomba hozatalának kérdésében…*
Csíki Lapok. 1890. márc. 12. (II), 11.

BÁNDI Vazul: *A csiksomlyói Róm. Kath. Főgymnasium értesítője az 1891–92. tanévről*. Csíkszereda, Györgyjakab Márton Nyomda, 1892. 59. p.

BOCSKOR Károly: *Levelezés: A nagykászoni menedékházak*. Csíki Lapok, 1893. aug. 2. (V), 31.

* *Elhunyt Bocskay-huszár*. Magyarország, 1898. aug. 2. (V), 212.

[M. F.]: *Balási Lajos. 1823–1898*. Csíki Lapok, 1898. aug. 3. (X), 31.

SZÁDECZKY K. Lajos dr.: *A székely puccs 1877-ben: Székely légió szervezése az orosz-török háborúban.* Budapest, Erdélyi Magyar-Székely Szövetség, 1920.

ENDES Miklós dr.: *Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig.* Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2013.

VITOS Mózes: *A kászon-jakabfalvi fürdők. A Nagykászoni-források.* In. uő.: *Csíkmegyei füzetek I*. Csíkszereda, Hargita Kiadóhivatal, 2002. 295–301, 301–306. p.

HERCZEG Ágnes, JÁNOSI Csaba, JÁNOSI Kincső: *Székelyföldi fürdők, gyógyhelyek.* Szombathely, B.K.L. Kiadó, 2005.

TIVAI Nagy Imre: *Emlékezés régi csíkiakról*. Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2009.

ANDRÁS Ignác: *Kászonszék népi gyógyászata*. Kolozsvár, Verbum, 2013, 157–163. p.

BONA Gábor dr.: *Kászonimpéri BALÁSSY (BALÁSI, BALÁZSY) LAJOS.* In. uő.: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara: Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban.* Arcanum.hu. Hozzáférés: 2020. aug.17.

OSZK Gyászjelentések

Dr. Balázs András

Dr. Balázs András, 1900

BALÁZS András dr., (Kászonimpér, 1869. nov. 18. – Székesfehérvár, Magyarország, 1956. jan. 25.) jogtörténész, teológiai doktor, kanonok, pápai kanonok, Bándi Vazul paptanár, gimnáziumigazgató unokaöccse. Római katolikus. Szülei: Balázs Sándor, Bándi Ilona.

Középiskolai tanulmányait (1879–1887) Csíksomlyón a Római Katolikus Főgimnáziumban, teológiai tanulmányait (1888–1891) a bécsi Pázmáneumban végzi.

1892. júl. 2. Pappá szentelik. Ugyanettől az évtől Brassóban, 1898-tól Kolozsváron káplán. 1900. Státusi jegyző, majd igazgató Kolozsváron, és egyben a Báthory-Apor Szeminárium igazgatója.
1903. Torda plébánosa, tordaaranyosi főesperes.
1917. Gyulafehérvári kanonok.
1920. Az Erdélyi Római Katolikus Státus előadója, anyagi és iskolai ügyeinek vezetője.
1930. Pápai prelátus.
1927 tavaszán a konkordátum-tárgyalásokon ő tolmácsolja a katolikus magyarság kívánságait. Gyárfás Elemérrel, a Stá-

tus világi elnökével együtt, Rómában tárgyalnak a Státus fönntartásáról, ennek eredményeként jön létre 1932. máj. 30-án az Accord néven ismert római egyezmény, amely biztosítja a Státus további működését.

1930. nov. 19. *Az iskola* címmel megtartja székfoglalóját az Erdélyi Katolikus Akadémián. Státusi előadóként, prelátusként, vagy mint a főgimnázium Mária kongregációjának öreg kongreganistája a két világháború közötti években gyakran látogatja egykori iskoláját, a csíkszeredai Római Katolikus Főgimnáziumot. Rendszeresen részt vesz, misézik az öregdiák-találkozókon.

1937. Nyugalomba vonul. Budapesten él, de a bécsi döntést követően részt vesz Erdély közéletében, bekapcsolódik a Római Katolikus Egyházmegyei Tanács munkájába. Szülőföldjétől nem szakad el, a nagykászoni templom bővítésére a Státustól tetemes összegű segélyt eszközöl ki. Személyes adományából készül a templom Szent Péter-üvegablaka. Az új hajóval kibővített templomot 1943. jún. 3-án szenteli fel Márton Áron püspök. Balázs András az ünnepség egyik díszvendége.

1940. Olvasókanonok.

1944. Átmegy az esztergomi főegyházmegyébe. Budapesti házát 1945-ben bombatalálat éri, ezért a székesfehérvári papi otthonba vonul vissza. Megromlott hallással, de haláláig szellemi frissességben, könyvekkel, történelmi tanulmányokkal foglalkozva tölti éveit. Egy 1955-ben keltezett levelében például a mézsör készítésének lehetőségeire hívja fel György Gábor kászonaltízi főesperes figyelmét. Székesfehérváron, az öreg papok otthonában éri a halál.

Munkássága

Számos cikke és tanulmánya jelenik meg a kisebbségi iskolákról. Bemutatja az erdélyi magyarság és az erdélyi római katolikus püspökségnek az iskolák megtartásáért folytatott elszánt küzdelmét, és a két világháború közötti román politikum sorvasztó iskolapolitikáját. Az 1940-es évek elején a székelytelepítés kérdése foglalkoztatja. Fontosnak tartja – és erre felhívja a kormánytényezők figyelmét –, hogy „az áttelepítendők alkossanak egységes tömböket a települések helyein és a telepek a Székelyfölddel, valamint egymással álljanak megszakításnélküli területi kapcsolatban. Eszerint a telepítésnek Erdély területén belül kell történnie. Ez a kontinuitás a település nemzetpolitikai gerincét alkotja". (Balázs András: *Székelytelepítés*. Uj Magyarság, 1943. jan. 8. 1.p.) Ugyanakkor vallja, hogy „a telepítés nem az egyetlen orvosság a székely nép bajainak szanálására". Hangsúlyozza, „hogy a rendszertelen kiszivárgás, tervszerűtlen áttelepülés az ország egyes pontjaira nem oldja meg a székelykérdést; ellenkezőleg, gyengíti a székelységet, anélkül, hogy lényegesen erősítné a magyarság sorait a települési helyeken." (Uo.) Éppen ezért sürgeti többek között az iparosítást, a székelyföldi vasúti hálózat fejlesztését, a természeti kincsek fokozottabb kihasználását, a fa- és erdőipar ésszerű bekapcsolását az iparosítás hálózatába. Javasolja, hogy a Csíki Magánjavak ösztöndíjasainak körét terjesszék ki a közgazdasági jellegű iskolák növendékeire is a felsőbb tanintézetek tanulói mellett. Úgy véli, hogy Székelyföldnek nem gazdatisztekre, hanem okos és tanult földmívesekre van szüksége, ezért sürgeti hat hónapos téli földmívesiskolák működtetését.

Kitüntetések

1940. okt. 23. Corvin-koszorú

Művei, cikkei:

Ünnepi beszéd. Torda, 1907.

Beszélgetés egy törekvővel. Székelyudvarhely, 1925.

A román uralom évei: 1919–1925. In.: *Az erdélyi katholicizmus múltja és jelene: Tanulmányok.* (Társszerző). Dicsőszentmárton, Erzsébet Ny. Rt. 1925.

A hitélet fejlesztése és az autonómia jelentősége. Kolozsvár, Minerva, 1927.

Az erdélyi római katolikus Státus fontosabb jogtörténeti okmányai. Kolozsvár, Minerva, 1926. http://mek.oszk.hu/08800/08893/08893.pdf

Adatok az erdélyi kisebbségek iskolavédelmi küzdelmeihez 1919–1929. Kolozsvár, Minerva, 1929.

Adatok az erdélyi kisebbségi iskolavédelemhez. Lugos, 1931.

Gyakorlati útmutató az iskolai szövetkezetek elemi iskolában való szervezéséhez. Kolozsvár, Minerva, 1939.

Az egyházak gondjai, a magyarság gondjai. Keleti Ujság, 1942. nov. 26. (XXV), 268.

Székelytelepítés. Uj Magyarság, 1943. jan. 8. (X), 5.

A székelykérdés. Uj Magyarság, 1943. aug. 25. (X), 191.

A „Csíki Magánjavak" székely kultúrjavak. Uj Magyarság, 1943. okt. 28. (X), 244.

A székelység és a terménybeszolgáltatás. Uj Magyarság, 1943. szept. 30. (X), 221.

Felhasznált irodalom:

* *A gimnázium öreg diákjainak találkozója.* In.: *Az Erdélyi Római Katholikus Státus csíkszeredai főgimnáziumának értesitője az 1925-1926-iki iskolai évről. Csíkszereda, 1926.* 39–45. p.

KUTI Márta (szerk.): *Erdélyi lexikon – 1928*. Marosvásárhely, 2002. 18. p.

[–rő.]: *A tíz esztendős erdélyi magyar tragédia… Dr. Balázs András könyve.* Keleti Ujság, *Vasárnapi melléklet.* 1929. nov. 25. (XII), 270.

* *Az új pápai prelátus*. A Hirnök, 1930. ápr. 15. (XXVII), 8.

* *A státusgyülés a püspökajánlási jog visszaadását kéri a pápától.* Keleti Ujság, 1930. nov. 22. (XIII), 260.

** Az Erdélyi Kat. Akadémia közgyűlése.* Keleti Ujság, 1930. nov. 22. (XIII), 260.

** Olyan iskolákat kell létesítenünk, amelyek inkább teszik lehetővé az ifjúság reális pályákra való előkészítését: Balázs András, dr. nyilatkozik a róm. kat. középiskolák átcsoportosításának tervéről.*
Keleti Ujság, 1930. nov. 29. (XIII), 266.

VÁRADY Aladár–BEREY Géza (szerk.): *Erdélyi monográfia*.
Satu-Mare, Gloria Ny., 1934.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái I.* Budapest, Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1939.

** Kanonokbeiktatás Gyulafehérvárott.* Brassói Lapok, 1940. febr. 2. (XLVI), 25.

** A hazatért Római Katolikus Egyházmegyei Tanács megtartotta első közgyűlését.*
Keleti Ujság, 1940. nov. 29. (XXIII), 274.

** Élénk érdeklődéssel tárgyalta az egyházmegyei közgyűlés a földműves iskolák ügyét.* Ellenzék, 1940. nov. 30. (LXI), 274.

** Arany és ezüstmisés papok ünneplése Kolozsváron*.
Ellenzék, 1942. júl. 4. (LXIII), 149.

**A pántlikaföldek és a kivándorlás*. Székely Nép, 1943. jan. 10. (LXI), 7.

**Márton Áron püspök felszentelte Kászon uj templomát*.
Székely Nép, 1943. jún. 5. (LXI), 126.

** Balázs András dr. prelátus-kanonok a Csíki Magánjavak kérdésével foglalkozik az egyik budapesti napilap vezető helyén*. Székely Nép, 1943. okt. 30. (LXI), 246.

** Meghalt dr. Balázs András*. Új Ember, 1956. febr. 5. (XII), 6.

ANDRÁS Ignác: *A szülőföld minden előtt. Emlékezés dr. Balázs András kanonok úrra.* In.: Uő: *A kőkerten túl. Kászonimpér, a kászoni anyaközség rendhagyó útikönyve*. Kolozsvár, Verbum, 2009. 61–66.p.

DIÓS István–VICZIÁN János (szerk.): *Magyar katolikus lexikon. I–XVI*.
Budapest, Szent István Társulat, 2004–2014.

KENYERES Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon*.
arcanum.hu/hu/, Arcanum Adatbázis Kiadó, ADT.

Bálint Ákos

Bálint Ákos arcképe gyergyószentmiklósi sírkövén

BÁLINT Ákos (Csíkszentimre, 1893. jún. 2. – Gyergyószentmiklós, 1983. dec. 19.) karnagy, népművelő, tankönyvíró, zeneszerző. Római katolikus. Bálint Vilmos öccse. Szülei: Bálint János, Kelemen Juliánna. Felesége (1917-): Pálffy Teréz.

Földművelő-kereskedő család tizenkét gyermekének egyike. Négy testvére korán meghal, nyolcan felnőnek. Tanulmányait a csíksomlyói Tanítóképző Intézetben végzi (1908–1912). Zenei képességeit már ekkor felismerik, rendszeresen fellépik – elsősorban hegedűn játszik – az iskolai ünnepségeken.

1912-től Hajdúsámsonban, Nyírbátorban, majd Szerdahelyen tanít.

1918–1953. Gyergyószentmiklóson tanító, majd iskolaigazgató.

1922. Megjelenik a maga korában modern olvasástanítási módszereken alapuló ábécéskönyve.

1923–1973. Az 1893-ban alakult Gyergyószentmiklósi Dalegylet (később az Ipartestület Dalköre, Ipartestületi

Dalegylet, Katolikus Népszövetség Férfikara, Gyergyószentmiklósi Férfi Dalegylet stb. neveken) karnagya. Sokáig az örmény hitközség kántora, és az örmény egyházi énekkar vezetője is.

1924. Megjelenik módszertani munkája: *Mesés vezérfonál az ÖRÖM ABÉCÉ-ből való olvasás-írás tanításához…*

1927. Tagja a Romániai Magyar Dalosszövetség választmányának.

1927. A Beethoven-centenárium valamint a Gyergyószentmiklósi Ipartestület Dalkörének 35 éves évfordulója alkalmából zenei alapismereteket nyújtó dalegyleti zsebkönyvet ad ki. A könyvecske tartalmazza egyebek mellett az egylet történetét, alapszabályát, házirendszabályát, a dalosok és zenét tanulók részére a zenei alapismereteket.

1932. Ünnepélyes keretek között ünnepli az Ipartestület Dalegylete fennállásának 40. évfordulóját.

1934. Elnyeri a Romániai Magyar Dalosszövetség dicséretét *Eredeti székely dalok* című művével. Ugyanebben az évben a kórus ezüstserleget nyer a régeni kórusversenyen, és 1935-ben ugyancsak ezüstserleget visz haza az V. országos énekversenyről is. 1939. Hírül adja a sajtó, hogy „újfajta, önműködő rendszerű, rendkívül ötletes szövőszéket" épített Bálint Ákos kántortanító, „átlagon felüli intelligenciával rendelkező ezermester", amivel „játszi könnyedséggel egy gyermek is tud szőni", és amellyel négy-ötszörte gyorsabban lehet dolgozni. (Albert István: *Gyergyó fény- és árnyoldalai*. Magyar Lapok, 1939. márc. 9. 6.p.) Ezermesteri tudását példázza, hogy a gyergyószentmiklósi fapiac helyén szivattyús kutat hoz létre, amelyet a népek barátsága és

összefogása jelképeként Eszperantó kútnak nevez. Ezt a háború utáni városrendezés során megsemmisítik.

A sajtóból tudjuk, hogy készül új egyházi énektára, amely mintegy ezer egyházi éneket tartalmaz. „Korszerű szöveg és dallam, énekkettősök, hármasok, férfi és vegyeskari feldolgozásban, kántoraink és karvezetőink részére könnyű letétben sorakoznak" benne, jegyzi fel Albert István újságíró. „Igazi hézagpótló műnek mutatkozik, mely egyben arra is alkalmas, hogy egyházi népénekünk fejlődésének újabb lendületet adjon, természetesen a régiek megbecsülésével, az élő nyelv követelte helyes magyarság alkalmazásával." ([a.i.]: *Új egyházi énektárt állított össze Bálint Ákos gyergyószentmiklósi kántortanító*. Magyar Lapok, 1939. márc. 29. 7. p.) Az egyházi énektár tényleges megjelenéséről nincs tudomásunk.

1939. A Gyilkos-tó százéves fennállásának ünnepségeire *Gyilkostói szonáta* címmel huszonöt perces zenekari művet szerez, amely jórészt helyi népdalokra épül. A művet a jún. 4-i Bánffy-emlékesten mutatják be először, majd augusztusban az Erdélyi Múzeum Egyesület gyergyószentmiklósi közgyűlésén újabb nagysikerű fellépés következik.

1940–1941. Egyre gyakrabban kérik fel a dalárdát műsoros esték, szerenádok, emlékünnepélyek kiegészítésére, 1942-től viszont egyre inkább megcsappan az érdeklődés a tagok részéről is, 1944-ben pedig a katonai behívások és háborús mozgalmak, valamint a taglétszám csökkenése miatt a dalegylet beszünteti működését, annak ellenére, hogy az év elején még a férfikórus vegyeskarrá bővítését tervezték.

1948. Bálint Ákos karnagy a férfikar mellett átveszi a Tanügyi Szakszervezet vegyes karának irányítását is, amelyben

A csíkszentimrei Bálint család, 1917. A vőlegény Bálint Ákos, revenderában Bálint Vilmos plébános (A Csintalan-testvérek tulajdona)

a férfikórus régi működő tagjai is részt vesznek, s így a régi férfikar vegyes karban működik tovább.

1954–1956. szept. A nyugdíjas pedagógus a Gyergyói Rajoni Múzeum vezetője. Új erővel folytatja a gyűjtést, élénk tömegszervező munkát fejt ki, a múzeum megfelelőbb, ideiglenes helyre költözik a mozi épületébe, és kieszközöl egy állandó muzeológusi állást a múzeum részére.

1973. Átadja a karmesteri pálcát utódjának.

1983. dec. 19-én (egyes adatok szerint 20-án) **éri a halál**, temetésére december 22-én kerül sor.

2010-ben a gyergyószentmiklósi Ipartestület Férfikara örökös tiszteletbeli karnagy címet adományoz post mortem Bálint Ákosnak.

Munkássága

Évtizedekig Gyergyó zenei és művelődési életének egyik irányítója. Többszáz népdalt gyűjt, zeneműveket szerez, különösen jelentősek népdalfeldolgozásai. Tankönyve, az *Öröm-Ábécé és olvasókönyv* több kiadást is megér. Tanulóknak és tanítóknak egyaránt kedvelt könyve, amely „mozgással, cselekvéssel, mondókázással, fejtörőkkel, mesékkel, tehát a gyermek aktív közreműködésével, játszva tanít". (Péterffy Emília: *Egy kiváló népművelő*. Művelődés, 1984. ápr. 46.p.). Cikkei többek között a Közművelődésben és a Szabolcsi Hírlapban jelennek meg. Ötven évig a Gyergyószentmiklósi Dalegylet (és utódkórusainak) karnagya, és ő a kórus jeligéjének szerzője is. Irányításával az énekkar fénykorát éli, számos díjat, dicsérő oklevelet szerez különböző dalversenyeken. Kidolgozza és közli a dalkör alapszabályát, célját, amelyet számos más kórus is átvesz. Megfogalmazásában, a dalárdában való részvétel és a karban éneklés célja „a művészet ezen ágát önművelés útján terjeszteni, előmozdítani s így a szív és lélekre nemesítőleg hatni." (Benkő János: *„…A szív és lelekre nemesítőleg hatni"*. Művelődés, 1968. márc. 15.p.) A karvezetés mellett különböző előadások alkalmával zongorán játszik, ugyanakkor hegedűsként vagy csellistaként kamaraegyüttesben zenél.

Művei:

A székely katona foglya: Érdekes, könnyű páros jelenet. Csíkszereda, 1917.

Öröm-ábécé és olvasókönyv: modern alapon, a jelen "képekkel olvastató" új módszernek az eddig bevált fonomimikai és írva-olvasható módszerekkel való egyeztetésével. Gyergyószentmiklós, 1922.

Mesés vezérfonál az ÖRÖM-ABÉCÉ-ből való olvasás-írás tanításához valamint a számtan, beszéd-értelemgyakorlat, rajz, ének,

torna és kézimunka anyagának majdnem óráról-órára való feldolgozásához. Gyergyószentmiklós, 1924.

Zenei alapismeretek és dalegyleti zsebkönyv. Gyergyószentmiklós, Sándory Mihály Kny., 1927.

A jubiláló kórus. Művelődés, 1973. nov. 1. (XXVI), 11.

Felhasznált irodalom:

* *Művelődési mozgalmak*. Magyar Nép, 1924. jan. 19. (IV), 3.

* *Kántorok mozgalma az énekművészet fejlesztésére*. Magyar Nép, 1927. ápr. 30. (VII),17.

* *Dalárdák figyelmébe*. Magyar Nép, 1927. jún. 4. (VII), 22.

* *Dalünnep Gyergyóban*. Keleti Ujság, 1930. febr. 17. (XIII), 38.

ALBERT István: *A magyar dal gyergyói ünnepe*. Erdélyi Lapok, 1932. szept. (I), 210.

* *Serlegavatás Gyergyószentmiklóson*. Erdélyi Lapok, 1933. júl. 13. (II), 154.

* *Tisztujitás a Magyar Dalosszövetségben*. Keleti Ujság, 1934. nov. 8. (XVII), 256.

ALBERT István: *Gyergyószentmiklóson magas színvonalon áll az egyesületi élet*. Magyar Lapok, 1939. márc. 7. (VIII), 48.

ALBERT István: *Gyergyó fény- és árnyoldalai*. Magyar Lapok, 1939. márc. 9. (VIII), 50.

[a.i.]: *Új egyházi énektárt állított össze Bálint Ákos gyergyószentmiklósi kántortanító.* Magyar Lapok, 1939. márc. 29. (VIII), 66.

* *Zenevilág: Városról városra.* Keleti Ujság, 1939. máj. 19. (XXII), 112.

* *Nagy erkölcsi és anyagi sikerrel zajlott le az első erdélyi nóta-est Gyergyószentmiklóson*. Magyar Lapok, 1939. jún. 10. (VIII), 122.

* *Erdélyi sorskérdéseink a Múzeum Egyesület gyergyószentmiklósi vándorgyűlésén*. Magyar Lapok, 1939. aug. 31. (VIII), 190.

ALBERT István: *A székely népdal és egyházi ének fejlődése*. Magyar Lapok, 1939. aug. 31. (VIII) 190.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái I.* Budapest, Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1939.

* *Új fejlődés előtt a gyergyószentmiklósi dalkör.* Székely Nép, 1944. febr. 4. (LXII), 27.

BENKŐ János: *„…A szív és lelekre nemesítőleg hatni“.* Művelődés, 1968. márc. (XXI), 3.

NYISZTOR Miklós: *Gyergyó zenei életéről*. Korunk, 1969. máj. (XXVIII), 5.

KOVÁCS Katalin: *A kórus és a karvezető közös születésnapjára.* Művelődés, 1973. nov. (XXVI), 11.

[réti]: *A zenetanárnő.* Új Élet, 1974. jún. 25. (XVI), 12.

TARISZNYÁS Márton: *Gyergyó néprajzi megismerésének múltjából*. Korunk Évkönyv, 1979.

BALOGH Edgár (szerk.): *Romániai magyar irodalmi lexikon.* Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1981.

PÉTERFY Emília: *Egy kiváló népművelő*. Művelődés, 1984. ápr. (XXXVII), 4.

KOMÁN János: *Százéves Gyergyószentmiklós ipartestületi férfikara*. Romániai Magyar Szó, 1993. jún. 23.(V), 1062.

AMBRUS-NURIDSÁNY Éva (szerk.): *Gyergyószentmiklósi Ipartestületi Dalegylet Centenáriumi Emlékkönyve*, *1893 – 100 – 1993.* Gyergyószentmiklós, Hobbysoft Kft. 1993.

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 607. kötet, 156. lap.

Bálint Gyula István

BÁLINT (Bálinth) Gyula István (névváltozatai Bálint Istvánként anyakönyvezve, Bálinth Gyula) (Csíkkozmás, 1824. febr. 18. – Kolozsvár, 1894. nov. 20.) tábori lelkész, műfordító, költő. Római katolikus. Szülei: Bálint Ferenc, Bodó Borbála.

1835-től a csíksomlyói Ferenc-rendiek elemi iskolájában tanul. A gimnázium második osztályától a szintén kozmási születésű Sántha Ferenc Márton, csornai premontrei perjel által tett alapítványi helyen végzi tanulmányait. 1842-ben fejezi be az ötödik (cl. hum. secunda) osztályt. „Tanárai közül nagy mértékben hatott rá Bodó Sebestyén atya, a magyar és latin ékesszólás professzora, a kiváló latinista és költői hajlamú szerzetes. Irányt adott életének, hajlamot keltett benne az egyházi pályához és kedvet a költészethez" – jegyzi fel életrajzírója, Kassai Lajos (Kassai Lajos: *Bálint Gyula.* In.: Péter János szerk.: *A Székelyföld és székely nagyjaink.* Kézdivásárhely, Túróczi István kiadása, 53.p.). Mivel Csíksomlyón több osztály nem volt, Kolozsváron folytatja tanulmányait, filozófiát tanul.

1843. A ferences rendbe lép, rendi neve Gyula. Mikházán novicius. Teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végzi.

1849. Pappá szentelik.

1849-től a Ferenc-rendiek marosvásárhelyi iskolájában tanít.

1851. Tábori pappá nevezik ki a 6. számú gróf Coronini gyalogezredhez. Ezredével Galíciába vonul, Krakkótól Cser-

novicig számos városban él hosszabb-rövidebb ideig. Utazásai során megtanul németül és olaszul. Tábori papként legfőbb és legnemesebb foglalatosságának a kórházban sínylődő székely atyjafiai látogatását, anyanyelvű vigasztalását tartja. „S idegen földön már csak az is, ha az ember saját anyanyelvét hallhatja — orvosság; nagyon gyógyítja a szívet; pedig a magyar ember sohasem csüggetegebb, mintha messze-messze földön betegen fekszik; úgy meghunyászkodik, mint a szárnyaszegett madár" – fogalmaz egyik fordításkötetének előszavában (T. Tasso: M*egszabadított Jeruzsálem*. Budapest, 1863, 13. p.)

1859. Ezredével részt vesz az olasz háborúban.

1860–64. között Bécsben él. 1863-ban Gizella főhercegnő költségén és neki ajánlva jelenik meg legfontosabb műfordítása, a *Megszabadított Jeruzsálem*. A támogatás nem véletlen. Erzsébet császárné ekkoriban kezdett magyarul tanulni „s most már az irodalmi nyelvvel is foglalkozhatott, annyival inkább, mert leánya, Gizella magyar tanítója, Bálinth Gyula tábori pap, a magyar és a világirodalom egyik jeles ösmerője, a szükséges útbaigazításokat is megadta. (…) az előszóban Bálinth hálát is adott a jó sorsnak, mely végre abba a körbe hozta, «hová a magyar irodalom legalább gyönge sugarakban már átcsillámlik.»" (Márki Sándor dr.: *Erzsébet Magyarország királynéja*, Budapest, Franklin Társulat, 1899, 39. p.)

1864. A schleswig-holsteini hadjáratban vesz részt mint tábori főpap. Az 1866. olasz hadjáratban is részt vesz; azután ismét Bécsben és Welsben tartózkodik.

1867. Kilép a ferences rendből. A szombathelyi egyházmegyébe veteti fel magát.

1871. Nyugalomba vonulása után visszatér Erdélybe, hazalátogat szülőföldjére is, majd Kolozsváron telepszik le. Egyes források szerint a ferencesek zárdájában, más források szerint egy őt gondozó női rokon társaságában, elvonultan, haláláig az irodalomnak él. „Agyszélhüdés" okozza halálát. Kolozsváron helyezik nyugalomra, de hamvait tíz év múlva hazaszállítják. Így teljesedik be *Hazafelé* című versében kifejezett kívánsága: „A lehűlt vágyak közt e világon/ Fönnmaradt még egy hő kívánságom/ Ott nyugodni jó anyám megett." (Kassai Lajos: i.m. 55–56. p.)

Bálint Gyula István sírja a kozmási templom cintermében (Daczó Dénes felvétele)

Munkássága

Változatos élményei, a sok utazás és a jó nyelvérzék termékenyítik költészetét. Német (Schiller, Langbein, Bodenstedt, Beck Károly), olasz (Tasso, Dante) és latin (Horatius, Ovidius, Phaedrus) szerzők műveit fordítja magyar nyelvre. Legfontosabb munkája Torquato Tasso *Megszabadított Jeruzsálem* című 20 énekes eposzának magyar fordítása. „Feladatának tekintette, hogy a mindig fejlődő, finomuló és néhol finnyás ízlésnek is ízes tápot szolgáltasson – véli Kassai Lajos. – És ez neki sokban sikerült is. Értelemzavaróan merész,

idegenszerű beszédfordulat a nagy költeményben oly csekély helyen fordul elő és az előadás oly természetesen foly, hogy a meghódított olvasó csak alig egy-két helyen veszi észre, hogy idegen művet olvas. A verselésnél eltérve az eredeti alexandrinusától és szövevényes strofaszerkezetétől párosan rímelt hexametereket használ." (Uo. 57. p.)

Verselése miatt sok éles kritikát kap. Arany János elismeri a fordító képességeit, de nem tud egyetérteni a formai megoldással. „Az olasz költészettel jelenleg nálunk senki sem foglalkozik, s általában oly ritkán szánja el magát valaki íróink közül egy-egy klasszikái nagyobb mű fordítására, hogy ez már magában is méltánylatot érdemel. Másfelől fordítónk jó magyarsága és szerencsés kifejezései sem mindennapi tünemények. A műfordítói magasb, úgy szólva költői tulajdonok hiányzanak leginkább nála. Innen aztán, hogy forditmánya nem tesz elég költői hatást, s nem képes Tassót zavartalan visszatükrözni. (…) A hexameter nem képezvén versszakot, heves folyamatossága nem képes visszaadni a versszakos stanzák szaggatott folyamatosságát, kivált a stanza két végső sorát, mely mintegy ráfordulva zárja be a gondolatot. (…) E hibáztatás nem zárja ki méltánylatunkat, melyet fennebb kifejezénk, s óhajtjuk: vajha Bálinth Gyula ur ne hagyna föl további munkásságával s lenne köztünk az olasz költészetnek hova-tovább kitűnő átültetöje!". ([Arany János]: *A megszabadított Jeruzsálem*. Koszorú, 1863. máj. 17. 476–477. p.)

1871-ben megjelenik a *Vers-szemelvény. A régiek elmésen mulattató bölcs mondataiból* című könyvecskéje, amely latinból fordított szemelvényeket, intelmeket, maximákat tartalmaz. „A fordítás elég jól sikerült; de kiállítása oly izléstelen, hogy az ember alig olvashatja élvezettel" – fogalmaz egy

kritikusa. (* *Vers-szemelvény a régiek elmésen mulattató bölcs mondataiból*. Protestáns egyházi és iskolai lapok, 1872. jan. 6. 23–24.p.)

Nem kapott kedvezőbb fogadtatást Dante *Isteni színjátéka* fordítása sem: „hogy modern alakban irt költeményt hexameterekbe öntsünk át, és az eredeti versmértéket ne tartsuk ugyan meg, de helyette nem nemzeti, hanem idegen, és pedig ó-klassikai alakot válasszunk, ezt semmivel sem indokolható eljárásnak, sőt eredményét, a legjobb esetben is, egyenesen szörnyszülöttnek tartom" – véli Szász Károly. (Szász Károly: *Biráló jelentések benyujtott munkákról*: *A Kisfaludy-Társaság Évlapjai*, Új Folyam 13. 1878, 41. p.) A számos bírálat is hozzájárulhat ahhoz, hogy a Dante-fordításból csak 8 ének jelenik meg nyomtatásban, a többi kéziratban marad.

Népies és vallásos tárgyú verseit és kisebb műfordításait összegyűjtve nem adja ki, hanem különböző politikai, szépirodalmi, előlapokban és népújságokban (összesen 32 lapban) szétszórva jelennek meg. Közöl a Napkeletben, a Hölgyfutárban, a Katholikus Néplapban, a Magyarország és a Nagyvilágban, az Idők Tanujában, a Nefelejtsben, a Fővárosi Lapokban, a Szabad Egyházban, a Borsszem Jankóban, a Bolond Istókban, az Erdélyben, a Marosvidékben, a Baloldalban, a Háromszékben, a Székelyföldben, a Közművelődésben, az Ellenzékben, a Magyar Koronában, a Magyar Államban, a Kolozsvárban, a Maros Vidékében, a Csíki Lapokban és a Szépirodalmi Kertben jelennek meg. Sokszor használja a Kozmási, Csikkozmási és Alcsiki álneveket.

Kéziratban maradt az *Isteni Színjáték*on kívül, 210 ezópusi mese s 40 ív jeles mondás fordítása.

„Kiművelt elme, nemes szív, gazdag kedély és emelkedett költői lélek. Megmutatta, hogy a székely gyalog katonaezredhez tartozó egyszerű földműves szülők fia erős akarattal magasabb műveltségre is szert tehet" – fogalmazott Kassai Lajos csíkszeredai tanár a Bálint Gyuláról írt életrajzában (Kassai Lajos: i.m. 52. p.). Kassai szerint költeményei, kevés kivétellel, líraiak, gazdag érzelem- és gondolatvilágot tárnak fel, és szerzőjük leginkább a vallásos érzelemből merít. „Kedvelt témája az Istenháza, az ünnep, a templomba siető és ott ájtatoskodó nép. Sokszor foglalkozik az erő és az anyag, az anyag és a szellem, a mulandóság és a lélek, az ész és hit kérdéseivel; de ezek nem a meghasonlott ember önkinzó tépelődései, hanem a hitben megfogyatkozott szerencsétleneknek szánt prófétai leckék. A himnuszok magas szárnyalásai közben ép úgy, mint az oktató népies versekben ismételten azt bizonyítgatja, hogy csak az Istentől elfordult s az anyaghoz tapadó szívnek nincs vigasztalása a földön; tiszta boldogságra csak Isten létének, a lélek halhatatlanságának és a mennyei jutalmazásnak hite nyújthat reményt." (Uő. 59. p.) Kritikusai többnyire buzgó műkedvelőnek tartják, ám méltányolják, hogy fordításai általában érthetőek, kevéssé mesterkéltek, „és e miatt értéktelennek épen nem mondhatók" (Imre Sándor: *Az olasz költészet hatása a magyarra*. In.: Budapesti Szemle. 1878. 16. kötet, 32. 274. p.). „Bálint Gyula nem tartozott ugyan az irodalmi nagyságok közé, de erős nemzeti érzése, törekvése, hogy a magyar irodalmat csupán olyan idegennel gazdagítsa, mely klasszikus és melynek átültetésével az irodalomnak szolgálatot tesz, folytonos önzetlen működése, a magyar irodalom egyik legrokonszenvesebb szerény alakjává teszik őt, kinek halálát mi épen ezért veszteségnek tartjuk, munkálkodásáról, követésre

méltó hazafias törekvéseiről pedig az irodalomtörténetnek elismeréssel kell megemlékeznie." – írta nekrológjában Gyalui Farkas (Gyalui Farkas: *Bálint Gyula 1824–1894.* In.: Erdélyi Múzeum 1894. XI.10. 688. p.)

Kitüntetései:

1864. Porosz aranykorona-rend
1873. Jubiláris emlékérem.

Művei:

Torquato Tasso: *Megszabadított Jeruzsálem*. (ford.) Bécs, 1863.

Jadwiga. Költemény 11 énekben. (Beck Károly után ford.) Pest, 1864.

Vers-szemelvény. A régiek elmésen mulattató bölcs mondataiból. (ford.) Gyulafehérvár, 1871.

Phaedrus Aesopi meséi. (ford.) Stein János kiadása. Kolozsvár, 1876.

Felhasznált irodalom:

ARANY János]: *A megszabadított Jeruzsálem*. Koszorú, *Irodalom.* 1863. máj. 17. (I), 20. 476–477. p.

* *Vers-szemelvény a régiek elmésen mulattató bölcs mondataiból*. Protestáns egyházi és iskolai lapok, 1872. jan. 6. (XV), 1.

IMRE Sándor: *Az olasz költészet hatása a magyarra*.

Budapesti Szemle. 1878. (XVI), 32.

SZÁSZ Károly: *Angyal János Dantéjáról*. A Kisfaludy-Társaság évlapjai, Új folyam 13, *Biráló jelentések benyujtott munkákról*. 1878. 40–45. p.

ARANY János: *Bálinth Gyula. Tasso-fordítása*. In. Uő.: *Hátrahagyott iratai és levelezése II. Prózai dolgozatok*. Budapest, Ráth Mór kiadása, 1889. 273–276. p.

SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái I.* Budapest, Hornyánszky Viktor – Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete, 1891.

* *Régi iró halála*. Pesti Hírlap, 1894. nov. 22. (XVI), 326.

[TANKRÉD]: *Hétről-hétre: A »Magyar Szemle« eredeti tárczája.* Magyar Szemle, 1894. dec. 2. (VI), 48, 576–575. p.

* *Halálozás*. Csíki Lapok, 1894. dec. 5. (VI), 49.

GYALUI Farkas: *Bálint Gyula 1824–1894*. Erdélyi Múzeum, 1894. (XI), 10.

MÁRKI Sándor dr.: *Erzsébet Magyarország királynéja.* Budapest, Franklin Társulat, 1899.

KAPOSI József: *Dante első magyar fordítói – Császár Ferencz, Bálinth Gyula.* In.: Irodalomtörténeti Közlemények 1910, (XX.), 2. 142–170. p.

KAPOSI József: *Bálint Gyula*. In.: Uő. *Dante Magyarországon*, Budapest, Révai és Salamon Könyvnyomda, 1911.137–146.

KASSAI Lajos: *Bálint Gyula*. In.: Péter János (szerk.): *A Székelyföld és székely nagyjaink.* Kézdivásárhely, (Túróczi István kiadása.), [1914]. 52–61.p.

GYÖRGY József P.: *A ferencrendiek élete és működése Erdélyben*. Kolozsvár, Szent Bonaventura Könyvkiadó, 1930.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái I*. Új sorozat, Budapest, Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1939.

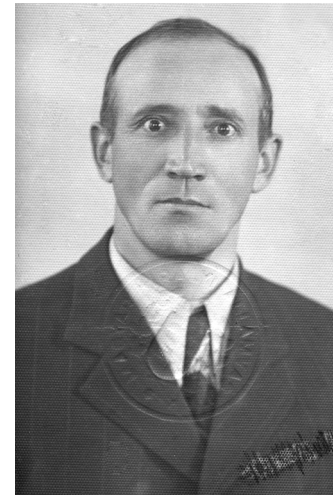
DIÓS István–VICZIÁN János (szerk.): *Magyar katolikus lexikon. I–XVI*. Budapest, Szent István Társulat, 2004–2014.

TUSNÁDY László: *Tasso Magyarországon – két évszázad tükrében*. Széphalom. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve XIV., 2004., 103–116.p.

KENYERES Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon*. arcanum.hu/hu/, Arcanum Adatbázis Kiadó, ADT.

GYFL GYÉL, I.5/149. - Kozmás, *Kereszteltek anyakönyve 1824*, 162. old.

Bálint Mihály Vilmos

Bálint Mihály
(Deák Gyula tulajdona)

BÁLINT Mihály Vilmos (eredeti neve Gergely Mihály Vilmos) (Csíkszentimre, 1898. jan. 1. – Csíkszereda, 1976. nov. 28.) községi jegyző, polgármester, főispán.

Római katolikus. Szülei: Bálint János, Gergely Teréz. Felesége (1921-): Salló Erzsébet.

A csíksomlyói (1910–11), majd a csíkszeredai Római Katolikus Főgimnáziumban tanul. A 6. gimnázium befejezése után – 1916. máj. 29-én – önkéntesként vonul be Székelyudvarhelyre a cs. és kir. 82. gyalogezredhez. 1917. aug. 9-én megsebesül. A csíkszeredai gimnázium épületében lévő katonai kórházban kezelik. Levizsgázik 7. osztályból.

1918. Nagyváradon kadétiskolába jár, katonai érettségit szerez, majd a főgimnáziumban is leteszi az érettségi vizsgát. Az olasz hadszíntérre vezénylik. 1918 novemberében Csíkszeredában nemzetőr. 1919 januárjától a Székely Hadosztály kötelékében van. 1919. ápr. 25-én román fogságba esik. 1919 júniusában tér haza. Tarta-

lékos hadnagy. 1944 májusában tartalékos főhadnagyi rangot kap.

1919. júl. Közigazgatási gyakornok a zsögödi körjegyzőségnél.

1920. márc. 1. Segédjegyző a zsögödi jegyzőségnél. Júl. Jegyzői vizsga Kolozsváron.

1922–1927. Aljegyző Zsögödben.

1927–1932. Főjegyző Zsögödben.

1932. Adóügyi jegyző Csíkszeredában, ugyanakkor Zsögöd község Csíkszereda része lesz.

1941. Írnok Csíkszereda város polgármesteri hivatalában, a város katonai ügyosztályának vezetését és a népmozgalom nyilvántartását bízzák rá.

1941. máj. 20. A Székely Hadosztály csíkvármegyei székének titkárává választják.

1944. szept. Az orosz csapatok betörésének hírére, a város lakosságának nagy részével ellentétben, nem menekül el. 1944. nov. 14-én a szovjet katonai parancsnokság kinevezi Csíkszereda polgármesterének. Néhány hónapig tölti be ezt a tisztséget, egy olyan időszakban, amikor a város lakosságának nagy része menekülésben van, az állatállomány jelentős része elpusztul, a vidéket éhínség fenyegeti, piaci és kereskedelmi élet nincs. „1944. nov. 14-től dr. Groza kormány megalakulásáig csíki köztársaság voltunk. Mint polgármester mindent elkövettem, hogy legalább házmesterekkel népesítem be a lakatlan házakat, hogy ezáltal megszűnjön továbbra is közprédává válni a házakban található ingóság.” (Bálint Mihály: Életutam. Kézirat.)

1945. márc. 19. Csík megye főispánja. „Mint dr. Groza Péter kormányának első csíki főispánja az új világrend ki-

alakulásának hajnalán elképzelhetetlen előre nem látott nehézségekkel találtam szembe magamat…" – írja visszaemlékezéseiben. (Uo.)

Az új világrend kiépítése, megszilárdítása során gyakran kényszerül kellemetlen döntések meghozatalára, népszerűtlen intézkedések végrehajtására, részben meggyőződésből, részben meggyőződése ellenére.

1946. Az MNSZ Százas Intézőbizottságának székelyudvarhelyi gyűlésén történtek (elképzelhető, hogy az MNSZ 1946 júniusában tartott székelyudvarhelyi kongresszusára gondol – a szerk. megjegyzése) „és sok-sok fel nem sorolt, idegeket őrlő események hatására" nyugdíjazását kéri. (Uo.)

1946. nov. 1. Nyugdíjas.

1947–1948. A csíkszeredai munkásszövetkezet igazgatóságának elnöke.

1948. A megyei nyugdíjrevíziós bizottság beszünteti a nyugdíját, 1956-tól folyósítják ismét.

1949–1954. kulákká nyilvánítják.

1962. Több évi társas gazdálkodás után belépik a kollektívbe. Cséplésellenőr, leltározó bizottsági és ellenőrző bizottsági elnök.

Hosszas betegség után éri a halál. **1976. nov. 30-án** helyezik örök nyugalomra a zsögödi temetőben.

Kitüntetései

I. világháborús kitüntetései: I. osztályú ezüst Vitézségi Érem, II. osztályú ezüst Vitézségi Érem, bronz Vitézségi Érem, Károly-csapatkereszt, Sebesültek érme, Háborús emlékérem.

1941. Nemzetvédelmi Kereszt

Felhasznált irodalom:

* *Lelkes hangulatban tartotta meg alakuló értekezletét a volt Székely Hadosztály csikvármegyei széke*. Székely Nép, 1941. máj. 18. (LIX), 113.

* *Megalakult a Székely Hadosztály csik-vármegyei és sepsijárási széke is*. Keleti Ujság, 1941. máj. 21. (XXIV), 115.

* *Nemzetvédelmi Kereszt székelyföldi kitüntetettjeinek névsora*. Székely Nép, 1941. okt. 10. (LIX), 228.

DESEŐ Lajos (szerk.): *Erdélyi ezredek a világháborúban II. Tisztek és tisztjelöltek*. Budapest, Ardói Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat. 1942. 4. p.

* *Véglegesítették Kolozs megye és Észak-Erdély többi megbízott főispánjait*. Erdély, 1945. ápr. 5. (II), 17.

* *Új főispánja van Csík megyének.* Szabad Szó, 1946. aug. 2. (III), 173.

NAGY Mihály Zoltán – VINCZE Gábor (összeáll.): *Autonómisták és centralisták*. Pro-Print Könyvkiadó – Erdélyi Múzeum-Egyesület, Csíkszereda – Kolozsvár, 2004.

RNL HMH, *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye* F 47, 607. kötet, 185. lap.

Bálint Mihály segédjegyző kinevezése. RNL HMH, F 7 Csík vármegye levéltára – Alispáni iratok 4. számú leltár, 923/1920 iratcsomó.

BÁLINT Mihály: *Életutam*. Kézirat. É.n. Deák Gyula tulajdona

Deák Gyula közlése

Bálint Tivadar

Bálint Tivadar (Szabóné Hajdu Magdolna tulajdona)

BÁLINT Tivadar (Kozmás, 1904. ápr. 21. – Csíkszereda, 1984. szept. 23.) plébános, politikai elítélt. Római katolikus. Szülei: Bálint Ferenc, Boga Katalin.

1917-től a csíkszeredai Római Katolikus Főgimnázium növendéke. Nyolcadikos gimnazistaként, 1925-ben, négy évvel a körmenet újjászervezése után ő viszi a labarumot a csíksomlyói búcsús kikerülésen.

1925. A korszak előírásainak megfelelően Marosvásárhelyen teszi le érettségi vizsgáit. Teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végzi.

1929. jún. 29. Pappá szentelik. Szolgálati helyei: káplán Csatószegen (1929), Gyergyóremetén (1929), Petrozsényban (1930), Szászrégenben (1931), plébános Nagyágon (1932), Mikóújfaluban (1934), Csíkszentsimonban, Csíkmenaságon, Gyimesközéplokon (1947), Küküllőkeményfalván (1948) és Csíkmadarason (1949).

1971–1984. Nyugdíjasként Csíkszeredában él. Életének 81., papságának 58. évében, hosszas betegség után Csíkszeredában hal meg. 1984. szept. 26-án szülőfalujában, Kozmáson helyezik örök nyugalomra.

Munkássága:

Egy mikóújfalusi hívének visszaemlékezése szerint 1944 májusában Bálint Tivadar letérdelve imádkozni akart a magyar hatóságok által összegyűjtött zsidó falustársakért, köztük a Goldstein családért, ezért „a brutális csendőrök leköpdösték és megrugdosták, nyomdafestéket nem tűrő, aljas szavak kíséretében". (Karácsony Imre: *Ismét történelem*. Magyarország, 1984. jún. 10. 31.p.)

A kommunista hatóságok kétszer tartóztatják le. 1949. júl. 13. és szept. 30. között ítélet nélkül a felsőbányai bányában is dolgozik. Szabadulása után visszatérhet korábbi szolgálatába. 1959. okt. 16-án csíkmadarasi plébánosként ismét letartóztatják. Marosvásárhelyen tartják vizsgálati fogságban, a kolozsvári Katonai Bíróság nyolc (egyes források szerint tizennyolc) évre ítéli az ún. Mihálcz- (vagy Gáll Péter) csoport elleni perben. A csoport tagjait (Gáll Péter, Mihálcz András, Seiwarth László, Szopos Albert és Bálint Tivadar) a BTK 209. paragrafusa értelmében, társadalmi rend elleni szövetkezés, tiltott kiadványok őrzése és a feljelentés elmulasztása vádjával állítják bíróság elé. Az ellenük felhozott vádakat tetézi az 1956-os események pozitív értékelése, valamint a kollektivizálás káros következményeinek hallgatóság előtti bemutatása. A vádak szerint Bálint Tivadar az 1956-os magyar forradalom idején a Szabad Európa Rádiót hallgatja, szidalmazza a kollektivizálást és elmulasztja feljelenteni társait. Felróják ugyanakkor, hogy tagja volt az Erdélyi Magyar Pártnak, és kulák családból származott. Börtönéveit a marosvásárhelyi Törvényszéki Fogházban, Szamosújváron és Nagyenyeden tölti, de dolgozik a Luciu-Giurgeni-i kényszermunkatelepen is. 1964. ápr. 14-i szabadulása után visszatér Csíkmadarasra, ahol nyugdíjazásáig szolgál.

Felhasznált irodalom:

* *Tiz éves érettségi találkozó*. Csíki Lapok, 1935. aug. 18. (XLVII), 33.

KARÁCSONY Imre: *Ismét történelem*. Magyarország, 1984. jún. 10. (XXI), 24.

DÁVID Gyula (szerk.):*1956 Erdélyben. Politikai elítéltek életrajzi adattára.* Kolozsvár, Polis Könyvkiadó, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2006, 86. p.

PÁL-ANTAL Sándor: *Áldozatok – 1956: A forradalmat követő megtorlások a Magyar Autonóm Tartományban.* Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 2006, 140.p.

FERENCZI Sándor: *A gyulafehérvári (erdélyi) főegyházmegye történeti papi névtára.* Budapest–Kolozsvár, Szent István Társulat, Verbum, 2009, 167. p.

MOHAY Tamás: *Ki vitte a labarumot a csíksomlyói búcsúban?* In.: *A csíkszeredai Márton Áron Gimnázium évkönyve a 2009–2010. tanévről.* Csíkszereda, 2011. 241-262.p.

OSZK Gyászjelentések

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 169. kötet, 280. lap

TÓFALVI Zoltán: *Az 1956-os magyar forradalom visszhangja Erdélyben*. http://primus.arts.u-szeged.hu/doktar/texts/tofalvi_56.html. Letöltve 2020. dec. 3.

Bálint Vilmos

Bálint Vilmos (Csintalan László tulajdona)

BÁLINT Vilmos (Brassó, 1877. szept. 11. – Csíkkozmás, 1949. jan. 30.) római katolikus plébános, népművelő. Római katolikus. Bálint Ákos bátyja. Szülei: Bálint János, Kelemen Juliánna.

Csíkszentimrei földművelő-kereskedő család tizenkét gyermekének egyike. Négy testvére korán meghal, nyolcan felnőnek. 1887–1889 között a Csíksomlyói Római Katolikus Főgimnáziumban, majd Kézdivásárhelyen és Gyulafehérváron tanul. Teológiai tanulmányait szintén Gyulafehérváron végzi.

1900. jan. 21. Pappá szentelik. Szolgálati helyei: káplán Tordán (1900), Kolozsváron (1902), plébános Ákosfalván (1904), Csíkszenttamáson (1921), Kozmáson (1945).

Munkássága

A maga korában nem ritkán apostolként, a falukultúra, a népművelés, az alkoholizmus elleni harc apostolaként emlegetik. A gyulafehérvári katolikus teológia elvégzése után a keresztény szociális mozgalomban vesz részt. Különösen ered-

ményes népnevelői tevékenységet fejt ki Csíkszenttamáson, ahol iskolát, művelődési házat építtet, zenekart, színjátszó csoportot vezet, meghonosítja a határkerülést. Például 1923-ban „5 hó alatt tartott hét gyermek- és 27 ismeretterjesztő előadást. Mégpedig: három gazdasági, két müvelődéstörténelmi, 5 természettudományi, 10 bibliai és 7 valláserkölcsi előadást. Azonkívül 24 szini előadást, két költemény jelenítést, hat monológot, három nyelvdrámát, két kuplét, 15 szavalatot, 13 énekdarabot, egy élőképet adatott elő szinészeivel, ő pedig tartott nekik 14, vetített képekkel illusztrált tanulságos előadást." (P.L.M.: *Korunk hősei*. Magyar Nép, 1924. máj. 17. 4–5. p.)

Az 1929-es csíkszenttamási tűzvész csaknem 300 épületet, több mint 90 gazda portáját érinti. Az újjáépítés előtt „minden tekintetben okos intézkedést" foganatosítanak. Ágoston János nyugalmazott csendőrfelügyelő kezdeményezésére Bálint Vilmos plébános több székely gazda segítségével eléri, hogy a 12 és fél holdnyi területen összezsúfolt 93 családból csak 73 család nyer elhelyezést a leégett részen, a többiek az agrárreform által házhelyek számára kisajátított területen kapnak egyenként 180 négyszögöles telkeket.

1931. febr. Ötnapos falufejlesztő tanfolyamot tartanak a községben külön a nőknek és külön a férfiaknak: az öt napon összesen 3890 hallgató jelenik meg. 1932-ben Moliére-vígjátékot játszanak a csíkszenttamásiak.

1932-ben – majd második kiadásként 1938-ban – megjelenik *A dúsgazdag* című bibliai tárgyú színjátéka, amelyet 1941 májusában Csíksomlyón a Székely-KALOT Seregszemlén Muharay Elemér szabadtéri átdolgozásában is bemutatnak.

1939. aug. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület gyergyószentmiklósi vándorgyűlésén *Kaftán kazulák* címmel tart előadást,

egy török kaftánból készült csíkszenttamási miseruháról. Papilakját számos híres ember, tudós, művész felkeresi. Folyamatosan kapcsolatban áll Domokos Pál Péterrel, Nagy Imrével, és az ő meghívására látogat Erdélybe többek között Sík Sándor piarista tanár is.

Sokszáz emberre kiható, népművelő és hagyományőrző tevékenysége miatt a két világháború közötti időszakban a román hatóságok számtalanszor zaklatják. 1927 augusztusában a választások előtt letartóztatják, 1930-ban irredentizmussal, 1938-ban államellenes izgatással vádolják. Több ízben a népnevelési munkáját tiltják be évekre.

Népművelő munkája mellett Bálint Vilmos egy olyan rozsfajtát is kitenyészt, amely kétszerannyi szemet és szalmát terem, mint a közönséges rozs.

Ám a „falu meghódítása" a kultúra számára nem megy egykönnyen. A plébánost számos csalódás éri, emellett egészsége is megrendül. 1941-ben, majd 1945-ben ismét kéri elhelyezését Csíkszenttamásról. 1945-ben a püspök elfogadja lemondását, és Kozmás plébánosává nevezi ki. Népművelő, faluapostoli munkáját Kozmáson is folytatja: 1945 decemberében dr. Ébner Jenő missziós atya részvételével megalakítja a Katolikus Akció helyi csoportját. Feljegyzi, hogy ha Kozmás népe támogatja „innen fog kiindulni egy igazi székelymentő misszió" (Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Csíkszeredai Gyűjtőlevéltára, Kozmási Plébánia Iratai, Anyakönyvek 527/a, 2. doboz, b. kötet, Katolikus Akció alapítási jegyzőkönyve 1945, oldalszám nélkül). Szülőértekezletet tart, és 1946 januárjában „az új világ – új szellem által megzavart vallásos ifjúsági mozgalmat" is újraindítja: megszervezi az Actio Catholica Ifjúsági szakosztályát (*Actio*

Catholica Ifjúsági Szakosztályának munkanaplója 1945–1948. GYFL CSGYL, Kozmási Plébánia Iratai, Anyakönyvek, 527/a, 2. doboz, b. kötet, 1–4. p.) A munkanapló szerint 1946. ápr. 26-ig „a XV előadási esten volt 4 valláserkölcsi, 7 gazdasági, 7 történelmi, 8 irodalmi, 4 természettudományi, 9 számtani előadás és 9 énektanítás" tíz előadóval. (Uo.) „Azonkívül volt: 12 kis színdarab, 6 zenekíséret, 3 énekkari darab, 14 szavalat, 18 szólóének 54 szereplővel". (Uo.) A következő két évben, 1947 és 1948-ban, a januártól áprilisig zajló előadási estek még nagyobb közönségsikerrel, rendszerint 300–400 résztvevővel zajlanak.

Bálint Vilmos sokoldalú, példaértékű népnevelői munkájáról már éltében számos újságcikk, tanulmány jelent meg. „Bálint Vilmos, költői lélek. Szép versei vannak. Nagy zeneértő. Ezeket a tehetségeket azonban nem úgy értékesíti, hogy szétröpítve a világba magának dicsőséget, ismert nevet szerezzen. Tehetségeit híven a gondjaira bízott nép szellemi-erkölcsi értékének gyarapítására fordítja. Kicsi faluját a kultúrának valóságos melegágyává tette. Színi előadásokat, kulturestéket, népmüvelődési előadásokat rendez s evvel nemcsak azt éri el, hogy híveivel megkedvelteti a nemes szórakozásokat, hogy látókörüket nagyobbitja, erkölcsi érzéküket neveli, hanem egyszersmind visszatartja őket a korcsmázástól, a testet-lelket ölő pálinka gonosz mérgétől." (P. L. M.: *Korunk hősei*. Magyar Nép, 1924. máj. 17. 4–5. p.)

Bálint Vilmos színpadra alkalmazza a „székelység igazi irodalmi kincsét" (*Csíkszenttamás Historia domus,* 246. p.): *A pokolban kínlódó Dúsgazdag históriáj*át, amelynek kiadását a Magyar Nép Könyvtára vállalja, de amelyet Csíkszenttamáson már megjelenése előtt ötször mutatnak be elsöprő

sikerrel. „A történelmi igazság kedvéért hadd valljam be azt is, hogy ha Domokos Pál Péter képezdei tanár az ő merész székely lelkével nem bíztat, nem bátorít, *A dúsgazdag* sohasem megy túl a falu határán" – jegyezte fel Bálint Vilmos. (U. o.) *A Dúsgazdag* megjelenése után azonnal népszerűvé válik. Majláth Gusztáv Károly püspök körlevélben hívja fel a figyelmet a darabra: „A szerencsés feldolgozás a népünket rontó bűnöket a színpad hatásos erejével ostorozza. Kívánatos volna, hogy minden faluban előadják. Hiszem, hogy a nép megmentésére, erkölcseinek megjavítására igénybe vehető eszközök között ez a kis munka igen hasznos és eredményes lesz." (* *Majláth püspök a „Dusgazdagról"*. Magyar Nép, 1932. máj. 21. 281.p.) *A Dúsgazdag* a falusi színjátszócsoportok egyik kedvenc darabja évtizedeken keresztül. 1943-ig Erdély négyszáz falujában mutatják be, de később is gyakran feleleventik.

„Bálint Vilmos plébános az előadások terén azt a nagyjelentőségű újítást tette, hogy magukat a falusi gazdákat és asszonyokat vonta be az előadók közé, kik eddig csak a hallgatóságot jelentették. Arra igyekezett, hogy ne merevedjék meg a népnevelő munka, ne maradjon válaszfal az előadók és hallgatók között, hanem a szerepek felcserélésével váljék tudatossá, hogy mit jelent ez az eddig szokatlan szabadoktatás, ahol a népnek nem hallgatnia kell, hanem belekapcsolódni a szellemi munkába. Megjelölte a gazdák és háziasszonyok számára, hogy miről fognak előadást tartani, könyvet, lapot adott, hogy készüljenek és a kísérlet nagyszerűen bevált. Az egyszerű emberek talpraesett előadásokat tartottak és bebizonyították, hogy a közfelfogás tévesen tartja a népet szellemi kiskorúságban lévőnek."

(Bözödi György: *A nép nevelése egy faluban*. Erdélyi Helikon, 1938. ápr. 1. 280.p.) Bözödi György előbb az Erdélyi Helikon hasábjain, majd a *Székely bánja* című munkájában mutatta be részletesen Bálint Vilmos tevékenységét, úgy vélve, hogy „Csík megye területén egyetlen községben, Szenttamáson folyt a közhatalomváltozás óta tervszerűen megszervezett népnevelési munka, de ez viszont rendszerességével és alaposságával nemcsak a Székelyföldön, hanem egész Erdélyben páratlanul áll." (I.m.)

Bálint Vilmos cikkei a Közművelődésben, Az Alkoholizmus Ellen című lapban, tudósításai az Alkotmány, a Brassói Lapok, a Csíki Lapok, az Erdélyi Tudósító, a Katholikus Világ, és más folyóiratok, újságok hasábjain jelennek meg. Írói álneve: Falusi

Utóélete:

Az 1990-es rendszerváltás óta Csíkszenttamás híven őrzi népnevelő papja emlékét. Általános iskolája Bálint Vilmos nevét viseli.

Munkája:

A Dúsgazdag. Bibliai színjáték négy képben. In.: Gallay Domokos (szerk.): *A Magyar Nép Könyvtára 46.* Cluj-Kolozsvár, Minerva Rt. 1932.; Ua. II. átdolgozott és bővített kiadás. 1938.

Bálint Vilmos sírja a csíkszentimrei temetőben (Daczó Dénes felvétele)

Felhasznált irodalom:

[P. L. M.]: *Korunk hősei*. Magyar Nép, 1924. máj. 17. (IV), 20.

* *Egy év építő munkája*. Magyar Nép, 1924. nov. 29. (IV), 48.

* *Csíkmegye*. Magyar Kisebbség, 1927. aug. 15. (VI), 16.

GARA Ernő: *Búbos-kemencék, mint sirhantok domborulnak*. Ellenzék, 1929. szept. 16. (L), 211.

* *Irredentizmus vádját emelték a csikszenttamási plébános és a falu lakossága ellen*. Keleti Ujság, 1930. jan. (XIII), 21.

SZÁSZ Ferenc dr.: *Csikszenttamás szebb, mint volt*. Keleti Ujság, 1931. márc. 2. (XIV), 50.

* *Örömhír műkedvelők számára*. Magyar Nép, 1932. febr. 2. (XII), 8.

* *Céltudatos falumunka Csikszenttamáson*. Brassói Lapok, 1932. ápr. 6. (XXXVIII), 79.

* *Majláth püspök a „Dusgazdagról"*. Magyar Nép, 1932. máj. 21. (XII), 21.

* *Lefordítják a Dusgazdagot román nyelvre is*. Erdélyi Lapok, 1933. febr. 2. (II), 26.

PAKOCS Károly: *Könyvismertetés*. *Bálint Vilmos „A dúsgazdag"*. Erdélyi Lapok, 1933. febr. 5. (II), 28.

* *Gazdasági tanfolyam Tomesti-ben*. Magyar Nép, 1935. ápr. 6. (XV), 14.

* *Felmentett a bíróság egy államellenes izgatással vádolt plébánost*. Ellenzék, 1938. jan. 19. (LIX), 14.

BÖZÖDI György: *A nép nevelése egy faluban*. Erdélyi Helikon, 1938. ápr. (XI), 4.

* *Alaptalanul vádolták el izgatásért a csikszenttamási plébánost*. Magyar Lapok, 1938. jan. 23. (VII), 18.

ALBERT István: *Püspökebéd – esernyő alatt*. Magyar Lapok, 1939. febr. 19. (VIII), 35.

ALBERT István: *Csíkszenttamás. Egy felcsíki község élete*. Magyar Lapok, 1939. nov. 12. (VIII), 251.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái II*. Új sorozat. Budapest, Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1940. 3.p.

FERENCZ Gyárfás: *Eredeti székely butorokkal rendezzük be közhivatalainkat*. Székely Nép, 1941. aug. 6. (LIX), 175.

PÁLDY Róbert: *Falusi művelődési központ egy felcsiki plébánián*. Székely Nép, 1943. aug. 28. (LXI), 194.

A Vásárhelyi Találkozó gyorsírásos jegyzőkönyve. (Jancsó Elemér lejegyzésében és átírásában) Látó, 1998. júl. (IX), 7.

ZÓLYOMI GERGELY Valéria: *„Alszik bennem, ami szomorú”. Sík Sándor székelyföldi utazásai*. Új Ember, 2000. szept. 17. (LV), 38. (2721.)

BÖZÖDI György: *Székely bánja*. Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda, 2012. 325–336.p.

Csíkszenttamás – Historia domus. Kézirat.

Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Csíkszeredai Gyűjtőlevéltára, Kozmási Plébánia Iratai, Anyakönyvek (GYFL CSGYL 527/a), 2. doboz, b. kötet. Katolikus Akció alapítási jegyzőkönyve 1945; Actio Catholica Ifjúsági Szakosztályának munkanaplója 1945–1948.

Dr. Balló István

Balló István az 1920-as években (Ambrus Mária tulajdona)

BALLÓ István, csíkszentimrei dr. (Kozmás, 1871. dec. 25. – Szeged, 1953. dec. 9.) gimnáziumi tanár, tanfelügyelő, történetíró. Római katolikus. Szülei: Balló Imre kántortanító, Albert Zenóbia. Első felesége (1898–) Balogh Berta. Második felesége (1909–) Láng Irén.

A csíkszentimrei gyökerű, kilencgyermekes Balló család negyedik gyerekeként látja meg a napvilágot. A csíksomlyói főgimnáziumban tanul, az önképzőkör elnöke, kitűnik irodalmi és történelmi tematikájú tanulmányaival, kitűnően szaval. 1890-ben jelesen érettségizik.

1893–94. A m. kir. 24. honvéd gyalogezredben szolgálja önkéntes évét.

A Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem magyar-latin szakán szerez oklevelet. Későbbi pályájára nézve meghatározónak bizonyul tanára, Szádeczky-Kardoss Lajos hatása, akivel a későbbiekben is megmarad a szakmai kapcsolata.

1895. Kiskunfélegyházán helyettes tanár. A Magyar Történelmi Társulat és az Erdélyi Múzeum-Egyesület Bölcsészet-,

Nyelv- és Történettudományi Szakosztályának tagja. Az 1895–96-os tanévben szak-, majd pedagógiai vizsgát tesz. 1896 őszén lemond kiskunfélegyházi állásáról.

1896. A Csíksomlyói Főgimnázium magyar-latin szakos helyettes tanára. Az 1897–98-as tanévben magyar nyelv és irodalomból (más adatok szerint történelemtudományból) doktorál. A Csíksomlyói Főgimnázium rendes tanárává nevezik ki. Csíksomlyón a magyar és a latin mellett esetenként görög nyelvet, francia nyelvet és tornát is tanít. Az önképzőkör vezetője, az iskolai pénzalapot kezelő bizottság elnöke (1902), az ifjúsági könyvtár őre (1904) és Csík vármegye Törvényhatósági Bizottságának tagja.

1907. Csík vármegye főtanfelügyelője, sorban a negyedik. Működése alatt rendezi a tanítók járandóságait, behajtat több éves tanítói fizetési hátralékot. Bejárja a tankerület iskoláit, növeli a tantermek és a pedagógusi állások számát, pontosabbá teszi a tankötelesek iskolalátogatásait. Az intézkedései közül visszatetszést szül, hogy néhány egyházi és községi iskolát államosítanak. 1910. Csík vármegyéből Torda-Aranyos vármegyébe helyezik át, ugyancsak királyi tanfelügyelői beosztásban.

1911. Túróc vármegyébe helyezik, annak ellenére, hogy Torda-Aranyos vármegye közigazgatási bizottsága kéri a közoktatási minisztertől az áthelyezés visszavonását.

1912. Újabb áthelyezés: a Pest megyei királyi tanfelügyelő helyettese lesz.

1914. Budapestről Csanád vármegyébe helyezik át, a tankerület vezetőjévé nevezik ki.

1915. Katonai szolgálatra hívják be, az 1915 májusában

megalakult 4. csendőrezred 9. századának parancsnoka lesz, később betegség miatt pótzászlóaljhoz kerül, majd kiképzőtiszt az összeomlásig.

1921. A kultuszminiszter Makóról Szegedre helyezi.

1924. Nyugdíjba vonul, de továbbra is közéleti szerepet vállal, elsősorban szélsőjobboldali szervezkedésekben vesz részt, az Ébredő Magyarok Egyesülete szegedi szervezetének alelnöke, a Nemzeti Szociális Párt szegedi ügyvezető társelnöke (1926), a szegedi Hargitaváralja jelképes székely község vezetője. Részt vesz a nyugdíjas közalkalmazottak különböző megmozdulásaiban, országos gyűlést szervez Szegeden, majd Budapesten (1928), amely kéri a régi nyugdíjasok sérelmeinek orvoslását.

Balló István (jobbról, állva) szüleivel és testvéreivel (Ambrus Mária tulajdona)

1929. A Nyugdíjas Közalkalmazottak Országos Egyesületének alapító elnöke. Mindemellett számos előadást tart különféle rendezvényeken a székelység és Székelyföld történetéről egészen az 1940-es évek közepéig.

1953-ban bekövetkezett halála után a szegedi Belvárosi Temetőben helyezik nyugalomra.

Munkássága

Főgimnáziumi tanárként közli legfontosabb történelmi tárgyú munkáit. Fontosnak tartja, hogy a székelység történetét minél szélesebb körben ismertté tegye, de nem elégszik meg csupán a történelmi tények ismertetésével, hanem cselekvő részt vállal az emlékállításban is. Báthori Endre halálának háromszázadik évfordulóján az ő buzdítására és kezdeményezésére alakul bizottság a pásztorbükki Báthory-kápolna létesítésére. (A kápolna 1907-re épül fel.) Ő írja a SICULICIDIUM emlékoszlopára a verses feliratot, több tanulmányt közöl a madéfalvi veszedelem történetéről, és részt vesz mindvégig az emlékműállításért folytatott gyűjtés lebonyolításában, az intézőbizottság tevékenységében is. 1906-ban ő foglalja össze az emlékműállítás történetét, ugyanebben az évben a Rákóczi évfordulós ünnepségek javára az ő kezdeményesére foganatosítanak gyűjtést. 1908-ban a nyergestetői ünnepélyt rendező bizottság alelnöke. Szerepet vállal a Székely Oklevéltár különböző köteteinek kiadását megalapozó kutatómunkában. Csík vármegyéből elkerülve kevesebbet publikál, viszont kéziratban maradt jegyzetei azt bizonyítják, hogy továbbra is foglalkozott történetírással.

Cikkei többek között a Vasárnapi Újság, az Erdélyi Múzeum, az Ethnográfia, az Ellenzék, a Székelység, a Hargitaváralja jelképes székely község hivatalos közlönye hasábjain jelennek meg.

Tanulmányokat közöl a csíksomlyói Római Katolikus Főgimnázium értesítőiben, a Magyar Történelmi Tárban és különböző folyóiratokban. Alaposan dokumentálta történelmi tárgyú munkáit és bevezetővel látta el őket. Forrásközléseit mai napig felhasználják a szakemberek és a történelem

iránt érdeklődők egyaránt. Pályáját – főként 1918 utáni tevékenységét – erősen meghatározta a Trianon utáni Magyarországon elterjedt nacionalista és revizionista közgondolkodás. Hagyatékát – elsősorban történelmi témájú kéziratait – unokája, Balló László 2014-ben a Csíki Székely Múzeumnak adományozta.

Művei:

Altorjai báró Apor Péter (1676–1752). In.: BÁNDI Vazul (szerk.): *A csiksomlyói Róm. Kath. Főgymnasium értesitője az 1896–97. tanévről*. Györgyjakab Márton Nyomda, Csíkszereda, 3–112. p.

Altorjai báró Apor Péter élete és működése. Csíkszereda, Györgyjakab Márton Nyomda, 1897.

Báthory Endre bibornok és erdélyi fejedelem halála. In.: BÁNDI Vazul (szerk.): *A csiksomlyói Róm.Kath. Főgymnasium értesitője az 1898–99. tanévről.* Csíkszereda, Györgyjakab Márton Nyomda, 1899. 3–47. p.

Mindszenthi Gábor naplója. Szemelvények Altorjai báró Apor Péter „Metamorphosis Transilvaniae" című művéből. Budapest, Lampel Róbert Cs. És Kir. Udvari Könyvkereskedés, [1900]. (Szerk. és bevezető)

Teleki Mihály (1634–1690) 1. rész. In.: PÁL Gábor (szerk.): *A Csíksomlyói Róm. Kath. Főgimnázium értesítője az 1901-902. tanévről.* Csíkszereda, Szvoboda Nyomda, 1902, 3–98. p.

Teleki Mihály (1634–1690) 2. rész. In.: PÁL Gábor (szerk.): *A Csíksomlyói Róm. Kath. Főgimnázium értesítője az 1902–903. tanévről*. Csíkszereda, Szvoboda Nyomda, 1903, 3–156. p.

Teleki Mihály (1634–1690). Csíkszereda, Szvoboda testvérek, 1903.

A madéfalvi veszedelem. In.: Igazgatóság (szerk.): *Az erdélyi R. K. Státus csiksomlyói Főgimnáziumának értesítője az 1906–907-ik iskolai évről.* Csíkszereda, Szvoboda Nyomda, 1906. 3–93. p.

A madéfalvi veszedelem. Csíkszereda, Szvoboda Nyomda, 1906.

A Madéfalvi Veszedelem. Csíkszereda, Turul Egyesület. 2014.

A székelyek régi története és lófő Csíkszentgyörgyi Jósa János, Szeged, 1943.

A székelyek régi története és lófő Csíkszentgyörgyi Jósa János. Budapest, Magyar Adorján Baráti Kör, 1996.

Szemelvények P. Loisteiner Lénárd kéziratából. (Kézirat)

Felhasznált irodalom:

* *Lemondott tanár*. Félegyházi Hiradó, 1896. szept. 6. (II), 36.

SZÁDECZKY Lajos: *Székely történeti kutatásaimról*.
Kolozsvár, 1896. dec. 22. (X), 292.

BALLÓ István dr.: *Szives tájékoztatásul.* Csíki Lapok, 1899. ápr. 12. (XI), 15. sz.

PÁL Gábor (szerk.): *A csiksomlyói róm. kath. főgymnasium értesitője az 1902-903. iskolai tanévről*, Csíkszereda, Szvoboda Nyomda, 1903, 157. p.

* *Közoktatás*. Az Ujság, 1907. jún. 20. (V), 146.

* *Uj tanfelügyelő*. Ellenzék, 1907. jún. 21. (XXVIII), 140.

* *A nyergesi honvéd emlék ügye*. Csíki Lapok, 1908. jún. 17. (XX), 25. sz.

[Csiki székely]: *Csík vármegye kir. tanfelügyelője és elemi iskolái*.
Ellenzék, 1909. nov. 11. (XXX), 255.

* *Csikvármegye kir. tanfelügyelője és elemi iskolái*.
Ellenzék, 1909. nov. 24. (XXX), 266.

[Csiki székely]: *Csík vármegye kir. tanfelügyelője és elemi iskolái*.
Ellenzék, 1909. dec. 2. (XXX), 273.

* *Dr. Balló István kir. tanfelügyelő távozása*.
Csíki Lapok, 1910. ápr. 6. (XXII), 14. sz.

* *Barkóczy rendje*. Világ, 1911. jún. 30. (II), 153.

* *Az Alföldnek kell példát adni a fajvédelemben*.
Szegedi Uj Nemzedék, 1925. ápr. 21. (VII), 89.

* *A szociáldemokraták botrányba fullasztották a Nemzeti Szociális Párt alakuló gyűlését*. Szegedi Uj Nemzedék, 1926. aug. 24. (VIII), 191.

* *Nyugdíjas tisztviselők gyűlése Szegeden*. Magyarság. 1928. jún. 19. (IX), 137.

* *A Nyugdíjas Közalkalmazottak Országos Egyesületének megalakulása*.
Pesti Hírlap, 1929. febr. 5. (LI), 29.

* *Megalakult a Nyugdíjas Közalkalmazottak Országos Egyesülete*.
8 Órai Ujság, 1929. márc. 5. (XV), 53.

RÉTI Béla: *Dr. Balló István v. népfölkelő százados*. In. Réti Béla (összeáll.):
A volt m. kir. szegedi 5-ös honvédek világháborús emlékalbuma.
Az 5-ös honvédek arcképcsarnoka. Szeged, 1933, 31.p.

* *Dr. Balló István ny. kir. tanfelügyelő előadása a Szabad Líceumban*.
Makói Ujság, 1940. nov. 24. (VI), 268.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái II*. Új sorozat. Budapest,
Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1940.

ANTAL Imre: *„Tisztesség adassék". Lapok a Csíkszeredai Római Katolikus Főgimnázium történetéből*, Csíkszereda, Pallas-Akadémia, 1994, 100. p.

SERFŐZŐ Lajos (szerk.): *Szeged története 4*. 1919–1944. Szeged, Somogyi-könyvtár kiadása, 1994, 358–365 p.

BORBÉ Levente: *100 éves évkönyv*. A csíkszeredai Márton Áron Gimnázium évkönyve a 2005 – 2006. tanévről. Csíkszereda, 2006.

DOBOS László: *Adalékok dr. Balló István életrajzához*. Székelyhon, 2014. jan. 5. https://szekelyhon.ro/aktualis/csikszek/adalekok-dr-ballo-istvan-eletrajzahoz. Letöltve: 2020. dec. 3.

RNLHMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 169. kötet, 77. lap.

VASS Réka: *Egy csíki történész és főtanfelügyelő, Balló István (1871–1953) élete és munkássága*. (Kézirat.)

Dr. Balogh Antal

Balogh Antal (Xántus István tulajdona)

BALOGH (Balog) Antal dr. (Csíkszentlélek, 1905. nov. 26 – Csíkszereda, 1975. febr. 4.) a szerves kémia professzora. Római katolikus. Szülei: Balogh Lajos, Incze Juliánna.

A csíkszeredai Római Katolikus Főgimnáziumban érettségizik 1926-ban. A kémia iránti érdeklődése korán megmutatkozik, már negyedikes gimnazistaként jutalomban részesül a vegytanban elért eredményeiért. A kolozsvári egyetem fizika-kémia szakán szerez oklevelet.

1935–1940. A csíkszeredai Római Katolikus Főgimnáziumban tanít.

1940–1944. A kolozsvári Magyar Királyi Középiskolai Tanárképző Intézet Gyakorló Gimnáziumának tanára. Emellett belföldi kutató ösztöndíjjal a Ferenc József Tudományegyetem szerves kémiai intézetében dolgozik. Az EME és a Magyar Vöröskereszt tagja.

1949-től a Bolyai Tudományegyetemen tanít és doktorál.

1951–1957. A Bolyai Tudományegyetem kémia tanszékének vezetője. Az oktatói munka mellett gyógyszerészeti kuta-

tómunkát végez. Az Országos Gyógyszerkémiai Kutatóintézet kolozsvári fiókintézetének egyik alapítója.

1959. A Babeș és Bolyai Egyetemek egyesítése megtöri karrierjét. Ezt követően csak az Országos Gyógyszerkémiai Kutatóintézetben dolgozik.

1966-ban nyugdíjazzák, de munkáját továbbra is folytatja, csaknem haláláig. Utolsó tanulmánya 1974 áprilisában jelenik meg. Hosszas betegség után a csíkszeredai kórházban hal meg. Szülőfalujában, Csíkszentléleken helyezik örök nyugalomra.

Munkássága

Közkedvelt előadótanár. Diákjai mellette betekintést nyerhetnek a gyógyszerészeti kutatómunkába, gondolkodásra, alkotásra ösztönözi őket. Hozzájárul a hazai gyógyszeripar fejlődéséhez, az Országos Gyógyszerkémiai Kutatóintézet munkatársaként kollégáival együtt kidolgozza a B-vitamin és a kloramfenikol, valamint a D1-vitamin szintézisét. Tanulmányozza a félszintetikus penicillinek előállítását, részt vesz az ampicilin, oxacilin és más gyógyszerek előállításában.

Kitüntetései:

A Munka Érdemrend III. fokozata (1956)

Felhasznált irodalom:

* *Változások a tanári karban.* Csíki Lapok, 1935. júl. 28. (XLVII), 30.

KÁNTOR Lajos dr. (szerk.): *A kolozsvári Magyar Királyi Középiskolai Tanárképző-Intézet Gyakorló-Gimnáziumának évkönyve az 1941-42. iskolai évről.* Kolozsvár, 1942.

* *Tizedik évfordulóját ünnepli.* Utunk, 1955. máj. 27. (X), 21.

BOTARU Dumitru – kolléga és tanítvány – román nyelvű búcsúztatója. Elhangzott a Gyógyszerkémiai Kutatóintézet kolozsvári fiókintézetének könyvtárában tartott megemlékezésen 1975. febr. 6-án. (Kézirat.)

REISZ Katalin: L*endületesen fejlődő kutatási terület és iparág: Beszélgetés dr. Buchwald Péter főkutatóval.* Új Élet, 1989. márc. 10. (XXXI), 5.

KIS Zoltán: *Bolyai-gondok, felkiáltójelek*.
Romániai Magyar Szó, 1992. márc. 12. (IV), 677.

VARGHA Jenő–VÁRHELYI Csaba: A *magyar kémiai oktatás és tudományos élet fejlődése Erdélyben az önálló Bolyai Egyetem megszüntetéséig (1959)*.
Firka 1997–1998. (VII), 6.

ANTAL Vidor: *Dr. Balogh professzora emlékezve*. Hargita Népe, 2009. febr. 26.

BODOLAI Gyöngyi: *Mi van a kút mélyén?* Népújság 2011. nov. 2.

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 787. kötet, 80. lap.

Xántus István közlése

Balogh István

BALOGH István, kézdiszentléleki (Kézdivásárhely, 1876. júl. 19. – Budapest, 1958. dec. 19.) drámaíró, jegyző. Felesége: Korodi Borbála

Pályája kezdetéről nincsenek adatok.

1898. (valószínűleg) Kászonaltízben segédjegyző, majd Gyergyóvárhegy körjegyzője.

1901. A gyergyóvárhegyi kerületben anyakönyvvezetővé nevezik ki.

1902-ben már Gyergyóújfaluban él, Gyergyóújfalu jegyzője 1918-ig.

1910. Justh-párti programmal a csíkkarcfalvi választókerület jelöltje Török Ferenc képviselő helyett. Végül visszalépik.

1920. Csíkszentsimon és Csíkcsatószeg körjegyzője.

1924. Tusnádfürdőn él. Kényszernyugdíjazzák.

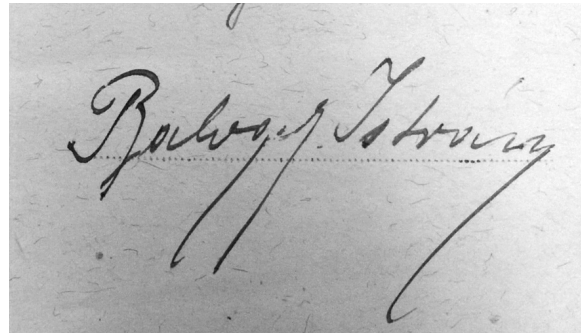
1927. Megszületik öt felvonásos drámája, az *Adóniás*.

1958. Budapesten éri a halál.

Munkássága

Székely tárgyú elbeszéléseit közölte az aradi Vasárnap. *Adóniás* c. bibliai tárgyú ötfelvonásos drámája 1928-ban Görög Joachim bevezetőjével jelenik meg. A korabeli sajtó meleg hangon ír az addig ismeretlen író drámájáról. „Keményen, biztos kézzel kimarkolt alakokat állít elénk, mozgatni és beszéltetni tudja őket, gyakran a lira nyelvén. de gyakran igazi sodró drámai dialógusokban, forró és köz-

vetlen nyelven” (B. A.: *Balogh István: Adóniás*. Magyarság, 1930. márc. 15. 27. p.). Ugyanakkor felróják neki, hogy a több mint ötven főszereplőt, több száz statisztát szerepeltető mű nehezen állítható színpadra, és előadása több mint öt órát venne igénybe. A *Romániai magyar irodalmi lexikon* szerint az *Adóniás* „hőse a nemzet jövőjéért minden áldozatra kész hadvezér, aki azonban mások vallása és nyelve ellen vét s ezért megbűnhődik. A századelő szépelgő nyelvezetén írt mű alapgondolatával a maga korának »kisebbségi humánum«-át fogalmazza meg”. (szerk. Balogh Edgár: *Romániai magyar irodalmi lexikon I*. 148–149. p.)

Balogh István aláírása, 1924

Legfontosabb műve:
Adóniás. Csíkszereda, Szvoboda Nyomda, 1928.

Felhasznált irodalom:

* *Anyakönyvi kinevezések*. Magyarország, 1901. máj. 30. (VIII), 127.

* *Jelölések*. Az Ujság, 1910. febr. 27. (VIII), 49.

* *Választási mozgalom*. Budapesti Hírlap, 1910. febr. 27. (XXX), 49.

* *A karczfalvi választókerületből*. Csíki Lapok. 1910. máj. 18. (XXII), 20.

* *Községi jegyzők az alispánnál*. Csíki Lapok. 1921. nov. 20. (XXXIII), 47.

T. D. (Teleky Dezső): *Új drámaíró jelentkezett Erdélyben*.
Brassói Lapok, 1927. okt. 9. (XXXIII), 228.

* *Könyvalakban jelent meg Balogh István drámája*.
Brassói Lapok, 1928. ápr. 27. (XXXIV), 95.

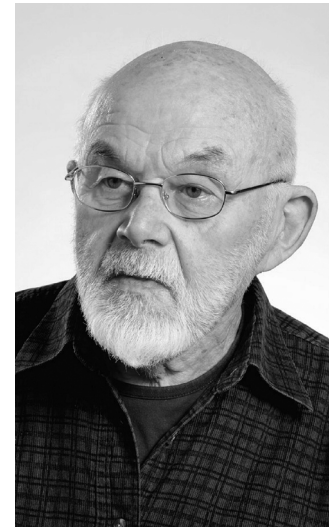
[B. A.]: *Balogh István: Adóniás*. Magyarság, 1930. márc. 15. (XI), 62.

KACSÓ Sándor: *A Cenk alatt*. A Hét, 1972. jún. 23. (III), 25.

BALOGH Edgár (szerk.): *Romániai magyar irodalmi lexikon I.*
Bukarest, Kriterion, 1981.

Magyarország tiszti cím- és névtára 1902–1918.
Magyarország M. kir. belügyi ministerium

Balogh István

Balogh István (Oravetz István felvétele)

BALOGH István (Csíkbánkfalva, 1924. nov. 21. – Budapest, 2016. jún. 3.) grafikusművész, plakáttervező. Római katolikus. Szülei: Balogh János géplakatos, Csibi Anna. Felesége: Korzim Erika iparművész, gobelinkészítő.

A csíkszeredai gimnáziumban tanul, az 1940–41-es tanévben fejezi be az V. gimnáziumot, majd különbözeti vizsgával a csíksomlyói Majláth Tanítóképzőben folytatja tanulmányait 1944-ig, a IV. tanítóképző osztályig. Már gimnáziumi éveiben kitűnik rajztehetségével, ugyanakkor jó előadó, kitűnő szavaló, tanítóképzős korában is rendszeresen fellépik az iskolai rendezvényeken, vidéki népművelő előadásokon.

Valószínűleg 1944-ben hívják be katonának, miután korábban szakaszparancsnoki leventekiképzésben részesül. Saját bevallása szerint öt nap után otthagyja a sereget, és katonaszökevényként a szülei után megy Budapestre. A háború után nem térnek haza, a tanítóképzőt Budapesten fejezi be.

1947. Jelentkezik a budapesti Iparművészeti Főiskolára, majd a Magyar Képzőművészeti Főiskolán, alkalmazott grafika szakon szerez oklevelet 1952-ben.

1955–1958. Derkovits-ösztöndíjas, majd kiállítási grafikát tervez a Hungexpo részére, később filmplakátokat a MOKÉP-nek. A Hungarian Foreign Trade és a Hungarian Travel Magazine grafikusa.

1965–1970. Budapesten a Képző- és Iparművészeti Gimnázium tanára.

Az 1970-es években Törökbálintra költözik.

1970–1995. A Magyar Iparművészeti Főiskola tanára.

A Magyar Plakát Társaság alapító tagja, a Magyar Képző- és Iparművészeti Szövetség, valamint a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia rendes tagja (1993), a törökbálinti Első Kör művészcsoport tagja.

Az 1989-es rendszerváltást követően rendszeresen hazalátogat, tartja a kapcsolatot a rokonsággal.

Munkássága

Mezőgazdasági és ipari kiállítások tervezésében és kivitelezésében is részt vesz, folyóirat-borító, csomagolás- és kiállítás-grafika is kötődik a nevéhez, de főleg plakátművészetben (film- és politikai plakátok tervezésében) alkot jelentőset. Aktív szerepet játszik a művészeti közéletben, a lektorátusi zsűrikeret tagja. 1963–1984 között részt vesz a Papp-csoport éves kiállításain, emellett számos csoportos tárlaton szerepelnek munkái. Első egyéni kiállítását 2012-ben, Sopronban a Nyugat-magyarországi Egyetem Alkalmazott Művészeti Intézete és a Magyar Plakát Társaság szervezi meg.

Balogh István úgy véli, hogy „a plakát a tömörítés, a jelképekben való fogalmazás, az emblematikus erő művészete. Egy jól kieszelt és megrajzolt kép egyetlen pillanat alatt képes megvilágítani olyan tartalmat is, amit leírni, elmagyarázni csak nagyon körülményesen lehetne. A plakátok ott kezdődnek, ahol a szavak befejeződnek." (Starzynski Zsolt: *„Ahol a szavak befejeződnek"*. Törökbálinti Újság, Kilátó különszám. 2011. jún. 2. sz. 4. p.).

A Kortárs Magyar Művészeti Lexikon szerint Balogh István „részese annak, hogy a magyar filmplakát friss lendületet vesz az 1960-as években. Pop-artos ízzel, fanyar, groteszk rajzzal, montázstechnikával készült munkái különösen az olasz és a francia neorealista hullám filmjeinek teremtettek autentikus képi megfogalmazást. Közel áll hozzá az elvontabb, emblematikus, síkszerű megfogalmazás is, melynek szép példáit az idegenforgalmi és kereskedelmi reklámban nyújtja. Az állami ünnepekre készült plakátjait is élettel, eleven festői látvánnyal tudja telíteni. Az 1980-as évek filmplakátjaival vált, csatlakozik a magyar plakátművészetben kibontakozó festői irányzathoz." (*Kortárs magyar művészeti lexikon*, 1999. tankonyvtar.hu. Letöltve 2020. okt. 3.)

Katona Anikó és Orosz István megfogalmazásában Balogh István a „plakátművészet doyenje. Az ő köpenyéből bújt elő szinte minden olyan magyar művész, aki komoly eredményeket ért el ebben a műfajban." (Katona Anikó – Orosz István: *Tárlat az AMI-ban: A magyar plakáttervezők doyenje*. http://www.sopron.hu)

Beceneve: Balogh Páter.

Kitüntetések, díjak

1955. Derkovits-ösztöndíj

1962. 1967. Munkácsy-díj

1973. Érdemes Művész

1980. Kiváló Művész

Az év legjobb plakátja verseny fődíja (1975, 1979, 1982, 1983)

Az év legjobb plakátja verseny nívódíja (1959, 1961, 1964, 1965, 1966, 1967, 1970, 1972)

2010. Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje

Utóélet

Művei jelen vannak több nagy közgyűjteményben, a Mahír Archívumában, a Magyar Nemzeti Galériában, a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeumban és az Országos Széchényi Könyvtárban.

Felhasznált irodalom:

* *Az újjászületett csíkszeredai tanítóképző nagyszerű eredménnyel zárta tanévét*. Székely Nép, 1942. jún. 25. (LX), 142.

ALBERT Vilmos (szerk): *Az Erdélyi Róm. Kat. Egyházmegyei Tanács vezetése alatt álló Csikszeredai Róm. Kat. Segítő Mária Gimnázium Évkönyve az 1940-41. tanévről*. Csíkszereda, Péter Ferenc nyomdája, 1942.

RAJKA Géza igazgató (szerk): *A csiksomlyói Római Katolikus „Majláth" Liceum és Tanítóképző-Intézet évkönyve az 1940/41., 1941/42., 1942/43. és 1943|44. iskolai évekről*. Csíkszereda, Vákár Nyomda, 1944.

SINKOVITS Péter: *„A plakát olyan, mint egy epigramma": Beszélgetés Balogh Istvánnal*. Művészet, 1986. máj. (XXVII), 5.

FITZ Péter (szerk.): *Kortárs magyar művészeti lexikon I*. Digitális Tankönyvtár. Encikopédia Kiadó, 1999. https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/kortars-magyar-muveszeti/adatok.html. Letöltve 2020. okt. 3.

STARZYNSKI Zsolt: *„Ahol a szavak befejeződnek": Beszélgetés Balogh István grafikussal*. Törökbálinti Újság: Kilátó különszám, 2011. jún. 2. sz.

OROSZ István (Utisz): *Amikor a plakát még az volt, ami*. http://utisz-utisz.blogspot.com. Letöltve 2020. okt. 3.

TÓTH Tamás: *Balogh István. Egy plakátművész életműve*. http://www.magyarplakat.hu. Letöltve 2020. okt. 3.

KATONA Anikó – OROSZ István: *Tárlat az AMI-ban: A magyar plakáttervezők doyenje.* http://www.sopron.hu. Letöltve 2020. okt. 3.

FERCH Magda (szerk.): *Huszonöt év. Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia története*. Budapest, Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia, 2017. 390–391.p.

Balogh Kata közlése

Bándi Vazul

Bándi Vazul, 1900 körül (Csíksomlyói Szent Péter plébánia Domus Históriája)

BÁNDI Vazul (Csíkszentlélek, 1847. jún. 14. – Torda, 1909. márc. 24.) történész, a csíksomlyói főgimnázium tanára, igazgatója, főesperes, szentszéki tanácsos. Dr. Balázs András nagybátyja. Római katolikus. Szülei: Bándi József, Aikler Rozália.

Bándi Vazul Csíkszentléleken látja meg a napvilágot, de gyermekkorát Kászonjakabfalván tölti, édesapja ugyanis az 1850-es években Kászonjakabfalván kántortanító. Középiskolai tanulmányait Csíksomlyón és Budapesten, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végzi. 1872-ben szentelik pappá. 1881–1885 között, már gimnáziumi tanárként, a kolozsvári egyetem rendes hallgatójaként szerez tanári oklevelet matematikából és fizikából.

1872. Baróton segédlelkész, majd a püspöki udvarban oktató.
1873. Gyergyószentmiklóson segédlelkész és elemi iskolai tanító.
1877–1880. A székelyudvarhelyi Római Katolikus Főgimnázium helyettes tanára

1881. Kolozsvárra helyezik a kegyesrendiek (piaristák) gimnáziumába.

1885. A székelyudvarhelyi Római Katolikus Főgimnázium rendes tanára, az ifjúság hitszónoka, a bentlakás aligazgatója (1886).

1891. Csíksomlyóra nevezik ki a gimnázium, fiúnövelde és bentlakás igazgatójává.

1900. Brassóba helyezik át, a Római Katolikus Főgimnázium igazgatója lesz. Az új iskolaépület befejezését és felszerelését végzi el, házi kápolnát hoz létre az intézményben. Érdemei elismeréséül az erdélyi püspök előbb szentszéki tanácsossá, majd Brassóba történt áthelyezésekor tiszteletbeli főesperessé nevezi ki.

1907. Betölti tanári működésének 30. évét. Tanártársai ünneplésben részesítik. Nyugalomba vonul. Tordára költözik unokaöccséhez, dr. Balázs András főespereshez.

1909. márc. 27-én Tordán helyezik örök nyugalomra.

Munkássága

Székelyudvarhelyi tanári évei alatt ének- és zeneoktatóként zenét is szerez: a *Jubileumi csárdás*t az 1885–86-os tanévben bemutatja az ifjúsági zenekar. Később is ír egyházi énekszövegeket.

Csíksomlyói működése alatt fontosnak tartja a gimnázium és a fiúnevelő intézet felszerelésének korszerűsítését: gondoskodik a tanári és az ifjúsági könyvtár, valamint az iskolai szertárak eszköztárának gyarapításáról, megalapítja a filológiai múzeumot. 1896. máj. 16-án a törvényhatósági bizottság az ő indítványára szavaz meg 100.000 aranykoronát a gimnáziumnak Csíkszeredába való átköltöztetésére.

Szerkeszti a gimnáziumi értesítőket, ugyanakkor számos szépirodalmi, bölcsészeti, helytörténeti és közéleti cikket ír.

Legjelentősebb munkája iskolatörténeti monográfiája *A Csiksomlyói Róm. Kath. Főgymnasium története*, amely nem csak a gimnázium, hanem a fiúnevelő intézet és az iskolához fűződő alapítványok keletkezését és fejlődését is bemutatja. A monográfia, amelyben ő közöl először címlistát a XVIII. századi csíksomlyói iskolai színjátékokról, ma is gyakran idézett forrásmunka. Több írása jelenik meg a csíksomlyói búcsúk történetéről valamint a kegyszoborról. Igazgatói munkája mellett a csíksomlyói olvasókör elnöke (1891), a törvényhatósági bizottság tagja (1893), a Csíki Római Katolikus Tanítóegylet elnöke, a Megyei Honvédegylet alelnöke.

Walter János puskaművessel közös, bejegyzett találmánya a kétcsövű vadászpuska megújítására vonatkozik: „Hiányzik róla az eddigi fegyvereknél meglevő kakas és lakatrendszer. Továbbá minden eddigi vadászfegyvernél kevesebb alkatrészből áll, fele annyiból, mint a közkeletű Lancaster. Könnyen romló és akadozó részek nincsenek benne. Tölténykészlete maga működik (repetál) s a vadász tetszése szerint dobja kiakár az egyik, akár a másik, akár mind a két töltényt. Lövési gyorsasága még egyszer akkora, mint pl. a Lancasteré, amennyiben a Lancasternél most 8 fogás kell a készültséghez, mig az uj puskánál csak 4 kell. Azonfelül szerkezete a vadászat közben oly gyakori véletlen elsülést teljesen kizárja." (* *Csiki puska*. Pesti Hírlap, 1895. jún. 15. 7. p.) Ugyancsak az ő tervei szerint készítenek iskolapadokat számos gimnáziumban.

Kortársai úgy vélik, hogy nagy szerepe volt sok szegénysorsú székely diák taníttatásában. Tanítványai, kartársai szerették és tisztelték. A közéleti szereplést nem kereste, „mint

szónok csak a legünnepélyesebb alkalmakkor szólalt fel". (Tivai Nagy Imre: *Emlékezés régi csíkiakról*. 200. p.)

Művei:

A csiksomlyói róm. kath. főgymnáziumban fennálló „Mária Társulat". In.: *A csiksomlyói Róm. Kath. Főgymnasium értesítője az 1893–1894. tanévről.* Csíkszereda, Györgyjakab Márton, 1894.

A Csiksomlyói Róm. Kath. Főgymnasium története. In.: *A Csiksomlyói Róm. Kath. Főgymnasium értesítője az 1895–96. tanévről.* Csík-Szereda, Györgyjakab Márton Kny., 1896.

A csíksomlyói pünkösdi búcsú és más alkalmi búcsú ájtatosságai. Csíkszereda, Györgyjakab Márton Kny., 1899.

A csíksomlyói segítő Mária szobrának története: Csik-Somlyó. 1899. Csíkszereda, Györgyjakab Márton Kny., 1899.

Zarándoklásunk célja a Csik Somlyói Kegyhely ismertetése. In.: *A Bukaresti „Szent István Király Egyesület" alakulási Emlékkönyve.* Bukarest, 1901.

Felhasznált irodalom:

* *A csik-somlyói rom. kath. fögymnázium uj igazgatója.* Székely Nemzet, 1891. júl. 19. (IX), 110.

* *A csiksomlyói iskolák*. Székely Nemzet, 1891. dec. 6. (IX), 189.

[SOMLYÓI]: Az olvasókör gyűlése. Székely Nemzet, 1891. dec. 22. (IX), 198.

* *Találmányok szabadalmazása*. Központi Értesítő, 1895. febr. 10. (XX), 12.

* *Csíki puska*. Pesti Hírlap, 1895. jún. 15. (XVII), 162.

* *Csikmegyei találmány.* Kolozsvár, 1895. jún. 18. (IX), 137.

* *Egy magyar pap találmánya*. Vadászlap, 1895. júl. 5. (XVI), 19.

* *Mária Országa*. Hazánk, 1900. júl. 26. (VII), 175.

BÁLINTH János (szerk.): *A Bukaresti „Szent István Király Egyesület" alakulási Emlék-Könyve*. Bukarest, Bukarester Tagblatt Ny., 1901.

BÁNDI Vazul (szerk.): *Az Erdélyi Róm. Kath. Státus Brassói Főgimnáziumának értesítője az 1905-1906-ik tanévről*. Brassó, Herz Könyvnyomda, 1906.

* *A brassói gimnázium igazgatójáról.* Ellenzék, 1907. júl. 6. (XXVIII), 152.

* *Egy igazgató jubileuma*. Ellenzék, 1907. jún. 12. (XXVIII), 132.

* *Egy igazgató jubileuma*. Ellenzék, 1907. jún. 15. (XXVIII), 135.

* *Helyreigazítás.* Ellenzék, 1907. jún. 18. (XXVIII), 137.

* *Gyászrovat*. Ellenzék, 1909. márc. 29. (XXX), 69.

[–k]: *+Bándi Vazul*. Csíki Lapok, 1909. márc. 31. (XXI), 14.

BUSLIG József (szerk.) *Az Erdélyi Róm. Kath. Státus Brassói Főgimnáziumának értesítője az 1908-1909-ik tanévről.* Brassó, Herz Könyvnyomda, 1909.

Az Erdélyi Róm. Kath. Státus Csíksomlyói Főgimnáziumának értesítője az 1908-1909-ik iskolai tanévről. Csíkszereda, 1909.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái II*. Új sorozat. Budapest, Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1940.

ANTAL Imre (szerk.): *Monografia liceului din Miercurea-Ciuc – A csíkszeredai líceum monográfiája*. Csíkszereda, 1968.

ALBERT Dávid: *400 éves a székelyudvarhelyi Tamási Áron Gimnázium*. Székelyudvarhely, Tamási Áron Gimnázium, 1993.

ANTAL Imre: *„Tisztesség adassék" Lapok a csíkszeredai Római Katolikus Főgimnázium történetéből*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia, 1994.

SÁVAI János: *A csíksomlyói és a kantai iskola története*. Documenta Missionaria II. Szeged, Agapé Kft., 1997.

SZŐCS János: *A csíksomlyói gimnázium kisiskolája, elemi tagozata*. In.: *A Csíki Székely Múzeum Évkönyve 2005. Társadalom- és Humántudományok*. Csíkszereda, 2006. 310–312.

ANDRÁS Ignác*: A szülőföld minden előtt. Emlékezés dr. Balázs András kanonok úrra*. In.: *A kőkerten túl. Kászonimpér, a kászoni anyaközség rendhagyó útikönyve*. Kolozsvár, Verbum, 2009.

SZŐCS János: *Bándi Vazul centenárium (1847–1909).* In.: *A Csíkszeredai Márton Áron Gimnázium Évkönyve a 2008-2009 tanévről.* Csíkszereda, 2009, 253–258. p.

FERENCZI Sándor: *A gyulafehérvári (erdélyi) főegyházmegye történeti papi névtára.* Budapest–Kolozsvár, Szent István Társulat–Verbum, 2009. 170–171.p.

TIVAI Nagy Imre: *Emlékezés régi csíkiakról*. Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2009.

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*. 340. kötet, 123. lap.

Bartalis Ágoston

Bartalis Ágoston, 1911

BARTALIS Ágoston (Ágost) (Csíkkarcfalva, 1866. nov. 18. — Csíktaploca, 1935. jan. 31.) közíró, helytörténész, főszolgabíró. Római katolikus. Szülei: Bartalis Ferenc, Szekeres Marcella. Első felesége: Pál Irén. Második felesége: nincs adat.

Középiskolai tanulmányait a Csíksomlyói Római Katolikus Főgimnáziumban végzi, mindvégig kiemelkedő eredménnyel. Az önképzőkör elnöke, kitűnik tanulmányaival és szavalataival. 1887-ben tesz érettségi vizsgát. A kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemen jog- és államtudományból szerez oklevelet.

1891. Csík vármegye szolgálatában közigazgatási pályára lép, közigazgatási joggyakornok a csíkszentmártoni főszolgabíró mellett.
1893. Vármegyei aljegyző, árvaszéki jegyző, egy ideig a városi képviselőtestület tagja.
1897. A kászon-alcsíki járás főszolgabírójává választják. Csíkszentmártonon él.

Bartalis Ágost sírja a csíktaplocai temetőben (Daczó Katalin felvétele)

1902. A Székely Népbank Részvénytársaság elnöke.

1906. Megpályázza az alispáni széket, viszont végül nem ő, hanem Fejér Antal foglalja el.

1917. nov. Betegségre hivatkozva beadja nyugdíjazási kérelmét.

1918. Csíktaplocára költözik. Főszolgabíróként vonul nyugdíjba, de folytatja közéleti munkásságát. A két világháború között a Római Katolikus Státus-gyűlés, a csíkszeredai Római Katolikus Főgimnázium gondnoksági tagja és a csíkmegyei Gazdasági Egylet igazgatója.

1935. febr. 3-án helyezik örök nyugalomra a csíktaplocai temetőben.

Munkássága

Nagy tudású embernek, vasmarkú főszolgabírónak, kitűnő közigazgatási tisztviselőnek tartják. Hivatalán kívül közgazdasági és a történelmi kérdésekkel foglalkozik, részt vesz a társadalmi életben, az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület Csík vármegyei osztályának ügyvivője (1896), az EMKE Csík vármegyei választmányának titkára (1897), a Csík megyei Gazdasági Egylet újjászervezője, a szövetkezeti mozgalom

megindítója. A székelyföldi tízesek ismertetésével elnyeri a Milleker Rezső földrajztudós által alapított pályadíjat (1933), amelyet a Csíki Turista Egylet részére ajánl fel, és a zsögödi vár romjainak feltárására fordítják. Jelentős szociográfiai munkája, a *Csík-Menaság székelyei* című tanulmány (1901) a Csíki Lapokban jelent meg több részben. Ebben rámutat a székely nép eladósodásának és a kivándorlásának problémáira. „Monographiának készült és jajkiáltás lett belőle" – írta a kötetről Hegedüs Lóránt. (Hegedüs Lóránt, dr.: *A székelyek kivándorlása Romániába (III)*. Budapesti Szemle. 1902. 111. kötet, 308. 215–253. p.)

Évtizedekig egy altruista magyar bank, egy csíkmegyei földhitelintézet megalapításán fáradozik, amelyet kezdetben a Csíki Magánjavak, később a közbirtokosságok és különböző egyesületek bevonásával képzel el, de amely egyrészt a Csíki Magánjavak vagyonának román állam általi kisajátítása, majd a világgazdasági válság miatt nem valósul meg. Ugyanakkor cikkeiben bírálja a Transilvania Bank székelyföldi gazdaságpolitikáját, ami miatt 1932-ben sajtópert indítanak ellene.

Az 1934-ben megjelent első székelyföldi *Turista Kalauz*ban Csík megye történelmét tárja fel, ismertetve a nevezetesebb helyeket, emlékeket. Csaknem haláláig tevékeny, Csíkmegye agrár-kultúrtörténeti adatainak összeállításán dolgozik. "Jótékonyabb, munkásabb, céltudatosabb és székely fajáért aggódóbb életet alig lehet elképzelni az övénél" – olvasható nekrológjában. (* *Bartalis Ágoston nyug. főszolgabíró 1866-1935*. Csíki Lapok, 1935. febr. 3. 1. p.)

Cikkei többnyire a Közművelődés (189l), a Csíki Lapok (1890 –1914), a Székelység és a Brassói Lapok hasábjain jelennek meg. Írói álnevei: Bs.; B. A.; B-s;

Művei:

Segítsünk a székelyeken. Csik-Menaság székelyei.
Budapest, Belvárosi Könyvnyomda, 1901.

A csíki székelység alapvető kérdései. Mit adjon a város a falunak.
Csíkszereda. 1931.

Újraközlés:

Bartalis Ágost: *Csíkmenaság székelyei*. In.: EGYED Ákos (vál., bev., jegyz.): *A megindult falu. Tallózás a régi erdélyi faluirodalomban 1849–1914.* Bukarest – Kolozsvár, Kriterion, 2001, 124–179. p.

Felhasznált irodalom:

[BORSAY]: *Népkegy és szeszély*. Csíki Lapok, 1897. okt. 20. (IX), 42.

* *Feljelentés Bartalis és Zakariás szolgabirák ellen*.
Alkotmány, 1900. okt. 28. (V), 257.

* *Egy furcsa nyilatkozat*. Alkotmány, 1900. nov. 21. (V), 277.

* *Csikmegyéből*. Alkotmány, 1900. dec. 6. (V), 290.

* *Csik-Ménaság székelyei: Bartalis Imre (!) főszolgabíró monográfiája*.
Hazánk, 1901. jún. 9. (VIII), 135.

* *A kivándorlás*. Pesti Hírlap, 1901. jún. 21. (XXIII), 168.

HEGEDÜS Lóránt: *A székelyek kivándorlása Romániába III.*
Budapesti Szemle. 1902. 111. kötet, 308.

* *Csik vármegye restaurál*. Ellenzék, 1906. szept. 13. (XXVII), 207.

* *Politikai hangulatok Csikországából*. Friss Ujság, 1911. ápr. 16. (XVI), 91.

BARTALIS Ágost: *A Csíki Hírlapnak*. Csíki Lapok, 1914. jan. 14. (XXVI), 3.

* *Nyugalomba vonuló főszolgabíró – Bartalis Ágoston*.
Csíki Lapok, 1917. nov. 30. (XXIX), 40.

* *Könnyel írja a székely nép Csikvármegye monográfiáját*.
Ellenzék, 1929. dec. 2. (L), 276.

* *A csíki Földhitelintézet nem lesz az országos mozgalom ellenakciója*.
Brassói Lapok, 1930. febr. 12. (XXXVI), 34.

KACSÓ Sándor: *„Az erdő megrontotta az erkölcsöket…”*
Brassói Lapok, 1931. okt. 11. (XXXVII), 233.

* *A Magyar Párt neve. Egy tájékozatlan csíki hozzászólás*.
Keleti Ujság, 1931. dec. 21. (XIV), 293.

* *Apage satanas!* Keleti Ujság, 1932. jan. 27. (XV), 20.

* *Sajtóperek lavinája a csíkszeredai törvényszék előtt*.
Brassói Lapok, 1932. febr. 15. (XXXVIII), 37.

* *A nyomorgó Csikmegyei nyugdíjasok a prefektusnál*.
Brassói Lapok, 1932. febr. 19. (XXXVIII), 40.

* *Elrendelték a bizonyítást a Transylvania bank vezérigazgatója által indított sajtóperben*. Brassói Lapok, 1932. máj. 26. (XXXVIII), 118.

* *„Sajtónap" a Csíkszeredai törvényszéken*.
Brassói Lapok, 1932. máj. 27. (XXXVIII), 119.

DOMOKOS Pál Péter: *A "szent" öreg*. Csíki Néplap, 1932. szept. 11. (II), 37.

* Érdekes ásatás Csíkzsögödön. Brassói Lapok, 1933. júl. 16. (XXXIX), 159.

FERENCZ Gyárfás: *Hittérítés Kínában a székelyek pénzén: Székelyföldi vita egy őszinte írás körül*. Brassói Lapok, 1933. júl. 20. (XXXIX), 162.

VÁRADY Aladár – BEREY Géza (szerk.): *Erdélyi monográfia*.
Satu Mare, Gloria, 1934. 66. p.

* *Bartalis Ágoston nyug. főszolgabíró 1866–1935*.
Csíki Lapok, 1935. febr. 3. (XLVII), 5.

* *Csikmegyének gyásza van*. Brassói Lapok, 1935. febr. 4. (XLI), 28.

* *Bartalis Ágoston meghalt*. Keleti Ujság, 1935. febr. 7. (XVIII), 30.

* *A székelységnek nagy gyásza van*. Magyarság, 1935. febr. 6. (XVI), 30.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái II.* Új sorozat, Budapest,
Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1940.

BALOGH Edgár (szerk.): *Romániai magyar irodalmi lexikon. I.* Bukarest,
Kriterion Könyvkiadó, 1981.

GYFL GYÉL, I.5/47. Csíknagyboldogasszony,
Kereszteltek anyakönyve 1866, 194. sor.

Bartha Ignác, 1905

Bartha Ignác

BARTHA Ignác (Kászonújfalu, 1846 v. 1848 – Budapest, 1906. febr. 19.) törvényszéki bíró, ügyvéd, országgyűlési képviselő. Szülei: Bartha András, Sánta (?) Klára. Felesége: Hoff Ludmilla.

Középiskolai tanulmányait a csíksomlyói Római Katolikus Gimnáziumban, majd a kolozsvári főgimnáziumban, jogi tanulmányait a kolozsvári jogakadémián és Budapesten végzi.

1876. Ügyvédi oklevelet szerez.
1877. Alügyész
1887. Királyi ügyész. Kiváló büntetőjogásznak tartják.
1888. dec. Az ő indítványára hívják össze a Csíki Lapok megszületését elhatározó zárt körű tanácskozást, kezességet vállal Györgyjakab Márton nyomdász „netáni károsodásáért".
1897. Át akarják helyezni Csíkszeredából, ezért nyugdíjazását kéri, és ügyvédi irodát nyit (1898).
Csíkmegye törvényhatóságának tagja, a Függetlenségi Párt elnöke.
1905. Új párti programmal, a csíkmegyei Egyesült Ellenzék jelöltjeként a csíkszentmártoni kerületben országgyűlési

képviselővé választják. „A haladás minden téren szükséges, de az is szükséges és czélszerü, hogy okkal-móddal fokozatosan haladjunk. Ezen elv valósult meg az uj párt programjában, határozottan és czéltudatosan s ezért csatlakoztam én hozza mindjárt zászlóbontásakor. Mert ismétlem, hogy az uj párt programjában a 48-as eszméket a kornak megfelelőbb modon mind feltalálom s megvalósithatóknak vélem." (Bartha Ignác: *Az én politikai pártállásom*. Csíkszereda, 1905. febr. 12. 2. p.)

1905 júliusában egyike azoknak, akik kezdeményezik, hogy a vármegye törvényhatósága hozza meg a passzív rezisztenciára vonatkozó határozatát, s ellenőrizze, hogy az imparlamentáris kormány a pénzalapokat ne használhassa fel saját céljaira. (Ugyanis az uralkodó a győztes szövetkezett ellenzéki koalíció megtörésére Fejérváry Géza bárót bízza meg egy imparlamentáris kormány alakításával. Végül sikerült engedelmességre bírnia a koalíciót, így 1906 tavaszán ez a sokféle pártból álló szövetség Wekerle Sándor vezetésével kormányra kerül.)

1906 februárjában rövid betegség után hal meg egy budapesti szanatóriumban. Csíkszeredában, a családi sírboltba helyezik örök nyugalomra. A halála után megjelent nekrológok népszerű politikusnak, a közügyek nyílt, szókimondó és bátor harcosának nevezik.

Felhasznált irodalom:

* *Választási mozgalmak*. Csíki Lapok. 1903. febr. 25. (XV), 9.
* *A csíkszeredai tiltakozó népgyűlés*. Csíkszereda. 1904. dec. 11. (II), 51.
* *Választási mozgalmak vármegyénkben*. Csíkszereda, 1905. jan. 15. (III), 4.
* *Csikszentmárton*. Pesti Napló, 1905. jan. 27. (LVI), 27.

BARTHA Ignác: *Az én politikai pártállásom*.
Csíkszereda, 1905. febr. 12. (III), 9.

* *Lelkes tüntetés*. Csíkszereda, 1905. febr. 19. (III), 10.

BARTHA Ignác: Ünnepi beszéd. Csíkszereda, 1905. márc. 19. (III), 14.

* *A képviselőház ülése*. Budapesti Hírlap, 1905. ápr. 16. (XXV), 106.

* *A nemzeti ellenállás*. Alkotmány, 1905. júl. 30. (X), 182.

* *Csikmegye rendkívüli közgyűlése*. Pesti Hírlap, 1905. júl. 30. (XXVII), 209.

* *Rendkívüli törvényhatósági közgyűlés*. Csíkszereda, 1905. júl. 30. (III), 33.

* *Beszámoló*. Székelység. 1905. nov. 6. (I), 8. sz.

KOSSUTH Ferenc – SZATMÁRI Mór: *A Szövetkezett Balpárt arcképcsarnoka*.
Budapest, Révai és Salamon Könyvnyomda, 1905.

* *Bartha Ignác halála*. Pesti Hírlap, 1906. febr. 20. (XXVIII), 51.

* *Elhunyt országgyűlési képviselő*. Budapesti Hírlap, 1906. febr. 20. (XXVI), 50.

* *Bartha Ignác temetése*. Pesti Hírlap, 1906. febr. 21. (XXVIII), 52.

* *Pártértekezletek*. Pesti Hírlap, 1906. febr. (XXVIII), 51.

ENDES Miklós dr.: *Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig.* (Korda, 1937) Budapest, Akadémiai Kiadó,1994.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái*. Új sorozat. II. Budapest,
Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1940.

Becze Antal

Becze Antal.
(Márton Ferenc festménye)

BECZE Antal, csíkszentmártoni (Csíkszentmárton, 1842. jan. 3. (5? 6?) – Csíkmindszent, 1913. márc. 18.) jogász, országgyűlési képviselő, Csík vármegye alispánja. Római katolikus. Becze Imre főszolgabíró apja, Becze József főszolgabíró testvére. Szülei: Becze Ignác és Szőke Anna. Felesége (1871-): csíkmindszenti Czikó Mária.

Régi nemesi családból származik, ősei 1456-ban V. László királytól nyerték címeres levelüket.

1847. Alig ötévesen kezdett iskolába járni.

1848–49. Csíkszentmártonban láthatja a Kossuth-huszárok kiképzését. Életre szóló hatást gyakorol rá.

1850. A csíkszentmártoni német iskolában megtanulja a német nyelvet és a „katonai feszes magatartást". (Endes Miklós: *Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig*. 397. p.)

1853. A Csíksomlyói Római Katolikus Gimnázium növendéke. A hét csíksomlyói gimnáziumi osztály után egy évet a székelyudvarhelyi Katolikus Főgimnáziumban tanul és ott tesz érettségi vizsgát.

1861. A marosvásárhelyi református kollégiumban Dósa Elek jogi professzor növendéke. A királyi ítélőtáblánál kancellista.

1862. Gecző János irodájában patvarista (joggyakornok).

1863. A kolozsvári akadémián jogot tanul. Hazatérve, 1866-ig, Gecző János képviselővé választásáig, Gecző János irodájában folytat ügyvédjelölti gyakorlatot. „Ekkor már megnyilvánul Csík életében korszakot alkotó hivatása." (Uo.)

1867. júl. 22. Csík vármegye törvényszéki bírója.

1868. Gyergyószentmiklóson járásbíró.

1871. Bírói és ügyvédi vizsgát tesz.

1872. Vármegyei tiszti ügyésszé választják, majd országgyűlési képviselő lesz.

1876. július. Lemond képviselői mandátumáról. Csík vármegye tiszti ügyésze 1882-ig.

1877. Részt vesz az ún. székely puccsban, amely során a korabeli ellenzéki székely politikusok beavatkoznak az orosz-török háborúba a törökök oldalán. Endes Miklós szerint Becze Antal és Gál Endre feladata egy kiszolgált katonákból álló 500-600 fős csapat megszervezése volt, amelylyel Romániába betörve az adjudi híd felrobbantásával az orosz hadtestnek Plevna alá jutását kellett volna egy időre lehetetlenné tenni. A székely beavatkozási szándék viszont a hatóságok tudomására jut, és meghiúsul.

1882. máj. 25. – 1906. Csík vármegye alispánja. Majdnem 23 évig áll Mikó Bálint főispánnal együtt a vármegye élén. „Ez a korszak volt Csik aranykora." (Uo.)

1883–1913. A Gazdasági Egyesület elnöke.

1905. A Fejérváry-kormány idején többször felajánlják a főispáni széket. Nem fogadja el. Dec. 29-én először

adja be nyugdíjazási kérését, amit 1906. febr. 26-án a törvényhatósági közgyűlés jóváhagy. 1906. ápr. 8-án a Wekerle-kormány leteszi az esküt. Máj. 18-án a törvényhatósági közgyűlés egyik tárgya a Becze Antal nyugdíjazása tárgyában hozott megyei határozat megsemmisítését tárgyaló miniszteri leirat. Ugyanekkor a csíki társadalmat az úz- és veresvíz-völgyi erdők eladásával kapcsolatos bonyodalmak foglalkoztatják. Beczét megvesztegetéssel gyanúsítják. Az aug. 30-i törvényhatósági közgyűlésen ismét a nyugdíjazása van napirenden. Elbúcsúzik hivatalától. Hírlapi polémiák kezdődnek. Élthes Gyula szerint „bizonyos, hogy Beczét méltatlanul érte a vád, mert mindvégig egy takarékos, kis igényű, szorgalmas és becsületes tisztviselő volt, aki hazájáért élt és halt." (Élthes Gyula: *Csik vármegye fő- és alispánjai II.* Csíki Lapok, 1943. jún. 6. 2. p.) Egy rövid időre a függetlenségi párthoz csatlakozik. Nyugdíjasként is részt vesz a közéletben, számos cikket közöl különböző lapokban.

1913. márc. 20. Influenza okozza halálát. Csíkmindszenten a Czikó család sírboltjában helyezik örök nyugalomra. „Csíkvármegye egyik legnagyobb fiának" koporsóját Csíkszeredától Csíkmindszentig hosszú kocsisor kíséri. (* *Halálozás*. Csíki Lapok, 1913. márc. 26. 1. p.)

Munkássága

35 évig szolgálja a megye közügyeit különböző tisztségekben. Emellett a Tűzoltó Egylet főparancsnoka (1885), a Csíki Székely Tejgazdaság Részvénytársaság igazgatósági tagja, a Csíkmegyei Székely Bank Részvénytársaság alapító

elnöke. Részletes, nagy terjedelmű félévi alispáni jelentései az egész országban példaértékűek.

Az ő alispánsága alatt és gyakran az ő irányításával történtek a megye nagy építkezései: a csíkszeredai vármegyeháza, a polgári leányiskola, a törvényszéki palota, a vigadó, sok községben új községháza építése. Megnyitják a székely vasutat (1897), utak épülnek, iskolákat nyitnak meg, szabályozzák az Oltot. Arányosítások, tagosítások történnek. A rendelkezések szigorú végrehajtásával eléri, hogy a vármegye községeiből eltűnnek a szalmafedelek.

Csík vármegye Gazdasági Egyesületének elnökeként szorgalmazza az erdélyi fehér marha kizárólagos tenyésztését.

A *Székely Oklevéltár* részére adatokat szolgáltat, csíki okiratokat közöl. A *Pallas Nagy Lexikona* részére kidolgozza a Csík vármegye történetéről szóló részt. A helyi sajtóban folyamatosan publikál. Verseket és színdarabot is ír. (Ez utóbbi nem jelent meg nyomtatásban.)

„Hajthatatlan akaratáról volt ismeretes s mint ilyen uralta a vármegye akaratát is. Felfelé éppen olyan nyakas székely, mint lefelé amilyen konok" – írta Tivai Nagy Imre Becze Antalról (*Emlékezés régi csíkiakról*. Csíkszereda, 2009, 143.p.)

„Beczének 25 évig tartó alispánságát mérlegelve, meg kell állapítanunk, hogy puritán, tisztességes, becsületes ember volt, alatta Csík közigazgatása mindig csak javult és Beczének érdeme a megyei tisztviselői kar és a törvényhatóság harmonikus működése" – összegzi Endes Miklós. (Endes Miklós: *Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig.* 397. p.)

„A megye és a csíki székelység érdekeit a kormánnyal szemben mindig erősen védelmezte. Nem egyszer erős fel-

iratokat terjesztett fel a minisztériumokba és nem teljesített kéréseit meg-megujitotta. Általában „vaskezű" alispánnak hívták, ami inkább székely erős akaratát, kötelességtudását és lelkiismeretességét, hangyaszorgalmát jelentette" – fogalmaz Élthes Gyula (Élthes Gyula: *Csik vármegye fő- és alispánjai II.* Csíki Lapok, 1943. jún. 6. 2. p.)

A Gazdasági Egyesület, amelynek harminc évig a vezetője, halála után megfesteti Márton Ferenccel Becze Antal színes arcképét. A festményt ünnepélyes keretek között a 1914. máj. 13-án Csíkvármegye Gazdasági Egyesületének közgyűlésén helyezik el, valószínűleg a vármegyeháza épületében. Az alkalomból Tivai Nagy Imre méltatja Becze Antal érdemeit és foglalja össze életrajzát. A festmény, a vármegye más jeles vezetőinek arcképével együtt az 1916-os román betöréskor megsemmisül.

Cikkei az Erdélyi Múzeum (l902), a Csíki Gazda, a Csíki Lapok, a Csíki Hírlap, a Székelység hasábjain jelennek meg. Versei a Győri Hírlapban és a Fővárosi Lapokban látnak napvilágot.

Kitüntetései:

1897. A közügyek terén szerzett érdemei elismeréséül a király a III. osztályú Vaskorona-renddel tünteti ki.

Művei:

Csíkmegye leírása. Társszerző: Imets Fülöp Jákó. In.: *EMKE útikalauz*. Kolozsvár, 1891. 291–317. p.

A "Siculicidium" utójátéka. Erdélyi Múzeum, 1897. 14. kötet. 1. füzet.

Az 1770/71 évi pestisjárvány Csikban. Erdélyi Múzeum, 1902. 19. kötet, 4.

Felhasznált irodalom:

* *Csikvármegye*. Magyarország és a Külföld. Budapest, 1900. ápr. 20. (IV), 4.

BECZE Antal: *Jurátus élet.* Székelység, 1907. febr. 3. (III), 4.

* *Nyilttér*. Székelység, 1909. júl. 11. (V), 28.

* *Becze Antal 1842 – 1913*. Csíki Hírlap, 1913. márc. 22. (III), 12.

T. NAGY Imre: + *Becze Antal emlékére*. Székelység, 1913. márc. 23. (IX), 12.

* *Halálozás*. Csíki Lapok. 1913. márc. 26. (XXV), 13.

FEJÉR Sándor: *Alispáni jelentés*. Csíki Lapok, 1913. jún. 18. (XXV), 25.

T. NAGY Imre: *Becze Antal 1842–1913.* Csíki Gazda, 1914. ápr. (XXVIII).

MIKÓ Bálint – NAGY Imre: *Meghívó*. Csíki Lapok, 1914. máj. 6. (XXVI), 19.

SZÁDECZKY K. Lajos dr.: *A székely puccs 1877-ben. Székely légió szervezése az orosz-török háborúban.* Budapest, Az Erdélyi Magyar-Székely Szövetség kiadása, 1920.

ENDES Miklós dr.: *Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig.* Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2013.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái*. Új sorozat. II. Budapest, Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1940.

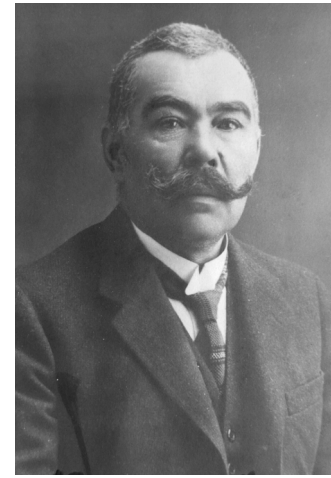
ÉLTHES Gyula dr.: *Csik vármegye fő- és alispánjai II*. Csíki Lapok, 1943. jún. 6. (LV), 23.

ANTAL Imre: *„Tisztesség adassék”*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia, 1994. 105. p.

SZABÓ Katalin [Daczó Katalin]: *Becze Antal, a vaskezű alispán*. In. Uő: *Visszajátszás*. Csíkszereda, Státus Kiadó, 2000.

TIVAI NAGY Imre: *Emlékezés régi csíkiakról*. Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2009.

Becze Imre

Becze Imre, 1923

BECZE Imre, csíkszentmártoni (Csíkmindszent, 1873. ápr. 18. – Budapest, 1924. jan. 27. előtt) megyei aljegyző, főszolgabíró, rendőrkapitány. Római katolikus. Becze Antal alispán fia, Becze József szolgabíró unokaöccse. Szülei: csíkszentmártoni Becze Antal és csíkmindszenti Czikó Mária. Felesége (1900–): Mártonffy Anna, a csíkszeredai polgári leányiskola tanítónője.

Középiskolai tanulmányait 1884-től Csíksomlyón végzi. Kiváló sportoló. Budapesten a Magyar Tanulók Országos Tornaversenyén az 1890–91-es tanévben síkversenyben ezüstérmet szerez. 1892-ben érettségi vizsgát tesz. A kolozsvári egyetemen jogot tanul. 1895-ben államvizsgázik. Hazatérve a vármegye szolgálatába lépik.

1896. Részt vesz a millenniumi ünnepségeken Csíkvármegye küldöttségében (bandériumában).
A felcsíki járás szolgabírója. Időközben önkéntesként a hadseregben szolgál.
1898. máj. Vármegyei aljegyző. A megyebizottság tagja.
1904. A felcsíki járás főszolgabírója.
1911. Megrongált egészségére hivatkozva nyugdíjazását kéri.

Az első világháborúban népfölkelőként harcol, megsebesül, többször kitüntetik. 1915-ben főhadnaggyá, 1918-ban századossá léptetik elő.

1919. április. Kinevezik a Kovács János csíkszeredai rendőrkapitány nyugdíjazása folytán megüresedett állásba. Néhány hónappal később a román közigazgatás sorra birtokba veszi Csíkszereda város intézményeit. Becze Imre rendőrkapitány állásának elhagyására kényszerül.

1921. Só- és dohánymonopóliumi engedélyt kap.

1923. febr. 23. Eladja csíkszeredai házát, ősi birtokait és benyújtja repatriálási kérelmét feleségével és édesanyjával, özv. Becze Antalnéval együtt.

Becze Imréné Mártonffy Anna, 1923

1924. jan. 27-én jelenik meg halálhíre az Ellenzék című lapban. Dr. Nagy András leírása szerint Magyarország éveken át nem tudott a repatriáltak legtöbbjének „nemhogy megélhetést, de még lakást sem biztosítani. Vagonlakásokban, segélyekből, a tartalékok feléléséből nyomorogtak, ameddig bírták. Becze Imre, volt főszolgabíró, a híres Becze Antal alispán fia nem bírta, főbelőtte magát." (Nagy András dr.: *Lót visszanéz*. Csíkszereda, Pallas–Akadémia Könyvkiadó, 2001. 61. p)

Felhasznált irodalom:

IMETS F. Jákó: *Köszönet*. Csíki Lapok, 1891. jún. 3. (III), 23.

BÁNDI Vazul (szerk.) *A csíksomlyói Róm. Kath. Főgymnasium értesítője az 1891-92 tanévről.* Csíkszereda, Györgyjakab Ny. 1892.

* *Az ország daliái. A bandériumok fölvonulása*. Budapesti Hírlap, 1896. jún. 7. (XVI), 156.

* *Csikvármegye.* Magyarország és a Külföld. Budapest, 1900. ápr. 20. (IV), 4.

* *Csikvármegye közgyűlése*. Székely Nemzet, 1904. okt. 22. (XXII), 157.

* *Választási visszaélések*. Magyarország, 1905. jan. 25. (XII), 22.

* *Előléptetések a honvédség körében*. Csíki Lapok, 1915. ápr. 7. (XXVII), 17.

* *Katonai kinevezések*. Székely Nép, 1918. ápr. 27. (XXXVI), 34.

* *Uj sónagyraktár és dohánymonopolium*. Csíki Lapok, 1921. febr. 20. (XXXIII), 8.

* *Budapesten elhalt volt erdélyi főszolgabiró*. Ellenzék, 1924. jan. 27. (XLV), 21.

Dr. NAGY András: *Lót visszanéz*. Csíkszereda, Pallas–Akadémia Könyvkiadó, 2001. 61. p.

TIVAI Nagy Imre: *Emlékezés régi csíkiakról*. Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2009. 279. p.

DACZÓ Katalin: *„Vezényszó nélkül is haptákba állt a század…"* Csíkszereda, Hargita Népe Kiadó, 2016. 84–85.p.

DACZÓ Katalin: *Beczéktől Debeczékig 1*. Hargita Népe, 2019. febr. 19. *Beczéktől Debeczékig* 2. Hargita Népe, 2019. márc. 5. https://hargitanepe.eu

* *Becze Imre és felesége magyarországi repatriálása*. RNL HMH, F 7 Csík vármegye levéltára – Alispáni iratok 4. számú leltár, 591/1923 iratcsomó.

* *Becze Imre rendőrkapitányi kinevezése* (RNL HMH, F 7 Csík vármegye levéltára – Alispáni iratok 4. számú leltár, 2218/1919 iratcsomó)

Becze József

BECZE József, csíkszentmártoni (Csíkszentmárton, 1832. aug. 4. – Csíkszentmárton, 1880. nov. 19.) Kossuth-huszár, alkirálybíró, főszolgabíró. Római katolikus. Becze Antal alispán testvére, Becze Imre főszolgabíró nagybátyja. Szülei: Becze Ignác és Szőke Anna. Felesége (1872-): vízaknai Uttzás Zsuzsánna.

Régi nemesi családból származik, ősei 1456-ban V. László királytól nyerték címeres levelüket.

1848. Negyedik gimnazistaként, 16 éves korában Kossuth-huszár lesz. Végigküzdi a szabadságharcot.
1849. A zsibói fegyverletétel után besorozzák. Lembergben szolgál hat évig.
1855 körül betegen tér haza. Gyógyulása után Fogarason osztrák katona. Ismét megbetegszik.
Josika Lajos gazdatisztje 1860-ig.
1861. Alkirálybíró.
1867. A csíkszentmártoni járás dullója (szolgabíró).
1872. A baloldali országos pártválasztmány tagja (Balközép Párt), csíkszéki országgyűlési képviselőjelölt.
1876-tól haláláig alcsíki főszolgabíró.
1877. Részt vesz az ún. székely puccsban, – amely során a korabeli ellenzéki székely politikusok beavatkoznak az orosz-török háborúba. Feladata: alkalmas és vállalkozó kiszolgált katonák toborzása Alcsíkon. A székely beavatkozási szándék viszont a hatóságok tudomására jut, és meghiúsul.

Sírkövek a csíkszentmártoni templom cintermében.
Talán a Becze Józsefé is köztük van.
(Daczó Dénes felvétele)

1880. Halálát, gyászjelentője szerint „szívszélhüdés” okozza. A csíkszentmártoni templom cintermében helyezik örök nyugalomra 1880. nov. 21-én.

Munkássága:

A Természettudományi Társulat rendes tagja. Különösen érdeklődik a lótenyésztés iránt, és a témáról cikket is közöl. Fontosnak tartja a fedeztetésre használt mének alapos megválogatását takarmányozás és munkabírás szempontjából is.

Cikkei a Magyar Polgár és a Vadász- és Versenylap hasábjain jelennek meg.

Folyton vitatkozó szellem: többször keveredik hírlapi polémiába (például Jarzsembszky József alcsíki segédlelkésszel, gróf Mikes Benedekkel, Bocskor Lázárral), és rágalmazási perekbe.

Kortársa, Tivai Nagy Imre szerint „a hajthatatlan akaratú dullók mintapéldánya". „Nemcsak járásában, hanem az egész székre kiterjedő befolyásával irányadó szerepet vitt a személyi és politikai ügyek irányításában. Ellenvéleményt nem ismerő fellépéseivel és szerfelett agilis erőszakosságával uralkodni tudott az elhatározásokon. Termetes, köpcös alakja a 60-as évek sarkantyús, sastollas idejében közismert volt." (Tivai Nagy Imre: *Emlékezés régi csíkiakról*. Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2009. 192.p.)

Felhasznált irodalom:

[U z y]: *Levelezés. Csiksomlyó, júl. 23. 1867.* Magyar Polgár, 1867. júl. 28. (I), 37.

BECZE József: *Az erd. Deákpárti képviselők javaslatához*. Magyar Polgár, 1874. máj. 27. (VIII), 118.

[Mezei]: *Iskolaügy Csik-Lázárfalva, 1871. decz. végén*. Magyar Polgár, 1872. jan. 10. (VI), 6.

BECZE József: *Gróf Mikes Benedek úrhoz*. Magyar Polgár, 1874. aug. 20. (VIII), 188.

BECZE József: *Nyilttér. Válasz Bocskor Lázár urnak.* Magyar Polgár, 1876. okt. 25. (X), 245.

* *Esküdtszéki tárgyalás sajtóügyben tartatott ma*. A Hon, 1878. jan. 25. (XVI), 23.

BECZE József: *Egy pár szó az erdélyrészi de különösön a székelyföldi lótenyésztés érdekében*. Vadász- és Versenylap, 1880. jún. 3. (XXIV), 23.

[Oltvölgyi]: *Néhány szó az Oltvölgyéből.* Vadász- és Versenylap, 880. júl. 1. (XXIV), 27.

ENDES Miklós dr.: *Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1994.

TIVAI Nagy Imre: *Emlékezés régi csíkiakról.* Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2009. 192.p.

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye,* 593. kötet, 173. lap; 592. kötet, 135. lap.

Volant András közlése

Beke Benjámin Boldizsár

Beke Boldizsár, 1917

BEKE Benjámin Boldizsár, csíkszentsimoni (Csíkszentsimon, 1868. szept. 7. – Nagyvárad, 1942. jan. 22.) premontrei kanonok, házfőnök, főgimnáziumi tanár. Római katolikus. Szülei: Beke Lajos, János Zsuzsánna.

Régi székely lőfő családból származik. Középiskolai tanulmányait a Csíksomlyói Római Katolikus Főgimnáziumban végzi, 1887-ben érettségi vizsgát tesz.

1887. Premontrei papnövendék.
1891. Rozsnyón szentelik pappá. Első miséjét 1892. jan. 6-án mondja.
1892. Beiratkozik a Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem latin-magyar szakára.
1896. Tanári oklevelet szerez. A premontreiek rozsnyói és nagyváradi gimnáziumaiban tanít.
1899. A jászói (ma Szlovákia) konvent tagja.
1900. Préposti titkár, majd a Nagyváradi Premontrei Gimnázium rendes tanára.

Rendszeresen jelen van, szentmisét mutat be a kászonjakabfalvi fürdőn tartott Petőfi-megemlékezéseken.

1917. A kassai Katolikus Főgimnázium tanára, a finevelő intézet alkormányzója.

1921. A jászóvári premontrei kanonokrendnek el kell hagynia Csehszlovákiát, a rendtől ugyanis az agrárreform végrehajtása során elveszik földjeit, így iskoláit és konviktusait nem tudja fenntartani. A konviktus igazgatóját, Beke Boldizsárt kiutasítják. A váradszentmártoni rendházba költözik. Később a váradhegyfoki rendház főnöke, majd Félixfürdő gondnoka.

1940. Betegeskedni kezd, nyugalomba vonul.

1941. Tiszteletbeli rendnagy címmel tüntetik ki abból az alkalomból, hogy húszévi széttagoltság után a jászóvári rendtartomány ismét teljessé lett.

1942. jan. 22-én, életének 74., szerzetes-kanonoki pályájának és áldozópapságának 51. évében, hosszas betegség után Nagyváron meghal. Jan. 24-én Nagyváradon az olaszi temető Haller-kápolnájából helyezik örök nyugalomra.

Munkássága

Csaknem húsz évig a nagyváradi római katolikus főgimnázium tanára. „Rajongója volt a magyar irodalomtörténetnek, mert ebben a tantárgyban látta a legjobb és legszebb eszközt – olvasható nekrológjában. – Gyönyörű, szép szál férfi volt. Fanyar székely humor és jó szív lakozott benne. (…) Szigorú, fegyelemtartó tanár volt, amit nem ténylegesen gyakorolt keménysége, hanem inkább imponáló megjelenése révén éri el.” (R. N.: *Váradi notesz.* Ellenzék, 1942. febr. 12. 2.p.)

„Nem volt vaskalapos, nagy sulyt helyezett a nyilt becsületességre, jellemszilárdságra, a magyar haza szeretetére, ezek után következett nála a tanulási eredmény, minden igyekezete az volt, hogy tanitványai minél több hasznot hozzanak a magyar hazának." (Endes Miklós: *Beke Béni Boldizsár premontrei tanár halálára.* Csíki Lapok, 1942. febr. 8. 1.p.)

Cikkei a Székelyföld (1902) című lapban és a Nagyváradi Premontrei Gimnázium értesítőiben jelennek meg.

Művei:

Ünnepi beszéd Erzsébet királynénk emlékezetére. Nagyváradi premontrei főgimnázium 1902–1903. évi értesítője

Petőfi hazafias lírája. Nagyváradi premontrei főgimnázium 1910–11. évi értesítője 9–32. p.

Felhasznált irodalom:

* *Változások a jászóvári premontrei kanonokrendben*. Pesti Hírlap, 1899. júl. 20. (XXI), 199.

* *Személyi változások a Jászóvári premontreieknél*. Pesti Napló, 1900. júl. 23. (LI), 200.

KRISTÓF György dr.: *Beke Boldizsár: Petőfi hazafias lírája*. Egyetemes Filológiai Közlöny, 1912. (XXXVI)

OLGYAI Bertalan: *Beke Boldizsár: Petőfi hazafias lírája.* Irodalomtörténet, 1912. (I)

* *Az ideges tanár*. Pesti Napló, 1913. okt. 31. (LXIV), 258.

* *A fehérpapok Magyarországba költöznek*. Tükör, 1921. okt. 6. (IX), 40.

FEKETE Tivadar: *Bognár József várposta főtiszt ötezer lejért kiásatná II. István magyar királyt a szöllőjéből.* Keleti Ujság, 1930. aug. 15. (XIII), 178.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái.* Új sorozat. II. Budapest, Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete,1940.

* *Rendnagyok a jászóvári premontrei kanonokrendben*. Nemzeti Ujság, 1941. júl. 23. (XXIII), 166.

* *Lófő csikszentsimoni Beke Boldizsár*… Nemzeti Ujság, 1942. jan. 28. (XXIV), 22.

ENDES Miklós: *Beke Béni Boldizsár premontrei tanár halálára*. Csíki Lapok, 1942. febr. 8. (LIV), 6.

R. N.: *Váradi notesz*. Ellenzék, 1942. febr. 12. (LXIII), 34.

OSZK Gyászjelentések

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye.*, 600. kötet, 69. lap.

Betegh Lajos

BETEGH Lajos, tusnádi (Bukarest? 1873 körül – Csíkszentimre, 1913. jún. 15.) állatorvos, bakteriológus, a fiumei kormányzóság és tengerészeti hatóság állattenyésztési főfelügyelője. Római katolikus. Szülei: Betegh János és Jakab Terézia. Felesége: Gábor Erzsébet.

Életpályájáról hiányos adataink vannak. Valószínűleg Budapesten a Magyar Királyi Állatorvosi Akadémián szerez oklevelet.

1899. A miklósvári járás állatorvosa.
1900. Állami állatorvossá nevezik ki. A Földmívelésügyi Minisztérium állategészségügyi főosztályán dolgozik.
1903. A fiumei kormányzóság és tengerészeti hatóság állatorvosa.
1907. A fiumei kormányzóság és tengerészeti hatóság állami főállatorvosa.
1912. A fiumei kormányzóság és tengerészeti hatóság állategészségügyi főfelügyelője.
1913. A Montevideói Egyetem (Uruguay) Állatorvos-tudományi Kara Bakteriológiai Tanszékére kap meghívást, de nem fogadja el.
Több nyelvet beszél, éjt nappá téve dolgozik, kutat. Maga is elkapja a tuberkulózist, önmagán is tanulmányozza a betegséget, amely végül alig 40 évesen halálát okozza. A csíkszentimrei temetőben helyezik örök nyugalomra

1913. jún. 17-én. Hamvai fölött Jakab László, a m. kir. kerületi állategészségügyi felügyelőség felügyelője mond búcsúbeszédet.

Betegh Lajos sírja a csíkszentimrei temetőben
(Daczó Dénes felvétele)

Munkássága

Állatorvosi bakteriológiával, a gümőkór kóroktanával, a gümőbaktérium-típusok és a saválló baktériumok összehasonlító vizsgálatával foglalkozik. Új, biológiai alapú elméletet állít fel a tuberkulózis keletkezésére. Tanulmányait a kor rangos – német, angol, francia és magyar – tudományos folyóiratai közlik. Írásaiban hangsúlyozza, hogy az emberi tuberkulózis elleni harc nem lehet eredményes az állati gümőkór megfékezése nélkül. *„Azt, aki gyilkol, bezárják. Aki tuberkulózissal fertőzi társait, nem törődik vele senki. S kérdem,*

vajon az iskolában, a közhivatalokban működő és súlyos nyilt gümőkórral terhelt szerencsétlenek nem végeznek-e borzasztóbb gyilkolást százak felett, mint az, aki talán végső elkeseredésében egy embert pusztított el? Az okszerű védelmi harcnak fundamentuma, hogy minél szélesebb rétegben ismerjék a tuberkulózis okozóját; annak terjedési módját és a pusztítás nagyságát. E feladat elsősorban is az ember- és állatorvosokra háramlik, akiknek minden alkalommal arra kell törekedniök, hogy környezetöket a veszedelemre kioktassák, figyelmeztessék" – írja egyik tanulmányában. (Betegh Lajos: *A tuberkolózis ellen*. Világ, 1912. márc. 3. 35. p.)

Önálló kutatásaival tökéletesíti azon festési eljárásokat, amelyek segítésével a gümőbacillusok szerkezete a korábbinál precizebben tanulmányozható. Halkórtan terén a hidegvérűek gümőkóros fertőzöttségével kapcsolatban végez különösen értékes munkát. Elsőként javasolja a halászatnak főiskolai szakoktatási ággá történő fejlesztését.

Bakteriológiai kutatásainak eredményeit számos nyelvre lefordítják, és a szakirodalom mai napig hivatkozik adataira.

Írásai többek között A Természetben (1898–1904), a Köztelekben (1898–1912), a Halászatban (1899–1912), a Gazdasági Lapokban (1900–1906), az Állatorvosi Lapokban, az Állategészségügyi Szemlében, a Mezőgazdasági Szemlében (1912), a Világban (1912), illetve a Centralblatt für Bakteriologie-ban jelentek meg (1908–1911). Álneve: Tusnády Lajos

Főbb művei:

Halászati szakoktatás. Halászat, 1907. nov. 15. (IX), 6. 42–44. p.

A tuberkulózis elleni harc az újabb tud. kutatások alapján. (A Magyar Országos Állatorvos-Egyesület erdélyrészi osztályának kiadása 6, 8) Kolozsvár, Gámán J. Könyvnyomda, 1907.

Tuberkulosis-tanulmányok II. Fiume, Kereskedelmi Nyomda Részvénytársaság, 1910.

A baromfiak fertőző betegségei. Budapest, 1913.

Felhasznált irodalom:

BETEGH Lajos: *Állatjárvány kártalanítási alap*. Köztelek, 1906. nov. 7. (XVI), 87.

* *Érdekes előadás az emberi és állati tuberkulózisról.* Csíki Lapok, 1907. szept. 25. (XIX), 39.

[Egy orvos]: *Miképp lehetünk hosszuéletüek?* Magyarország, 1909. szept. 5. (XVI), 210.

* *Magyar állatorvos fölfedezése*. Pesti Hírlap, 1909. okt. 12. (XXXI), 241.

OKOLICSÁNYI-KUTHY Dezső dr.: *A gümőkór tanának haladása köréből*. Budapesti Orvosi Újság, 1910. dec. 29. (VIII), 52.

* *Baromfibetegségek gyógyítása*. Köztelek, 1912. jún. 5. (XXII), 42.

BETEGH Lajos: *A tuberkulózis ellen*. Világ, 1912. márc. 3. (III), 54.

* *Magyar tudós kitüntetése*. Az Ujság, 1913. márc. 9. (XI), 59.

* *Halálozás*. Köztelek, 1913. jún. 11. (XXIII), 46.

* *Egy hírneves csíki székely tudós halála*. Csíki Hírlap, 1913. jún. 21. (III), 25.

* *Egy magyar tudós halála*. Szegedi Napló, 1913. jún. 17. (XXXVI), 145.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái III*. Új sorozat. Budapest, Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1941.

BUZA László: *A halegészségügy helyzete hazánkban*. Az MTA Agrártudományok Osztályának Közleményei, 25. kötet, 1966, 3-4. sz.

KENYERES Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon*. arcanum.hu/hu/, Arcanum Adatbázis Kiadó, ADT. Hozzáférés: 2020. okt.14.

KOZÁK Péter: *Betegh Lajos pályakép*. nevpont.hu, 2013. Hozzáférés: 2020. okt.14.

RNL HMH, F 7 Csík vármegye levéltára - Alispáni iratok 4. számú leltár, 524/1921 iratcsomó

Szász Elemér közlése

Birtha József

Birtha József, 1900

BIRTHA József (Csíkszentsimon, 1855. nov. 23. – Csíkszereda, 1916. ápr. 16.) árvaszéki elnök.

Középiskolai tanulmányait Csíksomlyón végzi, az önképzőkör elnöke. 1877-ben érettségizik.

1882. Kolozsváron jogot végez. Az államvizsga letétele után Csík vármegye tölgyesi járásában segédszolgabíró.

1883 végén, az általános tisztújítás alkalmával a csíkszentmártoni járásban szolgabíró. Hivatalán kívül a csíkszentmárton-csekefalvi működvelő társulat tevékeny tagja, különböző ünnepségeken szaval, népszínművekben szerepel.

1884. megyei tiszteletbeli jegyző, a megyebizottság tagja.

1897. megpályázza a kászonalcsíki főszolgabíró állást, de a választásból Bartalis Ágoston kerül ki győztesen.

1902. Csík vármegye árvaszéki ülnöke.

1907. dec. Csík vármegye árvaszéki elnöke.

1910. A csíkmegyei Árva- és Szeretetház igazgató választmányának elnöke. Megkezdődik a gyűjtés a Csíksomlyón létrehozandó Árva- és Szeretetház javára.

1911. A gimnázium Csíkszeredába költözik, kiürül a csíksomlyói épület.

1913. Felújítják a volt főgimnáziumi épületet, amelybe áprilisban beköltöznek a Szent Vincés nővérek, majd 1913. okt. elején megnyitja kapuit a csíksomlyói árvaház.

1915 őszén betegeskedni kezd, de rövidebb megszakításokkal bejár hivatalába.

1916. „A világháború által reá rótt fokozott teendőket csaknem az utolsó napokig" végzi. Koporsójánál Csíkvármegye tisztikara nevében Botár Béla árvaszéki ülnök mond „utolsó Istenhozzádot". (* +*Birtha József.* Csíki Lapok, 1916. ápr. 19.) Szülőfalujában, Csíkszentsimonban helyezik örök nyugalomra.

Munkássága

Csík vármegye árvaszéki elnöke- és a Csíkmegyei Árva- és Szeretetház igazgató választmányának elnökeként nagy szerepet játszik a csíksomlyói árvaház megalapításában: a létrehozáshoz szükséges pénzalapok előteremtésében, a volt csíksomlyói gimnázium épületének árvaházzá való átalakításában. Az árvaházat részben a Csíki Magánjavak költségén, részben gyámpénztári tartalékalapból, megyei pótadóból, állami, püspöki s más erkölcsi testületek és magánosok alapítványaiból, állandó és alkalmi segélyből hozzák létre.

„Birtha József vármegyei árvaszéki elnök nemes egyszerűséggel párosult kötelességérzettel és munkaszeretettel futotta be 33 éves közpályáját, melyet elejétől végig Csikvármegye közigazgatásának szolgálatában töltött el" – olvasható nekrológjában. (Uo.)

Irod.:

* *Népkegy és szeszély*. Csíki Lapok. 1897. okt. 20. (IX), 42.

* *Csikvármegye*. Magyarország és a Külföld. Budapest, 1900. ápr. 20. (IV), 4.

BIRTHA József–ERŐSS József: *Felhívás a nagyközönséghez*. Csíki Lapok, 1910. máj. 11. (XXII), 19.

BIRTHA József–ERŐSS József: *A csíkvármegyei árva és szeretetház felhívása*. Egyetemi Lapok, 1910. szept. 30. (XXIII), 13.

* *Az árva- és szeretetház gyűlése*. Csíki Lapok, 1912. jún. 19. (XXIV), 25.

BIRTHA József–CSISZÉR Imre: *Pályázati hirdetmény.* Székelység, 1914. jún. 28. (X), 26.

* *+Birtha József*. Csíki Lapok, 1916. ápr. 19. (XXVIII), 16.

Dr. Bochkor Károly

Bochkor Károly
(Fodor Pál tulajdona)

BOCHKOR Károly csíkszentmártoni, dr. (Csíksomlyó, 1847. nov. 8. – Budapest, 1918. máj. 8.) jogász, egyetemi tanár, állami számviteli szakíró, udvari tanácsos, Budapest fővárosi bizottsági tag. Római katolikus. Szülei: csíkszentmártoni Bochkor Károly (1821–1898) jegyző és birtokos; Ambrus Terézia. Felesége (1878-): ivanóczi Kanócz Irma.

Középiskolai tanulmányait Csíksomlyón és Kolozsváron végzi.

1867. Állami szolgálatba lépik. Számvevőségi tisztviselőként 14 évig Nagyszebenben, Kolozsváron, Budapesten, Győrben és ismét Budapesten dolgozik. Időközben befejezi jogi tanulmányait a budapesti egyetemen.

1877. Államszámviteltanból egyetemi magántanári képesítést szerez, a budapesti egyetemen az államszámvitel magántanára.

1881. Csíkvármegye csíkszentmártoni kerületében országgyűlési képviselő. Elnyeri a nyilvános rendkívüli tanári címet.

1889. A Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem rendes tanára, a korabeli sajtó szerint Csíkvármegye szülöttei közül az egyetlen.

1892. Szabadelvű jelöltként indul a képviselőválasztásokon a csíkszeredai kerületben, de alulmarad ifj. Molnár Józseffel szemben.

1906. A Bartha Ignác képviselő halálával gazdátlanná vált csíkszentmártoni választókerület képviselői székébe jelöli a Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt, de az április 30-ra kiírt választásokat nem tudják megtartani zavargások miatt. Végül a felfüggesztett választást május 4-én bonyolítják le, amikor Bochkor Károly visszalépik dr. Albert Sándor javára.

1918. máj. 10. Budapesten a Kerepesi temető halottasházából temetik. Tanártársai nevében dr. Angyal Pál mond gyászbeszédet.

Munkássága

Ő alapozza meg az államszámviteltant, úttörőként a szakmájában. 37 évet tölt a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem államszámviteltan katedráján, hosszú időn keresztül meghívott előadó a Magyar Királyi József Műegyetemen, igazgató-előadója éveken keresztül a budapesti községi közigazgatási tanfolyamnak. Államszámviteltan könyveiből nemzedékek tanulnak.

Közigazgatási és politikai cikkei a korszak időszaki sajtójában jelennek meg.

Művei:

A magyar államszámvitel rendszere: Számviteltan. Budapest, Nagel Ottó Kiadása, 1883, 1887.

A gazdasági számtartás rendszere: Államszámviteltan. Budapest, Nagel Ottó Kiadása, 1906.

Felhasznált irodalom:

* *Kinevezés*. Csíki Lapok. 1889. júl. 10. (I), 28.

* *Képviselőválasztási mozgalmak megyénkben*. Csíki Lapok, 1892. jan. 27. (IV), 6.

* *Választási mozgalmak vármegyénkben*. Csíki Lapok, 1892. febr. 3. (IV), 7.

* *Felfüggesztett választás*. Budapesti Hírlap, 1906. máj. 4. (XXVI), 122.

* *Választások*. Ellenzék, 1906. máj. 4. (XXVII), 101.

* *Bochkor Károly halála.* Magyarország, 1918. máj. 10. (XXV), 109.

* *Elhunyt egyetemi tanár*. Az Ujság, 1918. máj. 10. (XVI), 110.

* *Gyászrovat*. Pesti Napló, 1918. máj. 10. (LXIX), 110.

* *Szemle: Bochkor Károly egyetemi tanár temetésén*... Jogtudományi Közlöny, 1918. máj. 19. (LIII), 20.

SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái I–XIV.* Budapest, Hornyánszky Viktor/ Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete,1891-1914.

ENDES Miklós dr.: *Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1994.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái III*. Új sorozat. Budapest, Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1941.

TIVAI Nagy Imre: *Emlékezés régi csíkiakról*. Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2009. 246.p.

KENYERES Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon*. arcanum.hu/hu/, Arcanum Adatbázis Kiadó, ADT.

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 654. kötet, 99. lap.

OSZK Gyászjelentések

Bodó Imre

Bodó Imre őrnagy
(ifj. Bodó Imre tulajdona)

BODÓ Imre (Kászonimpér, 1898. jan.19. – Budapest, 1968. jan. 30.) tüzér alezredes, díjugrató, lovaglótanár, mesteredző. Római katolikus. Szülei: Bodó Antal, Bodó Anna. Felesége: Jenovay Olga.

Középiskolai tanulmányait a Csíksomlyói Római Katolikus Főgimnáziumban kezdte, majd a főgimnázium Csíkszeredába költözése után Csíkszeredában folytatta az 1913–14-es tanév, az V. gimnáziumi osztály befejezéséig. Csík vármegye ösztöndíjasaként a soproni katonai főreálgimnázium növendéke. 1917-ben érettségizik. A Ludovika Akadémián tanul. A Székely Hadosztályban harcol, fogságba esik, majd megszökik.

1920. Tüzértisztté avatják.

Hatéves korában, Kászonimpéren ül először lovon, és a ló szeretete egész életét meghatározza. Korán elveszíti édesapját. Csíkszeredai gimnáziumi évei után katonai iskolába kerül, de katonai pályája is a lóval és a lovassporttal kapcsolódik össze.

1924. Lovaglótanárképző intézetbe jár. Rendszeresen lovagol a megyeri lóversenypályán tartott akadályversenyeken.
1927. Lovaglótanári oklevelet szerez. Az olimpiai keret tagja, mint military- és ugrólovas.
1928–1929. Lengyelországban és Olaszországban részt vesz lovagló-tanárképző tanfolyamokon.

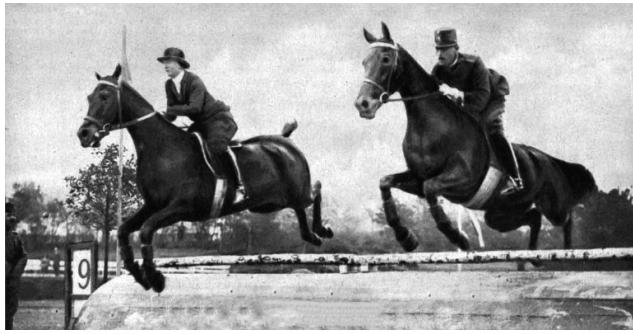
Bodó Imre, az egyik legjelesebb székely lovas
(ifj. Bodó Imre tulajdona)

1930–1931. A Lovaglótanárképző tanára.
1931–1932. Kétéves csapatszolgálat.
1933–1935. A Ludovika Akadémián a tüzérszakos tisztek lovaglótanára.
1935–1936. A berlini olimpiára összevont Honvéd Olimpiai Osztály tagja.
1938–1939. A Magyar Királyi Lovaglótanárképző és Hajtóiskola (Örkénytábor) lovaglótanára.
1940–1941. Törzstiszti tanfolyamot végez.

1942. A keleti fronton harcol, súlyosan megsebesül. Alezredesnek léptetik elő.
1943. Lábadozóként visszahelyezik az Örkénytáborba.
1944. Hajmáskérre vezénylik, parancsnokhelyettesi beosztásban.
1945. márc. A front elől Ausztriába vonul vissza.
1945. máj. Amerikai hadifogságba esik.
1945. okt. 10. Hazatér. Ellátás nélküli rendelkezési állományba helyezik. Esetenként kőművesek mellett segédmunkás, majd a Jóvátételi Bizottságnál, később a Lóértékesítő Nemzeti Vállalatnál lóápoló.
1949. júl. 1. Szolgálatra hívják be. A pécsi Zrínyi Miklós Tüzér Akadémián tanít.
1950. szept. 15. Tartalékos állományba helyezik.
1951. Aktívan részt vesz a polgári lovassport megteremtésében: lovasoktató, lovaskiképző és edző.
1953. Szakmai vezetője a bukaresti nemzetközi versenyre kiutazó csapatnak.
1954. A gödöllői Agrártudományi Egyetem Állattenyésztési Tanszékén adjunktus.
Felkérik az egyetem sportistállójának vezetésére.
1958. nyugdíjba vonul.
Nyugdíját egy évig szüneteltetve az apajpusztai Állami Gazdaságban az Állattenyésztési Kutató Intézet sportló felnevelési kísérletét vezeti.
Nyugdíjasként a Budapesti Honvéd Sportegyesületnél tevékenykedik.
1968. febr. 6-án a rákoskeresztúri Új Köztemetőben helyezik örök nyugalomra.

Munkássága

1924-től az 1930-as évek második feléig folyamatosan részt vesz lovasversenyeken, számos díjat szerez különböző versenyszámokban. A válogatott keret lovasaként versenyzik Bécsben, Luzernben, Varsóban, Nápolyban, Palermóban, Rómában, Aachenben, Münchenben. Többször is a magyar olimpiai keret tagja, de jó eredményei ellenére nem küldik ki olimpiára.

Fáy Halász Ida és Bodó Imre páros díjugratásban, 1928

Az 1950-es években az Agráregyetemen való alkalmazása mellett részt vesz a válogatott keret munkájában, 1955–1956-ban az olimpiai military csapat felkészítésében. Az évtizedek során tanítványok százaival szerettette meg a lovakat és a lovassportot.

Közreműködik az Országos Társadalmi Lovas Szövetség 1952-es megalapításában, és élete végéig aktívan részt vett a Szövetség munkájában.

Közreműködik a *Lovaglás és hajtás* című szakkönyv megírásában (1954), majd a Magyar Katonai Szemlében jelennek

meg cikkei; később fordításokat és cikkeket jelentet meg a Pegazus, a Lovassport, a Népsport című lapokban.

„Törékeny alkatú, szerény, csendes ember volt, akiben rendkívüli fizikai szilárdság és akaraterő rejtőzött. Önmagával szemben támasztott fegyelem, kötelességtudás, szakmai igényesség, a lovak iránti szeretet, a lovassporttal való elkötelezettség, hivatástudat és ügyszeretet jellemezte munkáját. Ezt várta el tanítványaitól is, nemcsak a lovaglásban, hanem egyéniségük formálásában, az élet támasztotta feladatok teljesítésében." (Ernst József*: Lovaglótanárok arcképcsarnoka I.: Bodó Imre.* bejoke.blogspot.com)

Utóélete

1972-ben díjugratásban Bodó Imre örökös vándordíjról ír a Népsport.

2015-ben a Háromszéki Lovas Egyesület (HLE) és a Nemzeti Lovaskultúra Szövetség megszervezi az I. Bodó Imre Lovasakadémiát, amely a minőségi lovaglásra és lókiképzésre hívja fel a figyelmet.

Munkásságának folytatója, és hagyatékának gondozója egyik fia, dr. Bodó Imre professzor (az Állatorvostudományi Egyetemen tanszékvezetője, a Furioso-North Star Lótenyésztő Országos Egyesület, és a Magyar Szürke Szarvasmarhatenyésztők Egyesületének elnöke).

Egyik unokája, ifj. dr. Bodó Imre budapesti hematológus, a Kászoni Székely Tájmúzeum alapítója, a székely lófajta rekonstrukciós programjának vezetője; másik unokája, dr. Bodó Gábor a budapesti Állatorvosi Egyetem Lósebészeti Tanszékének vezetője.

Felhasznált irodalom:

BODÓ Imre: *Az ugrólovak lovagoltsága*. Magyar Katonai Szemle, 1944. (XIV), 3. negyedév

BODÓ Imre: *Lovasproblémák*. Népsport, 1961. dec. 11. (XVII), 245.

* *Nagy részvét mellett temették.* Népsport, 1968. febr. 8. (XXIV), 26.

* *1. Ákos Ajtony (Bp. Honvéd).* Népsport, 1972. okt. 2. (XXVIII), 237.

ERNST József: *Gondolatok a lovaglásról. Örkényi lovaglótanárok írásai.* Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, 2001.

DACZÓ Katalin (szerk.): *Bodó Imre visszaemlékezései 1–5. rész*. Hargita Népe, 2011. aug. 4., aug. 18., szept. 1., szept. 15., szept. 29. (XXIII.)

BARTHA Zsófia: *Elérte célját az I. Bodó Imre Lovasakadémia*. Székely Hírmondó, 2015. szept. 15. (XX), 177.

ERNST József: *Bodó Imre. Lovaglótanárok arcképcsarnoka 1*. http://bejoke.blogspot.com. Hozzáférés 2020. okt. 19.

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 311. kötet, 89. lap.

OSZK Gyászjelentések

Bodó Imre dr., ifj. közlése

Dr. Boga Alajos

Boga Alajos (Szabóné Hajdu Magdolna tulajdona)

BOGA Alajos dr. (Kozmás, 1886 febr. 18. – Máramarossziget, 1954. szept. 14.) egyházi író, prelátus-kanonok, státusi előadó, titkos ordinárius, a katolikus egyház vértanúja. Római katolikus. Szülei: Boga Alajos, Boga Katalin.

Elemi iskoláit szülőfalujában végzi 1894–1898 között.

1897. Elveszíti édesanyját.

1898. Az első bérmaútja alkalmával Kozmásra látogató gr. Majláth Gusztáv Károly püspököt köszönti, és búcsút vesz az elemi iskolából kinövő tanulók nevében tanítójától, Balló Imrétől.

1898–1900. A gimnázium első két évét a Csíksomlyói Római Katolikus Gimnáziumban végzi.

1900. A Székelyudvarhelyi Főgimnáziumban tanul a Csíki Magánjavak Alapítvány ösztöndíjasaként.

1906. Jelesen érettségizik. A Gyulafehérvári Papnevelő Intézetbe felvételizik. A tanári konferencia javaslatára a bécsi Pázmáneumban folytathatja tanulmányait.

1910. júl. 14. Dr. Fischer Colbrie Ágoston kassai megyéspüspök szenteli pappá a bécsi Pázmáneum kápolnájában.

1910–1911. Segédlelkész és hitoktató Lemhényben.
1911–1912. Segédlelkész és hitoktató Szászrégenben.
1912. Gr. Majláth Gusztáv Károly püspök tanári kiképzés céljával a Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemre küldi. A bölcsészeti fakultást választja.
1914. Filozófiából doktorál. Az 1914–15-ös tanévben a Csíkszeredai Római Katolikus Főgimnázium helyettes tanára, a csíkszeredai Római Katolikus Finevelő Intézet szubrégense.
1915. Tanári oklevelet szerez.
1915. szept. 1. – 1917. febr. 2. Hadosztálylplébános az 55. gyaloghadosztálynál.
1917. febr. 3. – aug. 7. Lelkész a 118. sz. tábori kórháznál.
1917. aug. 8. – 1918. november vége. Hadosztálylplébános a m. kir. 38. honvéd gyaloghadosztálynál.
1918. nov. – 1933. A Kézdivásárhelyi Főgimnázium tanára, a Finevelő Intézet régense (1921), társigazgató (1928), majd igazgató (1929). Főgimnáziumi igazgatóként az Erdélyi Római Katolikus Státus tanügyi bizottságának tagja lesz.
1927. Szentszéki tanácsossá nevezik ki.
1933. okt. 12. Egyházmegyei főtanfelügyelővé nevezik ki Kolozsvári székhellyel. 19 középiskola, 194 elemi iskola és 7 óvoda irányításáért felel. Iskolákat látogat, havi beszámolókat, szakjelentéseket készít. Egyik fő feladatának a tanárok és a tanítók szellemi továbbképzését tekinti.
1937. Az Erdélyi Római Katolikus Státus tanügyi előadója.
1939. Pápai prelátus. 1942. Vitézzé avatják.
1947. Márton Áron püspök általános helytartójává nevezi ki, letartóztatása esetére pedig titkos ordináriusnak (ordinarius substitutes) jelöli. Áron püspök 1949. jún. 21-i

letartóztatását követően ő irányítja az egyházmegyét, míg 1950. máj. 10-én őt is letartóztatják. Mindvégig ítélet nélkül tartják fogva, előbb a văcărești-i, majd a máramarosszigeti börtönben.

1954. szept. 14. Szent Kereszt felmagasztalásának ünnepén a börtönben hal meg, halotti bizonyítványa szerint foglalkozásnélküliként. Valószínűleg négy, szintén börtönben elhunyt püspök szomszédságában nyugszik, a Máramarossziget melletti szegények temetőjében. Pontos nyughelye ismeretlen.

Munkássága:

A Kézdivásárhelyi Főgimnázium igazgatójaként a tanulmányi rend és a fegyelem mellett nagy súlyt fektet a lelki nevelésre is, ugyanakkor ösztöndíjat alapít a Finevelő Intézet növendékeinek megsegítésére. Az Erdélyi Római Katolikus Státus tanfelügyelőjeként, majd státusi előadóként az állami hatóságok gáncsoskodásai és a létfenntartáshoz szükséges anyagi alapok nélkülözése miatt állandó szélmalomharcot vív. Rendszeresen látogatja a felelőssége alá tartozó gimnáziumokat, és ösztöndíjat alapít a szegény, de tehetséges gyerekek számára. Jó szíve, derűje miatt a diákok és pedagógusok egyaránt kedvelik. „Felbecsülhetetlen érdeme van abban, hogy hitvallásos iskoláink a lelki és szellemi jellemnevelés fellegvárai lehettek a törvényszabta korlátozások és akadályok ellenére is”. (Tamás Huba: *Dr. Boga Alajos ordinarius substitutus élete és munkássága* című diplomadolgozat. Kézirat.)

Általános helynökként és titkos ordináriusként kortársai a bátor ellenállását és a hithűségét kiemelve úgy értékelik,

hogy nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a romániai katolicizmus a kommunizmus előretörésének éveiben is hűséges maradhatott Rómához.

Cikkei és tanulmányai az Erdélyi Tudósító, az Erdélyi Iskola, Az apostol, a Közművelődés, a Csíki Lapok, a Hírnök, a Jóbarát, a Magyar Lapok, a Vasárnap, a Székelyföld és más lapok hasábjain jelennek meg. Személyi hagyatékában fennmaradtak előadásai, szentbeszédei és prédikációvázlatai.

„Boga Alajos nagy tekintélyű tanár és egyháztörténész talán akkor (1927-ben – a szerk. megjegyzése) még nem tudta és nem is sejtette, milyen vérzivataros korszaknak nézünk elébe, de mint történettudós felismerhette, hogy az akkor egyre divatosabbá való egyház- és istenellenes, ún. antiklerikális mozgalmak, a csak önös érdek hajhászása, a „felvilágosodásra" alapozott liberális eszmék milyen igazi célokat rejtegetnek. A hit, erkölcs, nemzet szavak nem üres fogalmak és politikai célokat követő jelszavak voltak számára. A világháború és az azt követő kommün, mely felborította a dolgok természetes rendjét, mely Magyarország összeomlásához (vezetett – hiányos mondat a szerk. megjegyzése) és a magyar nemzet végromlását előkészítő útra taszította Erdély népét, még ott vibrált idegeiben. Nem tudta és nem is sejthette, hogy ezek a téveszmék, melyek ellen egész életében küzdött, mely későbbi főpapi tevékenységének központi kérdése lesz, a magyar ifjúság megóvása ezen eszméktől, a magyar iskolák megmentése Erdélyben s végül a katolikus egyház örök, igazi szellemének megóvása és továbbéltetése az ő pusztulását is előidézik. Ment sorsa elébe, hogy egyházának hű fiaként mártíromságot szenvedjen, mint annyi nagy elődje a történelem folyamán." (Katona Szabó István: *Lélekharangok. 27*. Háromszék, 1994. júl. 7. 3. p.)

Kitüntetései:

Első világháborús kitüntetései: Ferenc József-rend lovagkeresztje kardokkal, a lelkészi érdemkereszt II. osztálya kardokkal, a Osztrák Vöröskereszt Díszjelvény kardokkal, Károly-csapatkereszt.

Utóélete

II. János Pál pápa 2000. május 7-én elrendeli a XX. század katolikus vértanúinak az összeírását. A Gyulafehérvári Főegyházmegyei Hatóság 12 vértanút terjeszt fel a római bizottságnak, köztük Boga Alajos nevét is, és elindítja a boldoggá avatási eljárást. Ugyancsak 2000-ben a kozmási általános iskola felveszi dr. Boga Alajos nevét. 2001-ben szülőfalujában emléktáblát helyeznek el tiszteletére, Potyó Ferenc általános helynök és Lukács János szerkesztésében egy emlékfüzet is megjelenik Boga Alajos életéről és munkásságáról.

Művei:

A katolikus iskolázás múltja Erdélyben. Kolozsvár, Minerva, 1940.

Emlékezés Mailáth püspökre. Kolozsvár, Szent Bonaventura Könyvnyomda, 1941.

A Székelyföld történetírója a XVII. században. Kolozsvár, 1914.

Háborús nevelés: Beszédek és előadások az erdélyi római katolikus tanárok 1943. július 4–5. napjain tartott marosvásárhelyi kongresszusán. Kolozsvár, 1943.

Felhasznált irodalom:

* *Gróf Majláth püspök bérmautja*. Csíki Lapok, 1898. jún. 29. (X), 26.

[dr. pjb.]: *Egyházmegyénk új főtanfelügyelője*. A Hírnök, 1933. dec. 15. (XXX), 12.

VÁRADY Aladár–BEREY Géza (szerk.): Erdélyi monográfia. Satu Mare, Gloria, 1934.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái III*. Új sorozat. Budapest, Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1941.

KATONA SZABÓ István: *Lélekharangok. 27*. Háromszék, 1994. júl. 1. (VI), 1169.

* *Csíkkozmás emléket állít nagy fiának*. Új Ember, 2000. dec. 17. (LV), 51.

A Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség Sajtóirodája: *Vasárnap Boga Alajos emléke előtt tisztelegnek Csíkkozmáson*. Romániai Magyar Szó, 2001. szept. 21. (XIII), 3899.

POTYÓ Ferenc–LUKÁCS János (szerk.): *Boga Alajos emlékfüzet*. Echard et Co, Kolozsvár, 2001.

DIÓS István–VICZIÁN János (szerk.): *Magyar katolikus lexikon. I–XVI*. Budapest, Szent István Társulat, 2004–2014.

JAKUBINYI György: *A szentek nyomában Erdélyben*. Gyulafehérvár, Gloria, 2005.

FERENCZI Sándor: *A gyulafehérvári (erdélyi) főegyházmegye történeti papi névtára*. Budapest–Kolozsvár, Szent István Társulat, Verbum, 2009. 195.p.

HORTOBÁGYI Jenő (szerk.): *Keresztény Magyar Közéleti Almanach*. *III.* Erdély. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., é.n.

KENYERES Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon*. arcanum.hu/hu/, Arcanum Adatbázis Kiadó, ADT

TAMÁS Huba: *Dr. Boga Alajos ordinarius substitutus élete és munkássága.* (Diplomadolgozat. Kézirat.) A dolgozatból részlet: http://szabadsag.ro/-/boga-alajos-egyhazkormanyzati-tevekenysege

TIBORI Szabó Zoltán (szerk.): *Csíksomlyó búcsúja Boga Alajos mártírpap korában*. szabadsag.ro. Hozzáférés 2020. nov. 2.

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 169. kötet, 167. lap.

Borbély Ernő

Borbély Ernő (Borbély Tünde tulajdona)

BORBÉLY Ernő (Csíkszereda, 1951. márc. 30. – Csíkszereda, 2011. dec. 20.) tanár, a kommunista rendszer üldözöttje, politikus, országgyűlési képviselő. Római katolikus. Szülei: Borbély János, Lukács Julianna. Felesége (1993–): Hesfeleán Tünde.

Gyermek- és ifjúkorát Nagytusnádon tölti. Gyerekként kezd fotózni, nagy hatással van rá a község egyetlen fényképésze, Kádár Mózes, akitől a fényképezés csínját-bínját elsajátítja. Tanulmányait Tusnádfürdőn, majd Sepsiszentgyörgyön az 1-es számú líceumban (a volt Székely Mikó Kollégiumban) végzi. 1970-ben érettségizik. Középiskolai tanulmányai mellett az 1969–70-es tanévben a Sepsiszentgyörgyi Népi Művészeti Iskola színjátszó szakán tanul.

Az érettségit követően Kászonokban tanít, közben a bukaresti egyetem filozófia karára jelentkezik. Látogatás nélküli tagozatra jár, de ez szellemileg nem elégíti ki, így 1974-ben sikeresen felvételezik a kolozsvári Babeș-Bolyai Tudományegyetemre. Egyetemistaként bekapcsolódik az Echinox irodalmi-kulturális folyóirat és a Visszhang Diákrádió tevékeny-

ségébe. Tanulmányokat közöl, az egyetemi lap fotóriportere, *A Földön* címmel fotókiállítása nyílik. Filmklubot vezet.

1978. Filozófia szakos tanári oklevelet szerez. Egy évig Szentkeresztbányán, majd a csíkszeredai 2. számú Építészeti Szakközépiskolában tanít. Az egyetlen filozófiatanár Romániában, aki nem tagja a Román Kommunista Pártnak. A Szekuritáté ezért is már egyetemista korától figyeli.

1982. nov. 23-án a kommunista hatóságok őrizetbe veszik Biró Katalinnal együtt, majd néhány hónappal később Buzás Lászlót is letartóztatják.

1983. márc. 7-ig Csíkszeredában tartják vizsgálati fogságban, majd Bukarestbe szállítják, a Szekuritáté bűnügyi kivizsgáló osztályának a fogházába. Gyomorfekélye miatt kétszer a jilavai börtönkórházba kerül, ahol hosszan tartó röntgen-sugárzást kap, amely valószínűleg hozzájárul a későbbi rákos megbetegedéséhez és halálához.

1983 júliusában az államrend elleni összeesküvés vádjával hét év börtönbüntetésre és vagyona negyedének elkobzására ítélik. Buzás László ugyanekkor hat, Biró Katalin ötéves börtönbüntetést kap. Biró Katalint, egy 1982-es kegyelmi rendeletnek köszönhetően, amely az öt évig terjedő büntetéseket elütötte, a tárgyalás napján szabadlábra helyezik. Ugyanezen rendelkezés és a nemzetközi tiltakozás hatására harmadolják Borbély Ernőék büntetését. Buzás László 1987. febr. 25-én, Borbély Ernő négy év és nyolc hónap után – amely időnek egy részét a rahovai, másik részét a nagyenyedi börtönben tölti – 1987. júl. 22-én szabadul. Egy ideig munkanélküli, majd a csíkszeredai bútorgyárban szakképzetlen munkás, később a csíkszeredai járóbeteg rendelő (Po-

liklinika) gyermek elme- és idegosztályán írnok, gyerekpszichológus. Folyamatosan hívatják a Szekuritátéra, zaklatják, majd felszólítják, hogy hagyja el az országot.

1989 nyarától Budapesten él. A rendszerváltást követően Buzás Lászlóval, valamint barátjával és eszmetársával, Szőcs Gézával együtt – úgy gondolva, hogyha az erdélyi magyarság ügyében szeretnének tovább munkálkodni, nem maradhatnak külföldön –, a hazatelepedés mellett döntenek.

1990 áprilisában hazatér. Aktívan bekapcsolódik a közéletbe, a demokratikus intézményrendszer kiépítésébe. Az RMDSZ külügyi titkára. 1990–1992 között az RMDSZ parlamenti képviselője. Ő képviseli a Romániai Magyar Kisgazdapárt érdekeit az RMDSZ parlamenti csoportjában. Az Interparlamentáris Unió Román Csoportja Igazgatóbizottságának tagja, a Nemzetközi Radikális Párt egyik erdélyi vezetője, az RMDSZ-en belül létrejött Szabadelvű Kör egyik alapítója (1992), a Képviselők Tanácsának tagja (1993).

1994–1996. Az RMDSZ Csíki Területi Szervezetének elnöke.

1996. Képviselőjelölt az RMDSZ előválasztásokon, de a lista első helyére Ráduly Róbert Kálmán kerül. Óvást emel, félrevezetéssel és csalással vádolva ellenfelét, de ebben az évben nem adnak helyt a választási óvásoknak. Borbély Ernő lemond az RMDSZ területi elnöki tisztségéről.

2000. Az RMDSZ-en belüli Reform Tömörülés parlamenti képviselőjelöltje.

2000–2008. között Hargita Megye Tanácsának tagja.

2008. okt. 20. Nyilatkozatban kéri az RMDSZ-ből való kilépésének tudomásul vételét. Döntésének előzményei közé sorolja, hogy az RMDSZ politikájának kezdettől fogva vol-

Borbély Ernő országgyűlési képviselő beszédet mond a román parlamentben (Borbély Tünde tulajdona)

tak számára zavaró elemei, például az, hogy volt politikai fogolyként ugyanahhoz a szervezethez kellett tartoznia, mint egykori besúgói, valamint azt is, hogy a területi szervezet nem tartja tiszteletben a nyitottság és az esélyegyenlőség elvét. Úgy véli, az alakulat elhibázott politikát folytat és nem lép fel hatékonyan az erdélyi magyarok önrendelkezése érdekében. Visszavonul a politikai életből, de amíg egészsége engedi, tevékeny szereplője marad a közéletnek.

2011. Gyors lefolyású betegség után Csíkszeredában éri a halál. Az elhunyt politikust Hargita Megye Tanácsa saját halottjának tekinti.

Munkássága:

Az 1980-as évek elején társaival, Buzás Lászlóval és Biró Katalinnal együtt szamizdat folyóiratokat, könyveket terjesztenek. Azt tervezik, hogy egy kommunizmus- és diktatúraellenes röpiratot szerkesztenek, amelyet ugyanazon időben szórnak szét több romániai városban, és eljuttatják a nyugati közvéleményhez is. Tervezik egy folyóirat kiadását és egy szervezet létrehozását Erdélyi Magyar Egyesület néven, amely a romániai magyarság jogaiért és általában az emberi jogokért száll síkra. Mielőtt az elképzeléseiket megvalósították volna, letartóztatják, viszont a házkutatások során megtalált dokumentumok, vázlatok miatt börtönbüntetésre ítélik. Szabadulását követően kitelepedésre kényszerül, de továbbra is az erdélyi magyarság érdekében dolgozik, előadások és újságcikkek révén tájékoztatja a magyarországi és a nemzetközi közvéleményt a romániai magyarság helyzetéről, a romániai jogtiprásokról.

1990 után, parlamenti képviselőként fontosnak tartja a privatizálás, az oktatási törvény és a sajtótörvény mielőbbi elfogadását. Úgy véli, hogy a kisebbségek kollektív jogait az alkotmányban kell elismertetni, továbbá helyi önkormányzatokat kell létrehozni, önálló hatáskörrel, és képviselőként ennek érdekében dolgozik. Emlékezetes parlamenti beszédet mond 1990-ben a „HarCov-jelentés" kapcsán, visszautasítva a Hargita és Kovászna megyei magyarságot ért vádakat.

Aktív tagja a Volt Politikai Foglyok Országos Szövetségének, az európai kultúrák kölcsönös megismerését szolgáló Eurokultúra Egyesületnek (1993). A Budapesten megalakult Nemzetközi Transsylvania Alapítvány kuratóriumi tagja (1990).

Az alapítvány az erdélyi magyarság helyben maradását és a kivándoroltak hazatérését szolgálja.

Borbély Ernő vezetésével hozza létre 1990 októberében az RMDSZ – a nemzetiségi sérelmekre vonatkozó információk begyűjtése céljával – a Memorium Levélszolgálatot. A területi RMDSZ elnökeként számos tiltakozó akció kezdeményezője és szervezője: pl. a magyar nyelvű oktatásért és az egyházi iskolákért (1995), a tanügyi törvény ellen (1995). A székelyföldi autonómia megvalósítását tűzi ki célul a Székelyföldi Egyeztető Tanács, amelynek Borbély Ernő az egyik alapítója (1996).

1996–2000. Több európai uniós projekt kezdeményezője és programvezetője a csíkszeredai Pro Demokrácia Klub keretében. Tanulmányozza a romániai fogvatartási rendszert, javaslatára kísérletképpen bevezetik a próbatételi eljárást, mint új büntetési format. Tanulmányokat közöl, szemináriumokat szervez több városban, köztük Bukarestben, Kolozsváron és Nagyenyeden.

2000–2008. A megyei önkormányzat tagjaként a megye infrastruktúrájának fejlesztését tartja prioritásnak, a pénzalapok leosztásában pedig a pályázati rendszer bevezetésének előfutára. Foglalkozik a kistérségi társaságok fejlesztésének ügyével, civil aktivistaként megszervezi a nagyenyedi börtön foglyainak találkozóját. 2001-ben európai uniós PHARE-támogatással a Pro Demokrácia Egyesület csíkszeredai szervezete keretében dokumentumfilm forgatásába kezd a nagyenyedi börtön politikai foglyairól. A mintegy 60 órát kitevő interjúanyag Borbély Ernő halála után kötetben is megjelenik. Több mint 11 ezer felvételt kitevő fotóhagyatékát özvegye, Borbély Tünde dolgozza fel és adja át az Országos Széchenyi Könyvtárnak 2019-ben.

Barátja és sorstársa, Szőcs Géza Borbély Ernőt az erdélyi magyar ellenállás emblematikus alakjának tartja. „Borbély Ernő a nagyenyedi földalatti politikai főiskolán osztatlan megbecsülést szerzett magának is, az erdélyi magyar közösségnek is és általában a magyar névnek. – Írja nekrológjában Szőcs Géza. – A fordulat után az RMDSZ-en belüli konzekvens jogvédő érdekképviseleti vonulat egyik alapembere volt a parlamentben ugyanúgy, mint a helyi önkormányzati testületekben." (Szőcs Géza: *Búcsú egy bajtárstól*. Nyugati Jelen, 2011. dec. 31.)

Kiemelkedő gondolkodását, politikai érettségét, tisztánlátását többen hangsúlyozzák: „ha jellemzését egyetlen szóban kellene összefoglalnom, akkor biztosan ezt írnám le: ő volt a politikus. Miközben nagyon sokan a legkülönbözőbb életutak nyomán, ugyancsak változatos gondolkodásmóddal és érzelemvilággal érkeztek a szövetségbe, Borbély Ernő az első pillanattól kezdve olyan politikai és társadalmi fogalomrendszerben beszélt és írt, amelyet mindaddig csak ritkán lehetett hallani. Soha nem volt populista, és soha nem volt érzelgős: minden mondatát a ráció, a logikus érvelés hatotta át, és ezt még akkor sem lehetett megcáfolni, amikor elsősorban nemzeti liberális eszmerendszerét egyesek szerint túlságosan is radikális megoldások kierőszakolása felé fordította. Jónéhány, ma önmagát politikusnak nevező tisztségviselőtől eltérően, Borbély Ernő soha nem beszélt úgy, hogy ne mondjon valamit. Amiről ő beszélt, az gondolatilag is, nyelvileg is, mindig kerek egész volt, és nem csupán meg lehetett hallgatni, hanem utána minden szókapcsolatán el lehetett gondolkodni." (Székedi Ferenc: *Palackposta*. maszol.ro. 2014. jan. 29.)

Kitüntetések:

1990. nov. 24. Tom Lantos amerikai kongresszusi képviselőtől veszi át Kolozsváron a HHRF emberi jogi kitüntetését „a romániai magyarság önvédelmi küzdelmében szerzett érdemeiért, közösségéért való ragaszkodásáért, lelkiismeretes és kitartó szolgálatáért".

2001. márc. 24. Az Önkéntes és Tartalékos Katonák Országos Szövetsége Béri Balogh Ádám-díjjal tünteti ki.

2011. nov. 10. Németh Zsolt, a magyar Külügyminisztérium parlamenti államtitkára a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje (polgári tagozat) kitüntetését nyújtja át Borbély Ernőnek.

2011. nov. Hargita Megye Tanácsa Bethlen Gábor-díjat adományoz Borbély Ernőnek közéleti tevékenységéért.

Utóélet

2013-ban a csíkszeredai Státus Kiadó gondozásában *Az enyedi politikai főiskola* címmel jelenik meg Borbély Ernő fogolytársaival készített interjúinak gyűjteménye. 2019-ben az interjúkötet román nyelven is napvilágot lát. Ez alkalomból Budapesten és Bukarestben könyvbemutatót tartanak.

Művei:

Az enyedi politikai főiskola. Politikai foglyok a '80-as évek Romániájában. Csíkszereda, Státus Kiadó, 2013.

Academia politică de la Aiud. Deținuți politici în România anilor '80. București, Polirom, 2019.

Felhasznált irodalom:

LŐRINCZ Csaba–BRETTER Zoltán: *Rólunk van szó. A fiatal értelmiség beilleszkedésének kérdése Csíkszeredában*. Művelődés, 1981. ápr. 1. (XXXIV), 4.

* *Az emberi jogok helyzete Romániában.* Az Amnesty International jelentése. Országgyűlési Tudósítások, 1989. márc. 8. (I), 4.

OLÁH-GÁL Róbert: Értünk tették. Hargita Népe, 1990. febr. 13. (I).

**Az RMSZ bemutatja. Kik képviselnek minket?* Romániai Magyar Szó, 1990. jún. 22. (II), 151.)

RÁC T. János–Scott HERRON: Úgy élni, mint más civilizált országban. Népszabadság, 1990. nov. 26. (XLVIII), 277.

HHRF: *Emberi jogi kitüntetések átnyújtása Kolozsváron*. Helikon, 1990. nov. 30. (I) 48.

* *Az RMSZ újra kérdez: Hogy ízlik a parlamentben?* Romániai Magyar Szó, 1991. márc. 28. (III), 385.

BÉRES Katalin: *Cél: intézményesíteni a kapcsolatokat. Beszélgetés Borbély Ernővel, az RMDSZ külügyi titkárával.* Romániai Magyar Szó, 1991. máj. 18. (III), 427–428.

ROMÁN Győző: *A magyarok kivonultak a képviselőházból.* Romániai Magyar Szó, 1991. máj. 22. (III), 430.

ROMÁN Győző: *Magyarok kimenetele, Măgureanu bejövetele*. Romániai Magyar Szó, 1991. máj. 23. (III), 431.

* *Az RMDSZ-csoport kivonulásának hiteles története.* Romániai Magyar Szó, 1991. jún. 1. (III), 439–440.

BÉRES Katalin: *Az RMDSZ – a platformok és pártok egyeztető fóruma legyen. Beszélgetés Borbély Ernővel, a Szabadelvű Kör szóvivőjével.* Romániai Magyar Szó, 1992. ápr. 11. (IV), 703–704.

DÁNÉ Tibor: *Nyílt levél Borbély Ernő képviselőnek*. Romániai Magyar Szó, 1992. máj. 30. (IV), 742–743.

ROZSNYAI László: *„Ellenzékinek lenni a politikai harc vállalását jelenti”. Kérdések Borbély Ernő képviselőhöz.* Romániai Magyar Szó, 1992. júl. 21. (IV), 786.

BORBÉLY Ernő: *Nyílt levél az RMDSZ Bihar megyei szervezetéhez*. Romániai Magyar Szó, 1992. aug. 27. (IV), 818.

BIRTÓK József: *Kezdődik minden elölről? Az RMDSZ Szövetségi Képviselők Tanácsa első ülésszakáról.* Romániai Magyar Szó,1993. febr. 23. (V), 961.

KRECZINGER István: *„RMDSZ? Ki tudja, merre??”* Magyar Fórum, 1993. nov. 25.

BIRTÓK József: *Mindenkivel tárgyalni szeretnék. Interjú Borbély Ernővel, a Csíki RMDSZ elnökével.* Romániai Magyar Szó, 1994. júl. 12. (VI), 1384.

SZÉKEDI Ferenc: *Lemondott a Csíki RMDSZ elnöke*. Romániai Magyar Szó, 1996. okt. 23. (VIII), 2169.

HÁTSEKNÉ KOVÁCS Kinga: *Meghonosodik-e Romániában egy új büntetési forma?* Romániai Magyar Szó, 2000. máj. 31. (XII), 3431.

DACZÓ Dénes: *Bemutatták a Reform Tömörülés csíki jelöltjeit*. Romániai Magyar Szó, 2000. szept. 20. (XII), 3543.

DACZÓ Dénes: *A nyolcvanas évek politikai ellenállói találkoztak Csíkszeredában*. Romániai Magyar Szó, 2001. máj. 29. (XIII), 3784.

* *Az RMDSZ-előválasztások mérlege.* Romániai Magyar Szó, 2004. okt. 13. (XVI), 4986.

ORBÁN Ferenc: *Borbély Ernő. 18 évnyi tagság után lépett ki az RMDSZ-ből.* Hargita Népe, 2008. okt. 20.

OLÁH-GÁL Elvira: *„Az igazat mondd, ne csak a valódit”.* székelyhon.ro, 2011. dec. 21. Hozzáférés 2020. dec. 4.

PAPP Előd: *Búcsú barátomtól, Borbély Ernőtől*. székelyhon.ro, 2011. dec. 21. Hozzáférés 2020. dec. 4.

* *Borbély Ernő*. In.: BORBÉLY Ernő: *Az enyedi politikai főiskola. Politikai foglyok a ’80-as évek Romániájában.* Csíkszereda, Státus Kiadó, 2013, 359–408. p.

SZÉKEDI Ferenc: *Palackposta*. maszol.ro. 2014. jan. 29. Hozzáférés 2020. dec. 4.

* *Borbély Ernő emlékére*. http://parlamenti2016.rmdsz.ro. Hozzáférés 2020. dec. 4.

* *Bukarestben mutatták be Borbély Ernő politikai foglyokról szóló román nyelvű interjúkötetét.* https://emnt.org. 2020. márc. 16. Hozzáférés 2020. dec. 4.

KUSZÁLIK Péter: *Az RMDSZ tizenöt éve a sajtó tükrében.* http://rmdszkronologia.adatbank.transindex.ro. Hozzáférés 2020. dec. 6.

UDVARDY Frigyes: *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1990–2017*. Hozzáférés 2020. dec. 6.

Borbély Tünde közlése

Bors Ágoston

Bors Ágoston, 1981

BORS Ágoston vitéz, primor csíkszentkirályi (Székelyudvarhely, 1896. febr. 12. – Veszprém, 1989. okt. 19. előtt) őrnagy, vívóedző. Római katolikus. Szülei: Bors Ádám, Ambrus Katalin (Lina).

Elemi iskoláit Csíkszentkirályon, középiskolai tanulmányait a Csíksomlyói Római Katolikus Főgimnáziumban kezdi 1907-ben, majd a főgimnázium Csíkszeredába költözése után Csíkszeredában folytatja a IV. gimnáziumi osztály befejezéséig (1912–1913-as tanév). Ezután Csíksomlyón jár tanítóképzőbe, de az 1914–15-ös tanévben hadba vonul. Vizsgáit később magántanulóként teszi le.

1915. májusától a brassói m. kir. 24. honvéd gyalogezredben szolgál, tartalékos tiszti iskolát végez. Alakulatával Galíciában, majd az olasz és a román fronton harcol.
1919 máj. Román fogságba esik, ahonnan 1920 márciusában megszökik.
1921. Leszerel, majd selyemhernyótenyésztőként dolgozik.
1924. Jelentkezik a Magyar Királyi Honvédségbe.
1925–1927. Sporttanári tanfolyamot végez. A miskolci Atlétikai Klubnál, valamint különböző katonai nevelőintézetekben

(Jutason az altiszti iskolában, Pécsen 1932–1935 között a Zrínyi Miklós Magyar Királyi Reáliskolai Nevelőintézetben, Sopronban 1938-tól a Magyar Királyi Rákóczi Ferenc Honvéd Reáliskola Nevelőintézetében) vívómester, illetve sportügyi előadó. 1929-ben Miskolcon ökölvívást is oktat.

1929. Vitézzé avatják.

1931. Vívómesteri szakvizsgát tesz.

Major Ferenc, a Megyei Vívószövetség elnöke köszönti Bors Ágoston vívómestert.

1943. Ungváron vezet honvéd tiszti tanfolyamot.

1944. Kolozsváron kerületi leventeparancsnok.

1945. Ausztria területén csapatával szovjet hadifogságba esik.

1948. novemberében tér vissza Magyarországra. Szolgálatra jelentkezik, igazolják.

1949. Leszerelik, nyugdíját megvonják. Gyári munkás.

1951. Mint osztályidegent, kitelepítik Budapestről. Mezőgazdasági munkákból él.

1952. Veszprémbe költözik, a Haladás sportegyesület vívóedzője.

1964. Nyugdíjba megy, de edzői munkáját folytatja a Haladás, a Szikra, az MTSK sportegyesületekben az 1980-as évekig.

Munkássága

Elsők között végzett sporttanárképzőt. Magyarország több vidéki városában ő alapítja meg a vívószakosztályt, és szeretteti meg a fiatalokkal vívást. Veszprémben ő honosítja meg és emeli országos rangra a vívósportot, erős férfi tör-, és kardcsapatot alakít ki, számos tanítványa nyer vidéki és főiskolai bajnokságot.

»Guszti bácsi roppant fegyelmezett, nagyon szigorú, szűkszavú ember volt. – vélekedett egyik tanítványa. – „Fiam, először légy ember, aztán majd lehet belőled sportoló is" – ez volt az ars poeticája.« (Zatkalik Dávid: *Mintha börtönből szabadult volna*. vehir.hu, 2015. márc. 23.)

Utóélete

1991-ben a veszprémi önkormányzat, a Veszprémi Dózsavárosi Diáksport Egyesület és a Magyar Vívószövetség kérésére rehabilitálják. A honvédelmi miniszter tartalékos tiszti rendfokozatától történt megfosztását kivizsgálja és őrnagyi rendfokozatát posztumusz visszaadja.

1991-ben róla nevezik el az újonc vívók vidékbajnokságát, a Bors Ágoston-kupát, amelyet azóta is évente megrendeznek. 1996-ban emléktáblát helyeznek el egykori lakóháza, a Csermák Antal utca 5-ös számú ház falán. Szintén 1996-ban adják át a veszprémi Dózsa György Általános Iskolában a Bors Ágostonról elnevezett vívótermet.

Kitüntetései:

Az első világháború alatt: II. osztályú ezüst Vitézségi Érem, I. osztályú ezüst Vitézségi Érem, III. osztályú Katonai Érdemkereszt hadidíszítményekkel és kardokkal.

1942. Nemzetvédelmi Kereszt, Nagy Honvéd Sportügyességi jelvény.

1961. A Testnevelés és Sport Érdemes Dolgozója kitüntetés.

Felhasznált irodalom:

R. KISS István: *Székely seregszemle: Lustrum*. Debrecen, Lehotai Pál Könyvnyomdája, 1940. 114.p.

BORS Ágoston: *Bors Ágoston edző beszámolója a veszprémi vívók budapesti versenyéről*. Középdunántúli Napló, 1957. dec. 5. (I), 287.

* *Guszti bácsi nyugdíjba ment*. Napló, 1964. szept. 13. (XX), 215.

[D–d]: *Hetvenöt év. Vívómester köszöntése*. Népsport, 1971. ápr. 10. (XXVII), 85.

* *Bors Ágoston köszöntése*. Napló, 1981. febr. 15. (XXXVII), 39.

* *A vívómester ajándéka*. Napló, 1983. márc. (XXXIX), 69.

* *Ünnepeltek a vívók.* Napló, 1989. márc. 8. (XLV), 57.

* *Halálozás*. Népsport, 1989. okt. 19. (XLV), 248.

GESZTESI Tamás: *A hétvégén Veszprémben Bors Ágoston-kupa*. Napló, 1991. máj. 9. (XLVII), 107.

* *Bors őrnagyot rehabilitálták*. Napló, 1991. júl. 4. (XLVII), 155.

HORVÁTH Gábor: *Félszáz év a páston.* Napló, 2009. jan. 8. (LXV), 6.

ZATKALIK Dávid: *Mintha börtönből szabadult volna*. vehir.hu, 2015. márc. 22. Letöltve 2020. okt. 21.

* *Bors Ágoston*. www.magyarszablya.hu

Csató Ferenc

Csató Ferenc, 1926

CSATÓ Ferenc, csíkszentimrei (Csíkszentimre, 1861. szept. 15. – Székesfehérvár, ?) vezérőrnagy. Csató János paptanár unokabátyja. Római katolikus. Szülei: Csató András, Jakab Katalin. Felesége (1895-): Kunze Valéria.

1875-től a Csíksomlyói Római Katolikus Főgimnázium növendéke.

1878–79. Negyedik osztálytól a Gyulafehérvári Római Katolikus Nagygimnáziumban jár. 1883-ban érettségizik. Katonai szolgálatát egyévi önkéntesként teszi le.

1884. Leteszi a szabadságolt állományú tisztek részére előírt vizsgát a Ludovika Akadémián. 1884 októberétől próbacsendőr Budapesten a a Magyar Királyi Csendőrségen, majd hadapród. Elméleti és gyakorlati kiképzésben részesül Nagyváradon, Magyarcsékén, Élesden és Beélben.

1885. csendőrtiszti szakvizsga Budapesten. Nov. 1-től hadnagy. Szakaszparancsnok Nagyszőllősön.

1890–1893. Szombathelyen állomásozik.

1892. máj. 1. Főhadnaggyá nevezik ki.

1893. júl. – 1896. jún. Csendőr segédtiszt Székesfehérváron.

1896. jún. – 1903. jún. Szárnyparancsnok Trencsénben, majd Pozsonyban.
1900. nov. 1. Századossá nevezik ki.
1903. júl. 1. Másodtörzstiszti beosztást nyer Kolozsvárra az I. számú csendőr kerülethez. 1905. nov. 1. Őrnaggyá nevezik ki.
1907. Pozsonyban az V. számú kerület parancsnokhelyettese. 1909. máj. 1. Alezredes, kerületi parancsnok Pozsonyban, majd kerületi parancsnok Székesfehérváron.
1911. A kolozsvári I. számú csendőrkerület parancsnoka. 1912-től ezredes.
1915. A székesfehérvári kerület parancsnoka.
1917. okt. 3. – 1918. febr. 12. A Magyar Királyi Csendőrség felügyelőjének helyettese. 1917. nov. l-jén tábornokká lépik elő.
1917. nov. 26. Csíkszentimre község díszpolgárrá választja.
1918. Nyugalomba vonul. Székesfehérváron telepedik le, visszavonultan él családjával.

„A komoly és zaj nélküli munka embere volt s ez szerezte meg személye iránt elöljárói feltétlen bizalmát és elismerését, alárendeltjeinek pedig nagyrabecsülését és ragaszkodását."Budapest, Hírlap Nyomda, 1926, 215. p.)

Kitüntetései:

1911. Ferenc József-rend Lovagkeresztje
1918. III. osztályú hadiékítményes Vaskorona-rend.

Birtokosa a 2. osztályú porosz királyi Koronarendnek, a Jubileumi Emlékéremnek, a Katonai Jubileumi Emlékkeresztnek és a II. osztályú Katonai Tiszti Szolgálati Jelnek.

Felhasznált irodalom:

* *Kinevezés*. Csíki Lapok, *Különfélék*. 1917. nov. 17. (XXIX), 38.

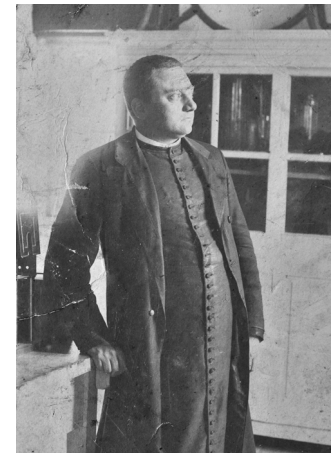
* *Novemberi előléptetések a honvédségnél*. Csíki Lapok, *Különfélék*. 1917. nov. 24. (XXIX), 39.

* *Csikszentimrei Csató Ferenc*. Csíki Lapok, *Különfélék*. 1918. jan. 9. (XXX), 2.

PRESZLY Lóránd dr.: *Csíkszentimrei Csató Ferenc*. In.: uő.: *A csendőrség úttörői*. Budapest, Budapesti Hírlap Nyomda, 1926, 214–215. p

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 607. kötet, 16. lap.

Csató János

Csató János (Kalamár Gábor tulajdona)

CSATÓ János (Csíkszentimre, 1863. jún. 6.– Csíkszentimre, 1923. dec. 21.) pap, főgimnáziumi tanár. Csató Ferenc vezérőrnagy unokaöccse. Római katolikus. Szülei: Csató András, Szabó Erzsébet.

1875–1882. A Csíksomlyói Római Katolikus Főgimnáziumban tanul, 1883-ban Gyulafehérváron érettségizik. Teológiai tanulmányait szintén Gyulafehérváron végzi.

1887. Pappá szentelik. Pappá szentelése után kézdipolyáni segédlelkészként működött.

1890–1892. A Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem természetrajz-földrajz karának hallgatója.

1892. A Csíksomlyói Római Katolikus Főgimnázium helyettes tanárává nevezik ki. Egyetemi tanulmányait már tanárként, 1896-ban fejezi be. Ekkor az intézet rendes tanárává nevezik ki. A természetrajzi szertár őre, természetrajzot és földrajzot tanít.

1917 után fokozatosan elveszíti látását, abba kell hagynia a tanítást.

1918. Majláth Gusztáv Károly püspök szentszéki tanácsossá nevezi ki.

Papságának 36., tanárságának 30. évében éri a halál. Temetésén, **1923. dec. 23-án** dr. Csipak Lajos mond gyászbeszédet.

Munkássága

Tevékeny és közkedvelt tanár. Az intézet mellett botanikus kertet létesít, a természetrajzi szertárt korszerű eszközökkel, „geológiai, diapozitív képekkel, növénytani s állattani preparátumokkal, ásványcsiszoló készülékkel, nagyító és preparáló eszközökkel" szereli fel. (* *Csató János*. In.: *Az erdélyi Róm. Kath. Státus Csíkszeredai Főgimnáziumának értesítője az 1923-24-ik iskolai évről*. 24. p.) A főgimnázium kirándulási egyletének alapító elnökeként gyakran szervez tanulmányi kirándulásokat, amelyek során „Romániának moldovai részétől Fiuméig és Kassától az alsó Dunáig a természeti és emberi alkotások terén a mi csak tanulságos, nevelő hatású és megtekintésre érdemes", azt megmutatja és megmagyarázza diákjainak. (Uo.) Igazi tudománynépszerűsítő munkát végez, vetítettképes előadásokat tart a nagyközönség számára is igen változatos témakörben: az emberi testről, a természet világáról, a földrengésekről, stb. Internátusi felügyelő tanár (1899–1910), egy cikluson keresztül Csíkvármegye törvényhatósági tagja, az Erdélyi Kárpát Egyesület csíkmegyei ügyvivője. Meteorológiai megfigyeléseket végez, sokat fényképez és naplót vezet, amelyben természettel kapcsolatos megfigyeléseit is rögzíti. Hagyatékát nem ismerjük.

Felhasznált irodalom:

* *Teaest Csíksomlyón. Csató János tanár vetített képes előadása*. Csíki Lapok, 1909. márc. 24. (XXI), 13.

KÁRPISS János (szerk.): *Az Erdélyi Róm. Kath. Státus Gyulafehérvári Főgimnáziumának értesítője az 1913–1914. tanévről*. Gyulafehérvár, Papp György Könyvnyomtatója, 1914.

Az Erdélyi Róm. Kath Státus Csíkszeredai Főgimnáziumának értesítője az 1917–18-iskolai évről. Csíkszereda, Szvoboda Miklós könyvnyomdája, 1918.

* *Csató János*. In. KASSAI Lajos (szerk.): *Az erdélyi Róm. Kath. Státus Csíkszeredai Főgimnáziumának értesítője az 1923-24-ik iskolai évről*. Csíkszereda, Szvoboda Miklós könyvnyomdája, 1924.

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 607. kötet, 81. lap.

Dr. Cseke Vilmos

Cseke Vilmos
(Cseke Gábor tulajdona)

CSEKE Vilmos, dr. (Hátszeg, 1915. máj. 5. – Kolozsvár, 1983. márc. 10.) matematikus, egyetemi tanár, matematikai szakíró. Római katolikus. Szülei: Cseke Domokos, Papp Vilma. Felesége (1939-): Füzessy Erzsébet.

1921–1932. Középiskolai tanulmányait a kolozsvári római katolikus fiú-főgimnáziumban végzi.

1932–1936. A kolozsvári román tannyelvű I. Ferdinánd Király Tudományegyetem matematika szakára jár.

1936. Matematikatanári oklevelet szerez. 1947-ben doktorál.

1937–1948. Matematikatanár a kolozsvári római katolikus főgimnáziumban (amely 1940-től a Zágoni Mikes Kelemen Római Katolikus Főgimnázium nevet viseli).

1940-ben román, **1943-ban** magyar katona.

1941–1944. A gimnáziumi tanári állás mellett tanársegéd a Ferenc József Tudományegyetem közgazdasági karán. Ebben az időszakban a főgimnáziumban cserkészparancsnok, a Báthori Iskolaszövetkezet és Diákkaptár vezető tanára, az Eötvös Loránd Matematikai és Fizikai Társulat választott rendes és az Erdélyi Múzeum Egylet rendes tagja, a Magyar

Cserkészszövetség XIII. kerületének gazdasági és pénzügyi vezetője, a kolozsvári Tízes Szervezetnek főtizedese.

1945–1948. A Bolyai Tudományegyetem előadótanára, annak megalakulásától kezdve. 1947-ben doktorál. Disszertációjának címe: *Magyarország és a Székelyföld népessége növekedésének matematikai-statisztikai módszerekkel való vizsgálata.*

1948. Kinevezik professzornak. 1977-es nyugdíjba vonulásáig felváltva tanít a matematika, illetve a közgazdasági karon.

Oktatói tevékenysége mellett dékánhelyettes (1953–1956, Bolyai Tudományegyetem, matematika kar, 1971–1977 Babeș–Bolyai Tudományegyetem, közgazdasági kar).

Részt vesz a marosvásárhelyi hároméves Pedagógiai Intézet matematika tanszékének megszervezésében. 1963–1969 között tanít is az intézetben. A Matematikai és Fizikai Lapok főszerkesztője (1957–1959), majd szerkesztőbizottsági tagja (1959–1962), a Gazeta Matematică című kiadvány szerkesztőbizottsági tagja (1976–1979).

Nyugdíjazása után Csíkszentkirályon él. Utolsó kötete: *A valószínűségszámítás és gyakorlati alkalmazásai* Csíkszentkirályon születik meg.

Kolozsváron éri a halál. Búcsúztatását **1983. márc. 12-én** Kolozsváron az Egyetemi Ház oszlopcsarnokában tartják. A csíkszentkirályi temetőben helyezik örök nyugalomra.

Munkássága

Oktatói és tudományos munkássága egyaránt jelentős. Közkedvelt előadó, nem csak az elméleti kérdések, hanem a matematikai gondolkodás, matematikai műveltség átadását is fontosnak tartja. Több száz diákot vezet be a matemati-

ka rejtelmeibe, mintegy tízezer diákot és egyetemi hallgatót (köztük levelező tagozatos hallgatókat is) vizsgáztat. Aktívan vesz részt a közművelődésben, tudományos ismeretterjesztő előadásokat tart különböző erdélyi városokban, állandó segítséget nyújt a középiskolában tanító matematikatanároknak és a közgazdászoknak.

Tudományos tevékenysége elsősorban az alkalmazott matematikához kapcsolódik. Fő kutatási témái között szerepel – Szabó Attila és Vincze János összefoglalója szerint – „a gazdasági problémák megoldása matematikai programozás segítségével, folytonos valószínűségi változóhoz asszociált diszkrét valószínűségi változók családjának vizsgálata, gráfokkal kapcsolatos számítások algoritmizálása elektronikus számítógépekkel való feldolgozás céljából." (Szabó Attila–Vincze János: *Cseke Vilmos. Természettudományos arcképcsarnok*. Művelődés, 1980. máj. 1. 45. p.)

Hét kötete, tizenhat egyetemi jegyzete, 40 szakdolgozata és számos tudománynépszerűsítő írása jelenik meg. Kibernetikai és információelméleti szakmunkákat fordít magyarra oroszból és románból. Cikkeket és tanulmányokat az Erdélyi Fiatalok, az Utunk, a Korunk, a Falvak Dolgozó Népe, a Matematikai és Fizikai Lapok, a Studii și Cercetări Științifice és a Studii și Cercetări de Calcul Economic című lapokban közöl. Valószínűségszámítási és gráfelméleti könyveit ma is kötelező bibliográfiaként használják különböző magyar tannyelvű egyetemeken.

Fontosabb művei:

Kereskedelmi számtan. Kolozsvár, Bolyai Tudományegyetem, 1946.

Logaritmus, kamatos-kamat, járadékszámítási és haladósági táblázatok. Mennyiségtani kézikönyv. Kolozsvár, Minerva, 1946, 1947.

Kamatos folyószámlák. Kolozsvár, Bolyai Tudományegyetem, 1948.

Feladatgyűjtemény középiskolai matematikai körök számára I-XI. (társszerzők: Kiss Ernő és Radó Ferenc), Bukarest, Technikai Könyvkiadó, 1957, 1959.

Matematika fémipari szakmunkások számára. (társszerző Klima Alfréd), Bukarest, Technikai Könyvkiadó, 1961.

A gráfelmélet és gyakorlati alkalmazásai, Tudományos Könyvkiadó, Bukarest, 1972.

A valószínűségszámítás és gyakorlati alkalmazásai. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1982.

Felhasznált irodalom:

MAURER Gyula: *Bevezetés a gráfelméletbe*. Korunk, 1973, (XXXII), 3. 477–480. p

SZABÓ Attila–VINCZE János: *Cseke Vilmos. Természettudományos arcképcsarnok*. Művelődés, 1980. máj. 1. (XXXIII), 5.

BALOGH Edgár szerk.: *Romániai magyar irodalmi lexikon I.* Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1981. 330–331. p.

TÖVISSI Lajos: *Úttörő munka matematikai szakirodalmunkban.* Előre, 1982. jún. 9. (XXXVI), 10741.

ÁGOSTON Hugó: *Matematika? Logika?* A Hét, 1982. szept. 24. (XIII), 39.

CSEKE Vilmos: *Kedvet csinálni a tudományhoz*. Előre, 1982. dec. 8. (XXXVI), 10896.

TÓTH Sándor T.: *Mi a valószínűségszámítás?* Korunk, 1982, (XLI), 12.

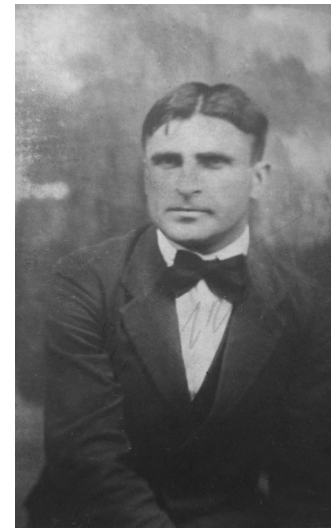
BENKE V. János: *Példa a tudomány művelőinek*. A Hét, 1983. márc. 25. (XIV), 13.

CSEKE Gábor: *A matematikus álma*. Korunk, 1983, (XLII), 10.

KÁSA Zoltán: *Cseke Vilmos matematikus élete és munkássága*, Historia Scientiarum, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság. 2016, 14. 13–20. p.

KENYERES Ágnes főszerk.: *Magyar életrajzi lexikon*. arcanum.hu/hu/, Arcanum Adatbázis Kiadó, ADT.

Csűrös Lajos

Csűrös Lajos , 1920

CSŰRÖS Lajos (Kászonújfalu, 1892. jan. 3. – Budapest, 1977. dec. 22.) tengerészkapitány, folyamőr ezredes, szakíró. Római katolikus. Szülei: Csűrös Lajos, Szabó Rozália. Felesége (1920-): Szász Julianna (1896-1991).

Középiskolai tanulmányait a Csíksomlyói Római Katolikus Főgimnáziumban, Lukács Mihály-féle ösztöndíjjal folytatja (1903–1908), kitűnő eredményekkel. Később a fiumei Magyar Királyi Állami Tengerészeti Akadémián tanul (1908–1912).

Vizsgája után egy norvég vitorláson, majd a Samoena orosz lobogójú finn barkon szolgál, amivel Chilébe vitorlázik, ott tölt fél évet, ezt követően szintén vitorláshajóval tér vissza.

1914. Pólában, a Monarchia egyik fontos kikötőjében egy éves önkéntes újonciskolát végez. Az *Erzherzog Ferdinand* csatahajón, a *Szent István* és *Mars* csatahajón őrtiszt.

1916. ápr. Tengerészhadnagyi vizsgát tesz. A trieszti *Lagunen-Flottille*-nél majd a *Kannonenboot I.*-n elsőtiszt.

1916. dec. Elsőtiszt a dunai flottillánál a *Wells* nevű hajón.

1918. A *Balaton* aknagőzösön teljesít szolgálatot, majd a *Cristian Nebe* gőzös parancsnoka.

1920. Egy évre érvényes Olaszországba szóló útlevélért folyamodik a Csík vármegyei hatóságokhoz, azzal érvelve, hogy el kell foglalnia állását – ahonnan 1920 júliusában jött haza – az Atlantica Rt. egyik kereskedelmi hajójának kapitányaként. Megkapja hosszújáratú kereskedelmi kapitányi kinevezését Olaszországba. Néhány évig, megszakításokkal Velencében él családjával, és olasz zászló alatt hajózik.

1924. Erdélyben, Segesváron él a családjával néhány évig, majd áttelepülnek Magyarországra.

1927. A Magyar Királyi Folyamőrségnél szolgál, először Komáromban, majd Mohácson.

1929. Záhonyban révkapitány – folyamőr főhajónagy

Az 1930-as években az Újpesti Folyamőr Kapitányságon szolgál, 1941-ben folyamőr kapitány.

1943 nyarától részt vesz az antifasiszta ellenállásban, tagja Szent-Györgyi Albert csoportjának, és Lázár Károly testőr altábornagy irányításával bekapcsolódik a magyar baloldali szervezetek megszervezésébe és kiképzésébe. A szervezkedést a nyilasok leleplezik. 1944. okt. 15-én, Horthy Miklós kormányzó kiugrásra vonatkozó rádiós nyilatkozatát követően, Millasin István őrnaggyal együtt megtagadja az eskütételt a Szálasi-kormányra. Illegalitásba vonulnak, ők szállítják Enyingre Szent-Györgyi Albertet. 1944. okt. 29-én a Gestapo letartóztatja. November közepén összeesküvés és hazaárulás vádjával halálra ítélik, majd az ítéletet 15 év szabadságvesztésre változtatják. Sopronkőhidán

tartják fogva, majd 1945. márc. 29-én, a szovjet csapatok közeledtével Németországba hurcolják, később szabadlábra helyezik őket. Jún. 21. Hazaérkezik. Igazolják, júliusban előléptetik (később meghatározandó ranggal) alezredessé.

1945–1946. A Hajózási Tárcaközi Bizottságnál dolgozik, a Honvédelmi Minisztérium folyamőr osztályának vezetője.

1947. máj. A kommunista hatóságok letartóztatják, „demokráciaellenes kijelentések" vádjával a népbíróság 4 év börtönbüntetésre ítéli. Az ítéletről szóló korabeli újságcikkek azt is szemére vetik, hogy a demokrácia alatt, közbeeső rang átugrásával őrnagyból ezredessé léptették elé. Az ítéletet végül egy évre enyhítik. Hónapokig Sztálinvárosban (ma Dunaújváros) dolgozik építőipari szakmunkásként.

1951. Családjával együtt kitelepítik. Szolnokon kényszerlakhelyes, élete végéig Szolnokon lakik.

1977. dec. 22-én Budapesten éri a halál. A Farkasréti temetőben helyezik örök nyugalomra. Ravatalánál Zolnay László régész, művészettörténész mond búcsúbeszédet.

Munkássága:

Azon kevesek egyike, akik Csíkból indulva tengerészkapitányként, majd folyamőrségi tisztként töltenek be fontos beosztásokat. Jelentős szerepet játszik az antifasiszta ellenállásban. Kiválóan beszél anyanyelvén kívül németül, olaszul, spanyolul és angolul. Mindemellett egyike az első magyar tengerészeti szakíróknak. Rádióban, sajtóban és folyóiratokban gyakran ismertet tengerészeti, hajózási kérdéseket. Cikkei a Búvár, a Magyar Katonai Szemle, az Új Magyarság, Függetlenség, Magyarság, A földgömb, a Pesti Hírlap és az Élet és Tudomány hasábjain jelennek meg.

1942-ben kiadott *Tengerek, hajók, háborúk* című kötete a korabeli sajtó szerint élvezetes előadásban mutatja be a tengerészeti alapfogalmakat, a hajózás és a tengeri hadviselés világát: „Legfőbb érdemeinek egyike, hogy nem propagandát, hanem a szakember nagy tudásával és tárgyilagosságával kimerítő tájékoztatást ad az olvasónak arról, mit jelent a háború a tengeren és mit jelent a tenger háború, illetve béke idején." (L. Pallos László: *Csűrös Lajos: Tengerek, hajók, háborúk.* Magyar Kultúra, 1943. máj. 5. (XXX), 9. 130. p.) „A nehéz témát az író igen szemléltető példái, képei és gördülékeny, eleven stílusa teszi mindenki számára érthetővé, könnyeddé. A szép kiállítású könyvet gazdag fényképanyag és sok térkép egészíti ki." (**Csűrös Lajos: Tengerek, hajók, háborúk.* Új Magyarság, 1943. febr. 7. (X), 30. 14. p.)

1945 után az ő irányításával indult meg a folyamok és a „Balaton aknamentesítése, s a háború alatt elsüllyesztett hajó- és hídroncsok kiemelése" – emlékeztet a Magyar Nemzet. (*Csűrös Lajos ny. ezredest, tengerészkapitányt…* Magyar Nemzet, 1978. jan. 3. 4. p.)

Kitüntetések

1946. aug. Magyar Szabadság Érdemrend ezüst fokozat.

Művei:

Tengerek, hajók, háborúk. Budapest, Renaissance Kiadás, 1942, 197. p.
(A kötet 1945-ben szerepelt az Ideiglenes Nemzeti Kormány
által megsemmisítésre ítélt könyvek jegyzékén.)

Kéziratban maradt kötete *A Samoena útja*, amely a
Chilébe tartó vitorlás hajóutat dolgozza fel.

Felhasznált irodalom:

* *Hajó valuta. Rádióelőadás Pató Pálok részére*. Magyarság, 1940. jan. 6. (XXI), 4.

* *A mágneses akna és az angolok.* Új Magyarság, 1942. ápr. 19. (IX), 88.

[v. B. F.]: *Tengerek, hajók, háborúk*. Magyar Katonai Szemle, 1943. (XIII), 1.

**Csűrös Lajos: Tengerek, hajók, háborúk.* Új Magyarság, 1943. febr. 7. (X) 30.

* *Csűrös Lajos*: *Tengerek, hajók, háborúk*. Függetlenség, 1943. febr. 10. (XI), 32.

* *Tengerek, hajók, háborúk*. Magyar Cserkész, 1943. márc. 1. (XXIV), 12.

PALLOS László: *Csűrös Lajos: Tengerek, hajók, háborúk.*
Magyar Kultúra, 1943. máj. 5. (XXX), 9.

* *Súlyos Ítéletet hozott a hadbíróság két áruló őrnagy bünügyében*.
Magyarság, 1944. dec. 5. (XXV), 276.

* *Hazaérkezett kilenc katonatiszt, az ellenállási mozgalom csodával határos módon megmenekült vezetői.* Kossuth Népe, 1945. jún. 23. (I), 45.

* *Négyévi börtönbüntetésre ítélték Csűrős Lajos ezredest.*
Világosság, 1947. máj. 24. (III), 116.

GYÁRFÁS Miklós: *Tiszt a demokráciában.* Haladás, 1947. máj. 29. (III), 22.

ANTONY Jánosné: (cím nélkül). Magyarország, 1974. dec. 8. (XI), 49.

* *Csűrös Lajos ny. ezredest, tengerészkapitányt…*
Magyar Nemzet, 1978. jan. 3. (XXXIV), 2.

STEMLERNÉ BALOG Ilona: *A „vándorló fegyház”*. História, 1982. 3.

SZAKÁLY Sándor: *Almásy Pál – Sopronkőhidai napló.* Hadtörténelmi Közlemények, Budapest, Hadtörténelmi Intézet, 1985, (XXXII), 1.

SZECSKÓ Károly: *A szálak a testőrtábornokhoz vezettek*.
Hevesi Szemle, 1985. febr. (XIII), 1.

Csűrös Lajos útlevélkérelme. RNL HMH, F 7 Csík vármegye levéltára. Alispáni iratok, 4. számú leltár, 3572/1920 iratcsomó

Csűrös Lajos folyamőr ezredes hagyatéka. Hadtörténeti Intézet és Múzeum. Perszonália gyűjtemény. Jelzet: 8. VII.19. növ. n. sz.:5/82.

ÁKOS György – HORVÁTH József: *Amerre szél visz, s hullám utat ad. Avagy: magyar tengerészek a világ óceánjain, vitorlák alatt.*
Budapest, HA-JÓS Bt., 2007. 263–264.p.

Dr. Bulla Miklós és Wittek Krisztina közlése

Czáka Zoltán

Czáka Zoltán, 2012
(Balázs Árpád felvétele)

CZÁKA Zoltán (Duda) (Csíkszereda, 1932. dec. 2. – Tusnádfürdő, 2013. nov. 12.) jégkorongozó, edző, olimpikon. Római katolikus. Szülei: Czáka József hentes, mészáros és Bartha Jolán. Felesége: Sar Rodica

Szülővárosában kezd korcsolyázni és kergetni a korongot az utcabeli gyerekekkel. (A korongot gyakran „lócitrom" helyettesíti.) Gimnáziumi tanulmányait 1943-ban kezdi Csíkszeredában, az akkori Római Katolikus Segítő Mária Főgimnáziumban. 1951-ben érettségizik az akkor már Magyar tannyelvű Vegyes Líceummá átnevezett intézményben. Sízik, Nagy Rezső testnevelő tanár irányítása alatt sportol (atlétika, birkózás, boksz, labdajátékok). Az első érmét birkózásból szerzi.

1947. Már középiskolás diákként játszik a csíkszeredai faipari vállalat (IPEIL) jégkorongcsapatában, amellyel 1949-ben és 1951-ben bajnoki címet, 1951-ben Román Kupát is nyer.

1951. Érettségi után a Bolyai Tudományegyetem matematika-fizika szakára sikerrel felvételizik. A román diákválogatott tagjaként részt vesz a brassó-pojánai Téli Főiskolai Világbajnokságon, ahol a csapat ezüstérmet szerez. Ezu-

tán átigazol Bukarestbe a Hadsereg Központi Háza (akkori CCA, később Steaua) csapatához. Pályafutása végéig a csapatnál marad játékosként, majd edzőként, a hadseregben ezredesi rangot visel (évszám ismeretlen).

Czáka Zoltán 1951-ben a Téli Főiskolai Világbajnokságon (Czáka Zoltán tulajdona)

1953. A Steaua és a román jégkorong-válogatott csapatkapitánya.
1959. Az országos rangsorban a tizedik legjobb sportoló.
1963. Bukarestben a katonai testnevelési főiskolán szerez oklevelet.
1968. Abbahagyja a jégkorongozást. Tornatanár az akadémián. Visszahívják a Steauához edzőnek.
1981. Hazahívják. A Csíkszeredai Sportklub edzője az 1985-ös felmondásáig.
1998–1999. Egy rövid ideig ismét a Csíkszeredai Sportklubnál találjuk, a csapat technikai vezetőjeként. Csalódik a csapat hozzáállásában, lemond a megbízatásról.

Élete utolsó éveiben Tusnádfürdőn él. 2002-ben a hetvenedik születésnapján kis ünnepség keretében köszöntötték barátai, jégkorongozótársai, tisztelői Antal István klubelnökkel és Kurkó János György szakosztályelnökkel az élen.

2013. nov. 12-én Tusnádfürdőn éri a halál, 2013. nov. 15-én helyezik örök nyugalomra a csíkszeredai régi temetőben.

Munkássága

A romániai jégkorongsport kiemelkedő egyénisége. A román válogatott tagjaként húsz világbajnokságon és két téli olimpián (1964-ben és 1968-ban) vesz részt. Példamutató viselkedésével, kitartásával mindenütt elismerést vív ki magának. Játékosként kétszer szerepel az országos bajnoki címet szerző csíkszeredai csapatban, és tíz bajnoki címet szerez a Steaua tagjaként. 158 alkalommal ölti magára a román válogatott mezét. A válogatott tagjaként 1959-ben európai vb-selejtezőt nyer Svájcban, 1961-ben C-csoportos világbajnokságot nyer szintén Svájcban, 1962-ben Duna-kupát Belgrádban, 1963-ban bronzérmes a stockholmi B-csoportos világbajnokságon, Budapesten pedig megnyeri a Duna-kupát, 1964-ben az innsbrucki olimpia B-csoportjában 4. helyen végez, Szófiában pedig újra elnyeri a Duna-kupát, és ugyanezt 1965-ben Budapesten is. 1966-ban a zágrábi B-csoportos világbajnokságon és a torinói Universiaden ezüstérmes, akárcsak az 1967-es B-csoportos világbajnokságon.

Dobos László sportújságíró szerint edzőként iskolát alkotott, módszereit, terveit és sémáit ma is többen használják. Rendkívül szigorú edzőnek tartják. „Ha egy jégkorongozó nem küzd, nem harcol teljes erővel, nem érdemli meg a játéklehetőséget – jelentette ki. – S ha ez még egyszer előfor-

dul, az illetők akár le is adhatják a szerelést, amíg én vagyok az edző" – nyilatkozza egy újságírónak. (Népsport, 1977. febr. 6.) Nyolcvanéves korában így vallott önmagáról: „Komoly ember voltam. Nálam edzőként sem lehetett hazudni, lopni vagy káromkodni. Szigorú voltam, de nem voltam durva, nem arra ment, hogy leszidjam őket. Már csapatkapitányként is megvédtem őket. Az edző a játékosokból él, akármilyen jó vagy rossz edző legyen. S akkor érdemes a játékossal jól bánni. Míg játékos voltam, addig is komoly munkát végeztem. Mikor a többiek még javában aludtak, én felkeltem, s fél órát, háromnegyed órát szaladtam. Edzés után pluszban is maradtam a jégen. (…) Szerintem a jégkorong az a gyorsaság és az erő sportja." (L. Daczó Katalin: *Születésnapi beszélgetés Czáka Zoltánnal*. Hargita Népe, 2012. dec. 4.)

Kitüntetések

1959. Elnyeri a sportmesteri címet.

1972. Érdemes sportmesteri címmel tüntetik ki.

1977. Érdemes Edző címet kap.

2000. A csíkszeredai városvezetés *A 20. század csíki sportolója* címmel tünteti ki.

2003. Hargita Megye Tanácsának a Pro Communitas díja sport kategóriában.

Felhasznált irodalom:

BLÖSZ Károly: *Huszonöt éves a csíki jégkorongsport*. Romániai Magyar Szó, 1952. febr. 26. (VI), 1364.

GYARMATH János: *Kirándulás Brassópojánára vagy bajnokság?* Előre, 1969. jan. 7. (XXIII), 6586.

Fegyelmezés. Népsport, 1977. febr. 6. (XXXIII), 31.

VAJDA Zoltán: *Csíki hoki.* A Hét, 1984. dec. 20. (XV), 52.

GYARMATH János: *Az edző megharagszik, a bíró leszáll…*
Előre, 1985. okt. 22. (XXXIX),11787.

[László]: *Romániai magyarok az olimpián* Háromszék, 1998. máj. 11. (X), 2337.

KOVÁCS Attila: *Czáka Zoltán most is korcsolyázna*. Csíki Hírlap, 2008. márc. 7.

DACZÓ Katalin: *Születésnapi beszélgetés Czáka Zoltánnal*.
Hargita Népe, 2012. dec. 4.

DOBOS László: *Elhunyt Czáka Zoltán, az 1949-es csíki hokicsapat tagja*.
Székelyhon, 2013. nov. 13.

BECZE Zoltán: *Székelyföldi olimpiai bajnokok, csíki olimpikonok*.
Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2013, 68–69. p.

* *Czáka Zoltán*. In.: Csíki Hoki Wiki. https://csiki.hoki.rocks/wiki/czaka-zoltan/. Hozzáférés 2020. okt. 28

Dr. Debreczy Sándor

Dr. Debreczy Sándor egyetemi tanár (Vizi Ildikó tulajdona)

DEBRECZY Sándor, dr. (Kászonújfalu, 1907. febr. 23. – Kolozsvár, 1978. aug. 30.) nyelvész, tanár, pedagógiai író, Csoma Sándor-kutató. Római katolikus, majd református. Szülei: Debreczy József csendőr-őrmester, Ördögh Berta. Felesége (1938–): Daragus Ibolya tanárnő.

Édesanyja Kőrösi Csoma Sándor egyik testvérének leszármazottja. Ez a rokonság egész életét és csomakőrösi kötődését is meghatározza (ezért gyakran háromszéki születésűnek tartják). Születése után római katolikusnak keresztelik, Kászonújfaluban nem lévén református lelkész. Gyermekkorában gyakran költöznek édesapja, Debreczy József szolgálata miatt. Kászonújfalu után 1910–13 között Gyimesbükkön, 1913–17 között Szépvízen él.

1917. A sepsiszentgyörgyi Református Székely Mikó Kollégium diákja. 1925-ben, a korszak előírásainak megfelelően, Brassóban a Meşota állami román tannyelvű reálgimnáziumban érettségizik.

1925–1928. A Kolozsvári I. Ferdinánd Király Tudományegyetem tanul a Székely Mikó Kollégium költségén és ösztöndíjával.

1928–1929. Párizsban tanul. Az Alliance Francaise tanfolyamán szerez francia nyelvtanári diplomát, majd a Sorbonne hallgatója. 1929-ben a kolozsvári egyetemen tesz szakvizsgát francia, magyar, román nyelvből és irodalomból.

1929. A Református Székely Mikó Kollégium helyettes tanára. Emellett 1930-tól a Székely Nép munkatársa, 1936-tól a Székely Nemzeti Múzeum őre.

1937. Leteszi a tanári véglegesítő vizsgát.

1938. Magyar és román irodalomból doktorál. A Székely Mikó Kollégium rendes tanára lesz.

1943. A Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem gyakorló gimnáziumának tanára.

1944. Kinevezik a kolozsvári egyetem francia tanszékének lektorává. Katonai behívót kap, kiképzőtiszt, zászlós. A keleti fronton szolgál, orosz fogságba esik. A fogságban megtanul németül és oroszul.

1948. Hazatér. A kolozsvári Tanítóképző Intézethez kerül.

1949. A Bolyai, majd a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Pedagógia tanszékének előadótanára 1968-as nyugalomba vonulásáig. Didaktikát, valamint magyar nyelv és irodalom módszertant ad elő.

1978. Haláláig cikkeken, tanulmányokon dolgozik, betegágyán véglegesíti utolsó tanulmányát *A pedagógus* címűt, amelyet egykori tanáráról, László Ferencről ír.

Munkássága

Publicisztikai írásokat, úti leveleket, irodalomtörténeti, közművelődési, pedagógiai cikkeket és tanulmányokat közöl a Hitel, a Székely Nép, a Hírnök, az Ifjú Erdély, az Erdélyi Fiatalok, az Erdélyi Múzeum, a Magyarság, a Brassói Lapok, a

Debreceni Szemle, a Korunk és a Tanügyi Újság hasábjain.

Kőrösi Csoma Sándor csodálatos élete című, a Székely Nép hasábjain, illetve önálló kötetben megjelent, két kiadást is megért, népszerű monográfiája a Csoma Sándor-kutatók máig használt, sokat dicsért és gyakran bírált kiadványa.

Egyetemi tanárként a magyar irodalom tanításának didaktikai, módszertani kérdéseivel foglalkozik, igényessége, példája számos tanárnemzedékre van hatással.

Álneve: Candide, -dide.

Utóélete:

2009. ápr. 4-én, Kőrösi Csoma Sándor születésének 225. évfordulója alkalmával Csomakőrösön kopjafát állítottak emlékére.

Művei

Monumente în manuscris de limbă şi literatură maghiară din Muzeul Naţional Săcuiesc din Sft. Gheorghe, Sepsiszentgyörgy, 1938. (doktori disszertáció)

Kőrösi Csoma Sándor csodálatos élete. Sf. Gheorghe, Jókai Nyomda, 1937, 1942.

Egyetemi didaktikai jegyzet. Kolozsvár, Bolyai Tudományegyetem, 1955.

Az igazgató óralátogatása az oktatási folyamat irányításának és ellenőrzésének eszköze. Kolozsvár, Tanárképző Intézet, 1956.

A magyar nyelv és irodalom tanításának módszertana. Bukarest, Tanügyi és Pedagógiai Könyvkiadó, 1970.

A helyesírás tanítása. (Szabó Hajnallal). Bukarest, 1973.

Felhasznált irodalom:

VITA Zsigmond: *Kőrösi Csoma Sándor csodálatos élete*. Pásztortűz, 1938. máj. 5. (XXIV), 5.

HORTOBÁGYI Jenő szerk.: *Keresztény magyar közéleti almanach III.* Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1940. 82.p.

VENCZEL József dr.: *Nem vádak, hanem egészséges ötletek*. Keleti Újság, 1940. márc. 11. (XXIII), 57.

BAKTAY Ervin dr.: *Debreczy Sándor dr.: Kőrösi Csoma Sándor csodálatos élete*. A Földgömb. *Irodalom.* 1943, (XIV), 6, 114.p.

BEKE György: *Tanárok tankönyve.* Előre, 1970. aug. 21. (XXIV), 7088.

CZEGŐ Zoltán: *Az ő hitükkel …* Megyei Tükör, 1970. szept. 5. (III), 142.

BALOGH József: *Nagyapjáról az unoka*. Előre, 1978. dec. 5. (XXXII), 9656.

BALOGH Edgár szerk.: *Romániai magyar irodalmi lexikon I,* Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1981, 381–382. p.

BEKE György: *A nyelvészet hőse*. Nyelvünk és Kultúránk. Szemle. 1999. okt-dec. 108. 183–189. p.

BODÓ Sándor–VIGA Gyula szerk.: *Magyar Múzeumi Arcképcsarnok*. Budapest, Pulszky Társaság, 2002. 186–187.p.

KUSTÁN Magyari Attila: *Szigorú tanár volt, de igazságos*. Székely Hírmondó, 2007. márc. 2. (XII), 8.

VIZI Ildikó: *Emlékek nyomában.* Erdélyi Örmény Gyökerek, 2008. nov. (XII), 141. 36–39. p.

VIZI Ildikó: *Jövőbe mutató múlt. Tallózás dr. Debreczy Sándor Kőrösi Csomáról írt hagyatékából.* In.: Gazda József és Szabó Etelka (szerk.): *Kőrösi Csoma Sándor – Jelek térben és időben*. Kovászna Megye Tanácsa, Kovászna Város Önkormányzata, 2009. 38–42. p.

DEBRECZY Sándor dr.: *Emlékezés egy régi Csoma-ünnepségre*. Háromszék, 2009. ápr. 3. (XXI), 5645.

BEKE György: *Búcsú a tanártól*. A Hét, 1978. szept. 1. (IX), 35.

DEMETER Lajos: *Sepsiszentgyörgy személyiségei I: Életrajzok, életutak.* Sepsiszentgyörgy, Sepsiszentgyörgy Kiadó, 2013.

DEBRECZY Sándor dr.: *Gyermekévek a határon*. In.: Daczó Katalin: *Vezényszó nélkül is haptákba állt a század…* Csíkszereda, Hargita Népe Kiadó, 2016. 191–196.p.

DEBRECZY Sándor dr.: *Önéletrajzi feljegyzések.* (Kézirat, Vízi Ildikó tulajdona)

GYFL GYÉL, I.5/124. Kászonújfalu, *Kereszteltek anyakönyve,* 1907, 21. sor.

Vízi Ildikó közlése

Dénes Anna Szeréna

Dénes Anna Szeréna
(SzTT kolozsvári irattára)

DÉNES Anna Szeréna (Csíkmenaság, 1925. febr. 14. – Székelyudvarhely, 2013. nov. 15.) szociális testvér. Római katolikus. Szülei: Dénes Gábor, Erdély Anna.

Tanulmányaira vonatkozóan nincs adat.

Kisgyerekkorától vallásos nevelésben részesül, már kislányként megérinti a hivatás. Hatással vannak rá a hagyományos vallási ünnepek és Csíksomlyó közelsége, ahová gyakran jár a család. „Még ma is ott zsong lelkemben a gyermekkor mély benyomása, amikor a Roratéra lámpásokkal mentünk egyes sorban – emlékezik vissza később. – Édesapám ölébe vett s úgy törtettünk a nagy csíki hóban. A jéghideg csíki templomban édesanyám térdén ülve hallgattam naponta a szentmisét. Ki tudná elmondani azt a sok belső élményt, amely a nagyböjt folyamán gyermeklelkemen végigjárt… A Virágvasárnapok körmenetes, ünnepi hangulata, Nagypéntek gyásza, szomorúsága. Aztán a hagyományos „határkerülés” Húsvétvasárnapján. A feltámadás allelujás énekeitől visszhangzott a határ. Ilyenkor egy szív,

egy lélek volt az egész falu, az Isten népe úgy ünnepelt, mint egy nagy család." (Kovács Sándor: *Beszéd Dénes Anna Szeréna testvér felett.* Idézet Dénes Anna Szeréna 1973. május 10-én írt *Visszapillantás* című emlékezéséből. Kézirat.)

1944. Úgy dönt, hogy szeretne „egészen a jó Isten kedve szerint élni és mielőbb indulni".

1945. Kolozsváron a Szociális Testvérek Társaságában megkezdi a noviciátusi életet.

1948. máj. 16. Leteszi első fogadalmát a Szociális Testvérek Társaságában, ezzel hivatalosan is beiktatják a közösségbe. Jelmondata: Ecce ancilla Domini! Íme, az Úr szolgáló leánya! Rövid ideig ő vezeti a leánykört.

1949. aug. 1. Megjelenik a Hivatalos Közlönyben a minisztertanácsi határozat a szerzetesrendek működésének betiltásáról. A megváltozott körülményekhez alkalmazkodva, Kolozsváron egy orvos családjánál a gyerekek nevelésével foglalkozik. Elöljárói felkérésre összekötői szerepet vállal a titkos ordináriusok, valamint a Rómához hű papság és hívek között. Megismerkedik a Bolyai Egyetemen tanuló katolikus fiatalokkal, akik szintén részt vesznek a békepapi mozgalommal szembeni ellenállásban.

1954. dec. 2. Letartóztatják, a Szekuritáté börtönében nyolc hónapig egyedül, egy fűtetlen cellában tartják.

1956. márc. 17–19. Az Áron püspök munkatársainak megtörésére irányuló ún. juriszdikciós perben vallási izgatás, valamint tiltott iratok terjesztésének vádjával a nagyváradi katonai törvényszék hat évre ítéli. (Ugyanekkor ítélik Simonfi Andor baróti káplánt, Pál József bonchidai plébánost, Ferencz Benjámin volt gyulafehérvári püspöki

irodaigazgatót, dr. Gurzó Anaklét ferences teológiai tanárt 7-7; Fuchs Gábor petrozsényi plébánost, Erőss Lajos kolozsvári káplánt, Csutak László kolozsvár-szentpéteri káplánt, és Ambrus György katonai plébánost 6-6; Márton József csíkszentsimoni káplánt és Hajdu Gyula kolozsvár-belvárosi káplánt 5-5 év börtönbüntetésre.) Hat évet az ország különböző börtöneiben (Kolozsvár, Zsiláva, Bukarest, Csíkszereda, Arad) tölt, majd négy évet a Bărăganban, Lăteşti faluban kényszerlakhelyen, ahol sokat szenved a hideg és a viharok miatt. Az állami gazdaság gyümölcsösében dolgozik, emellett beteget ápol, és az ott élő papi és civil közösségnek a lelke.

1964. ápr. 30-án szabadul. Egy ideig munkanélküli.

1965–1971. Csíktaplocán a plébánián dolgozik.

1972–1985. A kolozsvári Szent Mihály-templom gondozója.

1985–2004. Gyulafehérváron a lebénult Erőss Lajos nagyprépost betegápolója.

2005– 2013. okt. Ismét Kolozsváron él és apostolkodik.

2013 okt. Súlyos betegen a székelyudvarhelyi Pastor Bonus otthon gondozásába kerül. Itt éri a halál életének 89., fogadalmas életének 66. évében. A kolozsvári házsongárdi temetőben helyezik örök nyugalomra 2013. november 18-án. Temetési szertartását Jakubinyi György gyulafehérvári érsek és 15 papja végzi, Kovács Sándor kolozsvári főesperes-plébános mond búcsúbeszédet.

Munkássága

Egyike azoknak, akik titkos összekötőként működnek a Márton Áron püspök 1949-es letartóztatása utáni években a titkos ordinárius és az állami nyomásnak ellenálló, Rómához

hű lelkipásztorok között. Tevékenységével segít megakadályozni a fenyegető egyházszakadást. Az erdélyi papság az ő révén értesül a titkos ordinárius rendelkezéseiről. Ugyanakkor illegális hitoktatást végez. A börtönökben és a kényszerlakhelyen elviselt sok külső és belső szenvedés megerősítik hitében, hivatásában.

Szabadulása után titokban továbbra is a fiatalok, az egyetemisták lelki gondozója, a szerzetesi hivatások felkarolója, betegek odaadó ápolója.

Kitüntetései:

1994. márc. 29. A Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjét vehette át a katolikus egyház belső függetlenségének megőrzésében játszott szerepéért.

2009. szept. 28. A Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség Millenniumi kitüntetésében részesült.

Felhasznált irodalom:

CSOMAFÁY Ferenc: *Kitüntetések az érseki palotában.* Romániai Magyar Szó, 1994. ápr. 2. (VI), 1300–1301.

JAKAB Gábor: *„Ha szárnya van a szekusnak és repül, akkor sem szabad hinni neki."* Keresztény Szó, 2006. márc. (XVII), 3.

GYÖRGYPÁL Enikő: *Egy gyönge nő is tud tanúságot tenni, ha megéli a saját hivatását.* Keresztény Szó, 2008. febr. (XIX), 2.

BODÓ Márta: *A katolikus diákszínjátszás közösségépítő ereje Erdélyben*. Korunk, 2016. máj. (XXVIII), 5.

KOVÁCS Sándor: *Beszéd Dénes Anna Szeréna testvér felett.* (Kézirat.) SzTT kolozsvári irattára.

VINCZE Gábor: *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1944–1989*. adatbank.transindex.ro

Murányi Teréz SSS közlése

Dobay Olga

Dobai Dobay Olga
(Magyar asszonyok lexikona)

DOBAY (Dobai) Olga (az anyakönyvben Polixéna Olga), dobai (Csíkszentmárton, 1877. nov. 1. – ?) zenetörténész, költő, újságíró. Dobay Zelma testvére. Római katolikus. Szülei: dobai Dobai Sándor patikus és nyújtódi Jancsó Vilma. Férje: Göllner János, egyetemi tanár.

Születési adatai sok helyen tévesek, kiadványunkban az anyakönyvi bejegyzést használjuk. Csíkszentmártoni éveiben gyakran fellép (szaval, hegedül) különböző jótékonysági rendezvényeken. Zenei pályára készül. A korabeli lexikonok szerint a kolozsvári konzervatóriumban hegedű tanszakot végez, de tanulmányairól nincsenek pontos adatok. Később az irodalom áll érdeklődésének középpontjában. Valószínűleg későn megy férjhez. Férje, Göllner János, kolozsvári, majd debreceni egyetemi tanár, akinek ő a második felesége. 1942-ben özvegyen marad. Valószínűleg Budapesten él, de további sorsáról nincsenek adatok.

Munkássága

Első versei az Új Időkben jelennek meg, később többek között az Élet, A Nép, a Szózat és a Hargitaváralja lapokban

közöl. Versek mellett zenetörténeti, néprajzi és divattal foglalkozó cikkeket ír. *Steierországi emlékek* című versciklusának több darabját németre is lefordítják. Vallásos tárgyú verseit tartalmazó második kötetét, a *Jákob kútjánál* címűt, Horthy Miklósnénak ajánlja. A kötetről megjelent könyvismertetések szerint „Tónusa olyan halk és szerény, kifejezései annyira lágyak és finomak, hogy legtöbb verse szinte csak egy lehelletnyi sóhajtás." (L. *Magyar Kultúra*, 1943. nov. 5. (XXX), 21. 130 p.) „A versek mindegyike átéléstől és átérzéstől izzó lyra, őszinte, egyszerű emberi hang, amely bátran nélkülöz minden sallangot és cicomát. Megnyugtató, üdítő és békét adó szellem árad a sorok közül: jó orvosság a mai szenvedésteljes, nehéz időkben." (L. *Függetlenség*, *Író-Olvasó*. 1943. aug. 22. (XI), 189.) Cserei Szász László így vélekedik írásairól: Versei finom, karcszerü vetületei a katolicizmus nagy misztériumától áthatott léleknek. Költészetét a lemondás halk, Istenben megnyugvó, az örök emberi "Miértek" magasabb értelmét sejtető gondolatok irányítják. (Cserei Szász László:*G. D. Dobay Olga: Jákob kútjánál*. In.: Vigilia, *Elvek és művek*. 1944. jan. (X), 1. 40 p.)

A szerző a kötet jövedelmét a csíksomlyói templom és a budapesti városmajori templom javára kívánja fordítani, de nem tudjuk, hogy ez végül megtörténik-e.

Korán elhunyt testvérének, Zelmának a hagyatékát sajtó alá rendezte.

Művei:

Csak ez maradt... Budapest, Egyetemi Nyomda, 1938.

Jákob kútjánál. Budapest, Magyar Szentföld, 1943.

Felhasznált irodalom:

BOZZAY Margit (szerk.): *Magyar asszonyok lexikona: Nagyasszonyok a magyar történelemben*. Budapest, 1931. 252–253.p.

[y.]: *G D. Dobay Olga: Jákob kútjánál*. Függetlenség, *Író-Olvasó.* 1943. aug. 22. (XI), 189.)

* *Dobay Olga: Jákob kútjánál*. Magyar Kultúra. 1943. nov. 5. (XXX), 21.

* *G D. Dobay Olga: Jákob kútjánál*. Esti Újság, 1943. dec. 22. (VIII), 289.

CSEREI Szász László: *G. D. Dobay Olga: Jákob kútjánál.* Vigilia, *Elvek és művek.* 1944. jan. (X), 1. 40. p.

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 593. kötet, 7. lap.

Dobay Zelma

Dobay Zelma

DOBAY (Dobai) Zelma (az anyakönyvben Anselma Heléna Lenke), dobai (Tusnádfürdő vagy Csíkszentmárton, 1875. nov. 27. – Kézdivásárhely, 1914. aug. 27.) író, lapszerkesztő. Római katolikus. Szülei: dobai Dobai Sándor patikus és nyújtódi Jancsó Vilma. Férje (1897-): simái és somosdi Pozsonyi Gábor újságíró, szerkesztő.

Születési adatai sok helyen tévesek, kiadványunkban az anyakönyvi bejegyzést használjuk. Tanulmányairól hiányos adatokkal rendelkezünk. Valószínűleg tanítónői képesítést szerez Kolozsváron. Ott ismerkedik meg Pozsonyi Gáborral, akivel **1897. márc. 25-én** Csíkszentmártonban házasságot köt. Férjével különböző városokban, többek között Nagykárolyban élnek. Fia Balassagyarmaton látja meg a napvilágot. Korán özvegyen marad, férje hosszas betegség után 1911-ben meghal.

1914. aug. 27-én Kézdivásárhelyen éri a halál. Ugyanott helyezik örök nyugalomra aug. 29-én, a családi sírboltba.

Fia, Pozsonyi Attila (1899–1976) ezredes, vadászati szakíró, 1940–1944 között Székelyföldön is él.

Munkássága

Fiatalon kezd írni. Első elbeszéléseit – mint a kolozsvári nőképző növendéke – Szilánk álnév alatt közli. Férjhezmenetele után állandó munkatársa férjének, Pozsonyi Gábornak, aki a Nógrád-Honti Ellenzék szerkesztője. Elbeszéléseinek témáját főként a székely népéletből meríti. Novellái, irodalomtörténeti esszéi, életképei többek között a Barta Miklós szerkesztette Magyarország című lapban, a Szalon Újságban, a Nagykárolyban jelennek meg.

Művei:

Székely típusok. Nógrád-Honti Ellenzék Nyomda Vállalata. É.n.

Örökség. Vallásbölcseleti elmélkedések. H. és é. n.

Tengerzúgás. Úti emlékek. H. és é. n.

Felhasznált irodalom:

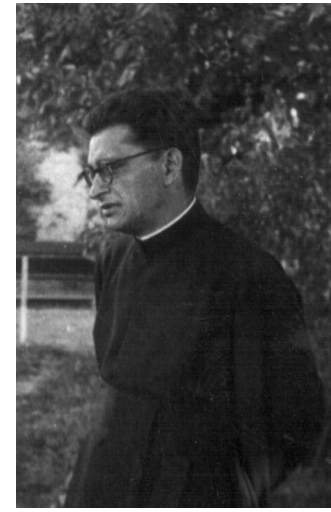
* *Kolozs vármegye közigazgatási naptára.* Magyar Polgár, 1904. jan. 22. (XXVII), 17.

* *Halálozás*. Szatmármegyei Közlöny, 1911. márc. 12. (XXXVII), 11.

BOZZAY Margit (szerk.): *Magyar asszonyok lexikona*. Budapest, Stephaneum Nyomda, 1931. 253.p.

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 816. kötet, 44. lap.

Dombi Gusztáv József

Dombi József SJ (Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya)

DOMBI Gusztáv József (József, SJ), dr. (Kászonfeltíz, 1900. jan. 12. – Budapest, 1988. febr. 2.) tanár, hitszónok. Római katolikus. Szülei: Dombi József kereskedő, Román Zsuzsánna.

Örmény kereskedő családból származik. Hatéves korában elveszíti az édesapját. Az örmény katolikusok árvaházában járja az elemi iskolát. Középiskoláit részben Szamosújváron, részben hadapródiskolában végzi.

1917. Érettségi vizsgát tesz a Szamosújvári Magyar Királyi Főgimnáziumban. Erdély Romániához csatolása után hivatásos tisztként Egerben teljesít szolgálatot.
1920. Egerben lépik be a szemináriumba.
1922. júl. 28. Felvételt nyer a jezsuita rendbe.
Bölcseleti tanulmányainak első két évét a lengyelországi Nowy Sączban (1925–1926), a harmadikat Krakkóban végzi (1927).
1928. Szatmáron a Román Misszióban tevékenykedik, majd teológiai tanulmányait a Leuveni Katolikus Egyetemen (Bel-

gium) folytatja. Leuveni tanulmányai alatt Joseph Maréchal belga jezsuita metafizikai nézetei vannak rá nagy hatással.

1930. Leuvenben szentelik pappá. Ezután Jászvásáron (Iaşi) az egyházmegye teológiatanára, majd a krakkói teológia bölcsészettanára.

1934. Szatmárnémetiben, majd Kolozsváron lapszerkesztő (Az Apostol), és az erdélyi Katolikus Sajtóközpont szervezőjeként is dolgozik. Rómában teológiából doktorál.

1940. Átlépik a magyar rendtartományba.

1941. Budapesten végezte a harmadik probációt.

1942. A kassai jezsuita bölcseleti főiskola tanára, majd rektora (1942–1945).

1942. febr. 2. Leteszi a negyedik, a pápának szóló különleges engedelmességi fogadalmat, négyfogadalmas rendtag (professus quatuor votorum) lesz.

1946. Kolozsváron és Gyulafehérváron is tanít.

1947. Budapesten a Mária-kongregáció prézese (elnöke), a Jézus Szíve templomban lelkipásztor és gyóntató. A rendtartomány lelkiségi folyóiratának, A Szív című lapnak a főszerkesztője.

1949. A jezsuiták lelkigyakorlatos házában, a zugligeti Manrézában lelkigyakorlat-adó.

1949–1950. Noviciátusuk utolsó éveiben levő rendtagok szemináriumi körének a vezetője. A lelkigyakorlatok teológiáját és filozófiáját tanulmányozzák, aktuális korkérdéseket elemeznek, később „világszolidarizmus" néven foglalják össze elképzeléseiket.

1950. A kassai egyházmegye teológiai főiskoláját Hejcére menekítik, itt a „petróleumlámpás szemináriumban" (a hejcei kastélyépületben nem volt villany) tanár. A szerzetesren-

dek állami feloszlatása után a budapesti örmény katolikus plébánián kisegítő lelkészként dolgozik.

1952-től nem végezhet papi munkát. Az Országos Közegészségügyi Intézet Fodor szanatóriumában kisállattenyésztőként dolgozik nyugdíjazásáig.

1964. Rendtársaival – Rózsa Elemérrel, Bálint Józseffel, Mócsy Imrével és Vácz Jenővel –együtt letartóztatják. A jezsuiták ellen irányuló „Rózsa-per"-ben a „világszolidarizmus" eszméjéből kreált államellenes összeesküvés vádjával 1965-ben négy év börtönbüntetésre ítélik, de magas kora miatt csak 16 hónapot tölt fogságban. Szabadulása után Budapesten magánlakásban él.

Életének 89., hivatásának 66. és pappá szentelésének 58. évében hal meg Budapesten. A Budafoki temetőben helyezik örök nyugalomra. A Szent Rita-kápolnában tartott temetési miséjén 1988. febr. 11-én rendtársa és tanítványa, Bálint József búcsúztatja.

Munkássága:

Különösen ismeretelméleti és teológiai munkái jelentősek. Tőle származik a „világszolidarizmus" eszméje, amelynek kidolgozásában több rendtársa is részt vett.

„A világszolidarizmus eszméje páter Dombi Józseftől való, de főként én dolgoztam ki – fogalmaz rendtársa, Bálint József egy interjúban. – Eljutottunk benne a kapitalizmus és a kommunista kollektivizmus együttes bírálatáig. Ha az egyén és a magántulajdon a legfőbb érték, akkor végül milliók szolgálnak egynek, ha pedig a kollektivitást emeljük minden más fölé, annak meg az egyén esik áldozatául. A mi szociális eszménkkel igyekeztünk megtalálni az egyén és a közösség optimális vi-

szonyát." (Joó István: *„Tartozunk egy élettel Istennek".* Magyar Nemzet, 2008. febr. 22.)

Dombi József „1949 szeptemberében fiatal rendtársaival a Szentírás, a pápai körlevelek és főként a szolidaritás eszmevilágának módszeres tanulmányozásába kezdett. E kis szellemi kört, amely gyakorlatilag haláláig működött, ők maguk és a környezetükben lévők tréfásan „próféta-iskolaként" emlegették. Dombi atya a munkaközösség tagjait egy általa megálmodott világszemlélettel, a világszolidarizmussal kívánta új szellemiségű lelkipásztori tevékenységre nevelni. (…) E felfogás szerint a szolidáris gazdasági és társadalmi rend az egyéni és a közösségi érdek zavartalan egyensúlyára épül. Ha akár az egyént, akár a közösséget elnyomják, az súlyos társadalmi szerencsétlenséghez vezet. Az emberiség társadalmi és gazdasági fejlődése csakis a szolidáris rend keretében valósulhat meg. Nem a tiszta szocializmus és a tiszta kapitalizmus áll egymással szemben, hanem a kettő keveréke. A kétfelé szakadt világ csak úgy mentheti meg az emberiség jövőjét, ha a két ellenséges tábor békejobbot nyújt egymásnak. A világszolidarizmus jelszava úgy szól: „Világ teremtményei, egyesüljetek!" – s ez nyilvánvaló fricskának minősült a bolsevista jelszó ellen: „Világ proletárjai, egyesüljetek!" (Zsille G.: *Világ teremtményei, egyesüljetek!* Új Ember, 2011. febr. 27.) „Az egész világegyetemet végső fokon egyetlen eszme, gondolat tartja fönn és irányítja: az Isten Gondolata, a Logosz, aki kezdetben volt, és aki az idők teljében testté lett, hogy általa valósuljon meg az Atya világüdvözítő terve. Ez az eszme volt P. Dombi világképének centruma és gyújtópontja . E köré formálta és alkotta meg sajátos gondolatrendszerét, amit ismerősei tréfásan ugyan, de nem rosszul és nem is méltánytalanul "dombizmusnak" neveztek el. Ennek a gondolatrendszernek megvolt

a maga szilárd hármas fundamentuma: a Biblia, a tanító Egyház, valamint Aquinói Szent Tamás teológiája és arisztotelészi alapokon nyugvó bölcselete. Ebből a hármas ősforrásból merített állandóan, és az ezekhez az ősforrásokhoz való állandó visszatérésre buzdította tanítványait is." (Bálint József: *Megemlékezés*. Szolgálat, 1990. 4.)

Művei:

TEOFILUSZ: *Krisztus órák*. (Ford. flamandból) Arad, Vasárnap Kiadása, 1932.

A Kat. Akció kiskátéja. Arad, Vasárnap Kiadása, 1935.

A Kat. Akció vezérkönyve. Gyulafehérvár, 1938.

Felhasznált irodalom:

* *Változások a jézustársasági magyar rendtartományban*. Uj Magyarság, 1941. aug. 5. (VIII) 177.

BÁLINT József: *Megemlékezés P. Dombi József temetési miséjén.* In.: Szolgálat, *Halottaink.* 1990. karácsony, 88. 149–151. p.

BÁLINT József: *P. Dombi József.* In.: Szabó Ferenc szerk.: *Kortárs magyar jezsuiták. II*. Budapest, 1992, JTMR, 207–209. p.

BIKFALVI Géza: *Magyar jezsuiták történeti névtára 1853–2003*. Budapest, METEM 53, 2007.

JOÓ István: *„Tartozunk egy élettel Istennek"*. Magyar Nemzet, 2008. febr. 22. (LXXI), 52.

ZSILLE Gábor: *Világ teremtményei, egyesüljetek!* Új Ember, 2011. febr. 27. (LXVII), 9.

BÁNKUTI Gábor: *Jezsuiták a diktatúrában*. Budapest, L'Harmattan–JTMR–ÁBTL, 2011.

DIÓS István–VICZIÁN János (Szerk.): *Magyar katolikus lexikon*. Budapest, Szent István Társulat, 2004–2014.

BÁNKUTI Gábor: *Jezsuiták elleni koncepciós perek 1948–1965*. (*Doktori disszertáció.)*

SZILAS László S.J.: *Dombi József*. In.: jezsuita.hu

RNL HMH, F 47 *Egyházi anyakönyvek gyűjteménye*, 311. kötet, 109. lap.

Szokol Réka közlése

Dr. Domokos Ernő

Domokos Ernő
(Domokos Zsuzsanna tulajdona)

DOMOKOS Ernő, dr. (Csíkszentlélek – Fitód, 1945. júl. 20. – Sepsiszentgyörgy, 2008. máj. 24.) közgazdász, egyetemi tanár, szakíró. Római katolikus. Szülei: Domokos Imre hivatalnok, Gere Klára. Felesége: Bodosi Zsuzsanna magyartanár

Hatéves korától Kézdivásárhelyen él. Középiskolai tanulmányait a kézdivásárhelyi elméleti líceumban végzi. 1963-ban érettségizik.

1968. A bukaresti Közgazdaságtudományi Akadémia kereskedelmi szakán évfolyamelsőként szerez közgazdász oklevelet.

1968–1970. A Kovászna Megyei Kereskedelmi Igazgatóság közgazdásza

1971. A KISZ Kovászna megyei bizottsága munkás ifjakkal foglalkozó tanácsának elnöke, a megyei KISZ-bizottság titkára.

1972. decemberétől a Kovászna megyei KISZ-Bizottság első titkára, 1973. júniusától tagja a KISZ Központi Bizottsága Bürójának is.

1975–1977. Közgazdász, a gazdasági-társadalmi tevékenységet ellenőrző munkástanács aktivistája, az RKP Kovászna megyei bizottságának munkatársa.

1978–1984. A Kovászna Megyei Kereskedelmi Igazgatóság aligazgatója.
1985–1989. Az Állami Tervbizottság megyei szakfelügyelője.
1986. Közgazdaság-tudományból doktori címet szerez.
1990. Szakelőadó a Nemzetgazdasági Minisztériumban, az Országos Privatizációs Ügynökségen, majd az Állami Vagyonalapnál. A bukaresti Hyperion és Spiru Haret Egyetem, valamint a budapesti Gábor Dénes Műszaki Informatikai Főiskola munkatársa.
1997. A Kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem főállású tanára, a Sepsiszentgyörgyi Menedzserképző, az első romániai magyar nyelvű gazdasági főiskola alapító igazgatója. Vezető szerepet tölt be a sepsiszentgyörgyi egyetemalapításban.
2000. Professzori címet kap.
1968-tól haláláig Sepsiszentgyörgyön él és dolgozik.
2008. máj. 27. Örök nyugalomra helyezik Sepsiszentgyörgyön.

Munkássága

Első cikkei a Megyei Tükörben jelennek meg, majd cikkeket és tanulmányok közöl többek között a Comerțul modern, a Revista de Statistică, a Revista Economică, a Tribuna Economică, a Pulzus, a Piac & Pénz, a Krónika, a Háromszék és a Brassói Lapok hasábjain. Több mint 500, a közgazdasági ügyvitel, a piacszervezés, az informatika területét taglaló tudományos dolgozat, tanulmány, előadás, szakkönyv és egyetemi tankönyv szerzője. Munkái magyar, román, angol és spanyol nyelven jelennek meg.

Különböző intézmények közgazdásza, vezetője, részt vesz Kovászna megye kereskedelmi életének irányításában, alakításában. Emellett folyamatosan kutatói és oktatói munkát

végez. Különösen a vezetés, a menedzsment elmélete és gyakorlata foglalkoztatja.

Az 1990-es rendszerváltás után dr. Ion Petrescu brassói egyetemi tanárral elsők között ad ki összefoglaló vezetéstudományi szakkönyvet. Közösen dolgozzák ki az átmenet stratégiáját, meghatározzák a tervgazdálkodásról a piacgazdaságra való átállás lépéseit.

A marketing és a menedzsment kérdéseit taglaló kötetei évtizedekig egyetemi tankönyvek. Kétnyelvű, román-angol és magyar-angol szakkönyvvei a szaknyelv elsajátítása és a szakmai kommunikáció szempontjából jelentenek áttörést a romániai szakirodalomban. Angol és spanyol nyelvű szakkönyvei négy földrész huszonöt országába jutnak el.

Az Amerikai Életrajzi Intézet (American Biographical Institute) mennyiségi és minőségi kritériumok alapján tudományos életművét a menedzsment-marketing területén világcsúcsnak nyilvánítja.

A Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja (2000), a Magyar Szakírók Szövetségének alapító tagja, tagja a Magyar Professzorok Világtanácsának és a Magyar Írók Nemzetközi Szövetségének.

Kitüntetések:

Ötven belföldi és külföldi kitüntetés birtokosa, köztük:
OSKAR-CAPITAL (1995)
Leading Educator of the World, Cambridge-England (2005)
The World Medal of Freedom, USA, (2006)
Great Mind of the 21st Century, USA (2006)
World Record in Management-Marketing, USA (2007)
International Peace Prize, USA (2008)

Legfontosabb művei:

Perfecţionarea sistemului de relaţii dintre industrie şi comerţ. (Prof. C. Moisuc, dr.) Bucureşti, Academia ”Ştefan Gheorghiu”, 1986.

Curs de management general. (Általános vezetéstan, egyetemi jegyzet), HYPERION Főiskola, Bukarest, 1992.

Management general. (Általános vezetéstan, társszerző: Ion Petrescu), HYPERION XXI Kiadó, Bukarest, 1993.

Menedzsment ABC. (Társszerző: Ion Petrescu), Sepsiszentgyörgy, Trisedess Press Kiadó, 1994.

Introducere în practica managerială. (Társszerző: Ion Petrescu), Sf. Gheorghe, T3 Kiadó, 1995.

Bevezetés a menedzseri gyakorlatba. (Társszerző: Ion Petrescu), Sepsiszentgyörgy, T3 Kiadó, 1996.

Menedzsment és marketing kezdőknek. Sepsiszentgyörgy, Publisher Kiadó, 1996.

Informatică pentru manageri. (Informatika menedzsereknek.) Sepsiszentgyörgy, T3 Kiadó, 1996.

A privatizáció útja Romániában. (Társszerző: Bagoly Csilla), Sepsiszentgyörgy, 1996.

Menedzsment és informatika. Sepsiszentgyörgy, 1997.

Management şi informatică. Sepsiszentgyörgy, 1997.

A menedzsment alapjai, Sepsiszentgyörgy, 1997.

Management - Yesterday, Today, Tomorrow. (román, angol nyelven), Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1999.

Management - Yesterday, Today, Tomorrow. (magyar, angol nyelven), Kolozsvár, Erdélyi Tankönyvtanács, 1999.

Management baze teoretice şi practice. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000.

A menedzsment elméleti és gyakorlati alapjai. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2000.

Marketing. Suport de curs, UBB Cluj, 2001.

Válogatott cikkek, tanulmányok: *Gondolatok a menedzsmentről*. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2002.

A menedzsment elméleti és gyakorlati alapjai. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2002.

Útban az európai integráció felé. (Társszerző: Katona Levente), Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, 2002.

A menedzsment elméleti és gyakorlati alapjai. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, 2003.

Marketing – oktatási segédlet. Csíkszereda, Alutus, 2003.

Felhasznált irodalom:

* *A KISZ Kovászna megyei bizottságának plenáris ülése*. Megyei Tükör, 1971. ápr. 3. (IV), 292.

BARABÁS István: Próbatétel kommunista öntudatból és helytállásból. Előre, 1971. júl. 24. (XXV), 7374.

BÖGÖZI Sándor: *Legyünk optimisták!* Megyei Tükör, 1972. nov. 15. (V), 796. szám

* *A KISZ Kovászna megyei bizottságának plenáris ülése*. Megyei Tükör, 1972. dec. 14. (V), 821.

* *Közéleti hírek*. Előre, 1973. júl. 11. (XXVII), 7985.

CZIKÓ Árpád: *Vezetni tudni kell*. Háromszék, 1993. aug. 6. (V) 934.

BOGDÁN László: *Milyen a jó vezető? Megkésett születésnapi beszélgetés Domokos Ernővel*. Háromszék, 1996. okt. 12. (VIII), 1862.

DOMOKOS Ernő dr.: *Bemutatjuk a sepsiszentgyörgyi Közgazdasági Főiskolát*. Háromszék, 1997. okt. 10. (IX), 2164.

STANIK István (főszerk.): *Romániai Magyar Ki Kicsoda 1997*. RMDSZ –Scripta Kiadó, Kolozsvár, 1997.

* *Közgazdászunk a világhálón*. Háromszék, 1999. jan. 27. (XI), 2556.

* *Könyvújdonság*. Háromszék, 1999. máj. 26. (XI), 2656.

NÉMETHI Katalin: *Emberközelben dr. Domokos Ernő közgazdász, a sepsiszentgyörgyi Menedzserképző Főiskola főigazgatója.* Székely Hírmondó, 2002. aug. 23. (VII), 33.

BÁLINT B. Eszter: *Vezetési kultúra*. Korunk, 2004. febr. (XV), 2.

* *Jeles értelmiségiek körében*. Háromszék, 2005. aug. 24. (XVII) 4552.

BOGDÁN László: *Az átmenet a mentalitásváltásig tart*. Háromszék, 2006. dec. 27. (XVIII) 4960.

FERENCZ Csaba: *Alapokat építő alkotó ember. Búcsú Domokos Ernőtől.* Háromszék, 2008. máj. 28. (XX) 5386.

SZŐCS Géza: *Domokos Ernő*. In.: Ungvári János (főszerk.): *Pedagógusok arcképcsarnoka.* Debrecen, Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület, 2010. 80–82.p.

DEMETER Lajos: *Sepsiszentgyörgy személyiségei*: *Életrajzok, életutak.* Sepsiszentgyörgy, Sepsiszentgyörgy Kiadó, 2013.

PÉTER Sándor: *Megvalósult álom*. Székely Hírmondó, 2015. júl. 21. (XX), 137.